

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: OECD ÜYESİ ÜLKELERE
İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Ahmet AYSU

Danışman
Prof. Dr. Asuman ALTAY

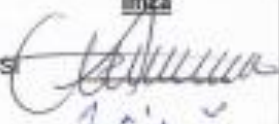
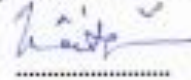
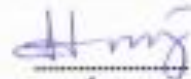
İZMİR - 2013

DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI

2007802001

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Ahmet AYSU
Tez Başlığı : Küreselleşmenin Kamu Harcamaları Üzerindeki Etkisi: OECD Üyesi Ükelere İlişkin Ekonometrik Bir Analiz
Savunma Tarihi : 24.06.2013
Danışmanı : Prof.Dr.Asuman ALTAY

JÜRI ÜYELERİ

<u>Unvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Asuman ALTAY	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Kamil TÖGEN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.M.Vedat PAZARLIOĞLU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Ahmet ÖZEN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Kemal ÇELEBİ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği ☒
Oy Çokluğu ( )

Ahmet AYSU tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Küreselleşmenin Kamu Harcamaları Üzerindeki Etkisi: OECD Üyesi Ükelere İlişkin Ekonometrik Bir Analiz" başlıklı tezi kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “**Küreselleşmenin Kamu Harcamaları Üzerindeki Etkisi: OECD Üyesi Ülkelere İlişkin Ekonometrik Bir Analiz**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2013

Ahmet AYSU

ÖZET

Doktora Tezi

Küreselleşmenin Kamu Harcamaları Üzerindeki Etkisi: OECD Üyesi Ülkelere İlişkin Ekonometrik Bir Analiz

Ahmet AYSU

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

Maliye Doktora Programı

Küreselleşmenin ekonomik, politik, sosyal, kültürel, askeri, çevresel gibi birçok alanda etkisi bulunmaktadır. Dünya ölçeğinde artan bütünleşme ile ifade edilen küreselleşmenin ekonomik boyutu ön plandadır. Özellikle 1980’li yıllardan sonraki süreçte hız kazanan küreselleşmenin kamu maliyesi alanına etkileri önemli bir tartışma konusudur. Küreselleşme sürecinde devletin bağımsız karar alma gücü zayıflamış ve ekonomik fonksiyonlarında değişimler yaşanmıştır. Bu değişim kamu harcamaları düzeyini de etkilemiştir.

Kamu harcamalarının gelişimini açıklamaya yönelik birçok yaklaşım bulunmakla birlikte küreselleşmenin etkisini inceleyen yaklaşımlar nispeten yenidir. Literatürde küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisi etkinlik ve telafi edici etki hipotezleri ile açıklanmaktadır. Etkinlik hipotezi artan vergi rekabetinin vergi gelirlerini azaltacağını ve böylece kamu harcamalarının da azalacağını savunmaktadır. Telafi edici etki hipotezi ise dışa açık ekonomilerin maruz kalacakları dışsal riskleri gidermek amacıyla devletin daha fazla kamu harcaması gerçekleştireceğini savunmaktadır. Her iki hipotez de uygulamalı çalışmalardan elde edilen bulgular neticesinde geliştirilmiştir.

Tezde etkinlik ve telafi edici etki hipotezlerinin geçerliliğini 18 OECD üyesi ülkenin 1995-2009 yılları arasındaki yıllık verileri kullanılarak incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle panel birim kök testleri ile durağanlık sınaması yapılmıştır. Ardından ise güncel bir yöntem olan panel VAR modeli ile küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki hem toplam kamu

harcamaları açısından hem de kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasında yer alan harcama türleri itibariyle analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre toplam kamu harcamaları, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, eğitim hizmetleri ve sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri harcamalarında etkinlik hipotezinin geçerli olduğu görülmüştür. Diğer harcama türleri için ise ne etkinlik hipotezi ne de telafi edici etki hipotezinin geçerliliğine ilişkin kanıtlar bulunamamıştır.

Küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisi karmaşık bir yapı arz etmektedir. Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgularda tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Gelecek dönemlerde küreselleşmenin etkinlik ve telafi edici etki hipotezlerinden hangisinin geçerli olduğuna değil bu iki hipotez arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların ön planda olması muhtemeldir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kamu Harcamaları, Etkinlik Hipotezi, Telafi Edici Etki Hipotezi, Panel Birim Kök Testi, Panel VAR Modeli.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy (PhD)

**The Effects of Globalization on Government Expenditures: An Econometric
Analysis to OECD Countries**

Ahmet AYSU

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Science

Department of Public Finance

Public Finance Program

Globalization has effect in many areas such as economic, social, cultural, environmental and military. The economic aspect of globalization which defined as an increased integration in a world scale is at the forefront then the other aspects of globalization. Especially the effect of accelerating globalization after the 1980's on public finance area is an important subject of discussion. Economic functions of state have changed and independent decision making power has reduced in the globalization process. This changing also has effected to the government expenditures level.

As well as there are many approaches to explain the development of government expenditure approaches to examine the impact of globalization is quite new. In the literature, the impacts of globalization on the government expenditure are examined by efficiency and compensation hypothesis. Efficiency hypothesis claim that increasing tax competition decreases the tax revenue and so government expenditure will be reduced. On the other hand, the compensation hypothesis suggest that government expenditure will increase in order to eliminate the external risk are exposed in open countries. Both efficiency and compensation hypothesis developed by empirical research's evidence.

In this thesis, we investigate the validity of efficiency and compensation hypothesis using 18 OECD member countries annual data over the 1995-2009 periods. For this purpose we perform the several panel unit root test for determine the stationarity property of data. Then we analyze the relationship between globalization and government expenditure with the current method Panel VAR model both in terms of aggregate and decomposed government expenditure data by functional classification level. The result of analysis show that efficiency hypothesis is valid for total government, public order and safety services, education services expenditure and social security and social welfare expenditures. For other types of government expenditures there is evidence of neither efficiency nor compensation hypothesis in the analysis results.

The effects of globalization on government expenditure present complex structure. There is no consensus in empirical research findings. Future research will be focus on the relationship between the two hypotheses rather than which hypotheses are valid.

Keywords: Globalization, Government Expenditure, Efficiency Hypothesis, Compensation Hypothesis, Panel Unit Root Test, Panel VAR Model.

**KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
OECD ÜYESİ ÜLKELERE İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
EKLER LİSTESİ	xix
 GİRİŞ	 1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE MALİYE ALANINA YANSIMALARI

1.1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI	5
1.2. EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN GELİŞİMİ	7
1.2.1. Emtia Piyasalarının Bütünleşmesi	7
1.2.2. Emek Piyasalarının Bütünleşmesi	10
1.2.3. Finansal Piyasaların Bütünleşmesi	11
1.2.4. Küreselleşmenin Gelişiminde Etkili Olan Faktörler	15
1.3. KÜRESELLEŞME DALGALARI	18
1.3.1. Birinci Küreselleşme Dalgası (1870-1914)	19
1.3.2. Gerileme Dönemi (1914-1950)	20
1.3.3. İkinci Küreselleşme Dalgası (1950-1980)	21
1.3.4. Üçüncü Küreselleşme Dalgası (1980-)	24
1.4. KÜRESELLEŞMEYE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR	25

1.4.1.Radikaller	25
1.4.2. Şüpheciler	26
1.4.3.Dönüşümcüler	27
1.5.KÜRESELLEŞMENİN KAMU MALİYESİNE ETKİLERİ	28
1.5.1. Karar Alma Bağımsızlığı Üzerine Etkileri	29
1.5.2. Politika Alanına Etkisi	31
1.5.2.1. Washinton Uzlaşısı	32
1.5.2.2. Ekonomik Krizler	36
1.5.2.3. Kamusal Mal ve Hizmet Sunumundaki Değişimler	37
1.5.2.4. Diğer Gelişmeler	38

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TELAFİ EDİCİ ETKİ VE ETKİNLİK HİPOTEZLERİ

2.1. TELAFİ EDİCİ ETKİ HİPOTEZİ	41
2.1.1. Telafi Edici Etkinlik Hipotezinin Argümanları: Ekonomik Güvensizlik, Oynaklık ve Gelir Eşitsizliği	44
2.1.1.1.Ekonomik Güvensizlik	44
2.1.1.1.1. Ekonomik Güvensizlik ve Emek Piyasası	46
2.1.1.1.2. Ekonomik Güvensizliğin Etkileri	50
2.1.1.1.3. Aktif ve Pasif İstihdam Politikaları	51
2.1.1.2. Ekonomik Oynaklık	55
2.1.1.2.1. Ekonomik Oynaklık ve Kaynakları	56
2.1.1.2.2. Uluslararası Ticaret ve Makroekonomik Oynaklık	58
2.1.1.2.3. Finansal Sermaye Akımları ve Makroekonomik Oynaklık	60
2.1.1.2.4. Oynaklık, Ekonomik Büyüme ve Maliye Politikası	63
2.1.1.3 Gelir Eşitsizliği	66
2.1.1.3.1 Dış Ticaretin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Teorik Tartışmalar	69
2.1.1.3.2 Finansal Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi: Teorik Tartışmalar	73
2.1.1.3.3 Küreselleşmenin Sürecinde Gelir Eşitsizliğindeki Gelişmeler	74

2.1.1.3.4 Gelir Eşitsizliği ve Maliye Politikası	80
2.2. ETKİNLİK HİPOTEZİ	84
2.2.1 Etkinlik Hipotezinin Dayandığı Temel Varsayımlar	86
2.2.1.1 Denk Bütçe	86
2.2.1.2 Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirleri İlişkisi	87
2.2.1.2.1 Vergi-Harcama Yaklaşımı	88
2.2.1.2.2 Harcama-Vergi Yaklaşımı	89
2.2.1.2.3 Kurumsal Farklılık Yaklaşımı	89
2.2.1.2.4 Mali Senkronizasyon Yaklaşımı	90
2.2.1.3 Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Tespitine Yönelik Çalışmalar	90
2.2.2 Etkinlik Hipotezinin Temel Argümanı: Vergi Rekabeti	91
2.2.2.1 Vergi Rekabetinin Türleri	93
2.2.2.1.1 Dikey ve Yatay Vergi Rekabeti	93
2.2.2.1.2 Yararlı ve Zararlı Vergi Rekabeti	93
2.2.2.2 OECD Üyesi Ülkelerde Vergi Oranları ve Vergi Gelirlerinin Seyri	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN PANEL VAR YAKLAŞIMI İLE ANALİZİ

3.1. OECD ÜYESİ ÜLKELERDE KAMU HARCAMALARININ GELİŞİMİNE GENEL BİR BAKIŞ	104
3.2. ETKİNLİK VE TELAFİ EDİCİ ETKİ HİPOTEZLERİNE İLİŞKİN LİTERATÜR	111
3.2.1. Etkinlik Hipotezini Destekler Nitelikteki Çalışmalar	111
3.2.2. Telafi Edici Etki Hipotezini Destekler Nitelikteki Çalışmalar	115
3.2.3. Her İki Hipotezi Desteklemeyen Bulgulara Sahip Çalışmalar	120
3.3 KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİNDE SEÇİLEN YÖNTEME İLİŞKİN AÇIKLAMALAR	121
3.3.1. Panel Birim Kök Testleri	122
3.3.1.1. LLC Panel Birim Kök Testi	122

3.3.1.2. Harris ve Tzavalis Panel Birim Kök Testi	123
3.3.1.3. IPS Panel Birim Kök Testi	124
3.3.1.4. Yapısal Kırılmalı Panel LM Birim Kök Testi	125
3.3.2. Panel VAR Modeli ve Tahmin Yöntemi	127
3.4 KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN PANEL VAR YÖNTEMİYLE ANALİZİ	132
3.4.1. Seçilen Ülkeler ve Dönem	132
3.4.2. Analizde Kullanılan Değişkenler ile İlgili Açıklamalar	133
3.4.2.1. Kamu Harcamaları Göstergeleri	133
3.4.2.2. Küreselleşme Göstergesi	134
3.4.2.3. Ekonomik Büyüme Hızı	136
3.4.2.4. Nüfus Artış Hızı	137
3.4.3 Panel Birim Kök Testi Sonuçları	138
3.4.4 Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	141
3.4.4.1 Küreselleşmenin Toplam Kamu Harcamaları Üzerine Etkisi	141
3.4.4.2 Küreselleşmenin Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi	146
3.4.4.3 Küreselleşmenin Savunma Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi	149
3.4.4.4 Küreselleşmenin Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi	152
3.4.4.5 Küreselleşmenin Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları Üzerine Etkisi	154
3.4.4.6 Küreselleşmenin Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi	156
3.4.4.7 Küreselleşmenin İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi	158
3.4.4.8 Küreselleşmenin Sağlık Harcamaları Üzerine Etkisi	161
3.4.4.9 Küreselleşmenin Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi	163
3.4.4.10 Küreselleşmenin Eğitim Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi	166
3.4.4.11 Küreselleşmenin Sosyal Güvenlik Hizmetleri ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi	168
3.4.5 Bulguların Genel Değerlendirmesi	170

SONUÇ	175
KAYNAKÇA	179
EKLER	

KISALTMALAR

2SLS	İki Aşamalı En Küçük Kareler Yöntemi
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADF	Genelleştirilmiş Dickey-Fuller
AIC	Akaike Bilgi Kriteri
AR	Autoregressive
ARDL	Autoregressive Distributed Lag
AR-GE	Araştırma Geliştirme
CSGR	Center for the Study of Globalization and Regionalization
DB	Dünya Bankası
DOLS	Dinamik En Küçük Kareler
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ECM	Hata Düzeltme Modeli
EKK	En Küçük Kareler
EMS	Avrupa Para Sistemi
FED	Amerikan Merkez Bankası
FGLS	Uygun Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi
FMOLS	Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GE	Geçiş Ekonomileri
G-Index	Globalization Index
GMM	Genelleştirilmiş Momentler Metodu
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler
GSYH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GÜ	Gelişmiş Ülkeler
HT	Harris ve Tzavalis
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
KDV	Katma Değer Vergisi
KFP	Kearney Foreign Policy Globalization

LM	Lagrange Multiplier
MGI	Maastricht Globalization Index
NAFTA	Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması
NGI	New Globalization Index
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
PP	Philips-Perron
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUR	Görünürde İlişkisiz Regresyon
TFV	Toplam Faktör Verimliliği
VAR	Vektör Otoregresyon
YKY	Yeni Kamu Yönetimi

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Çeşitli Küreselleşme Tanımları	s.6
Tablo 2: Ürün İhracatı Yıllık Ortalama Bileşik Büyüme Hızı, 1870-1998	s.9
Tablo 3: Küreselleşmenin Temel Sürükleyici Unsurları	s.15
Tablo 4: Küreselleşmeye Yaklaşımlar	s.27
Tablo 5: Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Tahmini Etkileri	s.68
Tablo 6: Sosyal Harcamaların GSYH İçerisindeki Payı (%)	s.82
Tablo 7: Gini Katsayısındaki Gelişmeler	s.83
Tablo 8: Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı (%)	s.98
Tablo 9: Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH İçindeki Payında %'lik Değişim	s.99
Tablo 10: Vergi Türlerine Göre Vergi Gelirlerinin Gelişimi (OECD-34 Ortalaması)	s.102
Tablo 11: OECD Üyesi Ülkelerde Genel Kamu Harcamalarının Gelişimi (GSYH'nın %'si)	s.106
Tablo 12: Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırması	s.133
Tablo 13: LLC, IPS ve HT Panel Birim Kök Testi Sonuçları	s.138
Tablo 14: Yapısal Kırılmalı Panel LM Birim Kök Testi Sonuçları	s.140
Tablo 15: Toplam Kamu Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.141
Tablo 16: Toplam Kamu Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayrıştırması	s.145
Tablo 17: Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.147
Tablo 18: Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayrıştırması	s.149
Tablo 19: Savunma Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.150
Tablo 20: Savunma Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayrıştırması	s.151
Tablo 21: Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.152
Tablo 22: Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayrıştırması	s.154

Tablo 23: Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.154
Tablo 24: Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması	s.156
Tablo 25: Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.156
Tablo 26: Çevre Koruma Hizmetler Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması	s.158
Tablo 27: İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR modeli Tahmin Sonuçları	s.159
Tablo 28: İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması	s.161
Tablo 29: Sağlık Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.161
Tablo 30: Sağlık Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması	s.163
Tablo 31: Dinlenme Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.164
Tablo 32: Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması	s.165
Tablo 33: Eğitim Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.166
Tablo 34: : Eğitim Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması	s.168
Tablo 35: Sosyal Güvenlik Hizmetleri ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları	s.168
Tablo 36: Sosyal Güvenlik Hizmetleri ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması	s.170
Tablo 37: Analiz Bulgularının Özeti	s.172

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Finansal Liberalizasyon Endeksi (1973-1999)	s.13
Şekil 2: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 1970-2011 (GSYH'nın % si)	s.14
Şekil 3: Küreselleşme Dalgaları	s.19
Şekil 4: Dışa Açık ve Kapalı Ekonomilerde Çalışma Standartları Maliyetinin İşçi-İşveren Arasındaki Dağılımı	s.48
Şekil 5: Kapalı ve Açık Ekonomilerde Emek Piyasasının Şoklara Tepkisi	s.49
Şekil 6: Pasif İstihdam Politikaları Harcamalarının Gelişimi (GSYH'nın %'si)	s.53
Şekil 7: Aktif İstihdam Politikalarının Gelişimi (GSYH'nın %'si)	s.54
Şekil 8: Bölgeler İtibariyle Kişi Başına GSYH Oynaklığı: 1961-2006	s.56
Şekil 9: Hasıla Oynaklığının Nedenleri	s.57
Şekil 10: Finansal Küreselleşmenin Ekonomiler Üzerindeki Etkisine İlişkin İki Görüş	s.61
Şekil 11: Ekonomik Büyüme ve Oynaklık Arasındaki İlişki: Uygulamalı Çalışma Bulguları	s.64
Şekil 12: Gelir Gruplarına Göre Ortalama Gini Katsayısı	s.75
Şekil 13: Gini Katsayısındaki Değişimlerin Kaynakları ve Küreselleşmenin Eşitsizlik Üzerindeki Etkisinin Ayrıştırılması	s.76
Şekil 14: OECD Üyesi Ülkelerde Gelir Eşitsizliği (1980'li Yılların Ortaları ile 2000'li Yılların Sonları Arasında Gini Katsayısındaki Değişim)	s.77
Şekil 15: Yasal Kurumlar Vergisi Oranlarındaki Değişim	s.96
Şekil 16: En Yüksek Kişisel Gelir Vergisi Oranları % (Merkezi ve Yerel Yönetimler Birleştirilmiş)	s.97
Şekil 17: OECD Üyesi Ülkelerde Ekonomik Büyüme Hızı (Ortalama %)	s.101
Şekil 18: 1997-2010 Yılları Arasında OECD Üyesi Ülkelerde Kamu Harcamalarının Gelişimi (GSYH'nın %'si)	s.110
Şekil 19: Toplam Kamu Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.143
Şekil 20: Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.148
Şekil 21: Savunma Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.151
Şekil 22: Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.153
Şekil 23: Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.155

Şekil 24: Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.157
Şekil 25: İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.160
Şekil 26: Sağlık Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.162
Şekil 27: Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.165
Şekil 28: Eğitim Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.167
Şekil 29: Sosyal Güvenlik Hizmetleri ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği	s.169

EKLER LİSTESİ

EK 1: Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması	ek s.1
EK 2: Bir Kırılmalı Bireysel Lm Birim Kök Testi Sonuçları	ek s.8
EK 3: İki Kırılmalı Bireysel Lm Birim Kök Testi Sonuçları	ek s.16

GİRİŞ

Ekonomik perspektiften değerlendirildiğinde küreselleşme ülkeler arasındaki emek, emtia ve finans piyasalarının bütünleşmesini ifade etmektedir. Günümüzde ülkeler arasında coğrafi sınırlar önemini kaybetmiş, birçok ülke dünya ekonomisiyle daha çok bütünleşmiştir. Bu bütünleşme beraberinde ülkeler arasındaki etkileşimleri artırmış, yeni teknolojilerin, üretim tekniklerinin, pazarlama stratejilerinin yayılmasına ve yatırım olanaklarının artmasına yol açmıştır.

Tarihsel gelişim açısından değerlendirildiğinde küreselleşmeye yönelik bilinçli çabanın ilk önce dış ticaret alanında ortaya çıktığı söylenebilir. Özellikle 15. yüzyıldaki coğrafi keşifler ile yeni ulaşım yollarının ortaya çıkması dış ticaret olanaklarını artırmış ve dönemin iktisadi paradigması olan Merkantilizm ile de dış ticarete büyük önem verilerek dış ticareti artırmaya yönelik politikalar ön plana çıkmıştır.

İktisat tarihçileri küreselleşmenin gelişimini üç dönemde incelemektedirler. Birinci küreselleşme dalgası olarak ifade edilen 1870-1913 dönemi yüksek emek ve sermaye hareketliliğinin bulunduğu ulaştırma maliyetlerindeki düşüşle birlikte dış ticarete önemli artışların yaşandığı bir dönem olmuştur. Birinci küreselleşme dalgası I. Dünya Savaşı ile son bulmuş ve ülkeler korumacı politikalar uygulamaya başlamıştır. İkinci küreselleşme dalgası olarak kabul edilen 1950-1980 döneminde ise ülkelerin ticaret ve sermaye önündeki engelleri kaldırma girişimlerinin hakim olduğu bir dönem olmuştur. Bu süreçte özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan uluslararası kuruluşların düzenlemeleri (GATT, DB, IMF) ve artan bölgesel entegrasyon girişimleri ön plana çıkmıştır. 1980'li yıllar ile başlayan üçüncü küreselleşme dalgasında gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmı dünya piyasalarında yerini almıştır. Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çökmesi ve çok uluslu şirketlerin artan faaliyetleri dünya ekonomisinde bütünleşme sağlamıştır.

Çağımızın temel ekonomik konularından birisi küreselleşmenin ülke ekonomilerini nasıl etkileyeceğidir. Dünya genelinde küreselleşme akımıyla birlikte ülkeler uzun dönemli politika hedeflerini düşük gümrük vergileri, daha sınırlı devlet ve uluslararası yatırımlara yurtiçi piyasaları cazip hale getirecek düzenlemeler ile

yeniden oluşturmuşlardır. Hükümetler uygulayacakları politikaların çerçevesini çizirken küreselleşme sürecini ve sonuçlarını dikkate alan bir yaklaşım sergilemektedirler. Küreselleşme süreciyle birlikte ekonomik hayata en az düzeyde müdahale etmek ve piyasanın sağlıklı bir şekilde işleyişini sağlamak devletin yeni rolü olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda da özelleştirme ve piyasaların işleyişini düzenleyecek kurumsal altyapının oluşturulmasına yönelik politikalar ön planda yer almaktadır.

Uluslararası kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve çok uluslu şirketler küreselleşme sürecinde önemli aktörler haline gelmişlerdir. Bu durum ulus devletlerin karar alma süreçlerini daha karmaşık bir hale getirmiştir. Ulus devletler bir kısım yetkilerini uluslararası kurumlara ve yerel yönetimlere devredildiğı çok katmanlı bir yönetim sistemine kavuşmuştur. Karar alma mekanizmasında sivil toplum kuruluşlarının ve çok uluslu şirketlerin tutumları alınacak kararlarda etkili olmuştur.

Küreselleşmenin kamu maliyesi alanında ortaya çıkardığı bu değışimler devletin kendisinden beklenen fonksiyonları yerine getirmek amacıyla yapmış olduğı kamu harcamalarına da yansımıştır. Literatürde küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisi birbiri ile zıt çıkarsamalara sahip *telaği edici etki ve etkinlik hipotezleri* çerçevesinde açıklanmaktadır. Kamu harcamalarının gelişimine ilişkin yaklaşımlar maliye alanında önemli bir yer tutmaktadır. Kamu harcamalarının gelişimine ilişkin çeşitli yaklaşımlar ortaya konulmakla birlikte küreselleşme bağlamında kamu harcamalarının gelişimini inceleyen yaklaşımlar son dönemde ortaya çıkmıştır.

Telaği edici etkinlik hipotezi, ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleştikçe dışsal risklere daha fazla maruz kalacağını savunarak bu dışsal riskleri gidermek için devletin alacağı önlemlerin kamu harcamalarında artışa neden olacağını iddia etmektedir. Etkinlik hipotezi ise küreselleşme ile devletlerin vergileme kapasitesinin azalmasından hareketle vergi gelirlerinin düşeceğini ve bunun da kamu harcamalarında azalışlara yol açacağını iddia etmektedir. Bundan hareketle de devletin daha önce daha yüksek kamu harcama düzeyi ile yerine getirdiğı hizmetleri daha düşük kamu harcama düzeyleri ile gerçekleştirmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Telafi edici etki ve etkinlik hipotezlerini araştırmaya yönelik çalışmalarda tam bir görüş birliği bulunmaması bu alana ilişkin ilginin artmasına yol açmıştır. Bu çalışmada söz konusu iki hipotezin yeni bir yöntem olan Panel VAR modeli ile test edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca analiz için hem toplam kamu harcamaları hem de fonksiyonel sınıflandırma içerisinde yer alan kamu harcamaları için ayrı ayrı analizler yapılmıştır. Ayırıştırılmış veri kullanarak söz konusu ilişkilerin ortaya çıkarılması ve her bir harcama türü itibarıyla küreselleşmenin etkisi araştırılmıştır.

Çalışmamız konu, zaman ve mekan açısından çeşitli sınırlandırmalara sahiptir. Küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisinin telafi edici etki ve etkinlik hipotezleri çerçevesinde incelenmesi konu bakımından çalışmanın sınırını teşkil etmektedir. Çalışmamızın uygulama kısmı ise zaman ve mekan sınırlandırmalarına sahiptir. Özellikle verilerin mevcudiyetinden hareketle çalışmanın uygulama kısmında 18 OECD üyesi ülkenin 1995-2009 yılları arasındaki verilerinin kullanılması zaman ve mekan sınırını oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde küreselleşme kavramı ve küreselleşmenin gelişimine ilişkin genel bilgiler verilmiştir. Ardından küreselleşmenin kamu maliyesi alanına yansımaları konusunda çeşitli tartışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik olarak geliştirilen telafi edici etki ve etkinlik hipotezleri açıklanmıştır. Bu bağlamda her bir hipotezin savunduğu argümanlar ortaya konulmuştur. Ayrıca bu argümanlar karşısında uygulanan maliye politikalarına ve bunun sonuçlarına yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise telafi edici etki ve etkinlik hipotezlerinin geçerliliği güncel bir yöntem olan Panel VAR modeli ile incelenmiştir. İlk olarak OECD üyesi ülkelerde kamu harcamalarının gelişimine yer verildikten sonra uygulamalı literatür taramasına yer verilmiştir. Ardından seçilen yönteme ilişkin teorik bilgilere ve analiz örneğine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Son olarak analiz sonuçlarına ve bunların genel değerlendirilmesine yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN GELİŞİMİ VE KAMU MALİYESİNE

YANSIMALARI

Küreselleşme yeni bir olay olmamakla birlikte çok yönlü bir olaydır. Öyle ki günümüzde hemen her konunun küreselleşme ile ilişkilendirildiğine şahit oluyoruz. Berlin Duvarı'nın yıkılması, SSCB'nin (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) dağılması, soğuk savaşın sona ermesi, 20. yüzyılın son dönemlerinde ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, iletişim ve ulaştırma alanlarında yaşanan gelişmeler, uluslararası finans piyasalarının gelişmesi, çok uluslu şirketlerin dünya sahnesinde yer almaları gibi çeşitli itici faktörlerin katkısıyla küreselleşme süreci ivme kazanmış ve ön plana çıkmıştır. Küreselleşme “bütünleştirme” veya “yeni dünya düzeni” olarak adlandırılan bir eğilim olarak yazında yerini almıştır (Devrim ve Altay, 2000: 27-38).

Küreselleşme içinde yaşadığımız dünyada mikro ve makro düzeydeki tüm aktörlerin karşılıklı ilişkilerinin ve etkileşimlerinin genişlemesi, çeşitlenmesi ve hızlanması ile ilgili tüm eğilimleri kapsamaktadır. Çağımızda dünyanın ekonomik, politik ve teknolojik bütünleşmesini temsil eden küreselleşme baskın bir olay ve süreçtir. Küreselleşmenin gelişimi ile birlikte ülkeler arasındaki sınırlar önemini yitirmiş; küresel piyasalar ön plana çıkmış, bölgesel entegrasyonların, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının önemi artmıştır (Mitrovic, 2008: 179; DPT, 2000: 1).

Küreselleşmenin ekonomik, politik, kültürel, sosyal, askeri, yönetim, teknoloji gibi birçok alanda etkisini hissettirmektedir. Fakat bunlar içerisinde ekonomik küreselleşmenin daha baskın olduğu ifade edilebilir. Küreselleşmenin ortaya çıkışının ve gelişiminde ekonomik boyut ön plandadır. Dolayısıyla süreçte iktisadi düşüncede merkezi bir öneme sahip olan ve toplumun ortak meşru yaptırım gücünü temsil eden devlet anlayışında ve politikalarda değişimler yaşanmıştır (Demircan, 2006: 28).

21. yüzyılın küreselleşme hızı 20.yüzyıldan oldukça farklı olmakla birlikte ticaretin yeni coğrafyası, daha zayıf hegemonya ve gelişen çok kutupluluk gibi karakteristik özellikleri de ihtiva etmektedir. Bilhassa Doğu Asya, Çin ve Hindistan

gibi ülkelerin ön plana çıktığı bir dönemde küreselleşme, ulusların yükselişi ve düşüşünde başka bir bölüm mü ya da sermaye birikimi merkezlerinin sermaye birikiminin mantığını etkilemeksizin yer değiştirmesi mi şeklindeki soruları gündeme taşımaktadır (Dasgupta, 2009: 12). Bu süreçte liberalizasyon, özelleştirme ve küreselleşme bir kalkınma modeli haline dönüşmüştür. Bu bağlamda hiçbir ülke ve bölge için tersine çevrilemez ve kaçışı olmayan bir süreç olarak değerlendirilmiştir (Ghosh, 2009: 268).

1.1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

İlk defa 1964 yılında M. McLuhan tarafından bilgi akışına yönelik zaman ve mekan algısındaki değişimleri açıklamak için “küresel köy” kavramı kullanılmıştır (Devrim ve Altay, 2000: 39). Küreselleşme kavramının kullanımı ilerleyen süreçte ve özellikle son 20 yılda oldukça yaygınlaşmıştır. İş çevrelerinde, siyaset alanında, akademik yazında ve birçok alanda yapılan konuşmalarda ve tartışmalarda kurulan cümlelerin bir ögesi olmuştur. Adeta “hemen hemen her yerde olan fakat hiçbir yerden gelmeyen” bir kavram halini almıştır. Kavramın artan popüleritesi, tanımı konusundaki tartışmaları gölgede bırakmıştır (Giddens, 1999: 2).

Tarihsel kökenleri eskiye dayanmakla birlikte günümüzde etkisini daha fazla hissettiren küreselleşmenin kavramsal tanımı üzerinde tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Toplumsal, ekonomik ve siyasi hayatın çeşitli yönlerini etkileyen ve teknoloji, iletişim, ulaştırma imkanlarındaki gelişmelerin hızlandığı küreselleşmenin hem etkilendiği hem de etkilediği alanların fazla olduğu bilinmektedir. Bunun bir sonucu olarak kavramsal tanımlama yapılmasında tanımlamayı yapanın bakış açısı önem arz etmektedir. Çok farklı bakış açılarından ele alınan küreselleşme kavramı üzerinde tam bir görüş birliği bulunmamakta ve bu yönüyle “körler ve fil” hikayesini anımsatmaktadır (Gavcar ve Dirlik, 2005: 1). Terry Clark ve Lynette Knowles çeşitli araştırmacıların yapmış olduğu tanımları derlemişlerdir (Yalçınkaya ve Durcan, 2011: 3). Tablo 1’de bu tanımlara yer verilmiştir.

Tablo 1: Çeşitli Küreselleşme Tanımları

Rodrik (1997)	Ekonomi	<i>“Geleneksel pratiklerini değiştirme yönünde toplumlara baskı yapan, mal, hizmet ve sermaye piyasalarının bütünleşmesini içeren süreç”</i>
Dunning (1993)	Ekonomi/İşletme	<i>“Firmaların sınır-aşan üretimlerine etki eden dünya kaynaklarının yapısını ve örgütlenmesini değiştirecek yönde, üretimin uluslararasılaşmasındaki artış”</i>
Giddens (1990)	Sosyoloji	<i>“Uzak yerlerdeki olayların yerel olayları biçimlendirdiği şekilde, dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşması”</i>
Waters (2001)	Sosyoloji	<i>“Sosyal ve kültürel düzenlemelere ilişkin coğrafi sınırların geri çekilmesi ve insanların geri plana düştüklerinin bilincinde olmaları”</i>
Robertson (1992)	Sosyoloji	<i>“Bir bütün olarak ‘dünya’ bilincindeki yoğunlaşma ve dünyanın sıkışması”</i>
Cairncross (1997)	Sosyal araştırma	<i>“Bilginin küresel yayılması”</i>
Worsley (1999)	Antropoloji	<i>“Kültürlerin, sınırları aşmasıyla sonuçlanan ve küresel kitlesel topluma katkıda bulunan, bilgi sistemlerindeki çeşitlilik”</i>
Jameson ve Miyoshi (1998)	Edebiyat	<i>“Birbirlerinin alternatifi olarak kültürel ya da ekonomik anlamları gizleyen ve aktaran iletişimsel bir kavram”</i>
Dicken (1998)	Ekonomik coğrafya	<i>“Ekonomik faaliyetlerin coğrafi olarak ulusal sınırların ötesine genişlemesi ve uluslararasıdaki dağılmış faaliyetlerin işlevsel bütünleşmesi”</i>
Cyrstal (1997)	Dil bilimi	<i>“Dili kullanan insanların sayısında değil, bu insanların kim olduğundan kaynaklanan, dilin küreselleşmesi”</i>

Kaynak: Yalçinkaya ve Durcan, 2011: 3.

Şüphesiz küreselleşmeye yönelik tanımlama çabaları Tablo 1’de sunulanlardan daha fazladır¹. Örneğin, Therborn (2000) küreselleşmeyi “dünya çapında sosyal olaylara erişme ve bağlılık ile sosyal olayları etkileme eğilimleri ya da sosyal aktörler arasında tüm dünyayı kapsayan farkındalık eğilimidir” şeklinde tanımlamıştır. OECD (2005) ise küreselleşmenin yaygın tanımının “finans, mal ve hizmet piyasalarında artan uluslararasılaşma” şeklinde olduğunu ifade etmektedir. Küreselleşme çok basit bir ifadeyle “dünya ekonomileri ve toplumları arasında tedricen gelişim gösteren etkileşim (interaction) ve bütünleşme (integration)” olarak ifade edilebilir (Das, 2009:2).

Clark ve Knowles’a (2003) göre küreselleşme kavramı yaygın kullanımına rağmen tam olarak anlaşılmış değildir. Küreselleşme kavramının genellikle farklı ve

¹ Çeşitli araştırmacı ve kurumlar tarafından yapılan alternatif küreselleşme tanımları için Al-Rodhan (2006)’ya bakınız.

özellikle de karşıt fikirleri belirtme için sık sık kullanıldığını ifade eden yazarlar, akademisyenlerin kendilerini izole etme çabalarından kurtulup disiplinler arası bir yaklaşımla daha genel bir tanımlamanın yapılmasını savunmaktadır. Yalçınkaya ve Durcan'a (2011) göre ise sosyal bilimcilerin içe dönük bir yaklaşım ile tanımlama, teorileştirme ve çözümleme yapmalarının küreselleşmenin çok boyutlu ve karmaşık yapısını karşılamada yetersiz kaldığını ve küreselleşmenin tanımlanmasında bütünsel bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kavramsal tanımlama girişimleri belirli alana özgü eğilimler sergilemektedir. Bu açıdan bakıldığında iktisatçılar küreselleşme terimi ile neyi ifade etmektedirler? Küreselleşme konusundaki tartışmalarda gündemlerinde neler yer almaktadır? İktisatçılar için küreselleşme; emtia, emek ve finans piyasalarında ülkeler arasındaki bütünleşmedir. Başka bir ifadeyle üretilen ürünler, emek ve sermayenin ülkeler arasında serbestçe dolaşması ve bunu engelleyecek uygulamaların ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir. (Bordo ve diğerleri, 2003: 1). Ekonomik küreselleşmenin gelişimi içerdiği üç temel unsur dikkate alındığında aynı anda değil fakat gelişim yönü itibariyle aynı doğrultuda gerçekleşmiştir.

1.2. EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN GELİŞİMİ

1.2.1. Emtia Piyasalarının Bütünleşmesi

Küreselleşmenin ne zaman tam olarak ortaya çıktığı tartışmalı bir alan olmakla birlikte temel hareket noktasının dış ticaret odağında olduğu görülmektedir. Bazı iktisat tarihçileri ulaştırma olanaklarındaki gelişmeye paralel olarak dünyanın 19.yüzyıldan önce çok az düzeyde küreselleştiğini savunurken bazıları ise Moğol Barışı (Pax Mongolica) olarak adlandırılan 13. yüzyıl ortalarından itibaren küreselleşmenin başladığını savunmaktadır. Günümüz dünyasında yaşadığımız sistemin beş bin yıl öncesine kadar uzandığını savunan görüşlerde mevcuttur. Kimi görüşler ise Cristofor Columbus ve Vasco da Gama tarafından 15. yüzyılın sonlarında gerçekleştirilen Amerika ve Hindistan'ın keşfini küreselleşmenin büyük patlaması (big bang) olarak değerlendirmektedir (O'Rourke ve Williamson, 2000: 1-2). C. Columbus ve V. da Gama'nın baharat ticaretini elinde tutan özellikle Venedik

ve Genova gibi İtalyan şehir devletleri ile Mısırlılar'ın bu alandaki tekelini kırma güdüsü keşiflerinde etkili olmuştur (Findlay ve O'Rourke, 2003: 14).

O'Rourke ve Williamson (2002; 2004) küreselleşmenin ne zaman başladığını emtia piyasalarındaki bütünleşmeyi ele alarak açıklamaya çalışmışlardır. Piyasaların bütünleşme sürecini tarihsel olarak analiz etmede aynı ürüne ait fiyatların zamanla yakınsayıp yakınsamadığına bakılmasının en iyi yol olduğunu savunmuşlardır. Avrupa kıtası ile Asya ve Amerika kıtaları arasındaki ticaret artışını tarihsel bir süreç içerisinde değerlendiren yazarlar Amerika'nın keşfinden sonraki üç yüz yıllık dönemde fiyat yakınsamasının çok düşük düzeylerde gerçekleştiğini dolayısıyla da küreselleşmenin Amerika'nın keşfi ile gelişmeye başladığını ancak en çarpıcı gelişme aşamasının 19. yüzyılda ortaya çıktığını ifade etmişlerdir.

Coğrafi keşifler ekonomik alanda değişiklikler meydana getirdiği gibi ulus devlete yönelik de yenilikler getirmiştir. Coğrafi keşifler Avrupa'ya büyük zenginlikler getirmiştir. Avrupa'ya büyük miktarlarda değerli madenler kazandırmanın yanında mısır, patates, pirinç, şeker, çay gibi tüketim ürünleri ve pamuk, çivit, ahşap malzemeler gibi mamul maddeler gitmiştir (Adda, 2002: 29). Coğrafi keşiflerin gerçekleştiği dönem feodal sistemin zayıfladığı ve ulus devlet düşüncesinin gelişmeye başladığı bir çağdır. İktisadi alanda Merkantilist düşüncenin hakimiyeti söz konusudur. Dış ticaretin ülke lehine geliştirilmesi, sanayi üretiminin arttırılması, mamül ürün ihracatının desteklenmesi gibi politika önerilerine sahip bu düşünce yeni ticaret yollarının keşfedildiği bir dönemde uygulanma alanı bulmuştur. Denizaşırı ticaretin maliyetli olması ve güvenlik sorunları nedeniyle devlet tüccarın karşılaşıacağı riskleri paylaşan bir yapı olarak değerlendirilmiştir (Habermas, 2008: 9).

Yeni ticaret yollarının keşfi ve ardından ulaşım maliyetlerinde düşüşlere yol açan buharlı motorların icadı, demiryollarının inşası ve genişlemesi, petrol sahalarının ve üretiminin artması, jet motorları sayesinde hava ulaşımının gelişmesi dünya ticaretinde artışlara yol açmıştır. Bununla birlikte dış ticarete yönelik teorik ve kurumsal gelişmeler de dünya ticaretinin artmasında etkili olmuştur. Dünya ölçeğinde ihracat hızındaki gelişmelere bakıldığında 1870-1913 döneminde dünya genelinde ihracatın yıllık ortalama bileşik büyüme hızı % 3,4 düzeyinde gerçekleşmiştir. Savaşlar nedeniyle 1913-1950 döneminde ihracat artış hızında ciddi

azalışlar meydana gelmiştir. Savaş sonrası 1950-1973 döneminde ise dünya ihracat artış hızı % 7,88, 1973-1998 döneminde ise % 5,7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Ürün İhracatı Yıllık Ortalama Bileşik Büyüme Hızı, 1870-1998

	1870-1913	1913-1950	1950-1973	1973-1998
Batı Avrupa	3,24	-0,14	8,38	4,79
Western Offshoots*	4,71	2,27	6,26	5,92
Doğu Avrupa ve Eski SSCB	3,37	1,43	9,81	2,52
Latin Amerika	3,29	2,29	4,28	6,03
Asya	2,79	1,64	9,97	5,95
Afrika	4,37	1,9	5,34	1,87
Dünya	3,40	0,9	7,88	5,07

Kaynak: Maddison, 2006: 127.

*Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, ABD’ni ifade etmektedir.

1948 yılında yürürlüğe giren Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) tarife dışı engellerin kaldırılması, gümrük vergilerinin indirilmesi, en çok kayırlan ülke ve ulusal muamele kuralı gibi prensiplere dayalı olarak çok yanlı görüşmeler yoluyla dünya ticaretinin serbestleştirilmesi yönünde hizmet etmiştir. 1995 yılında GATT’ın yerini alan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ile de ülkelerarasındaki ticaretin sağlıklı bir şekilde işlemesine ve anlaşmazlıkların çözümüne devam edilmiştir. GATT’tan daha sistematik bir yapıya sahip olan DTÖ sadece emtia ticaretini değil hizmet ticaretini ve fikri mülkiyet haklarını da kapsamaktadır (GİB, 2009).

GATT ve DTÖ faaliyetlerinin etkisiyle gümrük tarifeleri zamanla azalmıştır. 1947 yılında ortalama % 40 olan sanayi ürünleri gümrük vergisi oranı 1960’lı yılların sonlarına doğru % 10’a, 1990 yılında % 5’e ve günümüzde % 3 düzeyine düşmüştür. Savaş sonrası 20 milyar dolar civarında seyreden dünya ticareti 2001 yılında 7,6 trilyon doların üzerinde gerçekleşmiştir. Bu yöndeki gelişmeye bağlı olarak dünyada toplam ihracatın toplam gelir içindeki payı % 6’dan % 30’a çıkmıştır (Şahinöz, 2002).

1.2.2. Emek Piyasalarının Bütünleşmesi

Küreselleşme ile akla gelen bir diğer alan ise emek piyasalarının bütünleşmesidir. Amerika'nın keşfinden sonra sözleşme (contracts) ya da cebir (coercion) yoluyla Avrupa ve Afrika'dan göçler yaşanmıştır. 18. yüzyılın sonunda Amerika'ya çoğunluğu köle olan 8 milyon kişi göç ettirilmiştir. Daha sonraki süreçte ise Avrupa'dan özgür yerleşimciler (free settlers) göç etmeye başlamıştır. 1850-1913 yılları arasında ise Avrupa'dan kitlesel göçlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşı yıllarında duraklama yaşayan emek hareketliliği daha sonraki yıllarda çeşitli kısıtlamalara maruz kalmıştır. Ülkeler göç akımlarını çeşitli göçmenlik politikaları ile kontrol etmeye başlamıştır (Chiswick ve Hatton, 2003: 66-76). Pasaport uygulamasının 20. yüzyılın başlarında geliştiği hesaba katıldığında bu tarihe kadar emek hareketliliği önünde tam bir yasal sınırlamanın olmadığı ifade edilebilir. Bununla birlikte söz konusu dönemde yasal olmayan engelleri (bireylerin göç etmenin maliyetini karşılayabilme gücü, sosyal, psikolojik ve güvenlik ile ilgili faktörler) kısıtlayıcı bir unsur olarak değerlendirmek mümkündür.

AB nezdinde üye ülkeler arasında emek hareketliliği önünde yasal engellerin azaltılmasına yönelik girişimler bulunsa da dünya geneline bakıldığında ülkelerin emek hareketliliğine yaklaşımının seçici olduğu bilinmektedir. 20. yüzyıldan önceki süreçte ön planda olmayan yasal sınırlamalar ön plana çıkmış, yasal olmayan engeller ise nispeten önemini yitirmiştir. İşgücünün niteliğine göre değerlendirme yapılırsa günümüzde emek hareketliliğinden vasıflı emeğin yararlandığı buna karşılık vasıfsız emeğin ulusal sınırlarda bile hareketliliğinin zor olduğu ifade edilebilir (Zengingönül, 2007: 64).

Kitlesel göçlerin yaşandığı 1870-1913 yılları arasında yaklaşık 60 milyon kişi kaynakların kıt emeğin bol olduğu Avrupa'dan emeğin kıt olduğu Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Yeni Zelanda, ve Amerika gibi yeni dünya ülkelerine göç etmiştir. Bu göçlerin temel itici gücünü ülkeler arasındaki kişi başına düşen gelir farklılıkları oluşturmuştur. Yeni dünya ülkeleri, hızlı ekonomik büyümeyi destekleyecek işgücü arzı artışına cevap verebilmek için uluslararası göçleri teşvik edecek göçmenlik politikaları uygulamışlardır. Fakat 20. yüzyılın başlarından

itibaren tedrici bir biçimde göçmenlik politikalarında kısıtlayıcı önlemlere yer verilmeye başlanmıştır (Solimano ve Watts, 2005: 14-18).

1.2.3. Finansal Piyasaların Bütünleşmesi

1870 yılından I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde dünya ekonomileri artan bir şekilde altın standardı sistemini benimsemiştir. Londra küresel sermayenin merkezi konumunda yer almış, sabit döviz kuru sistemi birçok ülke için istikrarlı ve güvenilir bir sistem olarak kabul edilmiştir (Obstfeld ve Taylor, 2003: 124-125). 20. yüzyılın başlarına kadar altın standardı ticaret, ödemeler ve sermaye hareketlerini kolaylaştırmada sorunsuz bir şekilde işlemiştir. Sistem dünya genelinde yüksek düzeyde bir parasal bütünleşmeyi ve istikrarı sağlamıştır. Bununla birlikte altın, gümüş ya da çift metal para sistemleri, ekonomide kendiliğinden uyarlayıcı politikaların (adjustment policies) bulunduğu (altın standardında ödemeler bilançosu denkliliğinin kendiliğinden sağlanabildiği gibi) merkezileştirilmemiş bir dünyada işleyecek bir sistem olarak tasarlanmıştır. I. Dünya savaşı ile birlikte güçlü merkez bankaları, sistem içerisinde oligopolist bir unsur olmuşlardır. Altın standardının etkinliği ve istikrarı birkaç önemli merkez bankasının ihtiyari politikalarına giderek bağımlı hale gelmiştir. Amerikan Merkez Bankası (FED) parasal güç açısından sistemde merkezi bir rol oynamıştır (Mundell, 1999: 226).

1914-1945 döneminde hem dünya savaşları hem de Büyük Buhran ekonomik çöküntülere ve korumacı politikalara yol açmıştır. I. Dünya Savaşı ile altın standardına olan güvenin kaybolması ile para politikası başta savaş harcamalarının finansmanı olmak üzere ulusal amaçların aracı haline gelmiştir. Döviz krizlerinden kaçınmak ve ülkedeki altının korunması amacıyla sermaye kontrolleri yaygınlaşmıştır (Obstfeld ve Taylor, 2003: 124-125).

1944 yılında ABD'de 44 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda hem yeni bir uluslararası para sisteminin hem de küresel düzeyde rol oynayacak IMF ve DB'nin temelleri atılmıştır. 1945 ve 1971 yılları arasındaki süreç ayarlanabilir sabit kurları içeren Bretton Woods sisteminin uygulandığı bir dönem olmuştur. Bu sistem sabit fakat ayarlanabilir kur sistemine dayanmakla birlikte sermaye kontrollerine izin verecek şekilde tasarlanmıştı. Sistemin barındırdığı bir diğer özellik ise geçici döviz kısıtlıkları ve dış ödemelerde sorunlar yaşayan ülkelere IMF'in kısa vadeli finansman

olanakları sağlamasıydı (Rodrik, 2011: 86). Bretton Woods sisteminde sadece ülkenin ödemeler bilançosunda ortaya çıkan sürekli ve büyük miktarlardaki açık ve fazla durumunda döviz kurunun değişmesine izin verilmekteydi. Örneğin, IMF ödemeler bilançosu açık veren ve uluslararası rezervlerini kaybeden ülkelerde döviz kurunu sabit tutmak için diğer üye ülkelerin katkılarından oluşan rezervlerden bu ülkelere borç verilmekteydi. IMF borç verdiği ülkelere sıkı para politikası uygulamasını sürdürmelerini tavsiye ederdi. Eğer bu önlemler yeterli olmazsa ülkenin devalüasyon yapmasına izin verilirdi (Mishkin, 2004: 473).

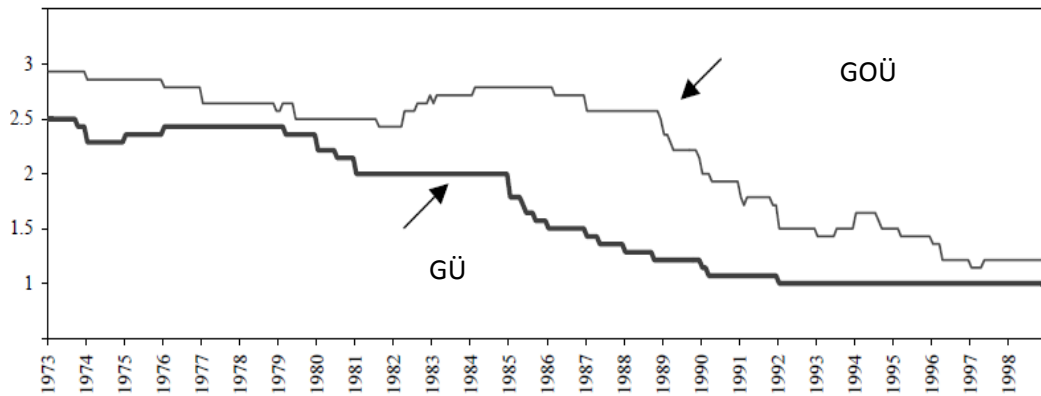
1959-1968 dönemi, tam konvertibilite altında tasarlandığı gibi işleyen sistemin en parlak dönemini oluşturmuştur. Bu dönemde dünya genelinde üretim ve ticarete istikrarlı büyüme hızlarına ulaşılmıştır (Garber, 1993:461). Fakat 1960'lı yılların sonunda Amerika'nın süreklilik kazanan dış açıkları ve aşırı değerlenen dolar sistemin tıkanmasına yol açmıştır (Seyidoğlu, 1999: 547). Bununla birlikte Batı Avrupa ve Japonya'nın güçlü bir ekonomiye kavuşmaları, ödemeler bilançosu fazlası vermeleri, artan uluslararası rekabet ve ülkeler arasında ekonomik bağımlılığın artması sabit kur sistemi için sorunlar teşkil etmiş; dolara karşı güven kaybı ve dolar talebinde düşüşler yaşanmıştır. 1973 yılında kurların dalgalanmaya bırakılması ile Bretton Woods Sistemi uygulaması son bulmuştur (Türkcan, 1980: 100).

Sistemin çökmesinde ayarlanabilir sabit kur, sermaye kontrolleri ve IMF'in finansal desteği şeklinde birbirini tamamlayan üç unsurun tam bir uyum içerisinde işleyememesi etkili olmuştur. IMF'in kaynakları savaş sonrası ödemeler nedeniyle hızlı bir şekilde erimiştir. Özellikle sistemin merkezinde yer alan sanayileşmiş ülkeler tarafından döviz kuru pariteleri değiştirilmiştir. Bunlardan sadece sermaye kontrolleri az ya da çok planlandığı şekilde işlemiştir (Eichengreen, 2008: 92). Amerika ve diğer ülkelerdeki para politikası ve maliye politikası uygulamalarındaki farklılıklar, ödemeler bilançosu açığı (fazlası) veren ülkelerde devalüasyon (revalüasyon) başarısızlığı, Amerika'nın uluslararası rekabet gücündeki düşüşler ve sistemin yapısal sorunları gibi nedenler ile de sistemin çökmesi ilişkilendirilmiştir (Eichengreen, 1993:624). Bretton Woods sisteminin çöküşü sistemin kuralları çerçevesinde ülkelerin iç ve dış dengenin uzlaştırılması girişimlerinin başarısız bir hikayesi olmuştur (Krugman ve Obstfeld, 2009:523).

Bretton Woods Sistemi'nden sonraki süreç ise ülkeler tarafından belirlenen farklı kur rejimlerinin tercih edildiği ve sermaye kontrollerinin ortadan kaldırıldığı bir dönem olmuştur. Finansal piyasalar üzerindeki kontroller ve denetimlerin kaldırılarak sermaye hareketliliğini önündeki engeller ortadan kaldırılmıştır (Eroğlu, 2002: 15). ABD 1974-1975 yıllarında sermaye çıkışları üzerindeki kısıtlamaları kaldırırken Almanya ise sermaye girişleri üzerindeki engelleri ortadan kaldırmıştır. Japonya 1980 yılı sonunda sermaye hesabını kısıtlarını büyük ölçüde azaltmıştır. 1970'li yılların ortalarında Arjantin, Şili ve Uruguay gibi Latin Amerika ülkeleri döviz kuruna dayalı istikrar programı çerçevesinde sermaye hesabı liberalizasyonunu gerçekleştirmiştir. İngiltere 1979 yılına kadar sermaye kontrollerini sıkılaştırmış ve devam ettirmiştir fakat Thatcher'in serbest piyasa ideolojisi ile bu kontrollere son verilmiştir. Bu süreçte Fransa ve İtalya'nın kontrolleri devam ettirmesi ve sıkılaştırması yönünde takındıkları tutum ise Avrupa'da döviz kuru dalgalanmalarını kısıtlanmasına yönelik güçlü bir motivasyon sağlamıştır. Bu tutumun uygulamaya yansımaları ise "tüneldeki yılan" ve daha sonrasında ise Avrupa Para Sistemi (EMS) şeklinde gerçekleşmiştir (Obstfeld ve Taylor, 2005: 160-161).

Şekil 1'de Bretton Woods sistemi sonrasında finansal liberalizasyon endeksi değerindeki değişimler yıllar itibarıyla gösterilmiştir.

Şekil 1: Finansal Liberalizasyon Endeksi (1973-1999)

Kaynak: Kaminsky ve Schmukler, 2003: 38.

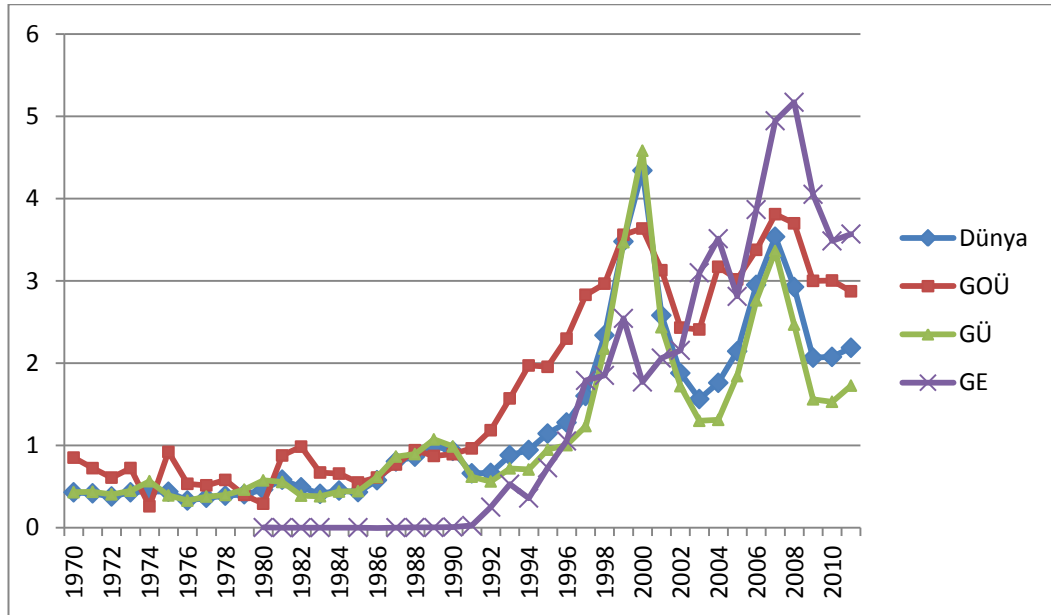
Not: Endeks, sermaye hesabı, yurtiçi finansal sektör ve hisse senedi piyasası liberalizasyonunu birlikte değerlendirmektedir. Endeks değerinin 1 olması tam liberalizasyonu, 2 olması kısmi liberalizasyonu ve 3 olması ise düşük düzeydeki liberalizasyonu ifade etmektedir. GÜ; Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İtalya, İrlanda, Japonya, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İngiltere ve ABD'ni kapsamaktadır. GOÜ ise; Arjantin, Brezilya, Şili, Kolombiya, Hong Kong,

Endonezya, Kore, Malezya, Meksika, Peru, Filipinler, Tayvan, Tayland ve Venezüella'yı kapsamaktadır.

Şekil 1’de görüldüğü gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 1973 yılı sonrası finansal liberalizasyon alanında kademeli bir sürecin yaşandığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde özellikle 1985 yılı sonrasında, gelişmekte olan ülkelere ise 1989 yılından sonraki süreçte endeks değerindeki hızlı düşüşler dikkat çekmektedir. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerin ele alınan dönem boyunca daha fazla finansal serbestleşmeye sahip olduğu ifade edilebilir.

Şekil 2’de ise finansal küreselleşme ile birlikte ülkelerin kalkınma planlarında ön sıralarda yer alan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişimi ülke grupları itibariyle gösterilmiştir.

Şekil 2: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 1970-2011 (GSYH’nın % si)

Kaynak: UNCTADSTAT, 2012.

Şekil 2’den de görüleceği üzere 1970-1990 dönemi arasında ele alınan tüm ülke gruplarında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payının % 1’den daha düşük olduğu, fakat 1990 yılından sonra büyük bir artış sergilediği görülmektedir.

1.2.4. Küreselleşmenin Gelişiminde Etkili Olan Faktörler

Küreselleşmenin gelişmesinde etkili olan faktörleri ekonomik, politik ve teknolojik faktörler olarak sınıflandırmak mümkündür. Döneme özgü olan bu faktörlerin dünya ekonomilerinin daha çok bütünleşmesine katkıda bulunmuştur. Örneğin 1940'lı yıllarda Bretton Wood sisteminin ve GATT'ın kurulması dönemin öne çıkan ekonomik, Birleşmiş Milletlerin kurulması politik ve plastik ürünlerin yaygınlaşması ise teknolojik faktörlerdir. 1990'lı yıllarda ise NAFTA'nın kurulması ve Asya krizi ekonomik, Sovyetler Birliği'nin dağılması politik ve iletişim ağlarının genişlemesi ve cep telefonlarının yaygınlaşması ise teknolojik faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablo 3'te 1940-2000 yılları arasında öne çıkan bu faktörler gösterilmiştir.

Tablo 3: Küreselleşmenin Temel Sürükleyici Unsurları

Dönem	Ekonomik	Politik	Teknolojik
1940'lar	Bretten Wood Sisteminin Kurulması, yeni uluslararası para sistemi (1944-71)	Birleşmiş Milletlerin Kurulması (1945)	Plastik ve Fiber ürünlerin yaygınlaşması, örneğin ilk naylon çorap (1940)
	GATT'ın kurulması (1947) ve Ocak 1948'de yürürlüğe girmesi	Marshall Planı'nın yürürlüğe girmesi (1948-57) Avrupa Ekonomik işbirliği Teşkilatının kurulması (1948)	
	Sovyetler Birliği'nin komünist ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğini sağlamak amacıyla Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (CMEA) kurması (1949-91)	Dekolonizasyonun başlaması (1948-1962). Örneğin, Hindistan, Endonezya ve Mısırın bağımsızlığını kazanması. Çin 1949 yılında sosyalist cumhuriyet olması	Orta Doğuda özellikle de Suudi Arabistan'da geniş petrol sahalarının keşfi (1948)
1950'ler	Avrupa Topluluğunu kuran Roma Anlaşmasının imzalanması (1957) Avrupa Topluluğu (AT) ve Avrupa Serbest Ticaret Kurumu (1959) batı Avrupa entegrasyonunun onaylaması	Kore Savaşı (1950-53) Süveyş Krizi (1956)	Orta doğudan gelen petrolün Japonya ve Avrupa'da kullanımının artması Toyota tarafından "tam zamanında (just-in-time)" üretim

			sisteminin uygulanması
	Belli başlı ulusal paraların konvertibl hale gelmesi (1958-64)	Afrika’da dekolonizasyon (1958-1962 arasında 15 ülke bağımsızlığını elde etmiştir)	Hava yolu taşımacılığında jet motorların kullanımının artması (1957-72)
1960’lar	Kennedy raundu (1964-69) Kuzey yarım kürede karayolları ve otomobil kullanımının yaygınlaşması petrol talebini arttırdı (kömürden petrole geçiş)	Berlin Duvarının inşası (1961) ve Küba Füze krizi (1962) doğu ve batı arasındaki çepheleşmeyi belirgin hale getirmesi	Yeşil Devrim, gelişmekte olan ülkelerde tarımsal üretimde dönüşüm (1960’lı yıllardan itibaren) İlk hızlı tren sisteminin Japonya’da 1964 yılında açılması Mont Blanc Tüneli (1965)
	Doğu Asya ülkelerinin ticaret politikalarında ithal ikameci kalkınma yerine ihracata dayalı büyüme modelinin ön plana çıkması AT içerisinde son gümrük vergilerinin kaldırılması (1968)		Deniz taşımacılığında konteynırların kullanımının yaygınlaşması (1968 ve sonrası,)
1970’ler	Doların altın para standardından ayrılması (1971)	Yom Kippur savaşının (1973) petrol fiyatları artışını tetiklemesi	İlk mikroişlemci çip (Intel 4004) tanıtıldı (1971)
	Tokyo Raundu (1973-79)	AB’nin genişleyerek 9 üye ülkesinin olması (1973)	
	Petrol fiyatı şokları (1973-74 ve 1979)		
	Asya’nın yükselen yeni sanayileşmiş ülkeleri Çin’in ekonomik reformları (1978)		
1980’ler	Gelişmekte olan ülkelerdeki borç krizleri Meksika’nın piyasalara yönelik reformlara başlaması ve 1986’da GATT’a üye olması	AB’nin genişleyerek 12 üye ülkesinin olması	Microsoft Windows’un tanıtılması (1985)
	Louvre Accord’un (Fransa, Batı Almanya, Japonya, Kanada, USA, İtalya) imzalanması (1987) uluslararası döviz piyasalarının istikrarını sağlama amacı	Berlin Duvarının yıkılması (1989)	
1990’lar	Hindistan’da ekonomik	Sovyetler Birliği’nin	Euro-tünelinin

	reformların başlaması (1991) NAFTA'nın kurulması (1994) Asya finansal krizi (1997)	dağılması (1991) ve 13 bağımsız devletin ortaya çıkması	açılması (1994) Dijital teknolojiyi kullanan ikinci nesil iletişim ağlarının gelişmesiyle cep telefonu kullanımının artması Finlandiya'da ilk GSM şebekesinin kullanılmaya başlanması (1991)
	Uruguay Raundu sonrasında (1986-1994) DTÖ'nün kurulması (1995)		"world wide web" in Tim Berners-Lee tarafından icat edilmesi (1989), 1991 yılında ilk internet sitesinin yayınlanması
	AB'nde 11 üye ülkenin euro'ya geçmesi (1999)	Maastricht Anlaşması (1992)	
2000'ler	Dotcom krizi (2001)		Deniz taşımacılığı ile yapılan ticaretin %70'nden fazlasının konteynırlar aracılığıyla yapılması
	Çin'in DTÖ'ne katılması (2001)		İnternet kullanıcı sayısının 800 milyona ulaşması (2005)
	Tekstil ürünündeki nicel kısıtlamaların kaldırılması (Çok elyaflılar anlaşması'nın sonu)	AB'nin genişleyerek üye sayısının 27'ye yükselmesi	
Kaynak	WTO (2008). World Trade Report 2008	s.22-23	

Kaynak: WTO, 2008: 22-23.

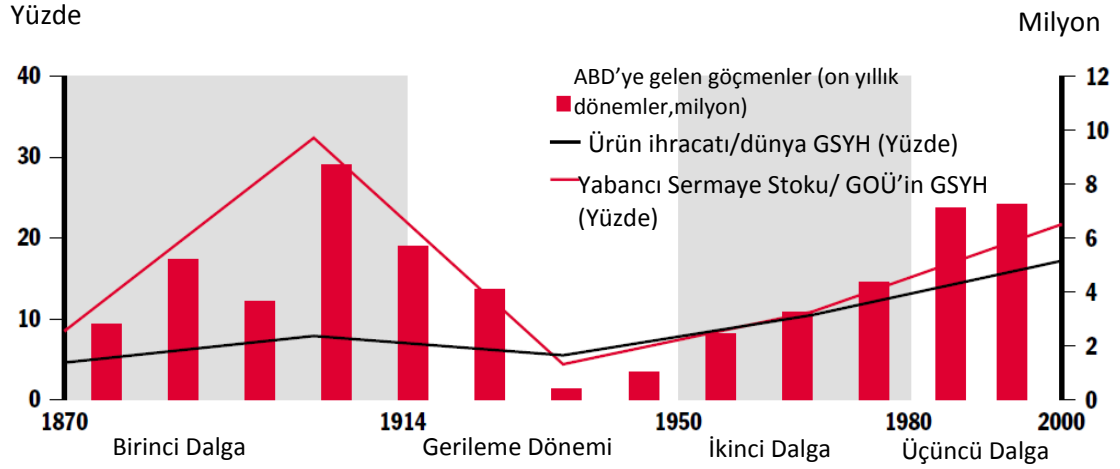
Tablodan da görüleceği üzere küreselleşmenin gelişmesinde etkili olan unsurların başında ekonomik ve teknolojik gelişmeler gelmektedir. Ele alınan dönem boyunca her aşamada bir teknolojik yeniliğin ve ekonomik gelişmenin ortaya çıktığı görülmektedir. İlk dönemlerde ulaştırma maliyetlerinde düşüslere yol açan gelişmeler ağırlıktayken son dönemlerde daha çok bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler ön plana çıkmaktadır. Ekonomik faktörlerde ise özellikle artan bölgesel entegrasyon girişimleri göze çarpmaktadır.

Küreselleşmenin kurumsal ve teorik bakımından gelişimi II. Dünya Savaşı sonrasında hızlanmıştır. IMF, DB, DTÖ ile OECD ve AB gibi yapılanmalar küreselleşme sürecinin kurumsal yapılanmalarını oluşturmuştur. Teorik anlamda liberalleşme politikalarının temelini 1960'larda gelişmeye başlayan Yeni Klasik İktisadi Yaklaşımlar oluşturmuştur. Özellikle 1970'lerin başında ortaya çıkan ekonomik sorunlara Keynesyen yaklaşımın çözüm bulamaması söz konusu teorilerin uygulanabilirliğinin meşru temellerini oluşturmuştur (Çelebi ve diğerleri, 2013: 117).

1.3. KÜRESELLEŞME DALGALARI

Küreselleşmenin gelişimi tarihsel bir perspektiften ele alınarak incelenebilir. Williamson (2002)'ye göre 1820-1913 dönemini birinci küreselleşme dalgası, 1913-1950 yılları arası gerileme dönemi ve 1950 sonrası dönemi ise ikinci küreselleşme dalgası olarak değerlendirmektedir. Baldwin ve Martin (1999) ise 1820-1914 dönemini birinci küreselleşme dalgası ve 1960 sonrası dönemi ikinci küreselleşme dalgası olarak ele almıştır. WB (2002) ye göre ise 1870-1914 dönemi birinci küreselleşme dalgası, 1914-1945 yılları arası gerileme dönemi, 1945-1980 dönemi ikinci küreselleşme dalgası ve 1980 sonrası süreç ise üçüncü küreselleşme dalgası olarak kabul edilmektedir. Aşağıdaki açıklamalarda da bu son ayırım dikkate alınarak açıklamalar yapılmıştır.

Şekil 3: Küreselleşme Dalgaları

Kaynak: WB, 2002: 23.

Şekil 3'te bu üç küreselleşme dalgası dönemleri ve ekonomik küreselleşmeye ait çeşitli göstergelerdeki değişimler gösterilmiştir. Savaş dönemi ciddi bir gerileme yaşayan küreselleşme eğilimlerinin ikinci küreselleşme dalgası ile tekrar ivme kazandığı görülmektedir.

1.3.1. Birinci Küreselleşme Dalgası (1870-1914)

Klasik altın standardının geçerli olduğu ve birinci küreselleşme dalgası olarak kabul edilen 1870-1914 yılları devletin ekonomik faaliyetlere en az düzeyde müdahalede bulunduğu serbest piyasa çağıdır. Sermayenin, emeğin ve malların ülkeler arasında dolaşımının önünde hemen hemen hiçbir kısıtlamanın olmadığı bu dönemde ticaret, yatırım ve finans alanında hızlı gelişmeler kaydedilmiştir. I. Dünya Savaşından sonraki süreçte ekonomik sistemi yeniden inşa etme girişimleri Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı ile birlikte tükenmiştir (Nayyar, 2006: 138; Obstfeld ve Taylor, 1998: 353).

Birinci küreselleşme dalgasında ön planda yer alan ülke İngiltere'dir. İngiltere, 1914 yılına kadar sanayi devrimi ile geliştirilen taşıma ve üretim teknolojilerinin artan kullanımı neticesinde sürekli bir büyüme gerçekleştirmiştir. Geçerli olan altın standardı nedeniyle daha az oynaklığa sahip döviz kuru ve daha

çok tahmin edilebilir bir ticaret yapısının olduğu bu dönemde dış ticarete önemli artışlar gözlenmiştir (Straw ve Glennie, 2012: 22).

Birinci küreselleşme dalgasında dünyada yıllık ihracat artış hızı ortalama olarak % 3,4 düzeyinde gerçekleşmiştir. 1870 yılında yabancı sermaye stokunun gelişmekte olan ülkelerin GSYH içindeki payı % 8,6; 1914 yılında ise % 32,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Avrupa'dan yaklaşık olarak 60 milyon kişi toprağın bol olduğu kuzey Amerika ve Avustralya'ya göç etmiştir (WB, 2002: 25).

Küreselleşmenin birinci dalgası insanların serbestçe dolaştığı bir çağdır. Önceki dönemlerde ise nitelikli emeğin göç ederek denizaşırı teknoloji transferleri gerçekleştirmesi ya da toprak rantını destekleyici bir şekilde ucuz emeğin başka yerlere hareket etmesi engellenmeye çalışılmıştır. Örneğin Britanya'da 1719-1825 yılları arasında nitelikli işgücünün göç etmesi yasaklanmıştır. 20. yüzyılda ise ücretlerin düşmesi ya da işsizliğin artması yönündeki endişeler nedeniyle ülkeye gelen göçler sınırlandırılmıştır. Dış göç veren Avrupa ülkelerinde bile gelen göçler sınırlandırılmaya başlanmıştır. 2001 yılı itibarıyla 48 gelişmiş ülkenin 21'i ülkeye gelen göçü azaltmaya yönelik politikalar oluşturmuştur (O'Rourke, 2009:58).

19. yüzyılda görülen serbest emek hareketliliğinden çıkarılabilecek üç önemli sonuç bulunmaktadır. Bunlardan birincisi göç vermek, fakir ülkelerdeki yaşam standardını yükseltmenin etkin bir yoludur. İkincisi, göç verme nihayetinde kendi kendini sınırlayan bir süreçtir. Üçüncüsü ise emek hareketliliği hem göç veren hem de göç alan ülkedeki gelir dağılımına etki etmektedir. (O'Rourke, 2009: 60)

1.3.2. Gerileme Dönemi (1914-1950)

Altın standardı ve düşük tarifelerin uygulandığı politikalar ile karakterize edilen birinci küreselleşme dalgasında ticaret, sermaye ve emek piyasalarında artan bir hareketlilik meydana gelmiştir. Bu süreç dünya savaşları, 1920'lerde görülen yüksek enflasyon, 1930'lu yıllardaki ekonomik durgunluk ve politik istikrarsızlık ile sekteye uğramıştır (Solimano, 2004: 1). Bu dönemde politikanın temel eksenini korumacılık oluşturmuştur. Ürün ihracatının dünya GSYH içindeki payı 1870'li yıllardaki seviyesine gerilemiştir. Yabancı sermaye stokunda ve emek hareketliliğinde dramatik düşüşler yaşanmıştır.

I. Dünya Savaşı 19. yüzyılda ortaya çıkan liberal ekonomik düzeni tahrip etmiştir. Gerek ticarete gerekse sermaye hareketliliğinde yaşanan serbestleşmeye ve serbestleştirme çabaları tersine dönmüş ve korumacı stratejiler politikaya hakim olmuştur. Büyük Bunalım ile korumacı politikalar artarak devam etmiştir. 1930'lu yıllarda altın standardına bağlı Fransa, Almanya, İsviçre ve Hollanda gibi çekirdek ülkelerin aşırı değerlenmiş kurları ödemeler bilançosu sorunlarına ve durgunluğa yol açmıştır. Söz konusu sorunlarla mücadele için kısıtlayıcı politikalar ve döviz kuru kontrolleri kullanılmıştır. Amerika'da 1930 yılında kabul edilen Hawley-Smooth Gümrük Vergi Yasası ile gümrük vergileri Amerikan tarihinde görülen en yüksek korumacı düzeye çıkarılmış ve sanayi ile tarım sektörü yüksek gümrük vergileri ile korunmuştur (Das, 2004: 47-49).

1.3.3. İkinci Küreselleşme Dalgası (1950-1980)

II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan ve 1980'li yıllardan sonra önemli ölçüde ivme kazanan küreselleşme dalgasının iki önemli itici gücü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ulaştırma ve iletişim maliyetlerindeki düşüşlere öncülük eden teknolojik gelişmelerdir. İkincisi ise, uygulanan politikalar sonucunda sermaye piyasalarının ve dış ticaretin daha serbest bir hale gelmesidir. Birçok ülke kendi ekonomilerini uluslararası rekabetten korumayı reddetmiş ya da ithalat tarifleri veya ithalat kotası, ihracat sınırlamaları ve yasal yasaklamaları reddetmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), 1994 yılında GATT'ın yerini alan Dünya Ticaret Örgütü gibi serbest ticareti destekleyen uluslararası kurumlar kurulmuştur (Soubbotina ve Sheram, 2000: 66). Küreselleşmeyi yöneten bu üç temel kurum aynı zamanda 1980'lerden sonraki süreçte mali krizler ve planlı ekonomilerin piyasa ekonomisine geçişleri başta olmak üzere ekonomik konuların merkezinde yer almışlardır (Stiglitz, 2006: 32). İkinci küreselleşme dalgasında ön planda olan ülke ise Amerika'dır (Straw ve Glennie, 2012: 23).

Bu dönem GATT anlaşması çerçevesinde yürütülen müzakereler ile sanayileşmiş ülkeler arasındaki ticari entegrasyonun hızlı fakat finansal entegrasyonun yavaş bir şekilde arttığı ve başta Amerika olmak üzere birçok

sanayileşmiş ülkede emek hareketliliğinde ılımlı düzeyde gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Buna karşılık Asya, Afrika ve Latin Amerika'da yer alan birçok gelişmekte olan ülke bu sürecin biraz daha dışında kalarak ithal ikameci sanayileşme stratejisine devam etmiş, yurt içi üretimi ve firmaları desteklemek amacıyla ithalat ve çokuluslu firmaların yabancı yatırımlara kısıtlamaları sürdürmüştür. Bu politikaların uygulandığı ve tasarruf yetersizliği yaşayan birtakım gelişmekte olan ülkelerin uluslararası borç stoku 1970'lerde önemli düzeylere ulaşmıştır (Dollar, 2005: 149).

1960'lı ve 1970'li yıllarda finans piyasasına ilişkin uygulanan politikaların amacı kalkınmayı gerçekleştirecek sanayileşme hamlesi için düşük maliyetli finansman imkanları ile yatırımların arttırılmasıdır. Bu dönemde özellikle GOÜ'de görülen borç krizi ve dış finansman kaynaklarındaki darboğazları aşmak için uygulanan politikalar, bu sorunları daha da artırmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise sorunlara çözüm bulamayan müdahaleci politikalar yerine ülkedeki kaynak yetersizliğini çözmek, tasarrufları ve yatırımları artırarak arzu edilen büyüme hızlarına erişmek amacıyla finansal serbestleşme kaçınılmaz bir hal almıştır (Devrim ve Altay, 1997: 215). GOÜ'de yurtiçi finansal piyasaların yeterli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmadan kontrolsüz ve erken bir şekilde serbestleştirilmesi, beklenen yabancı sermayenin doğrudan yabancı sermaye yatırımları şeklinde değil de kısa vadeli akımlar şeklinde gerçekleşmesi, dış şoklara daha açık hale gelme gibi nedenlerle iç ve dış istikrarsızlıklara yol açmıştır (Eker, 2009:4-6). Finansal istikrarsızlığın krize dönüşmesi, reel ekonomiyi olumsuz yönde etkilediği gibi yayılma etkisiyle diğer ülkelere yayılarak daha da derinleşmesine yol açmıştır (Şimşek, 2008).

20. yüzyılın ortalarından itibaren teknoloji, politika ve lisan alanlarında görülen yenilikler küreselleşme sürecinin dinamosunu oluşturmuştur. Temelleri dünya savaşlarındaki çabalara dayanan ulaştırma ve iletişim teknolojilerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle kıtalararası uçuşlar, uluslararası telefon görüşmeleri, uydu ve televizyon kullanımındaki yaygınlaşma önemli teknolojik gelişmeleri oluşturmaktadır. Dünya Savaşları ve Soğuk Savaş sonrası süreçte oluşan iki kutuplu dünya düzeninde Amerika'nın oynadığı rol İngilizcenin uluslararası iletişimde kullanımını yaygınlaştırmıştır. Uygulanan politikalar, uluslararası kurumların desteğiyle serbestleşme yönelimli olmuştur (Stearns, 2010: 128-136).

Birinci petrol krizine kadar kitlesel üretimin hakim olduğu ve kümelenme ekonomilerinin üretime yön verdiği bu dönemde, ticaretin serbestleştirilmesi ülkeler ve ürünler bakımından farklılaşmıştır. 1980'e kadar gelişmiş ülkeler arasında sanayi ürünlerinin ticaretinde tarifeler ve sınırlamalar önemli ölçüde kaldırılmış. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelere yapılan ticarete gelişmiş ülkelerdeki tarım sektörü ile rekabet olanağı bulunmayan ilksel ürünlere (primary commodities) uygulanan tarifeler ve sınırlamalar önemli ölçüde azaltılmıştır. Dolayısıyla ikinci küreselleşme dalgasında gelişmekte olan ülkelerin büyük bir çoğunluğunun sanayi ürünleri ve hizmetler ticaretine pek katkıları olmamıştır. 1980 yılında gelişmiş ülkeler tarafından yapılan ihracatın sadece % 25'ini sanayi ürünleri oluşturmuştur (WB, 2002: 28-29).

Savaş döneminde dış ticarete, yabancı sermayede ve emek hareketliliğinde yaşanan düşüşler ikinci küreselleşme dalgası ile birlikte artmaya başlamıştır. Yabancı sermaye stokunun gelişmekte olan ülkelerin GSYH içindeki payı 1950 yılında % 4,4 iken 1973 yılında % 10,9'a ulaşmıştır. Dış ticarete de önemli artışlar kaydedilmiştir. Savaş dönemini kapsayan 1913-1950 yıllarında mal ihracatının yıllık ortalama artış hızı % 1'in altına düşmüştür. 1950-1973 döneminde ise söz konusu oran % 7,88 düzeyinde gerçekleşmiştir. 1950 yılında mal ihracatının dünya GSYH'sı içindeki payı % 5,5, 1973 yılında ise % 10,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yine savaş döneminde hız kesen emek hareketliliği bu dönemde artış göstermiştir. Özellikle birinci küreselleşme dalgasında olduğu gibi Amerika'ya göç edenlerin sayısı artışlar gözlenmiştir. Bununla birlikte birinci küreselleşme dalgasında göç veren konumundaki Avrupa, bu dönemde göçler almaya başlamıştır (Maddison, 2001: 127-128).

19. yüzyıl boyunca görülen göçlerin büyük bir kısmı kanuni boşluklardan kaynaklanmıştır. Diğer taraftan modern çağda gerçekleşen göçler, uluslararası göç hareketlerini yasal bir çerçeveye alma girişimlerinin neticesidir. Birleşmiş Milletler bünyesinde imzalanan 1951 yılındaki Mültecilerin Hukuku Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 1948 yılında imzalanan Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1959 yılında imzalanan Çocuk Hakları Beyannamesi bu çabalara temel teşkil etmiştir. Söz konusu sözleşmelerde yer alan insani prensiplerin ötesinde, ülkeler kendi menfaatleri doğrultusunda göçmenlik politikalarını düzenlemektedir.

Örneğin, Kanada’da 1965 yılında yapılan düzenleme ile göçmenlik vizeleri için eğitim, tecrübe ve işgücü niteliğine dayalı bir puanlama sistemi geliştirilmiştir. Bu sistem, daha sonra Avustralya ve Yeni Zelanda’da uygulanmaya başlanmıştır (Goldin ve diğerleri, 2006 :158).

1.3.4. Üçüncü Küreselleşme Dalgası (1980-)

1980’li yıllarda başlayan üçüncü küreselleşme dalgasında birçok gelişmekte olan ülke, dünya piyasalarına girmiştir. 1980 yılında gelişmekte olan ülkelerin ihracatının % 25’ini sanayi ürünleri oluştururken, bu oran 1998 yılında % 80’e ulaşmıştır. Bununla birlikte özellikle Afrika ve eski Sovyet Sosyalist Ülkeler Birliği ülkeleri, bu süreçte düşen gelir ve artan yoksulluk sorunlarıyla karşı karşıya gelmiştir. İkinci küreselleşme dalgasında önemsenmeyen düzeyde olan uluslararası emek ve sermaye hareketlerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1970’li yıllarda gelişmekte olan ülkelere toplam sermaye akımları yaklaşık olarak 28 milyar dolar düzeyindeyken 1997 yılında 306 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. İkinci küreselleşme dalgasının sonlarında ortaya çıkan ülkeler arasındaki gelir farklılıkları, fakir bölgelerden göçler için ekonomik bir baskı faktörü olmuştur. Fakat bu eğilim, büyük ölçüde göçmenlik politikaları ile engellenmiştir. Bununla birlikte özellikle bazı gelişmiş ülkelerin göçmen kontrollerini gevşetmesi ile emek hareketliliğinde artışlar gerçekleşmiştir (WB, 2002: 31-43). 1980 ve 2000 yılları arasında uluslararası göç % 75 artışla 100 milyondan 175 milyona ulaşmıştır (Ertekin ve Dural, 2013: 56)

Üçüncü küreselleşme dalgasında dünya ekonomisinde kayda değer bir bütünleşme yaşanmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin ve Doğu bloğunun çökmesi, bölgesel ticari entegrasyonların ve çok uluslu şirketler küreselleşme sürecine ivme kazandırmıştır (Gökdere, 2001: 76-78). Her ne kadar ilk örnekleri ikinci dünya savaşı sonrasında görülmeye başlasa da günümüz dünya üretiminin büyük bir kısmı birçok ülkede üretimde bulunan çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir (Seyidoğlu, 2003: 143).

Çokuluslu şirketlerin artmasıyla birlikte doğrudan yabancı yatırımlar sanayileşmiş ülkelere ziyade emeğin ucuz ve bol olduğu gelişmekte olan ülkelere kaymıştır (Kovancılar ve Miynat, 2008: 11). Bu açıdan değerlendirildiğinde üçüncü küreselleşme dalgasında Asya ülkelerinin büyümesinin ön plana çıktığı söylenebilir. Örneğin, 2009 yılında ABD'nin dünya ekonomisinin büyüme oranına katkısı % 14 iken Çin'in katkısı % 18 olarak gerçekleşmiştir (Straw ve Glennie, 2012: 38). 1980'li yıllardan itibaren ihracata dayalı büyüme modelini benimseyen Asya Kaplanları'nın ihracatında büyük artışlar gerçekleşmiş, Güney Kore ve Tayvan gelişmiş ülke konumuna yükselmiştir (Karluk ve diğerleri, 1999: 9; Şaylan, 2003: 271).

Birleşmiş Milletlerin tahminine göre 2010 yılı itibarıyla uluslararası göçmen sayısı yaklaşık olarak 214 milyondur. Bu rakam dünya nüfusunun yaklaşık % 3,1'ini oluşturmaktadır. Uluslararası göçmenlerin yaklaşık % 60'ı gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. Uluslararası göçmenlerin coğrafi dağılımına bakıldığında ise Avrupa % 32,6'sına, Asya % 28,7'sine, Kuzey Amerika % 23,4'üne, Afrika % 9'una, Latin Amerika ve Karayipler % 3,5'ine ve Okyanusya % 2,8'ine ev sahipliği yapmaktadır (UN, 2009: 1).

1.4. KÜRESELLEŞMEYE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

Çok farklı tanımlara ve uzun bir tarihsel gelişim sürecine sahip küreselleşmeye yönelik üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Özellikle sürecin ortaya çıkardığı küresel değişimlerden ve etkilerden hareketle yapılan bu sınıflandırma radikaller, şüpheciler ve dönüşümcüler şeklindedir.

1.4.1. Radikaller

Radikaller küreselleşmenin gerçek ve somut bir olgu olduğunu, coğrafi sınırların önemini kaybettiğini dolayısıyla ekonomilerin, kültürlerin ve siyasetin global akımların bir parçası olduğunu savunmaktadırlar. Bu görüşe göre kalkınmanın kaçınılmaz yolu olarak görülen küreselleşmeye karşı bir tutumun, başarısızlığa mahkum olacağı kabul edilmektedir. Radikaller, küreselleşmenin etkilerine bakışlarına göre iyimser (optimistic) ya da kötümser (pessimistic) olabilirler. İyimser

radikaller küreselleşmenin faydalı yönlerine odaklanmaktadırlar. Onlara göre küreselleşme yaşam standardını artıracak, kültürel paylaşımın artarak dünya üzerindeki insanların birbirlerini tanıyacak ve iletişimin artacaktır. Bununla birlikte küresel düzeyde çevresel kirlilik tehlikesinin önlenmesi için herkesin sorumluluk alması gerektiğini ve çevreye duyarlı yeni teknolojilere ihtiyaç olduğunu kabul etmektedirler. Kötümser radikaller ise, dünya üzerindeki farklılıkların giderek azaldığını ve dünyanın daha homojen bir hale geldiğini ifade etmektedirler. Onlara göre özellikle ABD, Batı Avrupa ve Japonya gibi ülkeler değişim sürecinde başat bir rol oynamakta; diğer dünya ülkelerine değişim için baskı yapmakta ve adeta kendi gündemlerini dünyaya empoze etmektedirler. Ayrıca kadınları ve niteliksiz işgücünü küreselleşmenin mağdurları olarak görmektedirler. Ulusal kimliğin ve egemenlik gücünün azaldığını kabul etmektedirler (Cochrane ve Pain, 2004: 22-23). Aşırı küreselleşmeciler olarak da adlandırılan radikaller piyasaların süreçte oynadıkları role vurgu yaparak devletin gücünü kaybettiği, yerel otoritelerin güçlendiği ve yeni toplumsal örgütlenme biçimlerinin ortaya çıktığı görüşündedirler (Aktel, 2003: 13).

1.4.2. Şüpheciler

Şüpheciler ya da küreselleşme karşıtları olarak anılan bu grup, radikallerin görüşlerinin karşısında yer almaktadır. Küreselleşmeye kuşku ile yaklaşan şüpheciler küreselleşme ile yaşanan gelişmelerin yeni olmadığını, üretim faktörlerinin serbest dolaşımının tarih sahnesinde daha önceleri de gerçekleştiğini savunmaktadırlar. Minimal devleti amaçlayan çevrelerin sık sık kullandığı küreselleşme kavramı bir ideoloji olarak kabul edilmiş ve oldukça yaygın bir kullanım alanına sahip olmuştur (Bozkurt, 2000). Ulusal ekonomilerin ortadan kalktığı görüşüne karşı olan şüphecilere göre ulusal ekonomiler arasındaki ilişkiler artmakta ve derinleşmektedir. Dolayısıyla devletin koruyucu, düzenleyici ve yönlendirici fonksiyonları ön plana çıkmaktadır. Şüphecilere göre küreselleşme ile ülkeler arasındaki gelir farklılıkları artmakta ve kültürel bir parçalanmaya doğru gidilmektedir (Ulagay, 2000: 88).

1.4.3. Dönüşümcüler

Küreselleşmenin hem çok boyutlu bir dönüşüm süreci hem de devam eden karmaşık bir süreç olduğunu kabul eden dönüşümcülere göre küreselleşme ulusal devletlerin işlevlerini değiştirmekte, yeni dünya düzeninde devlet odaklı değil çok taraflı bir sistem ortaya çıkmaktadır (Aktel, 2003: 19). Onlara göre kültürel ve siyasi gruplaşmalar ekonomik gelişmeler tarafından şekillenmekte fakat tamamen belirlenmemektedir. Devletin küreselleşmeye yön verebilecek kapasiteye sahip olduğunu savunan dönüşümcüler küresel ekonomik kurumların ve çok uluslu şirketlerin üzerinde kontrol sağlayabilmek için devletlerin işbirliği içerisinde birlikte çalışmalarının gerekliliğine dikkat çekmektedirler.

Her üç yaklaşımda da yaşanan gelişmeler aynı olmakla birlikte bakış açılarının farklılığından kaynaklanan eğilimlerin ortaya çıktığı söylenebilir. Tablo 4'te bu üç yaklaşım arasındaki temel farklılıklar gösterilmiştir.

Tablo 4: Küreselleşmeye Yaklaşımlar

	Radikaller	Şüpheciler	Dönüşümcüler
Yeni olan nedir?	<i>Küresel çağ</i>	<i>Ticari bloklar, önceki dönemlere kıyasla daha zayıf coğrafi yönetim</i>	<i>Eşi görülmemiş bir karşılıklı bağımlılık seviyesi</i>
Hakim özellikler	<i>Küresel kapitalizm, küresel yönetim, küresel sivil toplum</i>	<i>1890'lardan daha az birbirine bağımlı dünya</i>	<i>Yoğun ve kapsamlı küreselleşme</i>
Ulusal hükümetlerin gücü	<i>Zayıflıyor/aşınıyor</i>	<i>Güçlendirilmiş/geliştirilmiş</i>	<i>Yeniden düzenlenmiş, yeniden yapılandırılmış</i>
Küreselleşmenin itici gücü	<i>Kapitalizm ve teknoloji</i>	<i>Devletler ve piyasalar</i>	<i>Modernitenin birleşik gücü</i>
Katmanlaşmanın şekli	<i>Eski hiyerarşilerin erozyonu</i>	<i>Güneyin marjinalleştirilmesi</i>	<i>Dünya düzeninin yeni mimarisi</i>
Hakim motif	<i>McDonalds, Madonna vb.</i>	<i>Milli çıkarlar</i>	<i>Siyasal toplumun değişimi</i>
Tarihsel yörünge	<i>Küresel uygarlık</i>	<i>Bölgesel bloklar ve uygarlıkların çatışması</i>	<i>Belirsizlik: küresel bütünleşme ve dağılma</i>
İddiaların değerlendirilmesi	<i>Ulus-devletin sonu</i>	<i>Devlet desteğine dayalı bir uluslararasılaşma</i>	<i>Devlet otoritesini ve dünya politikasını dönüştüren bir küreselleşme</i>

Kaynak: Held ve diğerleri (2000)'den aktaran Cebeci, 2010: 19.

Her üç yaklaşım devletin rolüne ilişkin farklı düşünceye sahiptir. Radikallere göre küresel sorunlarla mücadelede etmede devletin yeteri büyüklükte olmadığını ve bu sorunlarla mücadelede özel şirketler, sivil toplum örgütleri gibi organizasyonların devletin yerini almıştır. Şüpheliler ise ulus devletin geleneksel görevlerinin ve egemenliğinin fazla bir değişime uğramadığı görüşüne sahiptirler. Buna karşılık dönüşümcüler, ulus devletin geleneksel görevlerini devam ettirdiğini fakat yeni problemlerle mücadelede yeni organizasyon biçimlerinin gerekli olduğuna inanmaktadır. Örneğin, AB radikallere göre üye devletlerin egemenliğini azaltan siyasi bir birliktir. Dönüşümcülere göre ise Avrupa ülkelerinin küresel sorunlarla mücadele etmesini sağlayan bir tür yönetim sistemidir (Ito, 2005: 11).

1.5. KÜRESELLEŞMENİN KAMU MALİYESİ ALANINA YANSIMALARI

Küreselleşme ile birlikte gelen değişim sürecinden devletler de payını almıştır. Zamanla devlete yüklenen fonksiyonlar ve devlet-piyasa arasındaki ilişkilerde değişimler yaşanmıştır. Bu değişimin dinamiklerini iktisadi düşüncelerdeki değişimler ile açıklamak mümkün olmakla birlikte yeterli değildir. Örneğin, 15. yüzyılın ortalarından itibaren hakim paradigma haline gelen Merkantilizm ekonomik yaşamda yoğun müdahaleyi benimserken 18. yüzyılda halefi niteliğindeki Fizyokrasi ve devamında Klasik düşünce tam tersi bir yaklaşım sergileyerek devletin ekonomiye müdahalesinin en az düzeyde olmasını savunmuştur. 1929 Buhranı'ndan sonraki süreçte ise devletin ekonomide aktif olarak yer aldığı Keynesyen politikalar hakim olmuştur. 1970 yılından sonraki süreçte ise minimal devlet ve serbest rekabete dayalı neo-liberal anlayış hakim olmuştur. Düşünsel boyuttaki değişimler devlete ekonomi alanında biçilen rolün de değişmesinde etkili olmuştur. Fakat uygulanan politikalara dayanak oluşturan teorik düşüncede bir değişim olmaması durumunda da devlete yüklenen fonksiyonlarda bir değişiklik olabilir.

1981 yılında ABD Başkanı Ronald Reagan “devlet bizim problemimize çözüm değildir. Devletin kendisi problemdir” ifadelerini kullanarak yeni bir program uygulamıştır. Reagan Devrimi (Reagan Revolution) olarak da anılan bu ekonomi programının içinde vergi indirimleri; eğitim, altyapı, enerji ve iklim değişikliğine

yönelik harcama kesintileri; savunma bütçesinin artırılması, devletin temel fonksiyonlarına yönelik özelleştirme politikalarını da içeren ekonomik deregülasyonlar bulunmaktaydı. Yaklaşık 30 yıl sonra ABD Başkanı Barack Obama ise çok farklı mesajlar vermiştir. Devletin eğitim, iklim değişikliğiyle mücadele, altyapı, toplumdaki engelli ve fakirlerin bakımı konusunda devletin önemli bir rolü bulunduğu vurgu yapmıştır (Sachs, 2013). Bu yaklaşım da göstermektedir ki devlete biçilen ekonomik rol çağın gereklerine göre şekillenmektedir.

Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni devlet anlayışı sürecin işleyişine göre hareket etmeyi ve ortaya çıkan yeni gereksinimlere göre kararlar almayı içermektedir. Bu noktada yönetici kesimin bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Sürecin gerektirdiği stratejik kararları zamanında veremeyen yönetici kesimin bulunduğu bir devlet, sürecin gerisinde kalacaktır (Demir, 2003: 67).

1.5.1. Karar Alma Bağımsızlığı Üzerine Etkileri

Küreselleşmenin devletin otoritesini ve bağımsız karar verme yetkisini azalttığı, uluslararası arenada sosyal ve siyasi gerginliklere yol açtığı yönünde görüşler bulunmaktadır. Buna karşılık bu görüşün abartılı olduğunu, küreselleşmenin devleti tehdit eden bir gelişme olmadığını, devletin rolünün yeniden tanımlandığını ve devletin önemini kaybetmediği yönünde görüşler de bulunmaktadır (Konak, 2011).

Ohmae (2005)'e göre gücü elinde tutan bir varlık şeklinde gelenekselleşen devlet görüşünün günümüz sınır tanımayan dünyasında bu gücün büyük bir kısmını kaybetmiştir. Ona göre güçlü merkezi yönetimler geçmişe ait bir düşünce halini alacaktır. Geleceğin vizyonunda ekip çalışmasının önemini koruyacağını bununla birlikte bir ülkenin, bölgenin, şirketin zenginliğinin başarılı insanlara (tall poppies) bağlı olacağını, bölgenin özel sektör yatırımlarını çekmede stratejik bir birim ve refaha ulaşmada önemli fonksiyonlara sahip olacağını ve merkezi yönetimlerin insanların gelişmesine hem de bölgelerin dünyanın geri kalanı ile etkileşimine izin veren bir role sahip olacağını ifade etmiştir. Hem merkezi yönetimlerin hem de yerel yönetimlerin vizyonlarında ise sundukları hizmetlerde yeni teknolojileri kullanan, bürokrasiyi en aza indiren, nitelikli işgücünün ülkedeki firmalarda çalışmasını

kolaylaştıran, sermaye akımlarının önündeki engelleri kaldıran bir yapının bulunduğunu ifade etmiştir.

Özellikle enformasyon alanında yaşanan devrim, ekonomilerin ve finansal sistemlerin küreselleşmesi temsili demokrasinin, ulusal egemenliğin ve kimliğin vücut bulduğu ulus devleti önemli ölçüde etkilemiştir. Bilhassa makroekonomik politika konusunda devletin hareket alanını daraltmıştır. Ulus devletin sahip olduğu güç ve yetkide yeni eğilimler ortaya çıkmıştır. AB ve çeşitli ticari bloklar ile bunlar arasındaki ilişkilerde “uluslarüstücülük” (supranationality) olarak adlandırılan yeni yaklaşımlar geliştirilmiş ve farklı birlikler arasında yapılan anlaşmalar üye devletler için birer bağlayıcı unsur halini almıştır. Aynı zamanda ulus devletin ülke içindeki yeni güç dağılımını ifade eden “ulus içilik” (intranationality) yaklaşımları gelişmiştir. Günümüzde toplumdaki bireylerin büyük bir kısmının hantal, müdahaleci, popülist bir devlete ve ağır işleyen bir bürokrasiye karşı olduğu bilinmektedir. Devlet etkinlik sorunları nedeniyle iktisadi faaliyetlerden vazgeçmiştir. Özelleştirme sadece bir trend değil, devletin fonksiyonlarındaki değişiminin de bir göstergesidir (Gonzalez ve Hoffmann, 1999: 32-36).

Küreselleşme, devletin karar alma sürecini daha karmaşık bir hale getirmiştir. Karar verme yetkisinin bir kısmı uluslararası kurumlara devredildiği gibi bir kısmı da yerel yönetimlere devredilmiş ve çok katmanlı bir yönetim sistemi gelişmiştir (UN, 2001:29). Devletler merkeziyetçi bir yapıdan adem-i merkeziyetçi bir yapıya doğru kaydığı, yerinden yönetime yönelik uygulanan politikalar ile yerel yönetimlerin güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca gözlemlenen bu süreçte sadece yerel yönetimlere değil aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarına, meslek odalarına, vakıflara ve özel kuruluşlara da yeni yetkiler ve sorumluluklar verilmiştir (Sezer ve Vural, 2010:212-213).

Sayıları tam olarak bilinmeyen sivil toplum örgütleri (STK) politika oluşum sürecinde etkili bir aktör konumuna gelmiştir. Örneğin, 1992 yılında Rio de Janerio’da yapılan dünya zirvesinde sera gazı salınımının azaltılması konusunda toplumsal baskılar oluşturmuşlar, Dünya Bankasının 50. yıldönümü için yapılan toplantıda bankanın amacı ve tekniklerinin yeniden düşünülmesi konusunda baskın bir ses olmuşlardır (Kettl, 2000:491).

Küreselleşme ile ulus devletlerin bağımsız politikalar uygulama alanı daralmıştır. Bu durum özellikle devletin vergilendirme yetkisi alanında hissedilmiştir. Küreselleşme ile birlikte üretim faktörlerinin artan mobilitesi, sanal pazarlar ve elektronik ticaret gibi gelişmeler vergilendirme yetkisini sınırlandırmıştır. Ayrıca artan bölgesel entegrasyonlar ve dış ticaretin liberalizasyonu sonucunda dış ticaret vergileri önemini kaybetmiştir (Akdemir,2011: 360).

Küreselleşme çabaları, ülkeleri korumacı politikalardan uzaklaştırmıştır. Tek pazar anlayışına sahip çok uluslu şirketler kuruluş yeri seçiminde üretim ve işletme maliyetlerinin düşük olduğu, pazara yakın ve sermaye gelirlerinin vergilendirilmediği yerleri tercih etmektedir. Dolayısıyla üretim faktörlerinin bol ve ucuz olduğu yerler çok uluslu şirketlerin ekonomik ve coğrafi alanını oluşturmaktadır. Bu durum ulus devletin kendi toplumundan aldığı gücün zayıflamasına ve makro ekonomi politikaları üzerindeki kontrolünün ve denetiminin azalmasına yol açmaktadır (Eroğlu, 2006: 5).

1.5.2. Politika Alanına Etkisi

Küreselleşmenin gelişim sürecine tarihsel bir perspektiften bakıldığında devletin her zaman sürecin içerisinde yer alan bir aktör olduğu görülmektedir. Devlet Merkantilist dönemde sömürgeci politikalarla, ardından serbest dış ticaret, gerektiğinde korumacı politikalarla ve günümüzde piyasa ekonomisinin işlerliğini sağlayacak düzenleyici politikalar ile varlığını hissettirmiştir. (Sönmez, 2005: 97).

1929 Büyük Buhranı sonrası uygulanan Keynesyen iktisat politikaları 1970’li yıllara kadar yaygın bir şekilde uygulanmış ve bu dönem özellikle Batı Avrupa’da sosyal refah devletinin altın çağı olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde sosyal refah devletinin alanı genişlemiş, sendikalar güçlenmiş ve ücretler de hızlı artışlar yaşamıştır. Fakat 1970’li yıllarda yaşanan petrol krizi ve ekonomik durgunluk nedeniyle müdahaleci devlet anlayışı sorgulanmaya başlanmış ve bunların kaynak israfına yol açtığı görüşü ön plana çıkmıştır (Şanlıoğlu, 2011:3).

Uluslararası piyasaların genişlemesi, etkinliğe öncelik verme ve rekabet gücü endişesi refah devleti anlayışını olumsuz etkilemiştir. Özellikle sosyal yardımların piyasa dostu olmadığı; emek maliyetlerinde artış baskısı oluşturacağı ve insanların

Çalışma isteğinde azalmaya yol açarak dış ticarette rekabet gücünü zayıflatacağı kabul edilmiştir. Küreselleşme sonucu artan vergi rekabeti, devletin gelir artırma girişimlerini kısıtlamıştır (Rudra, 2002: 414).

Küreselleşme sürecinde politika değişikliğine yol açan faktörler farklılık arz etmektedir. Bunları Washington Uzlaşısı, ekonomik krizler, mal ve hizmet sunumundaki değişimler ve diğer gelişmeler şeklinde incelemek mümkündür. Aşağıda bu faktörlere kısaca değinilmiştir.

1.5.2.1. Washington Uzlaşısı

Dış ticaretin ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesine ilişkin uyguladıkları politikalar nedeniyle hükümetler küreselleşme sürecinde önemli bir role sahiptir. Uygulanan politikalara yön veren gelişmelerde uluslararası kuruluşların katkısı bulunmaktadır. Bu noktada özellikle gelişmekte olan ülkelerin 1970’li yıllardan sonraki süreçte uyguladıkları politikalar Washington Uzlaşısı çerçevesinde şekillenmiştir. Uzlaşıda yer alan reformların yaygınlaşmasında IMF ve Dünya Bankası’nın rolü büyüktür. Özellikle IMF’ye kaynak için başvuran ekonomik istikrarsızlık yaşayan ülkelere önerilen politikaların temelini Washington Uzlaşısı oluşturmaktadır (Karakurt, 2011: 32; Öniş ve şenses, 2005; Bakkal ve Susam, 2011; Benderli ve Görener, 2006:188).

Washington Uzlaşısı kavramının arka planında 1970’lerin sonunda birçok gelişmekte olan ülkenin, azalan ihracat, artan borç yükü, yüksek enflasyon, büyüyen kamu sektörü gibi ithal ikameci sanayileşme stratejisinin olumsuz etkilerini giderme konusunda Washington’da bulunan politika oluşturuculardan (IMF, ABD Hazinesi) yardım istemesi yatmaktadır. (Scott, 2011: 357). Fakat zaman içerisinde bu kavrama, çeşitli kurum ve kişiler tarafından farklı anlamlar da yüklenmiştir. Kavramın isim babası Williamson 1990 yılında bu kavramla “Washington temelli kurumlar tarafından yapılan politika önerilerinin ortak paydasını” ifade etmek istemiştir. Williamson, daha sonraları bu kavramla eş anlamlı olarak kullanılmaya başlayan neoliberalizm ya da piyasa fundamentalizmini ifade etmediğini belirtmiştir (Williamson, 2000: 251-252). Williamson’a göre Uzlaşı, borç krizinden çıkan Latin Amerika lkelerinin OECD lkelerinde olduğu gibi, ekonomilerini istikrara

kavuşturmak, dış ticarete, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına açmak ve liberalize etmek için üzerinde tarihsel bir uzlaş sağlanan politika ajandasının temel elementlerini gösteren bir reçetedir (Williamson, 2003: 1475). Fakat Williamson hiçbir zaman açık bir şekilde Washington Uzlaşısını bir paradigma olarak tanımlamamıştır (Gore, 2000: 790).

Williamson, Washington'daki kurumların önemli olarak gördüğü ve bazıları üzerinde kısmi uzlaş sağladığına inandığı reformları on başlık altında toplamıştır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır (Williamson, 1990; Williamson, 2000; Williamson, 2004a):

- Mali disiplin
- Kamu harcamaları önceliğinin temel eğitim, sağlık ve altyapı gibi yüksek ekonomik getiriye ve gelir dağılımını geliştirme potansiyeline haiz alanlara kaydırılması
- Vergi reformu (vergi tabanını genişleten ve düşük marjinal vergi oranlarına sahip)
- Faiz oranlarının liberalizasyonu ve reel faiz oranlarının pozitif olması
- Rekabetçi döviz kuru
- İthalatın liberalizasyonu
- Ülkeye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının serbestleştirilmesi
- Özelleştirme
- Deregülasyon (piyasaya giriş çıkışları ve rekabeti engelleyen regülasyonların kaldırılması)
- Mülkiyet haklarının korunması

Washington Uzlaşısı'nın önerdiği politikalar, devletin aktif rolünü reddetmeye ve minimal ya da müdahaleci olmayan devleti teşvik etmeye dayanmaktaydı. Konuşulmayan öncül, devletin piyasalardan daha fena olduğuydu. Dolayısıyla küçük devlet daha iyi devlettir. Bu durum yüzeysel bir ifadeyle devletin çok sayıda fonksiyonun olması durumunda doğru olabilir. Devleti daha iyi ve etkin yapmak için ekonomi politikası, temel eğitim, sağlık, hukuk gibi temel fonksiyonlara odaklanılması önemli bir adımdır. Fakat sadece bu fonksiyonlara odaklanmak bir minimal devlet reçetesi değildir. Devlet uygun regülasyonların yapılması, sosyal

güvenliğin ve refahın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Buradaki tercih devletin ekonomik hayatta yer alıp almaması değil nasıl yer alacağıdır. Dolayısıyla temel sorun devletin hacmi değil fakat devletin faaliyetleri ve metodlarıdır (Stiglitz, 1998 :24).

Latin Amerika ülkelerinde Uzlaşma'da önerilen politikaların uygulanması ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesini sağlamakla birlikte beraberinde gelir eşitsizliğinde bir azalma gerçekleştirememiş hatta daha da arttırmıştır (Stiglitz, 2006: 101). Williamson (2003), reformlardan beklenen faydanın gerçekleşmemesindeki temel problemin yanlış döviz kuru politikası nedeniyle ülke parasının kronik bir şekilde aşırı değerlenmesine ve ekonominin iyi gittiği dönemlerde borç seviyesini azaltma yerine savurganlığa devam etmelerine bağlamaktadır.

Orijinal Uzlaşma'daki reform önerilerini 'birinci nesil reformlar (first-generation reforms)' olarak adlandıran Williamson, söz konusu reformların tam olarak istenen şekilde gerçekleştirilemediğini savunmaktadır. Örneğin, esnek emek piyasalarının oluşturulmadığını dolayısıyla formel ekonomideki istihdamın gelişmediğini, ticaretin liberalleştirilmesi noktasında Latin Amerika ülkelerinin gelişmiş ülkelerin piyasalarına erişiminin gelişmediği buna karşılık bölge içi ticaretin geliştiğini ve özellikle bankacılık alanında yeterli düzeyde özelleştirmenin gerçekleştirmediğini, ileri teknoloji endüstrilerin geliştirilmesinde geç kaldığını ifade etmiştir. Williamson 1990'lı yıllarda kalkınma iktisadı alanında ekonominin etkin işlemesi için kurumların oynadığı hayati rolün ön plana çıkmasıyla birinci nesil reformların 'ikinci nesil reformlar (second-generation reforms)' ile desteklenmesini önermiştir. Bunlar ise; piyasa ekonomisinin kurumsal altyapısının modernizasyonu ile finansal piyasaların şeffaflık, hesap verebilirlik, küçük kreditorlerin haklarının güçlendirilmesi gibi düzenlemeler ile kontrol ve denetiminin güçlendirilmesidir (Williamson, 2003: 1479).

1990'ların ortalarından itibaren Uzlaşma'nın karşı karşıya kaldığı eleştiriler neticesinde yeni arayışlar gündeme gelmiştir. Post-Washington Uzlaşması olarak adlandırılan bu yeni yaklaşımda orijinal Uzlaşma'nın başarısızlıklarını gidermeye yönelik bir takım argümanlar bulunmaktadır. Bu başarısızlıklardan birincisi gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik yapıyı çok dar bir politika amacı (ekonomik büyüme) ve sınırlı sayıda politika aracı ile anlamaya çalışmaya odaklanmaktır.

Örneğin teknoloji değiştiğinde piyasalar kendiliğinden etkin sonuçlar üretmeyecektir. Bu tür dinamik süreçler kalkınmanın kalbi durumundadır ve sahip olduğu önemli dışsallıklardan dolayı devlete artan bir önem yüklemektedir. Başarılı Doğu Asya ülkeleri bu rolü anlarken Uzlaşma politikaları bu konuyu kavrayamamıştır. Diğerleri ise devletin, durumları daha da kötüleştireceğinden hareketle ülkeler arasındaki farklılıkları göz önüne almadan tüm ülkelere uyan (one size fits all) politika çerçevesi sunmasıdır (Stiglitz, 2004: 2).

Post-Washington Uzlaşması ile orijinal Uzlaşma'da kabul edilen piyasaların evrensel düzeyde ve dışarıdan herhangi bir müdahaleye gerek kalmaksızın etkin sonuçlar oluşturacağı kabulü terk edilmeye başlanmıştır. Bunun yerine ise piyasa başarısızlıklarının olağan dışı bir durum olmadığı kabul edilmeye başlanmış ve piyasaların etkin işlemesi için bunu düzeltecek devlet müdahaleleri meşru görülmeğe başlanmıştır (Rodan, 2004:5). Kurumsal yapının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi, iyi yönetim, düzenleyici devlet, şeffaflık, sosyal sermaye, sivil toplum gibi olguların ön plana çıktığı bir süreci ifade etmektedir (Yavuz, 2007).

Son yıllarda uzlaşının içeriğinde de değişimler yaşanmıştır. Rodrik (2002), Uzlaşma'nın önerdiği politikaların beklentileri boşa çıkarması nedeniyle kurumsal reformları içerecek şekilde genişletildiğini savunmaktadır. Ona göre uzlaşma taraftarları uzlaşının tamamlanması için iyi yönetim reformlarının yapılmasını savunmaktadır. Genelleştirilmiş Washington Uzlaşması (Augmented Washington Consensus) olarak adlandırdığı bu yeni eğilimde orijinal uzlaşmada yer alan politikalara ilave olarak on tane daha politikanın eklendiğini ifade etmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Kurumsal yönetim
- Yolsuzlukla mücadele
- Esnek emek piyasaları
- DTÖ anlaşmaları
- Finansal kurallar ve standartlar
- İhtiyatlı sermaye liberalizasyonu
- Kurların belirlenmesinde ara rejimlerin tercih edilmemesi
- Bağımsız merkez bankası / enflasyon hedeflemesi
- Sosyal güvenlik programları (social safety nets)

- Yoksulluğun azaltılması

Günümüzde 1980'lerin ön plana çıkan özelleştirme, finansal piyasaların serbestleştirilmesi, dış ticaretin serbestleştirilmesi gibi politika alanları yerine kurumsal gelişmeye yönelik ve piyasanın işleyişinde istikrarı tesis etmeye yönelik düzenlemelerin ön plana çıktığı ifade edilebilir.

1.5.2.2. Ekonomik Krizler

Dünya ekonomilerinin artan düzeydeki entegrasyonu ve ülkelerin birbirlerine daha bağımlı hale gelmesi beraberinde bir ülkede çıkan istikrarsızlığın başta o ülke ile yakın ekonomik ilişkilere sahip olan ülkeye ve diğer ülkelere de yayılmasını kolaylaştırmakta ve söz konusu istikrarsızlığın genel bir krize dönüşmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan krizlere çözüm arayışları içerisinde devletin rolünün ne olacağı sorgulanmıştır. Devletin ülkedeki yatırım ikliminin iyileştirilmesini sağlamasının yanında düzenleyici ve denetleyici bir fonksiyona sahip olması önem kazanmış ve bu yönde adımlar atılmıştır (Karakurt, 2011).

1929 yılındaki Büyük Buhran için kurtuluş reçetesi olarak Keynes tarafından önerilen iradi maliye politikaları, 1970'li yıllardan itibaren eleştirilmeye başlanmıştır. Artan bütçe açıkları ve stagflasyonun sebebi olarak görülen bu politikalar devletin aktif müdahalesini içermektedir. 1980'li yıllarda devletin ekonomik faaliyetleri bir sorun olarak görülmüş ve devletin faaliyet alanları daraltılmaya çalışılmıştır. Mali disiplini tesis ederek makroekonomik istikrarı sağlamak amacıyla kurala dayalı maliye politikası uygulamaları yaygınlaşmıştır. Mali kuralların en somut örneği 1 Ocak 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile getirilen bütçe açığı ve kamu borcuna ilişkin sınırlamalardır. Bununla birlikte münferit düzeyde ülkeler çeşitli mali kurallar uygulamaya başlamıştır. Fakat 2007 yılının ortalarında ABD emlak piyasasında başlayarak yayılan küresel krizin çözümünde iradi maliye politikası uygulamaları ön plana çıkmıştır. Devletin istikrar sağlama fonksiyonunun, ekonomik sistemlerin sağlıklı işleyişinin tesisi ve sürdürülebilmesi için önemli olduğu son yaşanan finansal krizle bir kez daha tecrübe edilmiştir. 1929 Buhranı ile kıyaslandığında son dönemdeki finansal krizde para ve

maliye politikaları ile etkili bir şekilde müdahale edildiği görülmüştür. Bununla birlikte kısa dönemde krizle mücadelede maliye politikasının en iyi çözüm olduğu yönündeki Keynesyen görüş güç kazanmıştır (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009).

Ülkeler arasındaki politika koordinasyonu, özellikle küresel çaptaki krizlerle mücadelede önem kazanmıştır. 1929 Buhranı'nda ülkelerin korumacı politikalara yönelmesi krizin derinleşmesine yol açmıştır. Fakat son dönemde yaşanan finansal krize çözüm arayışlarında, küresel ölçekte koordinasyonu sağlama girişimleri gerçekleşmiştir. Kasım 2008 ve Nisan 2009 tarihlerinde yapılan G-20 toplantılarında, korumacı politika uygulanmayacağı yönünde ülkeler ciddi bir tavır sergilemiştir. 2009 yılının ilk yarısında sert bir düşüş gösteren dünya ticareti yılın ikinci yarısında toparlanmaya başlamıştır (Aslanoğlu, 2011: 39).

1.5.2.3. Kamusal Mal ve Hizmet Sunumundaki Değişimler

Cerny (1995) e göre günümüz küresel dünyada kamusal malların yapısında da önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Kamusal mal ve hizmetleri; düzenleyici (regulatory) kamusal mallar, üretken/dağıtıcı (productive/distributive) kamusal mallar ve yeniden dağıtıcı (redistributive) kamusal mallar şeklinde üçlü bir sınıflandırma çerçevesinde ele alan yazar, bu üç kategorideki kamusal mal ve hizmetlerin ulus devlet tarafından sunumu ve sürdürülebilmesinin küreselleşme ile daha problematik bir hal aldığını ifade etmiştir. Örneğin, dış ticaret ve finansal serbestleşmenin, artan bilgi teknolojilerinin devletin mülkiyet haklarını oluşturması ve korumasını zorlaştırmaktadır. Yine devletin üretken/dağıtıcı malları doğrudan arz etmesinin yapısal olarak uygun olmadığı görüşü hakim olmaya başlamıştır. Kamu iktisadi teşebbüslerinin doğası gereği ekonomik etkinlikten uzak olduğu düşünülmüş, her ne kadar bir dönem uygulansa da günümüzde devletin iktisadi işletmeleri özel sektöre devredilmiştir. Yeniden dağıtıcı kamusal malların sunumu da doğrudan ya da dolaylı yoldan etkilenmiştir. Ücretlerin belirlenmesinde toplu pazarlık girişimleri ve istihdam politikaları uluslararası baskılara maruz kalmıştır. Emek piyasasına doğrudan müdahaleler çalışanların korunması ve gelir politikaları ile değil daha çok eğitim politikaları ile şekillenmektedir. Günümüz koşullarında rekabet devleti ön plana çıkmıştır. Devletin müdahaleleri Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi, eğitim,

ulaştırma ağlarının geliştirilmesi, iyi bir yaşam kalitesi için temel kamu hizmetlerinin sunulması, uluslararası sermayeye uygun yatırım iklimini oluşturacak alanlara kaydırılmıştır.

Stiglitz (2003)'e göre günümüzde ulus-devletler, bir taraftan küresel ekonomik gler diğer taraftan da yetki devri konusundaki siyasi talepler arasında sıkışıp kalmıştır. 1997 yılında Asya'da çıkan krizin büyük hacimlere ulaşmış devlet tarafından değil doğru önlemleri almayan devlet tarafından üretildiğini ifade etmiştir. Günümüzde piyasaların yararları konusunda daha fazla farkındalığa sahip olmanın yanında aynı şekilde piyasa aksaklıkları ve bunların yayılması hakkında da daha fazla bilgiye sahibiz. Aynı şekilde kolektif eylemin de (collective action) bürokrasinin hantallığı, bürokratik formaliteler, toplumsal çıkar yerine toplumda belirli kesimlerin çıkarlarına hizmet etme, asimetrik enformasyon gibi kısıtlara sahiptir. Hem piyasaların hem de devletlerin sahip olduğu bu kısıtlar sosyalizm ve bırakınız yapsınlar (laissez faire) arasında bulunan ve “nc yol” olarak adlandırılan bir akımı başlatmıştır. Özel ve kamu sektörünün birbirinin tamamlayıcıları olması, sosyal adalet ve demokratik süreç, piyasa mekanizmalarından yararlanarak kamu sektörünün verimliliğinin artırılması şeklinde temel prensiplere sahip olan üçüncü yol yaklaşımında sosyal güvenlik, rekabet, özellikle finansal piyasalara ilişkin regülasyonlar, evre ve makro ekonomik istikrar alanlarında devlete önemli görevler atfedilmektedir.

1.5.2.4. Diğer Gelişmeler

II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik büyüme kalkınmaya yönelik politikalar ağırlık kazanmıştır. 1950'li ve 60'lı yıllarda Japonya'da devlet ekonomiye yön vermekte güçlü bir rol oynamış, ekonominin büyümesi hükümetin stratejik tasarımıyla gerçekleşmiştir (Krugman, 2008: 66). Güney Kore ve Tayvan'ın elde ettiği ekonomik gelişme de devletin destek ve yönlendirmesi ile özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Devletin yol göstericiliği ile yüksek teknolojiye sahip sektörler ekonomik gelişmenin lokomotifleri olarak belirlenmiş ve bunu gerçekleştirecek beşeri sermayeyi geliştirmeye yönelik politikalara ağırlık verilmiştir (şaylan, 2003:275-278). Günümüzde ise daha çok özel sektör odaklı, rekabeti ve

girişimciliği ön plana çıkaran ihracata dayalı kalkınma stratejileri ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda da devletin uluslararası rekabeti artırıcı yönde politikalar uyguladığı görülmektedir.

Son dönemde devleti yeniden yapılandırma girişimleri çerçevesinde yapılan reformların genel çerçevesini tercih özgürlüğü, rekabet, müşteri odaklılık, risk alma, girişimcilik oluşturmaktadır. Kamu harcamalarının kısılması, şeffaflık, stratejik planlama, performans ölçümleri ve bağımsız denetim kamu maliyesi alanında ön plana çıkmıştır (Acar ve Gül, 2008, 278-279).

Yaşamın her alanını etkileyen küreselleşme, kamu yönetimi anlayışında değişimlere yol açmıştır. 1980'li yılların başından itibaren Weberyen bürokrasi anlayışına dayanan geleneksel kamu yönetimi anlayışı eleştirilmeye başlanmış ve devletin verimlilik esasına göre örgütlenmesi ve özel sektör yöntemlerinin kullanılması düşüncesi ile şekillenen Yeni Kamu Yönetimi (YKY) ön plana çıkmıştır. YKY anlayışı yönetimin faaliyet alanının küçültülmesi, performans ölçümlerine dayalı sistemlerin kurulması, bürokrasinin azaltılması, özelleştirme, yerelleşme, kamu hizmeti sağlayan kurumlar arasında rekabeti teşvik etme ilkelerine dayanmaktadır (Özer, 2005). Özel sektörün yönetim felsefesinin kamu sektörüne uygulanmasını ifade eden YKY anlayışının, kamusal hizmetlerin iyileştirilmesine katkı sağlayacağı gibi kamu sektörünün yapısını ve doğasını tümüyle değiştirmesi mümkün gözükmemektedir (Güran, 2011: 151).

Küreselleşme ile yaşanan bu değişim, devletin hem harcama hem de gelir yönünü etkilemiştir. Kamu harcamaları ile ifade edilebilen devlet hacminin büyüklüğünü ve bunu açıklamaya yönelik çeşitli girişimler bulunmaktadır. Wagner Kanunu, Peacock ve Wiseman Hipotezi, Dengesiz Büyüme Hipotezi, Politik Konjonktür Teorisi, Direktor Hipotezi, Bürokrasinin Ekonomik Teorisi, Düşük Verimlilik Hipotezi gibi yaklaşımlar ile kamu hacminin genişlemesi içsel faktörlerden hareketle açıklanmaya çalışılmıştır (Aktan, 2002:102-104). İlk defa D. Cameron tarafından kamu hacminin artışı dışsal bir faktör olan dışa açıklık ile ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Ekonomiler dışa açıldıkça oluşacak olumsuz etkileri düzenlemek için kamu kesiminin genişleyeceğini ifade etmiştir (Bennett ve Johnson, 1993: 35). Başka bir ifadeyle küreselleşme ile ülke içerisinde

oluşacak olumsuzlukları gidermek amacıyla devletin özellikle sosyal harcamalar ile bunları gidermelidir.

Diğer taraftan küreselleşme ile ulus devletlerin vergileme kapasitesinde önemli değişiklikler yaşanmıştır. Süreçte dış ticaret vergileri önemini kaybetmiştir. Ayrıca yabancı sermaye yatırımlarını kendi ülkesine çekmek isteyen devletler, vergi oranlarında indirimler ve bu yatırımlara vergisel teşvikler uygulamaya koymuştur. Küreselleşme sonucunda yeterli düzeyde vergi geliri elde edemeyen ülkeler etkinliklerini ve verimliliklerini artırma gayreti içinde olacaktır. Kamu harcamalarının temel finansman kaynağı vergi gelirlerinin azalması kamu harcamalarının da azalmasına ya da daha etkin bir hizmet sunumuna yol açacaktır (Aktan ve Vural, 2006: 52).

Küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkileri ülkeler arasında farklılık göstermekle beraber konu üzerinde yapılan araştırmalar iki hipotez çerçevesinde ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi küreselleşmenin oluşturduğu riskleri telafi etmeye yönelik olarak kamu harcamalarının arttığını ifade eden *telafi edici etki hipotezidir*. İkincisi ise artan vergi rekabeti nedeniyle küreselleşmenin kamu harcamalarını azaltacağını ifade eden *etkinlik hipotezidir* (Önder, 2012: 49-50).

Çalışmanın ikinci bölümünde bu iki hipotez açıklanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TELAFİ EDİCİ ETKİ VE ETKİNLİK HİPOTEZLERİ

Küreselleşme sahip olduğu dinamik yapısı ile tüm dünya ülkelerini ekonomik, sosyal ve siyasi yönden etkileyen bir süreçtir. Etki alanının geniş olması nedeniyle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren araştırmacıların temel tartışma alanını oluşturmaktadır. Bu tartışma alanında ise ulus devletlerin egemenliği, geleceği ve politika bağımsızlığı gibi konular ön plana çıkmaktadır. 1980’li ve 1990’lı yıllarda ise küreselleşmenin ulusal ekonomi politikalarının bağımsızlığı ve politika seçiminde büyük etkilere sahip olduğu algısı yaygındır.

1980’lerden sonra, küreselleşme sürecindeki gelişmelere paralel olarak, kamu harcamaları ve küreselleşme ilişkisini inceleyen bilimsel çalışmalarda artış olmuştur. Ekonomi literatüründe küreselleşmenin kamu harcamalarını arttırıcı mı yoksa azaltıcı mı etkiye sahip olduğu “*etkinlik hipotezi (efficiency hypothesis)*” ve “*telafi edici etki hipotezi (compensation hypothesis)*” çerçevesinde ele alınmaktadır (Garrett ve Mitchell, 2001; Garrett, 2001; Schulze ve Ursprung, 1999; Kaufman ve Segura-Ubiergo, 2001; Hansson ve Olofsdotter, 2008). Her iki hipotez de temelde ampirik bulgulardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Etkinin yönü açısından birbirinin tam tersi görüş ortaya koyan bu iki hipotez teorik temellerinin belirsiz olmasına rağmen uygulamalı araştırmaların konusu olmuştur.

Bu bölümde telafi edici etki ve etkinlik hipotezleri açıklanmıştır. Bu hipotezler ve bunların savunduğu argümanlar incelenmiştir.

2.1. TELAFİ EDİCİ ETKİ HİPOTEZİ

Telafi edici etki hipotezi, küreselleşmenin siyasi karar alma mekanizmasının talep yönü üzerindeki etkisinden hareket etmektedir. Ülkeler dünya ile daha çok bütünleştikçe, daha dışa açık hale geldikçe, ülkedeki bireyler küreselleşme tarafından üretilen dış risklere daha çok maruz kalmaktadır. Bundan dolayı hükümetler özellikle sosyal refahı arttırmaya yönelik kamu harcamalarını arttırarak, bireylerin dışsal riskler nedeni ile karşılaştıkları zararları telafi etmeye çalışmaktadır (Rodrik 1998;

Gemmell ve diğerkleri, 2008). Telafi edici etki hipotezi, uluslararası entegrasyonun sosyal maliyetlerini karşılama mekanizması olarak refah devletine vurgu yapmaktadır.

Telafi edici etkinlik hipotezi, kamu harcamalarında yapısal bir dönüşüme de dikkat çekmektedir. Kamu harcamaları yapısında sosyal harcama kalemlerine doğru bir kaymayı ifade etmektedir. Çünkü emek gibi hareketliliği az olan üretim faktörleri, sermaye gibi hareketli faktörlere nazaran küreselleşme sürecinden daha fazla etkilenmektedir. Buna göre bir ekonomik birim olarak değerlendirilen hükümet, istikrar sağlama fonksiyonu gereğince harcamalarını dışsal risklere maruz kalan kesimleri korumak amacına yöneltmiştir (Klien ve diğerkleri, 2009).

Sosyal refah harcamalarının; insan haklarının gelişmesi, ulus düşüncesinin gelişmesi, yoksulluk ve gelir eşitsizliği ile mücadele etme, bireylerin zor koşullar karşısında korunması ve ekonomik kriz sonrasında oluşan ortamda dışsal şoklara karşı güvence sağlama gibi çeşitli fonksiyonları bulunmaktadır (Prasad ve Gerecke, 2010: 219).

Küreselleşmenin sosyal refah harcamaları üzerindeki etkisi tartışmalı bir alan olmakla birlikte geçmişte (1990 öncesi) küreselleşmenin sosyal refah harcamalarını arttırıcı bir etkiye sahip olduğu fakat günümüzde azaltıcı bir etkiye sahip olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Katzenstein, dışa açık küçük ekonomilerin uluslararası rekabetin zararlı etkilerini sosyal refah harcamaları ile giderebileceklerini savunmuştur (Jahn, 2006: 407). Navarro ve diğerkleri (2004) OECD üyesi ülkelerde sosyal refah harcamalarının gelişimini küreselleşme öncesi dönem (1946-1980) ve küreselleşme dönemi (1980-2000) şeklinde iki farklı dönemde değerlendirmişlerdir. Sosyal refah harcamalarının küreselleşme döneminde de arttığına dikkat çekmişler ve refah devleti anlayışının köklerinin hala ülkelerin politik tutumlarına ilişkin geleneklerde devam ettiğini ifade etmişlerdir. Siyasi tutumları sosyal demokrat olarak nitelendirilebilen Danimarka, Finlandiya, Norveç, İsveç ve Avusturya'da 1980-1997 yılları arasında sosyal refah harcamalarında ve 1974-1997 yılları arasında kamu istihdamında yaşanan artışlar diğerk OECD üyesi ülkeler ile kıyaslandığında daha yüksek düzeylerde olduğu görülmüştür.

Dışa açıklık, sanayileşme ve kentleşmenin sosyal refah devleti üzerindeki olası etkileri çeşitli argümanlar ile açıklanmaktadır. Bu argümanlara göre ekonomiler

daha dışa açık hale geldikçe dışsal risklere daha fazla maruz kalacaklar, emeğin gücünün ve toplu pazarlık kurumlarının artacak ve nitelikli işgücüne duyulan ihtiyacın artacağı ve sonuçta refah devletinin genişleyeceği ifade edilmektedir. Buna karşılık sermayedarların lobi faaliyetleri ile sosyal harcamaların azaltılması yönünde baskı yapabilecekleri de ifade edilmektedir (Prasad ve Gerecke, 2010: 225-226).

Bireylerin gelirin yeniden dağılımına ilişkin görüşlerinin şekillenmesinde kendilerini bir güvence sağlayacak sosyal koruma sigortası isteğinin olduğunu söylemek te mümkündür. Çünkü sosyal koruma kötü ekonomik şartlarda bile kendilerine az düzeyde fakat kesin olarak bir gelir sağlamakta ve gelir şoklarının etkisini azaltmaya yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla bireylerin, gelirin yeniden dağılımına ilişkin taleplerinin temelinde eşitlik duygularından ziyade sosyal korunma duygusu yer almaktadır (Varian, 1980: 51).

Meltzer ve Richard (1981) kamunun boyutunu seçmenlerin gelirin yeniden dağılım talepleri ile açıklamaya çalışmışlardır. Buna göre toplumdaki gelir eşitsizliği ve gelirin yeniden dağılımına ilişkin talep (demand for redistribution) arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Düşük gelirli bireyler yüksek vergi ve daha fazla gelirin yeniden dağılımına ilişkin politika taraftarı olan adaylara oy verdiklerini, buna karşılık yüksek gelirli bireylerin ise bunun tam tersi bir davranış sergilediklerini söylemek mümkündür.

Sosyal refah devletinin olumsuz ekonomik sonuçlar doğuracağı da savunulmaktadır. Dreze ve Malinvaud, gelirin korunması ya da sosyal sigorta gibi önlemlerin işgücü piyasalarının işleminde istenmeyen katılıklara yol açacağını, refah programlarının kamu hacmini arttıracığını ve bunların finansmanı için vergilerin arttırılmasının olumsuz/saptırıcı (tax distortions) etkilerinin bulunduğunu ve bu programların kronik bütçe açıklarına ve borç yükünün artmasına sebep olabileceğine dikkat çekmişlerdir (Bowles ve Wagman, 1997: 320).

Küreselleşme, ülkedeki üretimin ve yatırımların daha etkin dağılımını sağlayarak uzun dönemde toplumdaki tüm sosyal tabakaları olumlu yönde etkileyebilir. Diğer taraftan küreselleşmenin siyasi etkileri kısa dönemde çok farklı olabilir. Piyasaların artan entegrasyonu nedeniyle ülke içerisinde eşitsizlik ve ekonomik güvensizliğin artmasına yol açabilir. Bu iki nedenden dolayı da ülkedeki bireyler hükümetten daha fazla sosyal koruma talep edebilir (Garrett, 2001: 6).

2.1.1. Telafi Edici Etkinlik Hipotezinin Argümanları: Ekonomik Güvensizlik, Oynaklık ve Gelir Eşitsizliği

Telafi edici etkinlik hipotezi, kamu harcamalarının küreselleşme sürecinde artış eğiliminde olmasını çeşitli argümanlar ile açıklamaktadır. Bunlar ekonomik güvensizlik, makroekonomik oynaklık ve gelir dağılımındaki artan eşitsizliktir. Bu nedenlerden dolayı ülkedeki siyasal talep cephesini oluşturan bireyler, söz konusu nedenlerden dolayı uğradıkları kayıpları ya da zararları hükümetin telafi etmesini talep etmektedir. Ayrıca gelecekte söz konusu risklere maruz kalma ihtimallerine karşı şimdiden bunları hafifletmeye yönelik önlemlerin alınmasını istemektedirler. Dolayısıyla telafi edici etkinlik hipotezi, küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini siyasi karar alma mekanizmasının talep yönünü ele alarak açıklamaktadır.

2.1.1.1. Ekonomik Güvensizlik

Hayatın birçok farklı yönünü içermesinden dolayı ekonomik güvensizlik kavramının araştırmacılar arasında ortak ve net bir tanımı bulunmamaktadır. Çünkü bu tanımlar genellikle iyimser bir bakış açısıyla değerlendirilen geçmiş deneyim ve uygulamaların karşılaştırılmasından çıkarılmaktadır. Aynı zamanda endişe ve güvenlik duygularıyla ilişkili psikolojik unsurlar subjektif karakterlidir. Genel olarak ekonomik güvensizlik “bireylerin gelecekte karşılaştıkları ekonomik olumsuzluklarla ilgili beklentileri (endişeleri)” şeklinde tanımlanabilir. Ekonomik güvensizlik bireylerin, toplulukların ya da ülkelerin olumsuz olaylar ile karşılaşmalarından, bu olumsuzluklar ile mücadele edecek imkanların ve kabiliyetlerin mevcut olup olmamasından ve bu olumsuz olayları gidermek için katlanacakları maliyetlerden dolayı ortaya çıkmaktadır (United Nations, 2008: 6). Dar bir bakış açısıyla ekonomik güvensizlik, “bireylerin ekonomik talihsizlik (economic misfortune) riski algılamalarıdır” (Dominitz and Manski, 1997: 264).

Ekonomik güvensizlik kavramı doğal olarak ekonomik güvenlik kavramını karşımıza çıkarmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ekonomik güvenliğin temel sosyal güvenlik unsurlarından oluştuğunu ifade etmektedir. Temel sosyal

güvenlik unsurları ise sağlık, eğitim, mesken, bilgi ve sosyal koruma ile ilgili temel ihtiyaçlara erişim olarak tanımlanmaktadır. ILO, ekonomik güvenliği yedi bileşen ile açıklamaktadır. Bunlar ve bunlara yönelik politikalar şu şekildedir (ILO, 2010):

1-Emek piyasası güvenliği: Yeterli gelir elde etmede fırsat eşitliğini sağlayacak imkanların çok olmasını ifade etmektedir. Tam istihdam amacına ulaşmayı hedefleyen makroekonomik politikalar, istihdama yönelik yasal ve kurumsal düzenlemeler emek güvenliğini arttırmaya yönelik politikalarlardır.

2-İstihdam güvenliği: İşten çıkarılmaya karşı korunmayı ifade etmektedir. Keyfi işten çıkarmalara karşı, işe alma ve işten çıkarmaya yönelik düzenlemeler, işverenlere kurallara uymama durumunda ek maliyetlerin getirilmesi, istihdam güvenliğini arttırmaya yönelik politikalarlardır.

3-İş güvenliği: Çalışanlara bulundukları organizasyon içindeki konumlarını devam ettirme ve kariyer yapma fırsatlarını ifade etmektedir. Konumunu devam ettirmede, işte ya da kariyerde yetenek ve fırsat, kabiliyetlerin geliştirilmesine yönelik önlemler, gelir ve statüde yukarıya doğru mobilite fırsatı iş güvenliğini artırıcı düzenlemelerdir.

4-Çalışma güvenliği: Organizasyonlardaki çalışma koşullarının güvenli ve çalışanları daha iyi olmaya teşvik etmesi çalışma güvenliği kapsamındadır. Çalışma sırasında hastalık ve kazalardan korunma, örneğin güvenlik ve sağlık düzenlemeleri, çalışma sürelerine kısıtlama getirilmesi çalışma güvenliğini artırıcı unsurlardandır.

5-Yetenek geliştirme güvenliği: Çalışanların kendi yetenek ve kabiliyetlerini geliştirebilmeleri için gerek temel eğitim gerekse mesleki eğitim faaliyetlerinin bulunmasını ifade etmektedir. İstihdama yönelik eğitim, stajyerlik, mesleki eğitim faaliyetleri yeteneklerin geliştirilmesine katkı sağlayacak önlemlerdir.

6-Gelir güvenliği: Yeterli düzeyde gelir elde etmeyi ve istikrarlı gelir güvencesini ifade etmektedir. Asgari ücret uygulaması, ücret endekslemesi, kapsamlı sosyal

güvenlik uygulaması gibi uygulamalar gelir güvenliğini arttırmaya yönelik düzenlemelerdir.

7-Temsil güvenliği: Çalışanların hem bireysel hem de toplu olarak temsil edilebilmesini ifade etmektedir. Emek piyasasında grev hakkı, bağımsız ticari birlikler gibi ortak sese sahip olmak temsil güvenliğini arttırmaya yönelik düzenlemelerdir.

Toplumdaki ekonomik güvensizliği azaltmak refah devletinin temel amaçlarından birisidir. 10 Aralık 1948 yılında BM tarafından ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ekonomik güvenlik temel insani hak olarak ifade edilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 25. Maddesinde:

“Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar” şeklindeki ifade ile ekonomik güven temel insan hakları arasında sayılmıştır.

Çağımızda ekonomik başarılar, düşük işsizlik, ekonomik büyüme ve düşük enflasyondan daha fazlasını gerektirmektedir. Ekonomik başarılar, kendi yetenek ve kapasitesinden yararlanma ve geliştirme fırsatına her vatandaşın sahip olmasını, çalışanların yaşam standartlarını yükselterek ödüllendiren ve kendi çocuklarına daha iyi bir gelecek ümidi veren bir ekonomiyi gerektirmektedir. Ayrıca ekonomik güvensizlikleri azaltmayı ve refahın tüm topluma sağlanmasını içermektedir (Minsky ve Whalen, 1997: 161).

2.1.1.1.1. Ekonomik Güvensizlik ve Emek Piyasası

Ekonomik güvensizliğine yol açan temel unsur bireylerin geleceğe ilişkin ekonomik talihsizlik yaşama ihtimalleridir. Ekonomik talihsizlik, bireylerin mal ve hizmetleri satın alamama ya da bunları sağlayamama yetersizliği olarak

düşünülebilir. Bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için gerekli olan mal ve hizmetleri tüketebilmeleri ise gelirlerine bağlıdır. Dünyada bireylerin büyük bir çoğunluğunun gelirleri kar payı, hisse senedi vb. gibi sermaye gelirlerinden değil emek gelirlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle ekonomik güvensizlik, öncelikle emek piyasasındaki istikrarsızlığın yol açtığı ücret ve istihdam oynaklığından kaynaklanmaktadır (Anderson ve Gascon, 2007: 3; Scheve ve Slaughter, 2002: 6).

Gelişmiş ülkelerde emek gelirlerinin milli gelir içindeki payı 1960 ve 1970’li yıllar boyunca sürekli artış göstermiştir. Fakat 1980’li yıllardan itibaren sürekli bir azalış eğilimi içerisine girmiştir. Bu süreci Guscina (2006) küreselleşmenin hız kazandığı 1980’den 2000 yılına kadar olan döneme küreselleşme dönemi ve 1960-1980 dönemini ise küreselleşme öncesi dönem şeklinde iki alt gruba ayırarak OECD üyesi ülkeler için analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre OECD üyesi ülkelerde milli gelirin, emek ve sermaye gelirleri arasında sermaye lehine bir dağılım değişikliği göstermesinin nedeni geçici ve konjonktürel etkilere ziyade sermaye yoğun teknolojik gelişmenin ve artan küreselleşme eğilimlerinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Ekonomik güvensizliğin artmasında küreselleşmenin emek piyasası üzerindeki etkisi önemli bir rol oynamaktadır. Bir endüstrinin emek talebi esnekliği iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlar ölçek ve ikame etkileridir. Ölçek etkisi çıktıdaki bir değişimin yol açtığı ücret değişikliğinden sonra emek talebinin nasıl değişeceğini açıklamaktadır. İkame etkisi ise, çıktı düzeyi veri iken, ücretlerdeki bir artış sonrası firmanın emek yerine diğer üretim faktörlerinden ne kadar ikame edeceğini açıklamaktadır (Bruno ve diğerleri, 2003; Slaughter, 2001; Anderson and Gascon, 2007). Çok uluslu şirketlerin yaptıkları doğrudan yabancı yatırımlar hem ölçek hem de ikame etkisi nedeni ile ülke içindeki emek talebini daha esnek hale getirebilir. Bu ise hem ücretlerin hem de istihdamın oynaklığını ve ekonomik güvensizliği arttırabilir (Scheve and Slaughter, 2002: 10). Sigorta piyasasının (insurance market) olmadığı bir ülkede, küreselleşme özellikle de ticari liberalizasyon ücret oynaklığını arttırabilmekte, ücretlerin ve işçilerin refahını azaltabilmektedir (Traca, 2005).

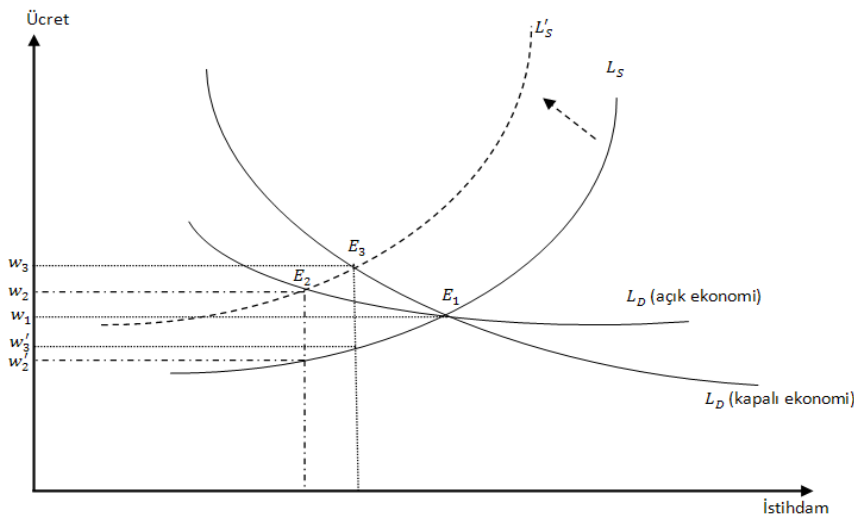
Rodrik (1997) küreselleşmenin emek piyasasını nasıl etkilediğini iki kanal ile açıklamaktadır. Bunlardan birincisi, gelişmiş ülkelerdeki düşük vasıflı işgücü talebi azalmaktadır. Çünkü gelişmekte olan ülkeler, daha çok düşük vasıflı işgücü

gerektiren malların üretiminde uzmanlaşmaktadır. Dolayısıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaret sonucunda gelişmiş ülkedeki düşük vasıflı emeğin ürettiği malların yerini gelişmekte olan ülkelere yapılan ihracat almakta dolayısıyla gelişmiş ülkedeki düşük vasıflı işgücüne olan talep azaltmaktadır. İkincisi, ülke içindeki emeğin yurt dışındaki emek ile ikamesi ticaret ya da doğrudan yabancı yatırımlar nedeniyle daha kolay gerçekleşmektedir. Başka bir ifade ile ticaret ülke içindeki emek talebi eğrisini daha da düzleştirmekte yani emek talebi esnekliğini arttırmaktadır.

Rodrik (1997)'e göre daha esnek emek talebinin üç önemli sonucu bulunmaktadır. Birincisi, daha yüksek emek talebi esnekliği ücret dışı emek maliyetlerini işverenlerden ziyade işçilerin üzerine doğru yansımalarını sağlar. İkincisi, daha yüksek emek talebi esnekliği, ücretlerin ve istihdamın bir emek talebi şoku karşısında bu şoka daha oynak (değişken) bir karşılık vermesini tetikler. Üçüncüsü, daha yüksek emek talebi esnekliği pazarlık yapma gücünü emek üzerinden sermaye sahiplerine doğru kaydırır. Bu her üç sonuç ise ekonomik güvensizliğin artmasında önemli birer faktördür.

Emek talebinin daha esnek hale gelmesi nedeniyle işçiler, iş yeri güvenliği gibi çalışma standartlarının iyileştirilmesinden kaynaklanan maliyetlere daha fazla katlanmak zorunda kalacaklardır. Bu durum aşağıdaki şekil yardımıyla açıklanmıştır.

Şekil 4: Dışa Açık ve Kapalı Ekonomilerde Çalışma Standartları Maliyetinin İşçi-İşveren Arasındaki Dağılımı

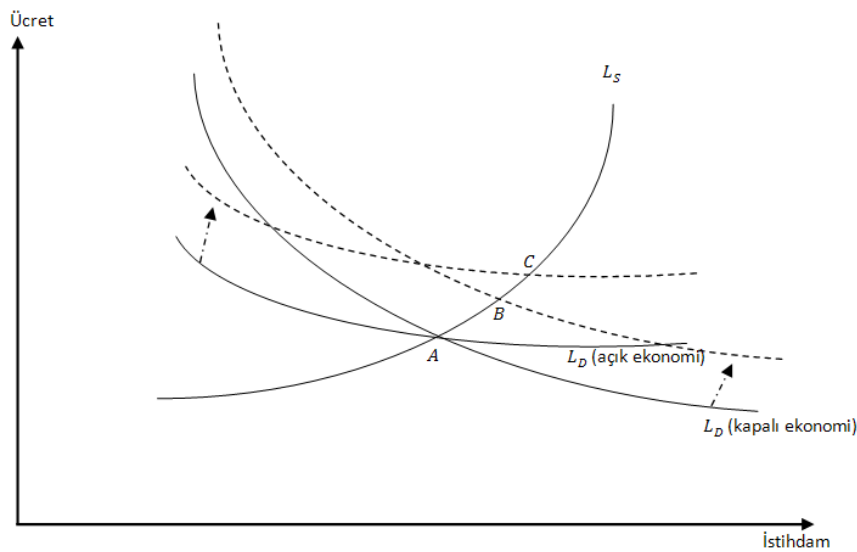

Kaynak: Rodrik, 1997: 35.

Şekil 4'te L_D , dışa açık ve kapalı ekonomilerdeki emek talep eğrisini temsil etmektedir. Dışa açık ekonomideki emek talep eğrisi, daha esnek olduğu varsayımından hareketle, kapalı ekonomideki talep eğrisine kıyasla daha yatık bir eğri ile gösterilmiştir. L_S ise emek arz eğrisini temsil etmektedir. Çalışma standartlarının yükselmesi, işveren açısından istihdam üzerindeki bir vergi gibi etki yapacağından hareketle, L_S eğrisi ortaya çıkan ek maliyet artışına karşılık gelecek şekilde sola doğru kayarak L'_S konumuna gelir. E_1 noktası işgücü piyasasındaki ilk denge noktasını göstermekteyken E_2 ve E_3 çalışma standartlarının yükselmesinden sonraki denge noktalarını göstermektedir. Vergi yansımaları analizlerinde olduğu gibi, talep esnekliğine bağlı olarak, ek maliyetin bir kısmını işveren bir kısmını da işçiler üstlenecektir. Dışa açık ekonomide işçiler tarafından yüklenilen ek maliyet ($w_1 - w'_2$) kapalı ekonomide işçiler tarafından yüklenilen ek maliyetten ($w_1 - w'_3$) daha yüksektir. Dolayısıyla bu durumdan etkilenen sektörlerde istihdam düşüşleri daha fazla olabilir.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak emek talep eğrisinin daha esnek hale gelmesi işgücü piyasasındaki istikrarsızlığı arttırmaktadır. Örneğin, emek verimliliğindeki ani artışların ya da azalışların yol açtığı emek talebi şokları emek gelirlerinin ve çalışılan sürelerin daha istikrarsız olmasına yol açabilir.

Şekil 5: Kapalı ve Açık Ekonomilerde Emek Piyasasının Şoklara Tepkisi

Kaynak: Rodrik, 1997: 38.

Şekil 5’te dışa açık ve kapalı ekonomide emek piyasasında başlangıç denge noktası A’dır. İşgücü verimliliğindeki artışın oluşturacağı dışsal bir şok, işgücü talep eğrilerinin aynı oranda yukarıya doğru hareket etmesine neden olacaktır. Bu durumda kapalı ekonomide B, açık ekonomi de ise C noktası yeni denge noktasıdır. Böylece kapalı ekonomiye kıyasla dışa açık ekonomide hem ücretler hem de istihdam daha fazla artacaktır. Ters bir durumda ise yani olumsuz bir şokta, dışa açık ekonomiye oranla kapalı ekonomide ücretler ve istihdam daha az azalacaktır.

Uygulamalı literatürde küreselleşmenin emek talebini daha esnek hale getirip getirmeyeceği konusu netlik kazanmış değildir. Slaughter (2001), Krishna ve diğerleri (2001), Bruno ve diğerleri (2003) ticaret liberalizasyonunun emek talebi esnekliğini arttırdığı yönündeki hipotezi destekler nitelikte kanıt bulamamışlar ya da zayıf kanıtlar sunmuşlardır. Buna karşılık Hasan ve diğerleri (2007), Yasmin ve Khan (2005) ve Jean (2000) söz konusu hipotezi destekler kanıtlar sunmuşlardır.

2.1.1.1.2. Ekonomik Güvensizliğin Etkileri

Ekonomik güvensizlik konusunun ilgi çekmesinin en önemli nedeni hükümetin ekonomik güvensizliği azaltmaya yönelik harcamalarının artmasıdır. Ekonomik güvensizliği azaltmak refah devletinin temel amaçlarından biri haline gelmiştir. Refah devletinin temeli olan Bismark’ın Almanya’sından günümüze birçok sanayileşmiş ülkede sosyal güvenlik harcamaları kamu harcamaları içerisinde büyük paylar teşkil etmiştir (Osberg, 1998).

Artan ekonomik güvensizliğin 4 önemli sonucu vardır (Aaronson ve Sullivan, 1998). Bunlardan en önemlisi işçilerin pazarlık güçlerinin azalmasının yol açtığı düşük ücret artışları ve gelir eşitsizliğinin artmasıdır. İkincisi, emek talebi esnekliğinin artması sağlık gibi hizmetlerin maliyetini firmalardan işçilere doğru kaydırmaktadır. Üçüncüsü, artan güvensizlik hanehalkı tüketim kararlarının ertelenmesine neden olmaktadır. Sonuncusu ise, ekonomik güvensizliğin işçi sağlığına zarar vermesidir.

İş güvensizliği sadece çalışanların psikolojik sağlığını değil aynı zamanda tüketim davranışlarını da etkiler. Devam eden bir emek piyasası güvensizliği, konut piyasasındaki fiyat düşüşleri ile sonuçlanacaktır (Burchell, 1999:442). Özellikle

konutlarını mortgage kredisi ile alan ve emek piyasasındaki istikrarsızlık nedeniyle işsiz kalan tüketicilerin bulunması ülkenin bir sosyal ve ekonomik kriz ile karşı karşıya kalmasına yol açabilir.

Carroll ve Dunn (1997) Amerika için hane halkı verilerine dayalı olarak yaptığı çalışmada işsiz kalma riski ile hane halkı tüketimi arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Bu çalışmada, işsiz kalma riski arttıkça bireylerin tüketim kararlarını ertelediklerini ve ihtiyat güdüsü ile tasarruflara yöneldikleri ortaya konulmuştur. Benito'da (2005) benzer bir analizi İngiltere ekonomisi için yapmış ve orada da işsiz kalma riski arttıkça bireylerin tüketimlerini azalttıklarını ve gelecekte karşılaşılabilecekleri gelir kaybını telafi etmek amacıyla tasarruflarını arttırmaya çalıştıklarını tespit etmiştir. İşgücü piyasasındaki bu tür risklerin tüm çalışan kesime yayılması ise ülke genelinde tüketimin azalmasına dolayısıyla toplam talebin azalmasına ve ekonomik durgunluğa yol açabilecektir. Bir kısır döngü gibi ekonomik durgunluk hem işsizliği hem de işsiz kalma riskini artırabilecektir.

Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde ortaya çıkan güçlü şoklar, küreselleşmenin daha çok ekonomik güvensizlik üretebileceğine (Kahler, 2004: 488) dair bir algı oluşturmaktadır. Küreselleşmeden kaynaklanan ekonomik güvensizlik, yeni koşullara uyumu teşvik edecek ve güvenilir politikalar ile desteklenen bir sigorta sistemi ile giderilebilir (Kahler, 2004: 494). Hastalık, kaza ya da suç gibi münferit olaylar sonucu ortaya çıkan kişiye özgü (idiosyncratic) riskleri özel sektörün sunduğu çözümler ile gidermek kolay olmakla birlikte, birçok insanı aynı anda etkileyen ekonomik şoklar ya da iklimsel tehlikeler gibi genellikle büyük maliyetleri içeren birleşik (covariant) riskleri gidermede özel sektör çözümleri yetersiz kalabilmektedir (United Nations, 2008: 5). Dolayısıyla birleşik risklerin giderilmesi ya da hafifletilmesinde özel sektörün yetersiz kalması, kamu müdahalesi için potansiyel bir alan oluşturmaktadır (Krueger, 2006: 588).

2.1.1.1.3. Aktif ve Pasif İstihdam Politikaları

Emek piyasasından kaynaklı ekonomik güvensizliği azaltmaya yönelik girişimlerde emek piyasasına yönelik politikalar ön plana çıkmaktadır. OECD üyesi ülkelerde 1970'li yıllardan sonra işsizlik oranlarında görülen artışlar birçok ülkenin

mesleki eğitim, kamu istihdamı, istihdam teşvikleri, iş arama yardımları gibi çeşitli istihdam politikalarını uygulamaya ya da politikaları genişletmeye başlamasına neden olmuştur (Jackman ve diğerleri, 1990: 450).

OECD 1994 yılında yayınladığı “OECD iş stratejisi” adlı raporda, işsizliğin en çok korkulan ekonomik sorun olduğu; OECD üyesi ülkelerde yaklaşık 35 milyon işsiz ve tahminen 15 milyon kişinin ya isteksizce yarı zamanlı işlerde çalıştığı ya da iş aramayı bırakma eğiliminde olduğu tespiti yapılmıştır. Ekonomik büyümenin işsizliğin azaltılmasında rol oynayacağı, fakat işsizliğin konjonktürel bileşenlerinin dışında yapısal unsurların ekonominin iyi gittiği dönemlerde bile kalıcılık sergileyebileceği ifade edilmiştir. Yapısal işsizliğin azaltılmasının daha zor ve maliyetli olduğu; yapısal işsizliğin, ekonomilerin değişime uyum sağlama baskısı ile bu değişimin gereklerini yerine getirebilecek yeteneklerinin arasındaki açıktan kaynaklandığı vurgusu yapılmıştır. Raporda, değişime uyum sağlamak yeni teknolojilerin, küreselleşmenin, yoğun ulusal ve uluslararası rekabetin olduğu bir dünyada ilerlemenin temeli olarak ifade edilmiş ve uyum sürecinde aktif istihdam politikalarının arttırılması tavsiyesinde bulunulmuştur (OECD, 1994: 4).

1990’lı yıllar aktif istihdam politikalarının (active labour market policies) yeniden gündeme taşındığı bir dönem olmuştur. Devletin işsizliği gidermek için uyguladığı politikalar, aktif ve pasif istihdam politikaları şeklinde ikili bir sınıflandırma çerçevesinde değerlendirilebilir (Robinson, 2000). İşsizlik sigortası ve yardımlar gibi işsizlere yapılan ödemeler pasif; mesleki eğitim programları, işe yerleştirme, meslek danışmanlığı gibi hizmetlerin yer aldığı politikalara ise aktif istihdam politikaları olarak adlandırılmaktadır. Pasif istihdam politikaları, refah artışlarına yol açmakta fakat işsizlerin emek piyasasındaki performanslarını geliştirme olanağı sunmamaktadır. Buna karşılık aktif istihdam politikaları, istihdam ve ücret artışlarına olanak vermekte ve emek verimliliğine olumlu katkılar yapmaktadır. Aktif istihdam politikalarının orta ve uzun dönemde bütçe üzerindeki yükü azalabilir; fakat pasif istihdam politikaları, bütçe üzerinde zamanla artan bir yük oluşturmaktadır (Uşen, 2007: 65-66).

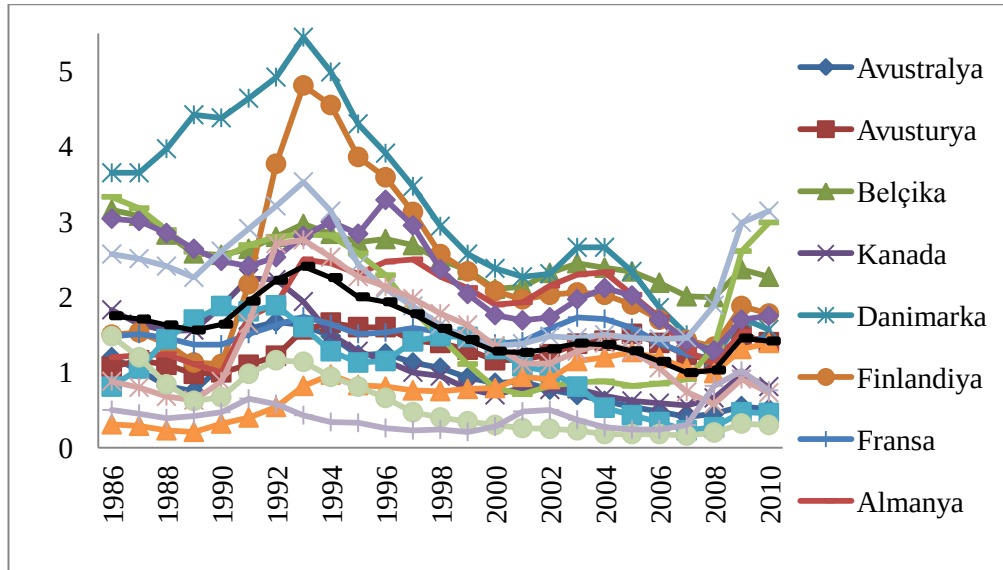
Aktif istihdam politikalarının etkinliği tartışmalı bir konudur. İstihdam alanında uygulanan aktif politikaların işsizlik üzerindeki etkisi mesleki eğitim,

istihdam teşvikleri, işe başlamada belirli süre uygulanan teşvikler, kamu istihdamı gibi seçilen politika programlarına göre farklılık göstermektedir (Kluve, 2010).

İstihdam politikasında pasif politika uygulamalarından aktif politika uygulamalarına geçilmesi OECD gibi uluslararası örgütler tarafından önerilmektedir. Fakat bu iki programın amaçları aynı değildir. Örneğin, çeşitli ülkelere bakıldığında işsizlik ödemeleri ve aktif istihdam politikalarının birbirlerinin alternatifi ya da ikamesi olmaktan ziyade tamamlayıcı bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Aktif ve pasif olarak sınıflandırılan politikalar nadiren birbirlerinden bağımsız olarak uygulanmakta, bir başka ifadeyle birbirlerini tamamlayıcı şekilde tasarlanmaktadır. Çünkü işsizlik ödemeleri ile bir gelir desteğinin sağlanması işsizlerin aktif hale getirilmesinde etkili ve güvenli bir yoldur. Ayrıca işsizlik ödemelerinden yararlanma çoğu zaman işsizlerin aktif programlara katılma koşuluna bağlanmıştır (Kapar, 2006:345).

Şekil 6'da OECD üyesi ülkelerde aktif ve pasif istihdam politikalarına yönelik harcamaların seyri gösterilmiştir. Her iki harcamanın da dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Verilerin alındığı kaynaktan Türkiye'ye ait göstergeler bulunmadığından yer verilmemiştir.

Şekil 6 : Pasif İstihdam Politikaları Harcamalarının Gelişimi (GSYH'nın %'si)

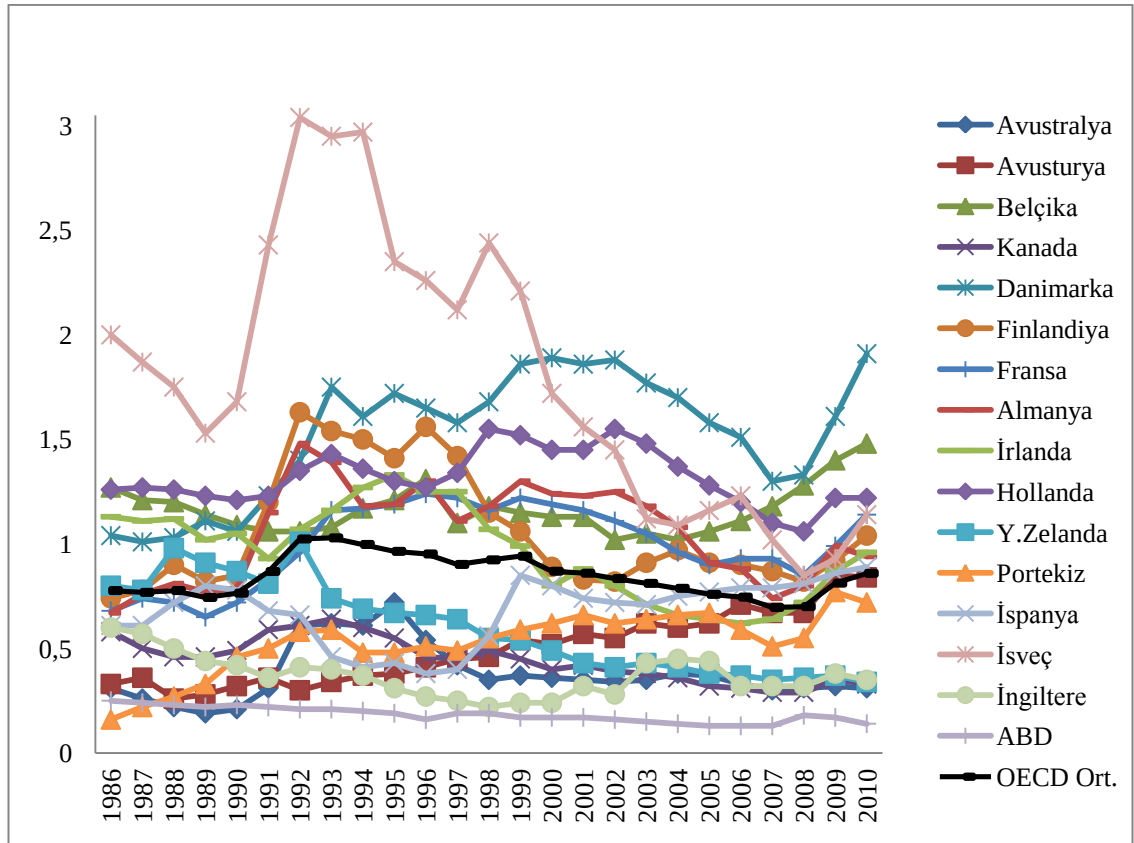

Kaynak: OECD Stat (2012).

Not: Pasif İstihdam Politikaları ile işsizlik sigortası, işsizlik yardımları ve erken emeklilik için yapılan transferler gösterilmektedir.

OECD üyesi ülkelerde 1993 yılında pasif istihdam politikalarına yönelik harcamaların GSYH içindeki ortalama payı % 2,40 iken hızlı bir azalış trendi göstererek 2001 yılında % 1,26 ve 2008 yılında % 1,03 olarak gerçekleşmiştir. Son dönemdeki krizin etkisi ile artan bir trend sergileyerek 2010 yılında % 1,41 seviyesine ulaşmıştır. Aktif istihdam politikaları harcamalarının GSYH içindeki payının en düşük olduğu ülkelerin İngiltere ve ABD olduğu; Finlandiya, Danimarka, Hollanda ve Belçika’da ise yüksek paylara sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 7: Aktif İstihdam Politikalarının Gelişimi (GSYH'nın %'si)

Kaynak: OECD Stat, 2012.

Not: Aktif İstihdam Politikaları ile kamu istihdam kurumları ve yönetimi; eğitim programları, İş rotasyonu, istihdam teşvikleri, desteklenen işler ve rehabilitasyon, doğrudan iş verme ve kendi işini kuranlara başlangıç desteği programları için yapılan kamu harcamalarının toplamı gösterilmektedir.

Şekil’7 de görüldüğü üzere OECD üyesi ülkelerin aktif istihdam politikası harcamalarının GSYH içindeki ortalama payı 1986 yılında % 0,77 iken 1992 yılında % 1,02 olarak gerçekleşmiştir. Daha sonraki süreçte ise azalan bir seyir izlemiştir.

Fakat bu azalış pasif istihdam politikası harcamalarına kıyasla daha ılımlı düzeyde gerçekleşmiştir. 2008 yılında % 0,7 düzeyinde gerçekleşen bu oran 2010 yılında % 0,85 düzeyine yükselmiştir. İsveç, Danimarka, Hollanda ve Belçika’da aktif istihdam politikalarının GSYH içindeki payı diğer ülkelere nazaran daha yüksek seviyelerde iken; ABD ve İngiltere’de OECD ortalamasından oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

2.1.1.2. Ekonomik Oynaklık

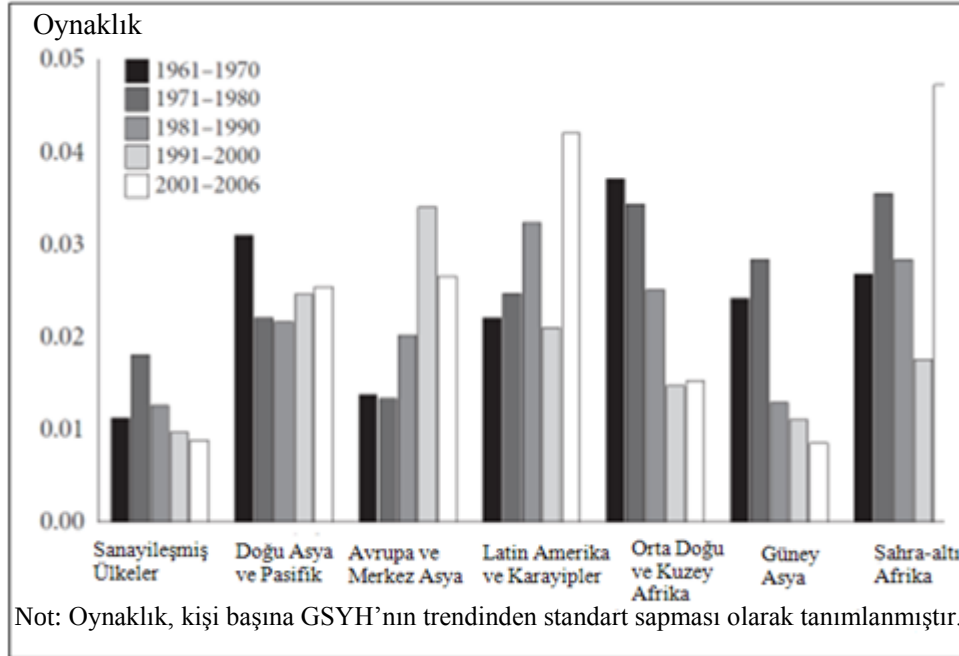
Telafi edici etki hipotezinin dayandığı bir diğer argüman ekonomik oynaklıktır (economic volatility). Çünkü ekonomik oynaklık, piyasaların istikrarsız olmasına yol açmakta ve bu istikrarsızlığı gidermeye yönelik devlet müdahaleleri için bir gerekçe oluşturmaktadır. Oynaklık, bir menkul kıymetin fiyatının veya piyasanın genelinin kısa bir zaman aralığı içerisinde gösterdiği dalgalanma özelliği şeklide tanımlanmaktadır (İMKB, 2010). Başka bir tanıma göre ise oynaklık “fiyatlarda ortaya çıkan ani dalgalanmalardır” (Akay ve Nargeleçekenler, 2006: 6). Literatürde döviz kuru oynaklığı, GSYH oynaklığı, tüketim oynaklığı, gibi çeşitli ekonomik değişkenlerdeki ani değişimlere karşılık olarak ta kullanılmaktadır.

Oynaklık kelimesi “ sık sık değişme eğilimi”, “istikrarsızlık”, “aniden değişen”, “ani değişme eğilimli”, “ tahmin edilemez”, “kararsızlık” gibi çeşitli terimleri çağrıştırmaktadır. Ayrıca oynaklık kavramı, bazen eş anlamlı olarak bazen de oynaklığın bir sonucu olarak kullanılan “kriz”, “risk”, “kırılganlık” ve “hassasiyet” gibi kavramlarla bir arada kullanıldığından anlam kargaşası da yaşanmaktadır. Esas itibariyle oynaklığın içerdiği iki kavramsal unsur vardır. Bunlar değişkenlik ve belirsizliktir. Değişkenlik tüm hareketleri ifade etmekten belirsizlik bilinmeyen hareketleri ifade etmektedir. Kavramsal olarak, veri bir zamanda oynaklığı tahmin edilebilen ve tahmin edilemeyen iki unsur şeklinde ayrıştırılabilir. Hanehalkı, firmalar ve politika oluşturucular genellikle tahmin edilen değişimlerle mücadele etmede daha iyidirler. Dolayısıyla esas ilgi tahmin edilemeyen değişimlerle mücadele etmeye odaklanmaktadır (Wolf, 2005: 48).

2.1.1.2.1. Ekonomik Oynaklık ve Kaynakları

Dünyada üretilen toplam hasıla düzeyinin büyüme hızı 1960-1980 döneminde ortalama olarak % 2,4 iken 1980-2000 döneminde azalarak % 2,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yine aynı dönemde gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen GSYH'daki büyüme hızı yarı yarıya düşerek % 2,4'ten % 1,1'e düşmüş ve büyüme hızındaki oynaklık artarak % 1,05'ten % 2,25'e yükselmiştir. Dolayısıyla ülke verileri göstermektedir ki küreselleşme makroekonomik oynaklığı arttırmada etkili faktörlerden birisi olabilir. Yine aynı dönemde gelişmekte olan ülkeler daha büyük ve daha değişken sermaye akımları ile karşılaşmışlar, sermaye kontrolü gibi kısıtlamaları kullanma olanakları ise giderek azalmıştır. Küreselleşme sürecinde, kişi başına GSYH ve GSYH büyüme hızlarındaki oynaklık artmasına rağmen birçok ülke düşük büyüme hızı gerçekleştirmiş. Düşük büyüme hızları ve büyüme hızındaki oynaklık artışı, ekonomik güvensizliği arttıran iki olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (ILO, 2004).

Şekil 8: Bölgeler İtibariyle Kişi Başına GSYH Oynaklığı: 1961-2006

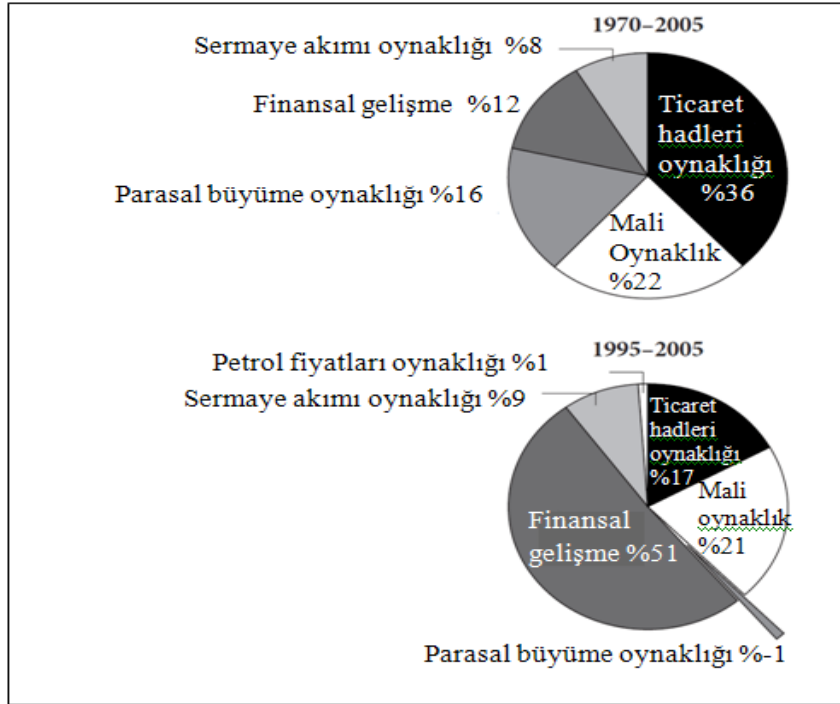
Kaynak: Perry, 2009: 2.

Şekil 8'de görüldüğü gibi GSYH oynaklığı, ülke grupları ve yıllar itibariyle farklılaşmaktadır. Güney Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ve sanayileşmiş

lkelerde 1970’li ve 80’li yıllardan sonra GSYH oynaklığı azalan bir trend göstermekteyken, Doğu Asya, Avrupa ve Merkez Asya lkelerinde 1990’lı yıllarda artan bir seyir göstermektedir. 2000’li yıllarda ise Latin Amerika ve Sahra-altı Afrika’da GSYH oynaklığı artış göstermiştir.

Aşağıdaki şekilde hasıla oynaklığının kaynakları gelişmekte olan ülkeler açısından gösterilmiştir.

şekil 9: Hasıla Oynaklığının Nedenleri

Kaynak: Perry, 2009: 13.

şekil 9’da toplam oynaklığ; mali oynaklığ, dış ticaret hadleri oynaklığı, parasal büyüme oynaklığı, finansal gelişme, sermaye akımları oynaklığı ve petrol fiyatları oynaklığı olarak ayrıştırılmıştır. Ayrıca tam olarak birbirinden ayırt edilemese de oynaklığın, sermaye akımları ve dış ticaret hadleri oynaklığı dışsal kaynakları; mali ve parasal büyüme oynaklığı ise içsel kaynakları olarak ayrılabilir. Buna göre 1970-2005 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerdeki aşırı oynaklığın % 44’ dışsal şoklardan kaynaklanmaktadır. Aşırı oynaklığın % 38’i makroekonomik politikalardan, geri kalan kısım ise finansal piyasaların yeterince gelişmemesinden kaynaklanmaktadır. 1995-2005 yıllarında ise dış ticaret hadlerindeki oynaklığın

payının azaldığı buna karşın finansal gelişmelerin oynaklık üzerindeki etkisinin ise bu dönemde daha fazla olduğu görülmektedir.

Uygulamalı çalışmalarda yer alan kanıtlar küreselleşmenin Çin, Kore Cumhuriyeti, Singapur gibi Doğu Asya ülkelerinde ekonomik büyümeyi önemli ölçüde arttırdığını ortaya koymaktadır. Fakat tüm gelişmekte olan ülkeler küreselleşmenin faydalarından eşit bir şekilde faydalanacak konumda değildir. Aslında birçok Doğu Asya ve bazı Latin Amerika ülkeleri haricinde gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisi ile bütünleşmesi daha yavaş gerçekleşmiştir. Sahra Altı Afrika'nın dünya ticaretindeki payı 1960'lardan sonraki dönemde sürekli bir azalış içindedir ve 1980'lerde petrol fiyatlarındaki düşüşle birlikte petrol ihraç eden ülkelerin dünya ticaretindeki payı azalmıştır. Üstelik aktif bir şekilde dünyaya entegre olan ülkeler küreselleşmenin bir takım faydalarından yararlanmakla birlikte bazı yeni riskler ve zorluklarla da karşı karşıya kalmıştır. Artan dış ticaret, yurtiçi üreticilerin daha geniş pazarlara ulaşma, uzmanlaşma ve uluslararası rekabet koşulları nedeniyle daha etkin ve verimli üretim süreçlerinin oluşturulmasını, teknolojik yenilikler ve bunların yol açacağı taşma (spill over) etkilerinden faydalanmaya imkan vermesi gibi olumlu katkılar yapmaktadır. Tüketiciler açısından sağladığı fayda ise çok sayıda farklı yerli ve ithal ürün çeşitlerine daha düşük fiyattan ulaşılmasıdır. Buna karşın, artan rekabet koşullarına dayanamayan firmaların üretimden çekilmeleri, yerli ürünlerin ithal ürünlerle ikame edilmesi ve dolayısıyla ekonomik olarak dış ticarete bağımlılığın artması ve dış ticaret hadleri şoklarına maruz kalma gibi çeşitli riskler bulunmaktadır. Farklı ülke grupları ve dünya ekonomileri için küreselleşmenin fayda ve maliyetlerinin dengesi kalkınma konusundaki önemli tartışmalardan birisini oluşturmaktadır (Soubbotina ve Sheram, 2000: 66-67).

2.1.1.2.2. Uluslararası Ticaret ve Makroekonomik Oynaklık

Dış ticarete açıklık ile makroekonomik oynaklık arasındaki ilişkiye dair ne teorik ne de uygulamalı çalışmalarda bir uzlaşma sağlanamamıştır. Çünkü bu sürecin arkasındaki mekanizma tam olarak anlaşılamamıştır. Örneğin, dış ticaret öncelikle yurtiçi sanayiye dış şoklara maruz bıraktığı için mi oynaklığı etkilemektedir? Ya da

dış ticaret, sektörler arası ürün çeşitliliği üzerindeki etkisi aracılığıyla mı oynaklığı etkilemektedir? Ya da dış ticaret yapan sektörler ile diğer sektörlerin birlikte hareket özelliklerini değiştirdiği için mi? (Giovanni ve Levchenko, 2009: 558). Dolayısıyla çok yönlü ve karmaşık bir yapının mevcudiyeti tam bir uzlaşının sağlanmasını engellemektedir.

Teorik olarak, ticaret entegrasyonlarının makroekonomik oynaklık üzerindeki etkisi genellikle dış ticarete uzmanlaşma şekline ve şokların doğasına bağlıdır. Eğer ticari açıklık ülkelerdeki endüstriler arası (inter-industry) uzmanlaşmayı ve endüstriye özgü şokları arttırıyorsa konjonktür dalgalanmalarını (business cycle) yönlendirmede etkilidir ve bu hasıla/çıktı oynaklığında artışa yol açabilir. Eğer bu şoklar yüksek derecede kalıcılık sergiliyorsa tüketim oynaklığının artmasına da neden olabilir. Bununla birlikte artan ticaret ile birlikte ülkelerdeki artan endüstri içi (intra-industry) ticaret, ara malı ihracat hacminin daha da yüksek olmasına yol açacak bu da hasıla/çıktı oynaklığını azaltabilecektir. Bu sonuçlar ticari entegrasyonun oynaklık üzerindeki etkisine dair teoride bir kesinlik olmadığını göstermektedir (Kose ve diğerleri, 2003:6).

Giovanni ve Levchenko (2009) yaptıkları geniş kapsamlı ülke analizinde bir sektördeki yüksek dış ticaret hacminin o sektörde daha yüksek oynaklığa yol açtığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca daha çok dış ticaret hacmine sahip sektörlerin ekonomideki diğer sektörlerle olan ilişkisinin daha az olduğunu ifade etmişlerdir.

Haddad ve diğerleri (2010) ticari açıklığın büyüme oynaklığı üzerindeki etkisini 77 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1976-2005 yılları arasındaki verisiyle incelemiştir. Elde ettikleri sonuçlara göre ihracat sektöründeki ürün çeşitlendirmesinin olduğu zaman, ticari açıklığın hasıla oynaklığını azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçtan hareketle de özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki politik karar mercilerinin ihracatta ürün çeşitlendirmesine yönelik önlemleri almaları için güçlü bir argüman oluşturduklarını ifade etmişlerdir.

Bejan (2006) yaptığı geniş kapsamlı araştırmada 111 ülkenin 1950-2000 yılları arasındaki verilerini kullanarak dış ticarete açıklık ile oynaklık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analize göre, dış ticarete açıklık ile oynaklık arasında her zaman anlamlı olmayan ve zamanla azalan pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Ayrıca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bakımından farklı sonuçlar elde edilmiştir. Az gelişmiş

lkelerde ticari açıklığın oynaklık üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu, fakat söz konusu etkinin son 10 yılda azaldığı görülmüştür. Uzmanlaşmanın derecesi ve dış ticaret hadlerindeki dalgalanmalar bu ilişkinin nedenini açıklamaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise söz konusu ilişkinin daha zayıf olduğunu ve bu ülkelerde oynaklığın daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2.1.1.2.3. Finansal Sermaye Akımları ve Makroekonomik Oynaklık

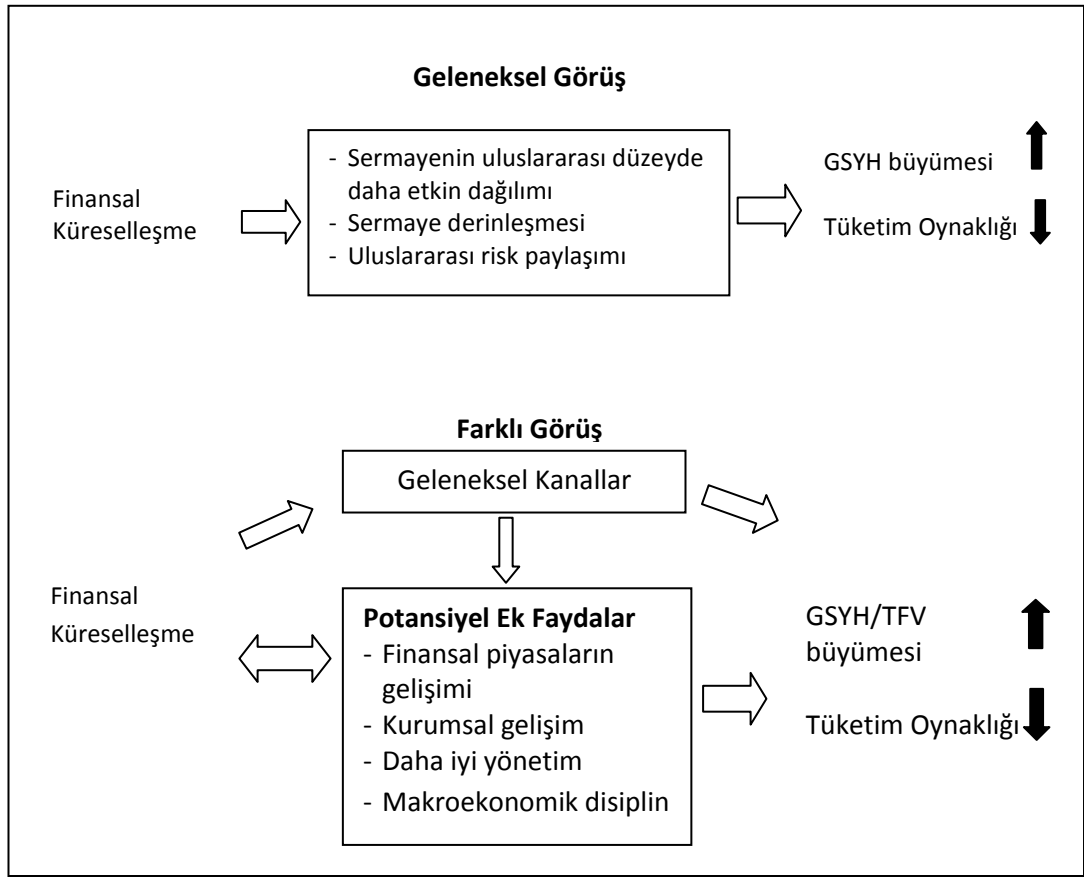
Teorik olarak, finansal sermaye akımlarının ekonomi üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Sermaye akımları hem reel sektörlerde hem de finansal sektörlerde verimliliği arttırmakta , uluslararası risk dağıtımı yoluyla tüketim ve yatırımların dzleştirilmesine (smoothing) izin vermekte, makroekonomik disiplini ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir (Rincon, 2007: 2). Buna rağmen finansal küreselleşmenin ekonomiye bir takım maliyetleri de bulunmaktadır. Bunlar, sermaye akımlarının belirli bir ülke grubunda yoğunlaşması, yanlış kaynak tahsisi, makroekonomik istikrarın bozulması (enflasyonist baskılar, döviz kurlarındaki dalgalanma, dış dengesizlik) gibi çeşitli maliyetlere yol aması şeklinde sayılabilir (Agenor, 2003).

Sermaye hareketliliği üzerindeki engellerin azaltılması yatırım olanaklarının artmasını ve ülkeye özgü verimlilik şoklarının çeşitlendirilmesini sağlar. Dolayısıyla artan sermaye hareketliliğinin, yatırımların oynaklığını arttırması beklenir. Artan sermaye hareketleri, ceteris paribus, tüketimin düzleştirilmesi (smoother consumption) ve yatırımların daha oynak olması ile ilişkilidir. Uluslararası sermaye hareketliliğini kısıtlayan engeller, bir ülkenin zamanlararası ticaret olanaklarını doğrudan etkiler ve sonuç olarak yatırımların ve tüketimin oynaklığını etkiler. Yatırımlar açısından bakıldığında, sermaye hareketleri önündeki engellerin azaltılması yurtiçi ve yurtdışı yatırımlar arasındaki ikameyi arttırdığından yatırımların oynaklığı artacaktır (Razin ve Rose,1992).

Finansal küreselleşme doğrudan ve dolaylı kanallar aracılığıyla özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme hızının artmasına yardımcı olmaktadır. Bu kanallardan bazıları ekonomik büyümeyi belirlemede doğrudan etkilidir. Söz konusu doğrudan kanallar; yurtiçi tasarrufların artışı, sermaye maliyetinde azalışı,

gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi, yurtiçi finans piyasalarının gelişmesidir. Dolaylı kanallar ise; daha iyi risk yönetimi nedeniyle üretimde uzmanlaşmanın artması, rekabetçi baskılar nedeniyle makroekonomik politika uygulamalarında istikrarın sağlanması ve kurumsal altyapının gelişmesidir (Prasad ve diğerleri, 2004: 5).

Şekil 10: Finansal Küreselleşmenin Ekonomiler Üzerindeki Etkisine İlişkin İki Görüş

Kaynak: Kose ve diğerleri, 2006: 34.

Şekil 10'da finansal küreselleşmenin ülke ekonomisine etkileri konusunda iki farklı görüş özetlenmiştir. Bunlardan birincisi geleneksel görüştür. Geleneksel görüş, özellikle sermaye akımlarının doğrudan GSYH büyümesini arttıran ve tüketim oynaklığını azaltan kanalların önemine vurgu yapmaktadır. Bunlar ise, sermayenin uluslararası düzeyde daha etkin dağılımı, sermayenin derinleşmesi ve uluslararası risk paylaşımıdır. Finansal küreselleşme, bu kanallar aracılığıyla doğrudan GSYH üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Diğer görüşe göre ise, finansal küreselleşme

birtakım dolaylı faydaların ortaya çıkmasında bir katalizör gibi hizmet etmektedir. Potansiyel ek faydalar (collateral benefits) olarak ta adlandırılan bu faydalar, genel olarak ülkelerin finansal küreselleşme çabası içerisine girmelerinde birincil motivasyona (primary motivation) sahip olmayabilir. Ek faydalar yoluyla ülkenin GSYH'nın ve TFV (Toplam Faktör Verimliliği)'nin artması ve tüketim oynaklığının azalması sağlanabilir. Bu ek faydalar; finansal piyasaların gelişimi, kurumsal gelişim, daha iyi yönetim ve makroekonomik disiplin şeklinde sıralanmaktadır (Kose ve diğerleri, 2006: 33-34).

Finansal küreselleşmenin ülkelerin ekonomik büyümelerine olumlu katkı yapabilmeleri, bunların ekonomik ve kurumsal alt yapı bakımından gerekli koşulların sağlanması ile mümkündür. Gelişmiş bir finansal sistemin oluşturulması, ileri görüşlü ve tutarlı makroekonomik politikaların uygulanması, sağlam bir kurumsal alt yapının kurulması ve gelişen koşullara göre geliştirilmesi finansal küreselleşmeden beklenen faydaların gerçekleşmesinin adeta bir ön koşuludur. Bu ön koşulların sağlanmasında gelişmiş ülkeler geliştirmekte olan ülkelere göre nispeten daha iyi bir konumda bulunmaktadır. Dolayısıyla finansal küreselleşme sürecinde ekonomik olarak elde edilecek katkılar gelişmiş ülkelerde daha fazla olacaktır (Özcan, 2011:3721). Ayrıca finansal piyasaların gelişimi, kurumsal kalite ve yönetim, makroekonomik politikalar ve ticari bütünleşme gibi faktörlerin belirli bir eşik değerin üzerinde olması ekonomik büyüme ve TFV'de artışlara ve kriz risklerinde de azalışlara neden olmaktadır. Söz konusu faktörlerin belirli bir eşik değerinin altında olması durumunda ise ekonomik büyümeyi ne yönde etkileyici belirsizdir ve kriz risklerini arttırır (Kose ve diğerleri, 2006: 35). Başka bir ifadeyle finansal küreselleşmeden beklenen faydaların gerçekleşmesi bir takım ön koşullara ve bunların belirli bir düzeyin de üzerinde olmalarına bağlıdır.

Buch ve diğerleri (2002) finansal açıklık ve konjonktür dalgalanmalarının oynaklığı arasındaki ilişkiyi panel regresyon analizi ile incelemişlerdir. Çalışmada OECD üyesi ülkelerinin 1960-2000 yılları arasındaki verilerin beşer yıllık ortalamalarını kullanmışlardır. Konjonktür dalgalanmalarının oynaklığının göstergesi olarak GSYH'nın standart sapmasını ve dışa açıklık göstergesi olarak ta ülkeye giren sermaye akımlarının GSYH içindeki payını kullanmışlardır. Yaptıkları analize göre finansal açıklık ve oynaklık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bunu da

zaman içerisinde ekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerde muhtemel yapısal kırılmaların istatistiksel bağlantısının olmaması ile açıklamışlardır.

Easterly ve diğerleri (2000) yaptıkları araştırmada 1960-1997 yılları arasında 74 ülkenin yıllık verilerini kullanarak hasıla oynaklığının nedenlerini incelemişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, finansal sektörün gelişmişlik düzeyi arttıkça oynaklık azalmaktadır. Bununla birlikte ticari açıklık derecesinin artması özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki hasıla düzeyindeki oynaklığı arttırmaktadır. Köse ve diğerleri (2003) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik oynaklıktaki değişimi kapsamlı bir şekilde incelemişlerdir. Finansal açıklığın artan tüketim oynaklığı ile ilişkili olduğunu fakat bu ilişkinin de belirli bir eşik değerine kadar geçerli olduğunu sonucuna ulaşmışlardır.

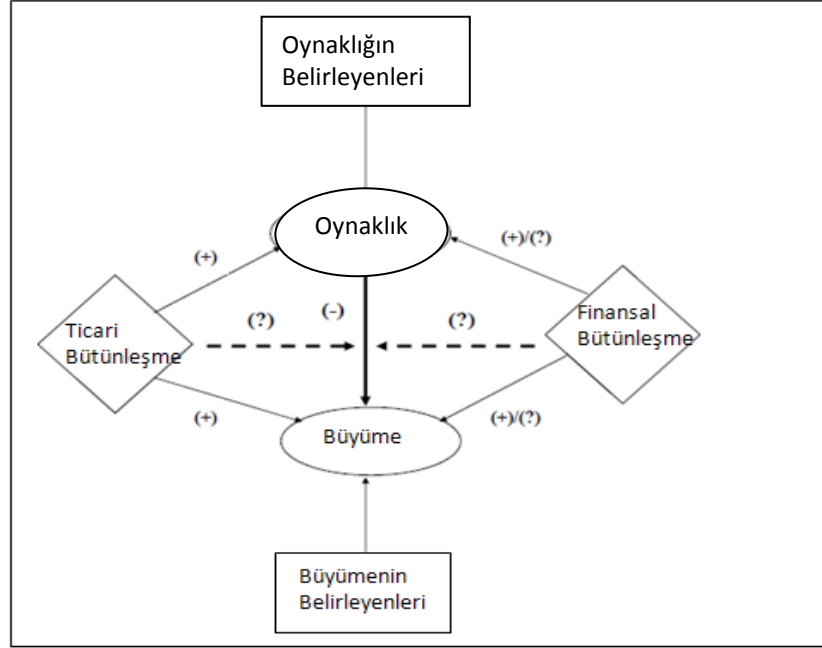
2.1.1.2.4. Oynaklık, Ekonomik Büyüme ve Maliye Politikası

Tüm dünya ülkelerinin temel makroekonomik amaçlarından ilki ekonomik büyümedir. Dolayısıyla oynaklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi uygulanacak politikaların çerçevesini oluşturmaktadır. Oynaklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi karmaşıktır. Ekonomik büyüme ve oynaklık arasında pozitif ya da negatif bir ilişkinin olması muhtemeldir. Bazı teorik araştırmalar yatırımların geri çevrilemez olduğu bir durumda artan oynaklığın yatırımlarda bir azalışa yol açacağını savunmaktadır. Diğer çalışmalarda ise artan oynaklığın politik belirsizliği de artıracığını bunun da daha düşük büyüme hızlarına neden olacağını ifade edilmiştir. Buna karşın artan oynaklığın ihtiyat güdüsüyle tasarrufları arttıracığını ve bunun da yatırımlarda bir artış sağlayarak ekonomik büyümeye yol açabileceğini savunan görüşler de mevcuttur (Ramey ve Ramey, 1995).

Oynaklık ve büyüme arasındaki bağ nedensel bir ilişkiden kaynaklanabilir. Oynaklığın ekonomik büyüme üzerindeki potansiyel etkisi, politik istikrarsızlık (Alesina ve diğerleri, 1996), makroekonomik istikrarsızlık (Judson ve Orphanides, 1996) ya da kurumsal zayıflık (Rodrik, 1989) gibi kaynağı ne olursa olsun ekonomik istikrarsızlık ile oynaklık arasında bir ilişkinin varlığı durumunda negatiftir. Bazı ülkelerdeki gelişmemiş yurtiçi finansal piyasalar, işgücü piyasasındaki katılıklar, mali dengesizlikler, döviz kuru sistemi gibi yapısal karakterleri oynaklığın ve

belirsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisini arttırabilmektedir (Caballero, 2000).

Şekil 11: Ekonomik Büyüme ve Oynaklık Arasındaki İlişki: Uygulamalı Çalışma Bulguları

Kaynak: Kose ve diğerleri, 2004: 55.

Şekil 11'e göre, yapılan birçok uygulamalı çalışmada ticari bütünleşmenin ekonomik büyüme ve oynaklık üzerindeki etkisinin pozitif olduğu gibi bir sonuca ulaşılmasına rağmen finansal bütünleşme bakımından elde edilen bulgular net değildir. Finansal bütünleşmenin büyüme ve oynaklık üzerindeki etkisi pozitif olabileceği gibi aralarında herhangi bir ilişkinin olmadığı yönünde de bulgular mevcuttur. Oynaklığın, ekonomik büyüme üzerindeki etkisini negatif bulan çalışmalar çoğunluktadır.

Ülkedeki hasıla oynaklığının yüksek olması devletin istikrar sağlama fonksiyonu çerçevesinde ekonomiye müdahalesi için bir nedendir. Dolayısıyla makroekonomik oynaklık ve kamu hacmi arasındaki ilişkinin pozitif olması beklenmektedir. Carmignani ve diğerleri (2009) yaptıkları çalışmada çıktı oynaklığı ile kamu harcamalarının birbirinin destekler nitelikte olduklarını, yani daha yüksek oynaklığın daha yüksek kamu harcama düzeyiyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu sonucun kritik bir politika hatasını ima etmesi açısından önemli olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir. Yani daha yüksek oynaklığa sahip ekonomilerde kamu hacmi daha yüksek olma eğilimindedir, fakat ilerleyen dönemlerde daha yüksek kamu hacmi ekonomiyi istikrarsız bir hale getirecektir. Dolayısıyla elde edilen bu sonuç konjonktür yanlısı (pro-cyclical) maliye politikası görüşünü destekler niteliktedir. Ulaştıkları bir başka sonuç ise ticari açıklığın hasıla oynaklığını artırması nedeniyle daha yüksek kamu harcama düzeyinin gerçekleşmesine yol açmasıdır. Bu etki kamunun, ticaretin etkisiyle artan işsizlik ve eşitsizliğe bir tepkisi olarak değerlendirilebilir. Finansal açıklığın kamu hacmi üzerinde ise disipline edici bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Keynesyen görüşte, özel ekonominin doğası gereği istikrarsız olduğunu ve hasıla oynaklığının önemli ekonomik maliyetlerinin olduğunu kabul etmektedir. Daha büyük bir kamu hacminin mikroekonomik düzeyde etkinsizliklere yol açması mümkün olmakla birlikte daha büyük kamu hacmi istikrara yaptığı katkılar nedeniyle makroekonomiye destek olarak değerlendirilmektedir (Debrun ve diğerleri, 2008: 7). Keynesyen görüşte konjonktür karşıtı (countercyclical) maliye politikası savunulmaktadır. Bu tür politikalar, kötü ekonomik koşullarda yüksek kamu harcamalarını ve düşük vergi oranlarını içermektedir (Kaminsky ve diğerleri, 2005: 16). Böylelikle daralma sürecindeki ekonomide konjonktür hareketi tersine çevrilmeye çalışılmakta ya da daralmanın boyutu azaltılmaya çalışılmaktadır.

Keynesyen görüşün bu yaklaşımının tersine son dönemde yapılan çalışmalarda maliye politikası uygulamalarının özellikle gelişmekte olan ülkelerde konjonktür yanlısı (pro-cyclical) olduğuna yönelik kanıtlar bulunmuştur. İlk defa Gavin ve Perotti (1997) tarafından Latin Amerika ekonomileri için tespit edilen bu durum, ekonomik daralma dönemlerinde gelişmekte olan ülkelerin uluslararası kredi piyasalarındaki aksaklıklar nedeniyle borçlanma imkanlarının kısıtlı olması ile açıklanmıştır. Ekonomik daralma dönemlerinde gelişmekte olan ülkeler daha yüksek faiz oranlarından borçlanabilmekte, dolayısıyla bütçe açıkları sürdürülemez bir noktaya ulaşmakta ve kamu harcamalarında kesinti yapılmaktadır. Fakat ekonomik genişleme dönemlerinde borçlanma imkanları artışına paralel olarak kamu harcamaları da artmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde konjonktür yanlısı maliye politikası, politik ekonomi perspektifi ile de açıklanmaktadır. Buna göre ekonominin genişleme dönemlerinde seçmenlerin daha yüksek kamu harcaması ve daha düşük vergileme talebi, politik yozlaşma ve rant kollama faaliyetlerinin de konjonktür yanlısı maliye politikasına yol açtığı savunulmaktadır (Alesina ve diğerleri, 2008; Talvi ve Vegh, 2005).

Fatas ve Mihov (2003) OECD üyesi ülkeler için yaptığı analizde, kamu harcamalarının GSYH içindeki payı ile ölçülen kamu hacmi ile hasıla oynaklığı arasında negatif bir ilişkinin bulunduğunu tespit etmiştir. Çalışmada otomatik stabilizatörlerin hasıladaki dalgalanmaları azaltıcı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Maliye politikasındaki değişikliklerin ekonomik faaliyetler üzerinde kalıcı, pozitif ve güçlü bir etkisinin olduğunu tespit etmiştir.

Yapılan araştırmaların büyük bir kısmında maliye politikası uygulamalarının gelişmekte olan ülkelerde konjonktür yanlısı, gelişmiş ülkelerde ise konjonktür karşıtı ya da yansız (acyclical) olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Granado ve diğerleri, 2010; Talvi ve Vegh, 2005; Bogdanov; 2010; Huart, 2012; Ilzetzki ve Vegh, 2008).

2.1.1.3. Gelir Eşitsizliği

Telaflı edici etkinlik hipotezinin diğer bir argümanı da küreselleşme sürecinde artan gelir eşitsizliğidir. Ekonomi politikalarının temel amaçlarından birisi gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır. Ülkedeki toplumsal refahı ve barışı sağlamak için gelir dağılımı konusu büyük bir öneme sahiptir.

Bireylerin mevcut gelir dağılımı karşısındaki algıları, tutum ve davranışları toplumdaki değer yargılarından etkilenmektedir. Bireylerin gelir dağılımına ilişkin düşünceleri, onların hangi düzeydeki eşitsizliğe tahammül edebileceklerine ve kendilerini toplum içerisinde nerede gördüklerine bağlıdır. Eğer toplumdaki bireyler arasındaki gelir eşitsizliği, bireylerin tahammül edebilecekleri düşündükleri seviyenin altında ise toplumsal adaletin ve barışın sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Aksi durumda toplumsal adalete ilişkin olumsuz fikirler, bireylerin davranış ve eylemlerini yönlendirerek artan bir toplumsal bunalıma yol açabilecektir (Sen, 2000: 60).

Ekonomi alanında en çok tartışılan konulardan birisi olan gelir dağılımı birçok farklı iktisadi düşünce okulları tarafından incelenmiştir (Rakıcı, 2008). İktisadi düşünce okullarında gelir dağılımı konusunun incelenmesi esas olarak birincil gelir dağılımı çerçevesinde şekillenmiştir. İkinci dünya savaşından sonraki süreçte devletin dağıtım fonksiyonu ön plana çıkmış ve ilgi ikincil gelir dağılımına doğru kaymıştır (Bilen ve Es, 1998). Bununla birlikte 1980’li yıllardan sonraki süreçte gelir dağılımına ilişkin istatistiki verilerin toplanması ve derlenmesinin bir sonucu olarak çeşitli yöntemlerle konu yoğun bir biçimde incelenmiş ve incelenmeye devam edilmektedir.

Gelir dağılımı ya da gelir eşitsizliği konusunun literatürde yoğun bir şekilde incelenmesinin nedenlerinden birisi kavramsal ve ölçümsel sorunlardan kaynaklanmaktadır. Küreselleşme tartışmalarında eşitsizlikten neyin kastedildiği önemlidir. Gelir eşitsizliğinin ifade ettiği manalar en azından dört farklı kavramla (concept) tanımlanabilir (Nissanke ve Thorbecke, 2006; Milanovic, 2004):

- Birinci kavram; ülkeler arasındaki ortalama gelir farklılıklarının ölçülmesidir. Nüfusa göre ağırlıklandırma yapılmaz ve ülkeler arasında koşulsuz yakınsamanın ya da ıraksamanın belirlenmesinde kullanışlıdır.
- İkinci kavram; ülkeler arasındaki ortalama gelir farklılıklarını ülke nüfusa göre ağırlıklandırılmış olarak ölçülmesidir. Bu durumda nüfusu büyüklüğü gelir dağılımının belirlenmesinde önemli bir etkidir.
- Üçüncü kavram; tüm dünyadaki ya da ülkedeki bireyler arasındaki eşitsizliğin ölçümüdür.
- Dördüncü kavram; yatay ve dikey eşitliği ifade etmektedir. Dikey eşitsizlik gelir piramidinin farklı seviyelerinde yer alan bireyler arasındaki eşitsizliği ifade ederken yatay eşitsizlik aynı sosyoekonomik sınıfta yer alan bireyler arasındaki eşitsizliği ifade etmektedir.

Ayrıca gelir eşitsizliği üç farklı düzeyde ele alınabilir, tüm dünya bireyleri, ülkeler ve ülkedeki vatandaşlar arasındaki gelir eşitsizliğidir (Pradhan, 2009).

Gelir eşitsizliğinin ölçümü, gelir eşitsizliği kavramının tartışılmasından daha fazla enerji harcanan bir konudur. Eşitsizlik ölçümleri belirli kriterlere dayanarak gelir dağılımı karşılaştırmalarına anlam verme çabasıdır. Lorenz Eğrisi, Gini Katsayısı, Atkinson endeksi, Theil endeksi gibi çeşitli göstergeler aracılığıyla gelir eşitsizliği konusunda fikir elde edinilebilir. Bunlar içerisinde Gini katsayısının popülerliği göze çarpmaktadır. İstatistiksel özelliklerinin çözümlenebilmesi bakımından alternatiflerine oranla daha az imkan sunan Gini katsayısının yaygın kullanımı; eşitsizlik analizi alanında kültürel atalet ve Lorenz Eğrisi fikri kabul edildiğinde insanların eşitsizliği hemen görebilmeleri ile açıklanabilir (Cowell: 2000; Doğanoglu ve Gülcü, 2001).

Küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin ne olduğu araştıran teorik ve uygulamalı çalışmalardan çıkan sonuçlar tam bir bilmecedir. Ele alınan ülkelerin gelişmişlik düzeyi, ele alınan dönemler ve kullanılan göstergeler elde edilen sonuçları etkilemektedir. Aşağıdaki tabloda küreselleşmenin farklı boyutlarının gelir eşitsizliği üzerindeki tahmini etkilerini göstermektedir.

Tüm dünya ülkeleri dikkate alındığında küreselleşmenin farklı boyutlarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi belirsiz bir durum arz etmektedir. Bununla birlikte ekonomik ve sosyal küreselleşmenin OECD üyesi ülkeler üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu kesin gözükmemektedir.

Tablo 5: Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Tahmini Etkileri

Küreselleşmenin Boyutları	OECD	Az gelişmiş Ülkeler	Tüm ülkeler
Ekonomik	+	+/-	?
Politik	+/0/-	+/-	?
Sosyal	+	?	?
Toplam	+?	?	?

Not: +/0/-/? = pozitif, sıfır, negatif ve belirsiz etkiyi göstermektedir.

Kaynak: Dreher ve Gaston, 2008: 518.

Yapılan analizlerde ortaya çıkan farklı sonuçlar küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin gelecek yıllarda da yoğun bir şekilde araştırılacağını göstermektedir.

Bazı iktisatçılara göre küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırmasının üç önemli nedeni bulunmaktadır. Birincisi, küresel piyasaların verimli kaynaklara veya varlıklara sahip olan ülkelerin ve bireylerin kazançlarını arttırmaktadır. İkincisi, küresel piyasalardan yayılan negatif dışsallıklar az gelişmiş ülkeler için ek maliyetlere sebep olmaktadır. Üçüncüsü ise, günümüzde mevcut olan düzenlemelerin ekonomik gücü çok olan ülkelerin ve bireylerin lehine işlemektedir (Baş, 2009:51).

2.1.1.3.1. Dış Ticaretin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Teorik Tartışmalar

1980'li yıllardan sonra vasıflı ve vasıfsız işgücü ücretleri arasındaki fark hemen hemen tüm gelişmiş ülkelerde açılmıştır. Söz konusu durum küreselleşmenin hız kazandığı dönemde gerçekleşmiştir (Sachs ve Shatz, 1996). Dış ticaretin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi genellikle iki faktörlü ve iki ülkeli Heckscher-Ohlin Teorisi çerçevesinde açıklanmaktadır. Teoriye göre bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse o üretim faktörünün yoğun biçimde kullanıldığı ürünlerde karşılaştırmalı üstünlük elde eder ve bu ürünlerin ihracatını yapar (Seyidoğlu, 1999: 64).

Gelişmiş ülkelerde yüksek düzeyde vasıflı işgücü, gelişmekte olan ülkelerde ise nispeten düşük vasıflı işgücü boldur. Gelişmiş ve gelişmekte olan iki ülke arasındaki ticaret, gelişmiş ülkelerin vasıflı işgücü arzının nispeten fazla olmasından dolayı sahip olduğu karşılaştırmalı üstünlüğü nedeniyle vasıflı işgücü tarafından üretilen ürünlerde uzmanlaşmasına neden olmakta ve vasıfsız işgücü tarafından üretilen ürün miktarını azaltmaktadır. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerde, vasıflı işgücü ücretleri ve vasıflı işgücü tarafından üretilen ürünlerin fiyatı nispeten artmaktadır. Böylelikle vasıflı ve vasıfsız işgücü ücretleri arasındaki fark gelişmiş ülkelerde açılmaktadır (Wood, 1998; Wood, 1995). Ticari açıklık vasıflı işgücünün ve sermayenin bol olduğu ülkelerdeki gelir eşitsizliğini arttırabilir, fakat vasıfsız işgücünün nispeten bol olduğu ülkelerde eşitsizliği azaltıcı bir etki gösterebilir.

Küreselleşme bu yüzden zengin ülkelerde eşitsizliği arttırırken fakir ülkelerde azaltabilir (Garrett, 2001b).

Heckscher-Ohlin Teorisi, dünya ekonomisine entegrasyonun vasıfsız emeğin bol olduğu gelişmekte olan ülkelerde emek getirilerinde nispi artışlar sağlayacağını öngörmektedir. Bu yüzden gelişmekte olan ülkelerdeki ücret eşitsizliği ülkenin dünya ekonomisiyle bütünleştiği zaman azalmalıdır. Fakat bu öngörü, gerçek dünyayı yansıtmamaktadır.

Son otuz yıldır birçok OECD üyesi ülkede zenginler daha zengin fakirler ise daha fakir hale gelmiştir. Bu durum ülkeler arasında gerçekleştiği gibi ülke içindeki gelir dağılımı açısından da geçerlidir. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere yapılan ithalatta da dramatik artışlar gerçekleşmiştir. Dolayısıyla gelir dağılımında meydana gelen kaymalarda küreselleşmenin oynadığı rol tartışılmaya başlanmıştır. Stolper-Samuelson teoremi gelişmiş ülkelerdeki gelir dağılımı değişimlerini açıklamaktadır. Fakat gelişmekte olan ülkelere de benzer eğilimler görülmektedir. Gelir dağılımındaki değişimlerin temel nedeni ise yeteneğe dayalı (skill biased) teknolojik değişimler ile açıklanmaktadır (Davidson ve Matusz, 2008: 11-12).

Bhagwati ve Dehejia (1993) vasıfsız işgücü ücretlerindeki düşüşleri açıklamada, teknolojik değişime dayalı geleneksel yaklaşımların kullanılmasının bizi bu olguyu açıklamada ticaret faktöründen uzaklaştırdığını ifade ederek yeni bir hipotez geliştirmişlerdir. Bu hipotez dünya ölçeğinde artan entegrasyonun, teknolojik yakınsamanın ve çok uluslu şirketlerin küresel düzeyde genişlemesinin birçok ülkede modern endüstrilerin ortaya çıkarmasına ilişkin gözlemlerden hareketle geliştirilmiştir. Birçok endüstri mekana bağlı olmayan (footloose) bir yapıya sahip olmuş, yani maliyetlerdeki küçük değişimler karşılaştırmalı üstünlüğün bir ülkeden başka bir ülkeye kaymasına yol açmıştır. Dolayısıyla bu hipotez karşılaştırmalı üstünlüklerin zamanla sürekli değişim gösterdiği (kaleidoscopic) varsayımına dayanmaktadır.

Sürekli değişen karşılaştırmalı üstünlükler, endüstriler arasında daha yüksek işgücü devir hızına (employment turnover) ve daha yüksek geçici işsizlik oranlarına yol açacaktır. Artan işgücü devir hızı ise gelir artışlarının daha da düzleşmesine yol açacaktır. Çünkü sık sık iş değiştiren bireyin kabiliyet kazanımı sürekli iş değiştirmeyen bir bireye göre daha azdır. Sürekli iş değiştiren işgücünün, belirli bir

iş kolunda gerekli niteliği sağlayacak bir gelişime sahip olması da zordur. Dolayısıyla bu sayılan faktörler artan ücret farklılıklarını açıklayabilir (Bhagwati ve Deheija, 1993: 24-25; Bhagwati, 1995: 44-45).

Genel olarak dış ticaret teorisi küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini ülkeler arasındaki faktör donanımları ve teknoloji ile açıklamaktadır. Fakat burada dikkate alınması gereken başka unsurlar da vardır. Küreselleşmenin farklı boyutları (serbest ticaret, üretim faktörlerinin serbest dolaşımı, sermaye akımları gibi), üretim faktörleri arasındaki tamamlayıcılık ya da ikame edilebilirlik özelliği ve bireyler arasında üretim faktörlerinin dağılımı küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin belirlenmesinde önemlidir. Örneğin, toprağın bol olduğu bir ülkedeki pozitif bir ticaret şoku toprağın getirisini arttıracaktır. Eğer ülkede toprak mülkiyeti az sayıdaki kişinin elindeyse böyle bir şok muhtemelen gelir eşitsizliğini artırır. Diğer taraftan toprak mülkiyeti ülkedeki fakir bir kesimin elindeyse bu tür bir şok gelir eşitsizliğini azaltabilir. Asıl nokta şudur ki ticaret teorisi küreselleşme ile kişisel gelir eşitsizliğinden ziyade ülkeler arasındaki faktör dağılımlarını kullanarak küreselleşme ve faktör fiyatları arasındaki ilişkiyi inceler. Dolayısıyla uygulamalı araştırmacılar, karşılaştıkları bu sorunu gidermek için Gini katsayısı gibi çeşitli eşitsizlik göstergeleri kullanarak gidermeye çalışmaktadırlar. Sonuç olarak bunlar sadece uygulamalı çalışmalar ile çözülebilecek konulardır (Orourke, 2001: 4).

Teoride emek hareketliliğinin önünde hiçbir kısıtlamanın bulunmadığı bir ortamda, fakir ülkelerin yüksek göç verme oranına, zengin ülkelerin yüksek göç alma oranına sahip olacağı; serbest ticaret politikalarının olduğu bir ortamda ise fakir ülkelerin emek yoğun ürünler ihraç etmesi ve zengin ülkelerin ise emek yoğun ürünler ithal etmesi gerektiği ifade edilmektedir (Williamson, 1997:127).

Williamson (1997)'a göre teori bir şeydir, olgu farklı bir şeydir. Küreselleşmenin ilk dalgası olarak adlandırılan 1870-1913 yılları arasındaki veriler ışığında yaptığı analizde gelir eşitsizliğinin emeğin kıt olduğu zengin yeni dünya ülkelerinde (Amerika, Kanada, Avustralya, Arjantin gibi) arttığını buna karşılık emeğin bol olduğu fakir eski dünya ülkelerinde (İspanya, Portekiz, İtalya gibi) azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonucun nedenini, 19. yüzyıl sonlarında artan göç hareketlerinin gelir eşitsizliği üzerinde ticaretten daha büyük bir etkiye sahip olmasına bağlamıştır. Küreselleşme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin I. Dünya

Savaşı ile 1950 yılları arasında kırıldığını savunmuştur. İki dünya savaşı arasındaki dönemde zengin ülkelerde artan gelir eşitsizliğinin hem göç hareketlerine hem de ticarete yönelik engellerin uygulanmasıyla durduğunu belirtmiştir.

Kuznet (1955) Amerika, İngiltere ve Almanya'ya ait veriler ile yaptığı analizde gelir eşitsizliği ile ekonomik gelişme arasında bir değiş-tokuşun olduğunu ifade etmiştir. Literatüre Kuznet hipotezi olarak geçen bu ilişki ilk başta gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme ile artacağını fakat sonunda gelir eşitsizliğinin azalacağını başka bir ifadeyle gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ters U şeklinde olduğunu ifade etmektedir. Buna göre gelişme sürecinin ilk aşamalarında tarıma dayalı bir ekonomide gelir eşitsizliği düşük olacaktır fakat zamanla endüstrileşme aşamasının başlamasıyla gelir eşitsizliği artacak ve bir kritik noktadan sonra gelir eşitsizliği düşecektir.

Literatürde Barro (2000), Higgins ve Williamson (1999), Dobson ve Ramlogan (2008), Chan ve Kulkarni (2006), Thornton (1999), Frazer (2006) ve Lee (2006) çalışmaları Kuznet Hipotezi'ni doğrulayıcı sonuçlar bulmuşlardır. Buna karşılık böyle bir ilişkinin bulunmadığına veya seçilen model kalıplarının yanlış olduğuna dair Escosura (2008), Sato ve Fukushige (2009), Anand ve Kanbur (1993), Deininger ve Squire (1998) çalışmalarda bulunmaktadır.

Bununla birlikte Kuznet hipotezi sadece ekonomik faktörlere odaklanmıştır. Gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair çıkarım ekonomideki ikili yapının dinamikleri ile yani tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş ile açıklanmıştır. Söz konusu ilişkinin incelenmesinde politika kısmı ihmal edilmiştir. Acemoglu ve Robinson (2002) politik unsurları da dahil ederek Kuznet hipotezini geliştirmiştir. Geliştirdikleri model sonucuna göre iki koşulun varlığı durumunda ekonomik kalkınmanın Kuznet hipotezine yol açmayacağı sonucuna ulaşmışlardır. Bu koşullardan birincisi başlangıçta gelir eşitsizliğinin çok düşük olması durumudur. Böyle bir durumda tüm ekonomik aktörler yatırım yapacak ve kalkınma herhangi bir sosyal gerilim oluşturmada gerçekleşecek dolayısıyla siyasi reformların da önüne geçilmiş olunacaktır. İkincisi ise ülkede bireylerin mobilitesinin çok düşük olmasıdır. Böyle bir durumda artan eşitsizlik siyasi bir reform için gereken desteğin oluşmamasına yol açacak ve ülke düşük büyüme, artan işsizlik yaşayacak, fakat siyasi reform gerçekleşmeyecektir.

2.1.1.3.2. Finansal Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi: Teorik Tartışmalar

Finansal küreselleşme mal ve hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi çabasından sonra gelişen ve gerek hacim ve gerekse ekonomik etkileri itibariyle ticari liberalizasyondan daha fazla ilgi çeken bir alandır. Buna karşılık henüz finansal küreselleşmenin ülke içerisindeki gelir eşitsizliğini nasıl etkilediğini analiz eden, Heckscher-Ohlin Teorisi gibi genel kabul görmüş bir biçimsel metod bulunmamaktadır. Bununla birlikte literatürde konunun farklı yönlerini ele alan teorik modeller geliştirilmiştir.

Finansal serbestleşmenin ve küresel sermayenin serbest bir şekilde tahsisi sermaye ihraç eden ve bu sermayeyi kabul eden ülkeler için önemli makroekonomik faydalar oluşturacaktır. Genel eğilim, sermayenin serbest dolaşımının verimliliği ve istihdamı daha hızlı artıracığı ve böylece az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun giderileceği, gelişmiş ülkelerde ise yaşam standartlarının korunmasına yardımcı olacağı şeklindedir. Özellikle düşük gelirli bireyler, hem küresel hem de ülke içindeki gelir eşitsizliğinin azaltılmasından fayda sağlar. Finansal serbestleşmenin kişi başına geliri arttırması ve potansiyel olarak gelir ve servet eşitsizliğini azaltması aşağıdaki üç yolla açıklanmaktadır (ILO, 2008: 40-41):

- Finansal serbestleşme, düşük gelirli ülkelerin sermayeye erişimini sağlamakta ve fonların tahsisinin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca düşük gelirli ülkelerdeki hanehalkının sermaye piyasalarına erişimini kolaylaştırmakta ve böylece ülke içindeki gelir eşitsizliğini azaltabilmektedir.
- Hükümetler üzerindeki disipline edici etkisi nedeniyle makroekonomik politika dizaynını geliştirebilir ve büyüme yanlısı reformların uygulanmasını teşvik edebilir. Bu da geleceğe yönelik gelir beklentilerine olumlu katkı sağlar.

- Finansal serbestleşme kurumsal yönetişimi güçlendirerek sermaye akımlarının etkin ve verimli kullanımına yardımcı olur. Böylelikle iş çevresi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelişir.

Ülkeye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları niteliksiz işgücünün bol olduğu ülkelerde yeni istihdam olanakları oluşturmaktadır. Böylece, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik daralma dönemlerinde doğrudan yabancı sermaye çıkışları ülkenin işsizlik oranını arttırmakta ve gelir eşitsizliğini daha da bozmaktadır. Genel olarak gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı sermaye girişleri gelir eşitsizliğini azaltmaktayken gelişmekte olan ülkelerde arttırmaktadır (Çelik ve Basdas, 2010).

Kunieda (2008) geliştirdiği teorik modelde finansal küreselleşmenin ve finansal gelişmenin ülke içerisindeki gelir eşitsizliğini nasıl etkilediğini araştırmıştır. Kapalı bir ekonomide finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini azalttığı buna karşılık dışa açık ekonomilerde ise finansal gelişme ve finansal küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığını göstermiştir. Yaptığı kalibrasyon sonuçları Amerika’da finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini olumsuz etkilediğini göstermiş ve 1980’den sonraki dönemde artan gelir eşitsizliğinin finansal küreselleşmeden kaynaklanmış olabileceğini belirtmiştir.

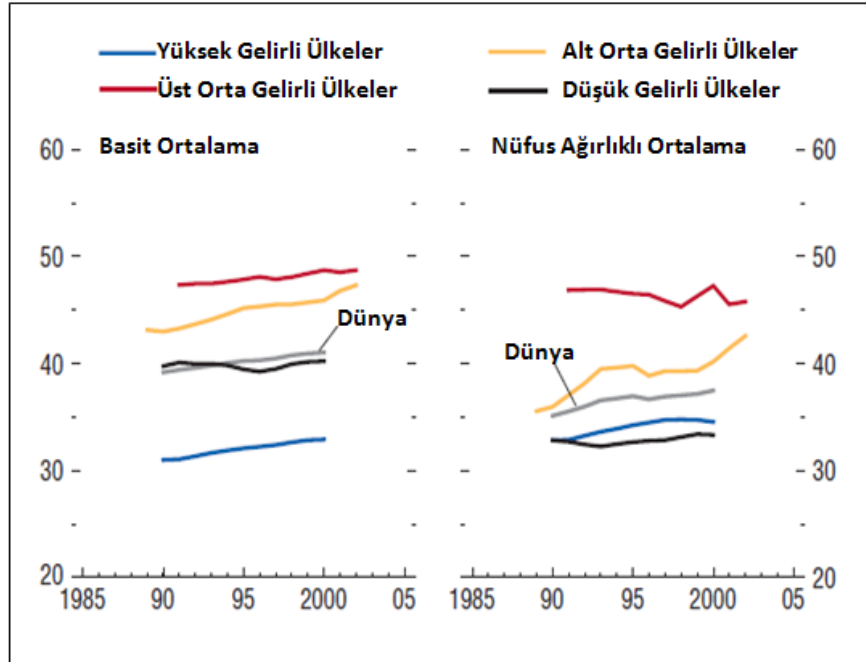
2.1.1.3.3. Küreselleşmenin Sürecinde Gelir Eşitsizliğindeki Gelişmeler

Dünya son 20 yılda hızlı bir ticari ve finansal küreselleşmeye ve birçok ülkede gelir eşitsizliğinin artmasına sahne olmuştur. IMF’ye göre ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinde küreselleşmeden ziyade teknolojik gelişmeler daha fazla etkili olmuştur. Küreselleşmenin farklı boyutları gelir eşitsizliğini farklı boyutlardan etkilemiştir. Ticaretin serbestleştirilmesi, gelir eşitsizliğinin azaltılmasıyla bağlantılı iken finansal serbestleşme söz konusu eşitsizlikteki artışla ilişkilidir (IMF, 2007).

Küreselleşmenin dağıtım etkisi üzerindeki tartışmalar genellikle iki görüş noktasında şekillenmektedir. Bunlardan birincisi küreselleşmenin gelir üzerinde arttırıcı bir etkiye sahip olduğu görüşüdür. Dolayısıyla mutlak veriler ışığında düşük gelirli ülke grupları bile küreselleşmeden kazançlı çıkmaktadır. Bu iyimser görüş, sınai kalkınmanın ilk aşamalarında eşitsizliklerin artabileceğini fakat nihayetinde

ülkenin sanayileşme evresini tamamlaması ile düşeceğini ifade eden Kuznet hipotezi ile paralellik göstermektedir. Birinci görüşün karşısında yer alan yaklaşım ise, hem nispi hem de mutlak veriler doğrultusunda küreselleşmenin tüm gelirleri arttırabileceğini, fakat elde edilen kazanımların ülkedeki vatandaşlar arasında eşit bir şekilde paylaşılmayacağını savunmaktadır. Dahası genişleyen gelir farklılıkları sadece refah ve sosyal endişelerin artmasını değil aynı zamanda büyümenin sürükleyici unsurlarını sınırlandırabilir. Küreselleşmenin sürdürülebilirliği büyük ölçüde geniş nüfusların desteğine bağlıdır ki bu da artan eşitsizliklerden olumsuz etkilenmektedir (IMF, 2007 : 135).

Şekil 12: Gelir Gruplarına Göre Ortalama Gini Katsayısı

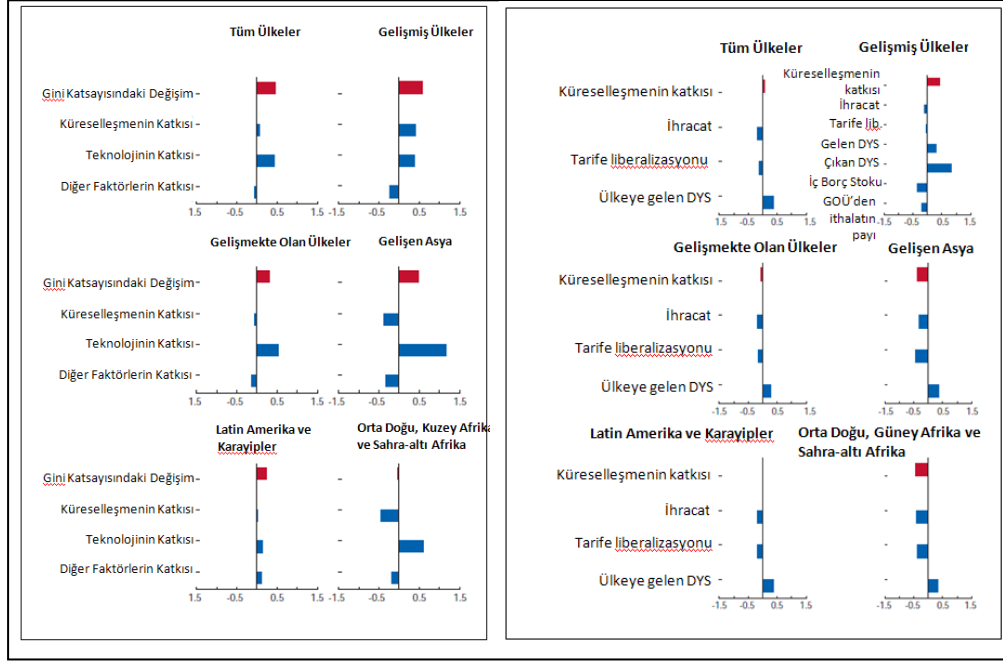

Kaynak: IMF, 2007: 140.

Son 20 yıllık ortalama gini katsayısı verilerine bakıldığında, tüm ülkelerde ve özellikle de alt orta gelir grubunda yer alan ülkelerde gelir eşitsizliğinin arttığı görülmektedir. Yüksek gelirli ve alt orta gelirli ülkelerdeki ortalama Gini katsayısı düşük gelirli ve yüksek gelirli ülkelere kıyasla daha yüksek düzeylerde dir. Yukarıdaki şekilden hareketle gelir eşitsizliği sorunun özellikle gelişmekte olan

ülkelerde önemli bir sorun olduğu ifade edilebilir. Düşük gelirli ve yüksek gelirli ülkelerde nispeten gelir eşitsizliğinin daha az olduğu görülmektedir.

Şekil 13: Gini Katsayısındaki Değişimlerin Kaynakları ve Küreselleşmenin Eşitsizlik Üzerindeki Etkisinin Ayrıştırılması

Kaynak: IMF, 2007: 153-154.

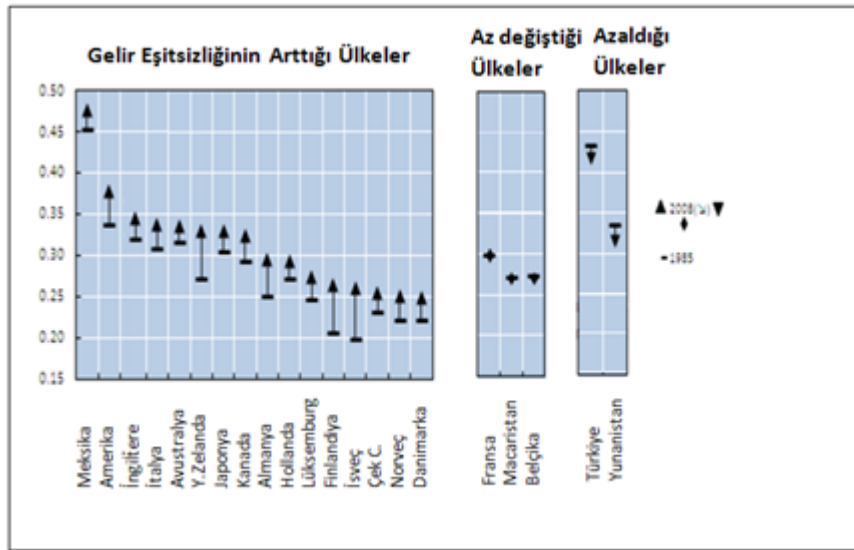
IMF tarafından yapılan analizde Gini katsayısındaki artışın kaynakları incelenmiştir. Yapılan analize göre dünya ülkelerinde ve ülke grupları itibariyle Gini katsayısındaki artışta teknolojik gelişmeler (Şekil 13) en büyük paya sahiptir. Tüm ülkeler bazında Gini katsayısındaki artışta küreselleşmenin de payı bulunmakla birlikte ülke grupları açısından bakıldığında farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde gelir dağılımındaki eşitsizliğin artmasında önemli bir paya sahipken Latin Amerika ve Karayipler’de daha düşük bir paya sahiptir. Gelişen Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Sahra-altı Afrika, gelişmekte olan ülkelerde ise tam tersi bir sonuç çıkmıştır.

James K. Galbraith küreselleşme çağında ortaya çıkan eşitsizliği “mükemmel bir suç (a perfect crime)” olarak adlandırmıştır. Ona göre dünyadaki birçok ekonomist ekonomik küreselleşmeyi iki nedenden dolayı benimsemiştir. Bunlardan

birincisi dışa açık piyasaların ve uluslararası üretim ağlarının (transnational production networks) durdurulamaz oluşu; ikincisi ise küreselleşme ile ortaya çıkacak faydaların dünyadaki zengin ve fakir tüm insanlara muhakkak yayılacağıdır. Gelişmiş ülkelerde yapılan protestolara dikkat çeken Galbraith eğer deregülasyonların, özelleştirmenin, serbest ticaretin ve sermayenin serbest dolaşımının yaşam standartlarını yükseltiyorsa buna şükran duyan insanları bulmanın neden bu kadar zor olduğunu ifade etmiştir (Galbraith, 2002).

Sanayi devrimi ülkeler arasındaki gelir farklılıklarında büyük bir artış ortaya çıkarmıştır. 19. Yüzyılın başlarında zengin ülkelerdeki ortalama gelir fakir ülkelerdeki gelirin yaklaşık dört katı kadardı. 20. yüzyılın sonunda ise zengin ülkelerdeki ortalama gelir fakir ülkelerekinden 30 kat daha fazladır (Firebaugh, 1999 : 1597).

Şekil 14: OECD Üyesi Ülkelerde Gelir Eşitsizliği (1980’li Yılların Ortaları ile 2000’li Yılların Sonları Arasında Gini Katsayısındaki Değişim)

Kaynak: OECD, 2011a: 6.

Şekil 14’te gösterilen Gini katsayılarındaki gelişmelere bakıldığında, 1980’li yıllardan sonra OECD üyesi ülkelerin büyük çoğunluğunda gelir eşitsizliğinin arttığı gözlenmektedir. Fransa, Macaristan ve Belçika da ise gelir dağılımında fazla bir

değişiklik yaşanmamıştır. Buna karşın Türkiye ve Yunanistan'da ise gelir dağılımı eşitsizliğinin azaldığı gözlenmiştir.

OECD'ye göre ülkelerindeki gelir dağılımı eşitsizliğinin artmasının temel sürükleyicisi çalışma yaşındaki hanehalkı gelirinin yaklaşık % 75'ini oluşturan ücret ve maaş dağılımındaki değişimden kaynaklanmaktadır. Fransa, Japonya ve İspanya hariç, diğer OECD üyesi ülkelerde % 10'luk en yüksek gelir gurubundaki ücretler % 10'luk en düşük gelir gurubundaki ücretlere oranla daha çok artmıştır. Çalışma hayatına yönelik yapılan düzenlemeler, aile yapısındaki değişim, kendi hesabına çalışanların gelir farklılıkları ve sermaye gelirlerindeki artışın da söz konusu dönemde gelir eşitsizliğinin artmasına katkıda bulunan faktörler olarak ifade edilmiştir (OECD: 2011a).

Son 10 yıllık zamanda OECD üyesi ülkeler, küresel dünyaya daha çok entegre olmaları ve hızlı teknolojik gelişmelerden dolayı önemli bir yapısal dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşüm yüksek düzeydeki kalifiye işgücünü daha çok ödüllendirmiş ve nitelikli işgücü ile niteliksiz işgücü arasındaki gelir farkları daha da çok açılmıştır. Nitelikli ve niteliksiz işgücü arasındaki gelir farklılığının artması çeşitli faktörden kaynaklanmaktadır. Bunlardan birisi ticari ve finansal entegrasyondaki hızlı artışın emek talebini yüksek nitelikli işgücüne doğru kaydırmasıdır. 2008 yılındaki ticari entegrasyon, finansal entegrasyon ve AR-GE harcamaları 1980 ile kıyaslandığında, ticari entegrasyonun yaklaşık 3 katın üzerinde, finansal entegrasyonun 6 katın üzerinde ve AR-GE harcamalarının ise 4 katın üzerinde arttığı görülmektedir. Bir diğer faktör ise teknolojik yeniliklerin/süreçlerin nitelikli işgücü lehine daha çok sanayi ve hizmet sektöründeki üretim teknolojileri alanına kaymasıdır (OECD, 2011a: 9).

Hane halkı gelir dağılımı OECD üyesi ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir ve bu farklılıklar devam etmektedir. Ayrıca 1980'li yılların ortalarından itibaren üye ülkelerin üçte ikisinde önemli ölçüde diğer ülkelerde ise ılımlı düzeyde gelir eşitsizliği artmıştır. Bu artış 1985-1995 yılları arasında daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Gelir eşitsizliğindeki bu artışın temel sürükleyicisi piyasa kaynaklı gelirlerdeki (market-income) artan eşitsizliktir (OECD, 2008: 38).

Sato ve Fukushige (2009) yaptıkları analizde Güney Kore'de 1975-1995 yılları arasında dış ticarete açıklığın hem kısa dönemde hem de uzun dönemde gelir

eşitsizliğini azalttığını fakat finansal açıklığın hem kısa dönemde hem de uzun dönemde gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucuna varmışlardır.

Dreher ve Gaston (2008) yaptıkları analizde ekonomik, politik ve sosyal küreselleşmenin OECD üyesi ülkelerde gelir eşitsizliğini arttırdığını fakat az gelişmekte olan ülkelerde ise iki değişken arasında herhangi bir güçlü ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Çelik ve Basdas (2010) ülkeye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artışların hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelere gelir eşitsizliğini azalttığını fakat Doğu Asya ülkelerinde gelir eşitsizliğini arttırdığını bulmuşlardır. Lee (2006) 14 Avrupa ülkesinin 1951-1992 yılları arasındaki verileriyle yaptıkları analizde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Zhou ve diğerleri (2011) 60 ülkenin 1950-2001 yılları arasındaki verileri ile yaptıkları araştırmada küreselleşmenin ülkelerdeki gelir eşitsizliğini gidermeye yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir.

Milanovic (2005) küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından incelemiştir. Çalışmasında hane halkı anketlerine dayalı 95 ülkenin gelir dağılımına ait verilerini kullanmıştır. Analizden çıkan sonuçlara göre çok düşük gelir düzeyine sahip ülkelerde zengin kesimlerin dış ticaret açıklığından daha fazla fayda sağladığı, fakat ülkenin gelir düzeyi arttıkça ülkedeki fakir ve orta sınıf gelire sahip olanların gelirlerinin zengin kesimin gelirine oranla daha fazla arttığı ortaya çıkmıştır. Doğrudan yabancı yatırımların ise gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Milanovic ve Squire (2005) gümrük vergilerinin azaltılmasının işgücünün nitelik primi (skill premium) ve endüstriler arasındaki gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini 1980-2000 yılları arasında çok sayıdaki ülkenin verileri aracılığıyla incelemişlerdir. Küreselleşmenin bir göstergesi olarak yaygın bir şekilde kullanılan dış ticaret hacminin, sadece politika tarafından belirlenmediğini, bunun dışında coğrafi, teknolojik, ithalatçı ülkenin talep koşulları, hava durumu gibi birçok faktörden etkilenebileceğini ifade ederek, dışa açıklık yanlısı reformların gelir eşitsizliğini nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Analiz sonuçlarına göre yoksul ülkelerde gümrük vergisi indirimlerinin hem işgücünün nitelik primi hem de

endüstriler arasında gelir eşitsizliğini arttırdığı, buna karşılık gelişmiş ülkelerde ise azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Artan gelir eşitsizliği günümüz küreselleşme sürecinin en önemli sorunlarından birisidir. Hala küreselleşmenin ekonomik ve sosyal farklılıkları arttırdığına yönelik sıcak tartışmalar bulunmakla birlikte gelir eşitsizliği tartışmaları ön plana çıkmaktadır (Lübker, 2008).

2.1.1.3.4 Gelir Eşitsizliği ve Maliye Politikası

Tarihsel bir perspektiften bakıldığında devletin temel fonksiyonunun toplumdaki herkese fayda sağlayacak kamusal düzen, adalet ve güvenlik hizmetlerinden oluştuğu ifade edilebilir. Fakat piyasa başarısızlığı, toplum içerisindeki ve ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişmesi, yeni üretim teknolojilerinin gelişmesi gibi etkenler devletin daha farklı fonksiyonlar da üstlenmesine yol açmıştır. Kaynak dağılımını düzenlemek, ekonomik kalkınma ve büyümeyi sağlamak, adil gelir dağılımını sağlamak, ekonomik istikrarsızlıkla mücadele etmek devletin görev ve sorumluluk alanına girmiştir (Çelebi, 2000: 10).

Gelir dağılımı adaleti, sosyal devlet ilkesinin temelini oluşturmaktadır. Bireyler arasındaki eğitim düzeyi, yetenek ve kabiliyetler, risk alma, fırsat eşitliği, servet intikalleri gibi birçok faktörün etkilediği gelir dağılımı eşitsizliği ya harcama ya da vergi politikalarıyla giderilmeye çalışılmaktadır (Mutluer ve diğerleri, 2007: 37-38). Maliye politikası uygulamaları ile gelir dağılımının düzenlenmesi iki şekilde gerçekleştirilebilir. Bunlar bireyler arasındaki gelir dağılımı belirleyen asli unsurların değiştirilmesi ve milli geliri kamu gelirleri ve harcamaları yoluyla yeniden dağıtılmasıdır (Türk, 1994: 310). Gelirin yeniden dağılımı işlevini yerine getirmede vergiler ön plana çıkmakla birlikte kamu harcamalarının da önemi bulunmaktadır (Akalin, 1986: 10).

Gelir dağılımı eşitsizliğini düzenlemeye yönelik harcama politikası araçları transfer harcamaları ve reel harcamalardan oluşmaktadır. Transfer harcamalarının gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri bu harcamaların finansman şekline ve kamu gelirlerinin gelir grupları arasındaki dağılımına bağlıdır (Turhan, 1975: 267).

Transfer harcamaları içerisinde devlet borçları faizleri, sosyal harcamalar ve sübvansiyonlar gelir dağılımını etkileyen önemli kalemlerdir. Faiz ödemeleri gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Genellikle devlet tahvillerini ellerinde bulunduran kişiler yüksek gelire sahiptirler. Özellikle faiz ödemelerinin finansmanın vergiler tarafından karşılanması durumunda ise fakirden zengine doğru yapılan bir transfer niteliği kazanmaktadır. Devletin düşük gelirli bireylerin belirli bir kısım tüketimlerini arttırmak amacıyla bu ürünlerin fiyatlarını sübvansiyonlar aracılığıyla ucuzlatarak gelir dağılımını iyileştirebilir. Sosyal harcamalar ile toplumdaki bireylerin sosyal güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu noktada yeterli gelir elde edemeyen bireylere vergi gelirleri ile finanse edilen sürekli yardımlar yapılabileceği gibi, işsizlik sigortası, sağlık sigortası, yaşlılık sigortası şeklinde zorunlu bir sosyal sigortalar sistemi kurulabilir. Böylelikle bireylere bir gelir desteği sağlanarak ve gelecekte karşılaşacakları riskleri tazmin edecek bir sigorta sistemi ile gelir dağılımı düzenlenmeye çalışılmaktadır (Turhan, 2004: 292).

Devlet yapmış olduğu reel harcamalar ile dolaylı ya da dolaysız bir şekilde üretim faktörlerinin mülkiyetine ya da kullanma hakkına sahip olur. Reel harcamalar ülkenin talep, istihdam ve milli gelirin yapısı ve seviyesini etkilemektedir. Gelir dağılımı üzerindeki etkisi bu harcamalar için kimlere ödemeler yapıldığı ve bu harcamalar karşılığında satın alınan mal ve hizmetlerden kimlerin yararlandığının tespiti önem arz etmektedir (Eker ve diğerleri, 207: 261-262).

Gelir dağılımını iyileştirmek amacıyla kullanılabilecek harcama politikası araçları içerisinde sosyal harcamalar daha sık kullanılmaktadır. Çünkü bu araçların diğer politika araçlarına göre gelir dağılımını iyileştirmede doğrudan etkilere sahiptir.

Tablo 6’da, OECD üyesi ülkelerde sosyal harcamaların düzeyi gösterilmiştir. OECD’nin tanımına göre sosyal harcamalar dokuz bileşenden oluşmaktadır. Bunlar emeklilere yapılan ödemeler, çalışanlara yapılan gelir destekleri, sağlık harcamaları, aile yardımları, aktif istihdam politikaları, işsizlik ödeneği, konut yardımı, iş kazaları gibi durumlarda yapılan ödemeler ve diğer sosyal yardımlardan oluşmaktadır (OECD, 2007: 7).

Tablo 6: Sosyal Harcamaların GSYH İçindeki Payı (%)

Ülkeler	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2009
Avusturya	22,4	23,7	23,8	26,5	26,6	27,1	29,1
Belçika	23,5	26	24,9	26,2	25,3	26,5	29,7
Çek Cumhuriyeti	-	-	15,3	17,4	19,1	18,7	20,7
Danimarka	24,8	23,2	25,1	28,9	26,4	27,7	30,2
Finlandiya	18,1	22,4	24,1	30,7	24,2	26,2	29,4
Fransa	20,8	26	25,1	29,3	28,6	30,1	32,1
Almanya	22,1	22,5	21,7	26,6	26,6	27,3	27,8
Macaristan	-	-	-	-	20,7	22,5	23,9
İrlanda	16,5	21,1	17,3	18,1	13,4	16	23,6
İtalya	18	20,8	19,9	19,8	23,1	24,9	27,8
Japonya	10,2	11,1	11,1	14,1	16,3	18,5	22,4
Hollanda	24,8	25,3	25,6	23,8	19,8	20,7	23,2
Norveç	16,9	17,8	22,3	23,4	21,3	21,6	23,3
Portekiz	9,9	10,1	12,5	16,5	18,9	23	25,6
Slovakya	-	-	-	18,8	17,9	16,3	18,7
İspanya	15,5	17,8	19,9	21,4	20,2	21,1	26
İsveç	27,1	29,5	30,2	32	28,4	29,1	29,8
İngiltere	16,5	19,4	16,7	19,9	18,6	20,5	24,1
Türkiye	3,2	3,1	5,7	5,6	-	9,9	12,8
OECD-34	15,5	17,2	17,6	19,5	18,9	19,7	22,1

Kaynak: OECD Social Expenditure Statistics, 2012.

Tablo 6'ya göre OECD üyesi ülkelerde sosyal harcamaların, 1980-2009 döneminde artış trendinde olduğu görülmektedir. OECD üyesi ülkelerin ortalaması değerlendirildiğinde 1980 yılında % 15 olan sosyal harcamaların GSYH içindeki payı 2009 yılında % 42,5 artarak % 22,1 seviyesine ulaşmıştır.

Kamu harcama politikalarının gelir dağılımını iyileştirmede ne düzeyde etkili olduğunu söylemek söz konusu harcamaların olduğu ve olmadığı bir durumdaki gelir dağılımı ölçütlerinin karşılaştırılması ile değerlendirilebilir. Fakat bu etkilerin değerlendirilmesinin detaylı analizler gerektirmesi ve yeterli verilerin olmaması değerlendirme yapmada bir kısıtlayıcı faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte transfer harcamaları ve vergiler sonrası gelirin dikkat alınmasıyla elde edilen Gini katsayısı değerlendirilebilir. Böylece politikaların gelir dağılımını iyileştirmede ne düzeyde bir etkiye sahip olduğu yorumu yapılabilir. Aşağıdaki tabloda OECD üyesi ülkelerde transfer ve vergi öncesi hesaplanan Gini katsayıları ile vergi ve transfer sonrası hesaplanan Gini katsayıları gösterilmiştir.

Tablo 7: Gini Katsayısındaki Gelişmeler

Ülkeler	Transfer ve Vergi Öncesi				Transfer ve Vergi Sonrası			
	80'lerin ortası	90'ların ortası	2000'lerin ortası	2000'lerin sonu	80'lerin ortası	90'ların ortası	2000'lerin ortası	2000'lerin sonu
Avusturya	-	-	0,43	0,47	0,24	0,24	0,27	0,26
Belçika	0,45	0,47	0,49	0,47	0,27	0,29	0,27	0,26
Çek Cumhuriyeti	-	0,44	0,47	0,44	-	0,26	0,27	0,26
Danimarka	0,37	0,42	0,42	0,42	0,22	0,22	0,23	0,25
Finlandiya	0,39	0,48	0,48	0,47	0,21	0,22	0,25	0,26
Fransa	-	0,47	0,49	0,48	0,30	0,28	0,29	0,29
Almanya	0,44	0,46	0,50	0,50	0,25	0,27	0,29	0,30
Macaristan	-	0,50	0,50	0,47	-	0,29	0,29	0,27
İtalya	0,42	0,51	0,56	0,53	0,31	0,35	0,35	0,34
Japonya	0,35	0,40	0,44	0,46	0,30	0,32	0,32	0,33
Hollanda	0,47	0,48	0,43	0,43	0,27	0,30	0,28	0,29
Norveç	0,35	0,40	0,45	0,41	0,22	0,24	0,28	0,25
Portekiz	-	0,49	0,54	0,52	-	0,36	0,39	0,35
İsveç	0,40	0,44	0,43	0,43	0,20	0,21	0,23	0,26
İngiltere	0,42	0,45	0,50	0,51	0,31	0,34	0,33	0,34
Türkiye	-	-	-	0,47	0,43	0,49	0,43	0,40

Kaynak: OECD Social Expenditure Statistics, 2012.

Tablo 7’de OECD üyesi ülkelerde vergi ve transfer öncesi Gini katsayısı değerlerine bakıldığında 80’li yılların ortasından 2000’li yılların sonlarına doğru artışlar yaşandığı görülmektedir. Dönemler itibariyle bakıldığında ise 80’li yılların ortaları ile 90’lı yılların ortaları ve 90’lı yılların ortaları ile 2000’li yılların ortalarında Gini katsayısında artışlar yaşanmıştır. Dolayısıyla bu dönemlerde gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığı ifade edilebilir. 2000’li yılların ortası son yılları karşılaştırıldığında ise Avusturya ve Japonya’da Gini katsayısının arttığı, diğer ülkelerde ise azaldığı ya da değişmediği görülmektedir.

Transfer ve vergi sonrası Gini katsayıları açısından 80’lerin ortaları ile 2000’li yılların sonları değerlendirildiğinde Belçika ve Fransa hariç diğer ülkelerde arttığı görülmektedir. 90’lı yılların ortalarında transfer ve vergi öncesi Gini katsayısının ortalaması yaklaşık olarak 0,46 iken transfer ve vergi sonrası değeri ortalama olarak 0,28’dir. Söz konusu dönemde uygulanan politikalar sonucunda gini katsayısında yaklaşık olarak % 39 düzeyinde bir azalma gerçekleşmiştir. Diğer dönemlerde de benzer düzeyde bir etkinin ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerde maliye politikası uygulamalarının gelir eşitsizliğini azaltmada etkili olduğunu ifade etmek mümkündür.

Gelir dağılımı ile yakından ilgili olan yoksulluk ile mücadelede devlete önemli görevler düşmektedir. Yoksullukla mücadele temelde devletin görevidir. Bununla birlikte uygulanacak politikaların kapsamı, seçilen politika araçları, politikayı uygulayan yönetimin yapısı gibi hususlar politikanın başarısı için önemli faktörlerdendir. Günümüzde gelir dağılımı adaletsizliği ve yolsuzlukla mücadelede devletin yanında özel sektör, STK'lar, uluslararası kuruluşlar ve üniversiteler ile işbirliği içerisinde geliştirilecek strateji ve politikalar yoksullukla mücadelede ön plana çıkmaktadır (Altay, 2005).

Bastagli ve diğerleri (2012) yaptıkları analizde maliye politikasının gelirin yeniden dağıtım üzerindeki etkisinin büyük bir kısmının harcamalar yoluyla gerçekleştiği sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte 90'lı yılların ortasından itibaren maliye politikasının gelirin yeniden dağıtım etkisinin azalmaya başladığını ifade etmişlerdir. Bunun temel nedeni olarak 90'lı yıllardan sonraki süreçte yapılan düzenlemeler ile özellikle işsizlik ödeneği gibi sosyal yardımların azaltılmasını ve gelir vergisi oranlarındaki indirimleri görmüşlerdir.

2.2. ETKİNLİK HİPOTEZİ

Etkinlik hipotezi, telafi edici etki hipotezinin aksine, küreselleşmenin siyasi karar alma mekanizmasının arz yönü üzerindeki etkilerine vurgu yapmaktadır. Ticaret ve sermaye piyasalarının uluslararası entegrasyonu kamusal malların finansmanını sınırlandıran bir özelliğe sahiptir (Schulze and Ursprung, 1999: 300). Etkinlik hipotezine göre küreselleşme etkinlik ile ilgili nedenlerden dolayı kamu harcamaları üzerinde zorunlu bir kısıtlamaya yol açmaktadır. Bir anlamda kamu harcamalarının vergiler ile finansmanında söz konusu vergiler, firmalar için üretim maliyetini arttıran bir unsur ve firmanın rekabet gücünü azaltan bir faktördür. Bu nedenle firmalar hükümetler üzerinden lobi faaliyetleri yaparak piyasalara devlet müdahalesinin azaltılmasını istemekte ve böylece uluslararası piyasalardaki rekabet güçlerini artırmayı hedeflemektedirler (Borghesi, 2008).

Etkinlik hipotezine göre, kamu harcamaları yerli üreticilerin uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü azaltmaktadır. Kamusal malların sunumunda, rekabetçi bir piyasa işleyişine sahip olan bir piyasa ve bu tür mallarda herhangi bir piyasa kısıtı

yoktur. Gelir transfer programları ya da sosyal hizmetler (social services) emek piyasasının işleyişini bozabilmekte ve zamanlararası yatırım kararlarını etkilemektedir. Kamu harcamaları genelde ya kısa dönemli borçlanma ile ya da vergiler ile finanse edilmektedir. Gelir ve servet üzerinden alınan vergiler kişisel varlıklarda bir erozyona yol açmakta ve kişilerin yatırım kararlarını olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Hatta bu durum daha çok artan oranlı bir vergi sisteminde daha etkili bir şekilde hissedilebilmektedir. Diğer taraftan borçlanma daha yüksek reel faize yol açarak, yatırımları azalmasına, daha değerli bir reel döviz kuruna yol açmakta ve yerli üreticilerin rekabet güçlerini azaltıcı bir unsur olabilmektedir (Garrett and Nickerson, 2001; Garrett, 2001).

Yüksek düzeydeki sosyal harcamalar da firmaların uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu etki birkaç farklı yolla ortaya çıkabilmektedir. Artan sosyal harcamalar ücret vergilerinin (payroll taxes) artmasına yol açabilir ve bu da yerli üreticilerin rekabet gücünü olumsuz etkileyebilir. Ayrıca artan kamu harcamaları faiz oranlarını arttırarak dışlama etkisi meydana getirebilir. Dolayısıyla özel sektör kamu harcamalarının azaltılması yönünde hükümete baskı yapabilir (Kaufman ve Segura-Ubiergo, 2001: 556).

Etkinlik hipotezi, küreselleşmenin devlet üzerinde iki etkiye sahip olduğunu kabul etmektedir. Birincisi, hükümetler mobil faktörler ve ürünler için bir yarış içerisinde. Bu yarış harcamaları eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme, altyapı gibi özel sektör için verimli kamu girdisi sayılabilecek harcamalara doğru kaydırmakta ve etkinliği artırmak amacıyla uluslararası taahhütlerle belirli ölçüde bağdaşan kurumsal değişiklikleri gerektirmektedir. Fakat sosyal korumaya yönelik harcamalar, azalan kamu gelirleri ile daha çok genel kamu hizmetleri talebi arasında sıkışıp kalmıştır. İkincisi, vergi gelirleri finansal sermayenin ve vasıflı işgücünün daha mobil hale gelmesi ve diğer ülkelerin daha farklı olanaklar sunması nedeniyle azalmıştır. Yüksek vergiler mobilitesi artan bu faktörlerin başka ülkelere hareket etmesi için güçlü bir motivasyon sağlamaktadır. Vasıflı işgücü kaybı ve sermayenin yurt dışına çıkması ülkedeki ekonomik büyümeyi ve vergi gelirlerini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla küreselleşen dünya ülkeleri daha çok maliyetli ve zor olduğu için yüksek vergileri devam ettirememektedir (Tanzi, 2002).

Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler yaptıkları çok taraflı anlaşmalar ile dış ticaret üzerinden alınan vergileri ve kısıtlamaları azaltmışlardır. Gümrük vergilerinin ve ticaret kısıtlamalarının azaltılmasıyla ekonomilerin rekabet gücünü arttırmak amaçlanmıştır. Fakat diğer taraftan gelişmekte olan ülkeler için dış ticaret vergileri önemli bir gelir kaynağıydı. Örneğin, 1975 yılında orta gelirli ülkelerde ticaret vergilerinin toplam kamu gelirleri içindeki payı % 24,17, düşük gelirli ülkelerde ise bu oran % 36,17 olarak gerçekleşmiştir (Grunberg, 1998: 593). Fakat söz konusu oran 1995 yılında orta ve düşük gelirli ülkeler için sırasıyla % 13 ve %22 seviyelerine, 2003 yılında ise %7 ve %16 düzeylerine gerilemiştir (WDI, 2005).

Küreselleşme sürecinde vergi rekabetinde, bir dibe doğru yarış (race to the bottom) gözlemlenmiştir. Sermaye gibi mobil faktörler üzerindeki yüksek vergiler ülke içerisindeki sermayenin daha yüksek getiri elde etme amacıyla sermaye vergilerinin daha düşük olduğu yabancı ülkelere kaçışına yol açmıştır. Dolayısıyla daha çok dışa açık olan ekonomilerde vergi rekabeti daha küçük kamu hacmi ile ilişkilendirilmiştir (Erauskin, 2011).

2.2.1. Etkinlik Hipotezinin Dayandığı Temel Varsayımlar

Etkinlik hipotezi, küreselleşmenin kamu harcamaları üzerinde azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır. Bu etkiyi açıklamada ise küreselleşme ile birlikte artan vergi rekabetinin vergi gelirlerini azaltacağından hareket etmektedir. Böyle bir etkinin ortaya çıkması için iki temel varsayım gerekmektedir. Bunlar denk bütçe ve vergi-harcama yaklaşımının geçerli olmasıdır.

2.2.1.1. Denk Bütçe

Bütçe denkliği en temel bütçe ilkelerinden birisidir. Günümüzde her ne kadar bütçe denkliği uygulamada pek gerçekleştirilemese de bütçelerin hazırlanmasında önemli bir kriterdir. Örneğin AB’de parasal ve ekonomik birliğin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi her şeyden önce hem birlik düzeyinde hem de üye ülkelerde bütçe denklğine büyük önem verilmektedir (Tüğen, 2007: 44). Bütçe denkliği ile kamu harcamaları ve gelirleri arasında bir ilişki kurulmaktadır.

2.2.1.2. Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirleri İlişkisi

Vergi gelirlerinden kamu harcamalarına doğru bir nedensellik ilişkisinin olması etkinlik hipotezinin geçerli olması için bir şarttır. Çünkü bu hipotezin temel dayanağı, küreselleşme ile birlikte ülkelerin vergi gelirlerinde bir azalma olacağı bunun da kamu harcamalarında bir azalışa yol açacağıdır.

Güçlü bir maliye politikası fiyat istikrarını, sürdürülebilir büyümeyi ve istihdam artışını sağlamada itici bir güce sahiptir. Makroekonomik politikalar kapsamındaki birçok tartışmada maliye politikasının hasıladaki ve istihdamdaki kısa dönemli dalgalanmaları azaltmada bir araç olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca ekonominin potansiyel düzeye ulaşmasında da bir araç olarak değerlendirilebilir. Kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasındaki ilişkinin bilinmesi süreklilik arz eden bütçe açıklarının önlenmesinde yardımcı olabilir. Dolayısıyla kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasındaki ilişki ilgi çekmektedir. Çünkü söz konusu ilişki bütçe açıklarının gelecekte izleyeceği yolu anlamada önemlidir. Bu ilişki kamu maliyesi alanında uygulamalı düzeyde tartışılan bir konudur.

Kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişki üç nedenden dolayı uygulanacak politikalar açısından da önemlidir. Birincisi, vergi gelirlerinden kamu harcamalarına doğru bir nedensellik ilişkisi varsa bütçe açıkları vergi gelirlerini artırmayı amaçlayan politikalar ile giderilebilir. İkincisi, mali senkronizasyon hipotezi geçerli değilse yani harcama kararları gelir kararlarından bağımsız bir şekilde alınıyorsa bu kamu harcamalarını vergi gelirlerinden daha hızlı artmasına ve sonuçta yüksek bütçe açıklarına yol açabilir. Üçüncüsü, eğer kamu harcamalarından vergi gelirlerine doğru bir nedensellik söz konusu ise yani ilk önce kamu harcamalarının yapılması daha sonra ise bu harcamaların ödenmesi vergileri arttırır. Böyle bir durum ise gelecekte daha yüksek vergi ödeme korkusu nedeniyle sermaye çıkışlarını tetikleyebilir (Narayan ve Narayan, 2006: 285-286).

Literatürde kamu harcamaları ve vergileme ilişkisine ilişkin çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar; vergilerin ve kamu harcamalarının eş zamanlı olarak değiştiğini ifade eden mali senkronizasyon yaklaşımı (fiscal synchronization), vergilerin kamu harcamalarından sonra değişim eğilimi içerisinde olduğunu ifade eden harcama-vergi yaklaşımı, kamu harcamalarının vergilerdeki değişikliği takip

ettiğini savunan vergi-harcama yaklaşımı ve harcamaların vergilerden bağımsız olduğu ifade eden kurumsal farklılık yaklaşımıdır (Bella ve Quintieri, 1997: 209; Günaydın, 2004; Aslan ve Taşdemir, 2009; Ewing ve diğerleri, 2006). Etkinlik hipotezi küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi açıklarken vergi-harcama yaklaşımının geçerli olduğunu kabul etmektedir. Yukarıda ifade edilen yaklaşımlara ilişkin genel açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

2.2.1.2.1. Vergi-Harcama Yaklaşımı

Vergi-harcama yaklaşımı, vergi gelirleri ile harcamalar arasında nedensel bir ilişkinin bulunduğunu ve ilişkinin vergi gelirlerinden kamu harcamalarına doğru olduğunu savunmaktadır. Vergi gelirlerinin kamu harcamalarına göre daha otonom/özerk olduğu kabul edilmektedir (Hasan ve Lincoln, 1997:237).

Friedman (1978) vergilerin artırılmasının bütçe açıklarını azaltmada başarısız olacağını ifade etmiştir. Çünkü vergi artışları daha fazla harcama yapılmasına bir davetiye çıkarmaktadır. Bu pozitif ilişki nedeniyle Friedman bütçe açıklarının azaltılması için vergi indirimlerini önermektedir. Böylelikle vergi indirimlerinin yol açacağı daha büyük bütçe açıkları hükümetlere harcamaların kısılması yönünde bir baskı oluşturacaktır (Akçoraoğlu, 1999: 52; Akçağlayan ve Kayıran, 2010:134).

Friedman'ın görüşüne benzer bir şekilde Buchanan ve Wagner da nedenselliğin vergilerden kamu harcamalarına doğru olduğunu kabul eder. Fakat Buchanan ve Wagner negatif bir ilişkinin olduğunu savunmaktadırlar. Buna göre vergilerin azaltılması kamuoyu tarafından kamu harcamalarının maliyetinin azaldığı şeklinde yorumlanmaktadır. Böylece seçmenler daha fazla kamu harcaması talebinde bulunacaklar, bu süreç kamu harcamalarının ve bütçe açıklarının daha da artması ile sonuçlanacaktır. Politika önerisi olarak ta Buchanan ve Wagner kamu harcamalarının maliyeti artıracak vergi artışı yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Harcama kesintileri ile vergi artışları bütçe açıklarının azaltılmasına yol açacaktır (Darrat, 1998: 942).

2.2.1.2.2. Harcama-Vergi Yaklaşımı

Harcama-vergi yaklaşımı, hükümetlerin önce harcama kararlarını aldıklarını daha sonra buna göre vergi politikalarını ayarladıklarını savunmaktadır. Ricardocu Denklik perspektifinden Barro (1979) borçlanma ile finanse edilen kamu harcamaları artışının gelecekte toplum için daha yüksek vergi yükümlülüğüne dönüşeceğini ifade etmektedir. Ayrıca Barro, Buchanan ve Wagner tarafından ileri sürülen mali aldanmanın olmadığını, kamu harcamalarının artmasının vergi artışlarına yol açacağını savunmuştur (Çavuşoğlu, 2008: 144).

Harcama-Vergi yaklaşımı Peacock ve Wiseman tarafından da savunulmuştur. Onlara göre özellikle olağanüstü durumlarda artan kamu harcamaları vergileri artırmak için bir gerekçe oluşturmakta ve artan vergiler daha sonra kalıcılık sergilemektedir (Westerlund ve diğerleri., 2011: 885).

2.2.1.2.3. Kurumsal Farklılık Yaklaşımı

Kurumsal farklılık yaklaşımı, devletin yürütme ve yasama fonksiyonlarının farklı birimler tarafından yerine getirildiğini ve bu kurumların vergileme ve harcama sürecine ilişkin fonksiyonlarının farklı olduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla harcamalara ve vergilere ilişkin kararlar birbirinden bağımsız olarak alınmakta bu yüzden de harcama-vergi arasında sistematik bir nedensellik sıralaması bulunmamaktadır (Aslan ve Taşdemir, 2009: 3). Ampirik olarak kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasında bir nedensellik ilişkisinin bulunmaması bu yaklaşımın geçerliliğini ifade etmektedir (Chang ve Chiang, 2009: 166). Baghestani ve McNown (1994), federal yapılı ABD’de bütçe sürecinde yasama ve yürütme organları arasında bir koordinasyonun bulunmamasından kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasında bir nedensellik ilişkisinin bulunmadığını ifade etmiştir. Bu görüş mali yansızlık okulu (fiscal neutrality school) olarak da adlandırılmaktadır (Elyasi ve Rahimi, 2011: 3).

2.2.1.2.4. Mali Senkronizasyon Yaklaşımı

Mali senkronizasyon yaklaşımı, kamu harcamaları ve vergileme arasında karşılıklı bir değişim olduğunu savunmaktadır. Buna göre devletin kamu harcamaları ve vergilemeye ilişkin kararların eş zamanlı olarak belirlediğini kabul edilmektedir (Aslan ve Taşdemir, 2009: 2).

Mali senkronizasyon yaklaşımı, kamu malları talebine ait geleneksel teorilere vurgu yapmaktadır. Buna göre seçmenlerin arzu ettikleri kamu harcamaları ve vergi düzeyleri konusunda aynı anda karar verdiklerini ve kamu tarafından sunulacak mal ve hizmetlerinin türü ve miktarının toplumun tercihlerini yansıttığı kabul edilir. Bu hipotez aynı zamanda Wagner Kanunu'nu da içermektedir. Çünkü kamusal mal ve hizmetlerin doğası gereği gelirdeki bir artış oransal olarak harcamalarda daha yüksek artışa yol açacaktır. Meltzler ve Richard tarafından geliştirilen ortanca seçmen modelinde ise seçmenlerin oylama mekanizması ile tercihlerini ifade ettiklerini ve hükümetlerin bunu hemen dikkate aldıklarını varsayar (Bella ve Quintieri, 1997: 209).

2.2.1.3. Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Tespitine Yönelik Çalışmalar

Kamu harcamaları ve vergiler arasındaki nedensellik ilişkisini açıklamaya yönelik çalışmalardan çıkan sonuçlar farklılık arz etmektedir. Elde edilen sonuçların farklılık göstermesinde seçilen ülkeler, bu ülkelerin farklı yapısal özellikleri, kullanılan verilerin zamansal boyutu ve seçilen analiz tekniği gibi faktörlerin etkisi bulunmaktadır.

Narayan (2005) çeşitli yıllara ait kamu harcamaları ve kamu gelirleri verileri ile 9 Asya ülkesindeki ilişkiyi eşbütünleşme analizi ile incelemiştir. Endonezya, Singapur, Sri Lanka ve Nepal için kısa dönemde vergi harcama yaklaşımının, uzun dönemde ise Endonezya ve Sri Lanka'da harcama vergi yaklaşımının geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Hindistan, Malezya, Tayland, Pakistan ve Filipinler için ise söz konusu ilişkinin yansız olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca analizden çıkan bir diğer sonuca göre, kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasında çift yönlü bir nedensellik

ilişkisi bulunmamış yani mali senkronizasyon yaklaşımı reddedilmiştir. Bu duruma göre ele alınan Asya ülkelerinde harcama kararlarının gelir kararlarından bağımsız bir şekilde alındığı sonucu çıkmıştır. Narayan ve Narayan (2006) gelişmekte olan 12 ülkenin verileri ile yaptığı benzer bir analizde de benzer sonuçlar bulmuştur. Yani elde edilen sonuçlar tek bir yaklaşımı destekler nitelikte değildir.

Westerlund ve diğerleri (2011) ABD eyaletleri için yaptığı analizde vergi harcama yaklaşımının geçerliliğine ilişkin kanıtlar bulmuştur. Hondroyiannis ve Papapetrou (1996) Yunanistan'ın 1957-1993 yılları arasındaki verisi ile kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında harcama-vergi yaklaşımını destekleyen sonuçlar bulmuştur. Cheng (1999) seçtiği 8 Latin Amerika ülkesinin verisiyle yaptığı analizde vergi harcama yaklaşımının geçerli olduğu yönünde bulgular elde etmiştir. Chang ve Chiang (2009) 15 OECD üyesi ülke için yaptıkları araştırmada kamu harcamaları vergiler arasında çift yönlü bir nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşmışlar, dolayısıyla da mali senkronizasyon yaklaşımının geçerli olduğunu ifade etmişlerdir. Aregbeyen ve Ibrahim (2012) ise Nijerya'ya ait veriler ile yaptıkları araştırmada vergi harcama yaklaşımını doğrulayan bulgular elde etmişlerdir.

Türkiye için yapılan çalışmalarda Akçoraoğlu (1999), Çavuşoğlu (2008), Günaydın (2000), Zortuk ve Uzgoren (2008) harcama-vergi yaklaşımını; Günaydın (2004) ve Darrat (1988) vergi-harcama yaklaşımını, Aslan ve Taşdemir (2009) mali senkronizasyon yaklaşımını destekler sonuçlar bulmuşlardır. Akçağlayan ve Kayıran (2010) ise kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunduğunu fakat değişkenler arasında bir nedensellik olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

2.2.2. Etkinlik Hipotezinin Temel Argümanı: Vergi Rekabeti

Küreselleşme ayrı ulusal ekonomileri tek bir dünya ekonomisine dönüştürme eğilimi içerisindedir. Yani küreselleşme, artan dış ticaret ve yabancı yatırımlar, daha yüksek işgücü hareketliliği ve hızlı teknoloji transferinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomilerin entegrasyon düzeyi arttıkça bireyler ve firmalar yabancı ülkelerdeki ekonomik fırsatlardan avantaj sağlamak için daha fazla özgürlük

kazanmışlardır. Bu da yatırımların duyarlılığını arttırmış ve firmaların yer seçiminde alacakları kararlarda vergileme önemli bir kriter haline gelmiştir. Dolayısıyla ülkeler vergi tabanlarının ülke dışına çıkacağı korkusuyla vergi oranlarını düşürme yönünde baskılar hissetmiştir. Uluslararası vergi rekabeti sermaye ve işgücü hareketliliği arttıkça artmaktadır (Edwards ve Rugy, 2002:1).

Özellikle küresel rekabet neticesinde maliyet yönünden dezavantajlı duruma düşmemek için çokuluslu şirketler stratejik bir tepki olarak düşük vergi oranlarının uygulandığı ülkelere doğrudan sermaye yatırımları yapmaktadır. Çokuluslu şirketler sadece düşük işçilik, hammadde ve taşıma maliyetlerinden yararlanmak için değil aynı zamanda düşük vergi oranlarının sağladığı maliyet avantajlarından da yararlanabilmek için ya rakipleriyle aynı ülkelerde ya da benzer vergisel avantajlar sağlayan diğer ülkelere yatırım yapmaktadır (Şişman ve Öztürk, 2010: 53).

Vergi rekabetinin teorik temelleri Tiebout (1956) ve Zodrow ve Mieszkowski (1986) tarafından geliştirilen modellere dayanmaktadır. Tiebout, yerel yönetimler arasındaki rekabetin yerel kamusal mal ve hizmet sunumunda etkinliği sağlayacağını ve sonuçta toplum refahının artacağı hipotezini ortaya atmıştır. Zodrow ve Mieszkowski'nin geliştirdiği modele göre ise harcamalarını sermaye üzerinden alınan vergiler ile finanse eden yerel yönetimlerde vergi oranlarının düşürülmesi yerel kamusal mal ve hizmetlerin eksik sunumuna yol açacağı sonucu ortaya çıkmıştır. Her iki model de yerel yönetimler çerçevesinde konuya yaklaşmakta ise de uluslararası vergi rekabeti konusunda da temel teşkil etmektedir.

Vergi rekabeti, hükümetlerin sermayeyi ve işletme faaliyetlerini kendi ülkelerine çekebilmek için düşük efektif vergi oranlarını kullanmasıdır (Teather, 2009:1). Vergi rekabeti geniş anlamda ülke hükümetlerinin, diğer ülkeler ile herhangi bir işbirliği olmaksızın yapmış oldukları vergisel düzenlemelerdir. Daha dar bir çerçevede ise ülkelerin vergi politikalarını, vergi gelirlerinin ülkeler arasındaki dağılımını etkileyecek şekilde kullanmasıdır (Wilson ve Wildasin, 2004: 1067). Bu tanım aynı hiyerarşik düzeye sahip hükümetler arasındaki rekabeti (yatay vergi rekabeti) içermesine rağmen farklı hiyerarşik düzeydeki yönetimler (merkezi, yerel, federal gibi) arasındaki rekabeti (dikey vergi rekabeti) içermemektedir. Literatürde vergi rekabeti kavramını tanımlamaya yönelik çok farklı girişimler olmasına karşın bu girişimlerin ortak noktasının vergi oranlarının azaltılması ve vergisel teşviklerle

yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi olduğu söylenebilir (Kovancılar ve diğerleri, 2007: 60).

2.2.2.1. Vergi Rekabetinin Türleri

Vergi rekabeti kavramı, rekabete taraf olanlar ve rekabetin etkileri açısından sınıflandırılabilir (Çak, 2008:6-7).

2.2.2.1.1. Dikey ve Yatay Vergi Rekabeti

Rekabete taraf olanlar açısından vergi rekabetinin sınıflandırılmasında kamusal otoriteler arasındaki hiyerarşik ilişkiler dikkate alınarak dikey ve yatay vergi rekabeti şeklinde ikili bir ayrım yapılmaktadır. Dikey vergi rekabeti, özellikle federal ülkelerdeki, farklı yönetim düzeyleri arasında gerçekleşen vergi rekabetidir. Yatay vergi rekabeti ise hiyerarşik olarak aynı yönetim düzeyleri arasındaki vergi rekabetidir (Talpoş ve Craşneac, 2010: 41). Federal yapılı ülkelerde, federe devletlerarasında veya ulus devletlerarasındaki rekabet yatay vergi rekabetinin; federal devlet ile federe devletlerarasındaki rekabet dikey vergi rekabetinin birer örneğini oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle etkinlik hipotezinin esas itibarıyla ülkelerarasında gerçekleşen yatay vergi rekabetini esas aldığını ifade edebiliriz.

2.2.2.1.2. Yararlı ve Zararlı Vergi Rekabeti

Vergi rekabeti etkileri açısından ise yararlı vergi rekabeti ve zararlı vergi rekabeti şeklinde ikili bir sınıflandırmaya gitmek mümkündür.

Vergi rekabetinin yararlı olduğunu savunanlar, tüm rekabet türlerinde olduğu gibi mali rekabetin de olumlu sonuçlar oluşturacağına inanmaktadırlar. Onlara göre düşük vergi yükü nedeniyle insanlar elde ettikleri gelirin daha büyük bir kısmına sahip olacaklar ve böylelikle toplam faydalarını artıracaklardır. Çalışma, tasarruf ve yatırımlar üzerindeki vergilerin azaltılması ekonomik performansın artmasına yol açacaktır. Hatta insanların kendilerinin ya da sermayelerinin ülkeler arasında serbestçe dolaşabilmeleri yolsuzluk karşısında kendilerini savunmalarını ve insan

haklarını korumalarını etkin bir şekilde sağlayacağına inanmaktadırlar (Mitchell, 2009: 1).

Rekabetin eğer etkinlik ve kaliteyi artırarak tüketicilere fayda sağlıyorsa iyi bir şey olduğu düşünülür. Bu durum sadece tüketicilerin bir hizmetin ya da ürünün sunumunun etkin veya az etkin olduğuna dair ayırım yapabilme imkanına sahip olmalarına bağlıdır. Bu durum sektörde Darvinci ilerlemeye yol açarak etkin sunum yapan firmaların ödüllendirilmesine yol açacaktır (Killian, 2006:1073).

Vergi rekabetinin mali disiplinin sağlanmasında, kaynakların etkin dağılımının ve ekonomik etkinliğin gerçekleştirilmesinde, vergilerin ekonomik birimlerin aldıkları kararları etkilemeyecek şekilde tarafsız olmasına ve kamusal hizmetler ile vergi yükleri arasında dengeli bir ilişkinin oluşmasına yardımcı olacağı gibi yaklaşımlar da yararlı vergi rekabetinin arka planında yer alan argümanlardandır (Giray, 2005: 97-99).

Tam sermaye hareketliliği varsayımı altında, kaynaklar sektörler arasındaki sermayenin marjinal verimliliğinin eşitlendiği noktaya kadar dünya ülkeleri arasında yer değiştirmeye devam edecektir. Denge durumunda dünya sermaye stokunun uluslararası dağılımı etkindir. Yani veri sermaye stoku ile maksimum düzeyde dünya gelir hacmi elde edilebilir. Çünkü kaynaklar en yüksek verimi elde edebilecekleri noktaya kadar ülkelere yönlendirilecektir. Fakat ülkeler arasındaki vergi oranları farklılıkları kaynakların optimum dağılımına zarar verecek ve ekonomik etkinliği azaltacaktır (Simmons, 2006:17).

Vergi rekabetinin olumsuz etkiler ve sonuçlar doğuracağına ilişkin görüşler ise zararlı vergi rekabeti kavramında toplanmaktadır. Zararlı vergi rekabeti kapsamında rekabetçi vergi politikalarının hareketli üretim faktörleri üzerinde saptırıcı etkiler oluşturacağı ve dolayısıyla ülkelerin birbirleri üzerine olumsuz mali dışsallıklar oluşturacağına dikkat çekilmektedir. Vergi rekabeti ülkedeki vergi matrahının azalmasına yol açarak vergi gelirlerinde düşüslere neden olmaktadır (Saraç, 2006: 140). Zararlı vergi rekabeti, devletlerin yabancı sermayeyi çekmek için vergilendirme yetkisini kötüye kullanarak sermaye ve finansal akımların yön değiştirmesine ve vergi rejimleri yoluyla uluslararası düzeyde ülkelerin vergi matrahlarının erozyona uğramasına yol açmaktadır (Arıkan ve Akdeniz, 2005: 291).

Firmaların yatırım kararlarını alırken yatırım yapacakları ülkelerdeki vergi yükünü dikkate almaktadır. Dolayısıyla bir devletin ülkesine daha çok yatırımcı çekmek için uyguladığı vergilendirme rejimi diğer ülkelerin vergi matrahlarında ve vergi gelirlerinde azalmalara yol açabilmektedir. Ticaret ve yatırım gibi kararların alınmasında vergilerin tarafsız olması ülkeler arasındaki rekabetin adil olması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca bazı ülkelerin vergi oranlarında yaptıkları büyük indirimler sermayenin ülkeler arasındaki dağılımında etkinsizliğe yol açmakta ve vergilendirme alanında gerçekleşen bu rekabet zararlı olarak nitelendirilmektedir (Pehlivan ve Öz, 2011: 88-89). Bir ülkede vergi oranlarındaki indirimler kendi vatandaşlarına değil yabancı ülke vatandaşlarına uygulanıyorsa bu durumda da zararlı vergi rekabetinden bahsedilebilir (Öz, 2005:61).

Teather (2002) tekel konumuna sahip üreticilerin etkin olmaları için bir motivasyon bulunmadığını ifade ettikten sonra devleti de bir tekel olarak değerlendirmiş ve etkin olmadığını bu yüzden de faaliyetlerini ve maliyetlerini arttırma eğiliminde olacağını bunun bir sonucu olarak ta devletin vergileri arttıracağını savunmuştur. Teather (2009) vergi rekabetinin ekonomik büyümeyi teşvik edeceğini ve sermaye piyasalarının daha etkin çalışmasına katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

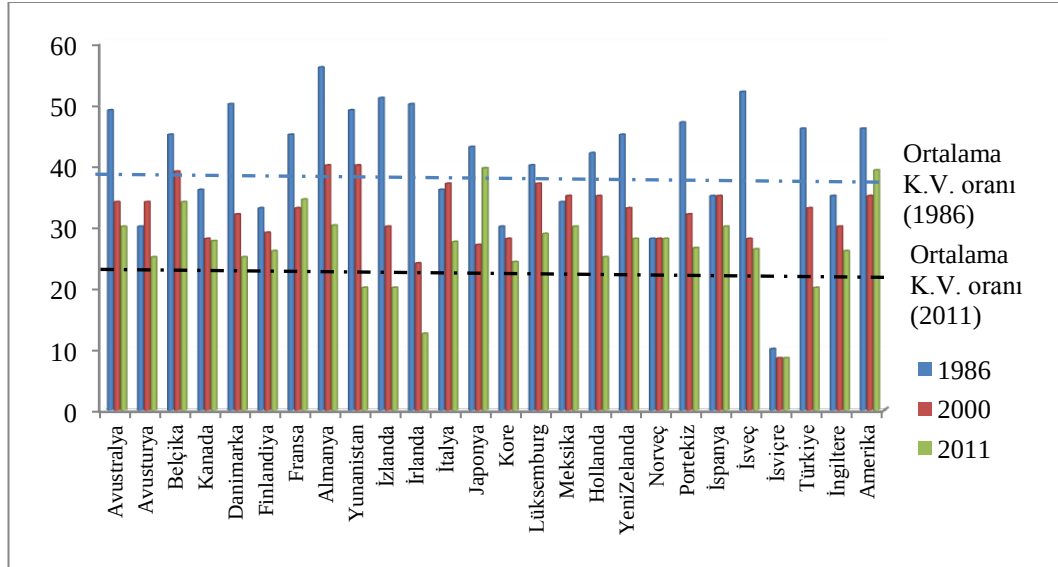
Zararlı vergi rekabeti konusunda OECD bünyesinde yapılan çalışmalar ön plana çıkmaktadır. OECD 1998 yılında yayınladığı “Zararlı Vergi Rekabeti: Yükselen Global Bir Sorun” başlıklı raporunda vergi cennetlerini ve tercihli vergi rejimlerini zararlı vergi rekabeti uygulamaları olarak kabul etmiştir. Konuyla ilgili 2001 yılında yayınlanan ilerleme raporunda son dönemin daha rekabetçi ve dışa açık ortamının vergi sistemleri üzerinde vergi oranlarının düşürülmesi ve vergi tabanının genişletilmesi gibi birçok olumlu etkisinin olduğunu, ülkelerin yatırımcıları çekmek için vergi sistemlerini daha cazip hale getirmeyi teşvik ettiğini ve vergi oranlarında gözlemlenen bu düşüşlerin kamu harcama programlarında etkinlik kriterini ön plana çıkardığı ifade edilmiştir. Ardından da bazı vergi ve vergiyle ilgili uygulamaların anti-rekabetçi ve vergi rekabetinin ortaya çıkardığı kazançları aşındırdığı belirtilmiştir. Bu durumun ortaya çıkması ise hükümetlerin diğer ülke vergi kanunlarına uyumlu olmayan bir şekilde vergisel düzenlemeler yapılmasıyla açıklanmıştır (OECD, 2001).

2.2.2.2. OECD Üyesi Ülkelerde Vergi Oranları ve Vergi Gelirlerinin Seyri

OECD üyesi ülkelerde vergi politikalarının amacı 1980’li yıllardan sonra değişmiştir. Bu süreçte vergi politikalarının öncelikli hedefi yatırımların ve girişimciliğin teşvik edilerek ekonomik büyümenin hızlandırılması olmuştur. Bu doğrultuda da kurumlar vergisi ve gelir vergisi oranlarında indirimler gerçekleştirilmiştir (Pınar ve Özügurlu, 2008: 51). Böyle bir politika değişikliği ile doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekmek hedeflenmiştir. Çünkü doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülkeler arasındaki vergi farklılıklarına duyarlıdır. Küreselleşmenin tüm alanlarda etkisini göstermesi ve bu noktada vergi dışındaki tüm engellerin kaldırıldığı bir çevrede vergi rekabeti önem kazanmıştır (Yılmaz ve diğerleri, 2008: 83).

Vergi oranlarının azaltılması ve vergi tabanının genişletilmesi çerçevesinde 1986 yılında Amerika ve 1984 yılında İngiltere’de yapılan gelir vergisi reformlarından sonra diğer OECD üyesi ülkelerde benzer davranışlar sergilemişlerdir. Yapılan reformlar yatırımları, risk almayı, girişimciliği ve çalışmayı teşvik ederek daha rekabetçi bir mali ortam sağlama ihtiyacından kaynaklanmıştır (OECD, 2006: 13).

Şekil 15: Yasal Kurumlar Vergisi Oranlarındaki Değişim

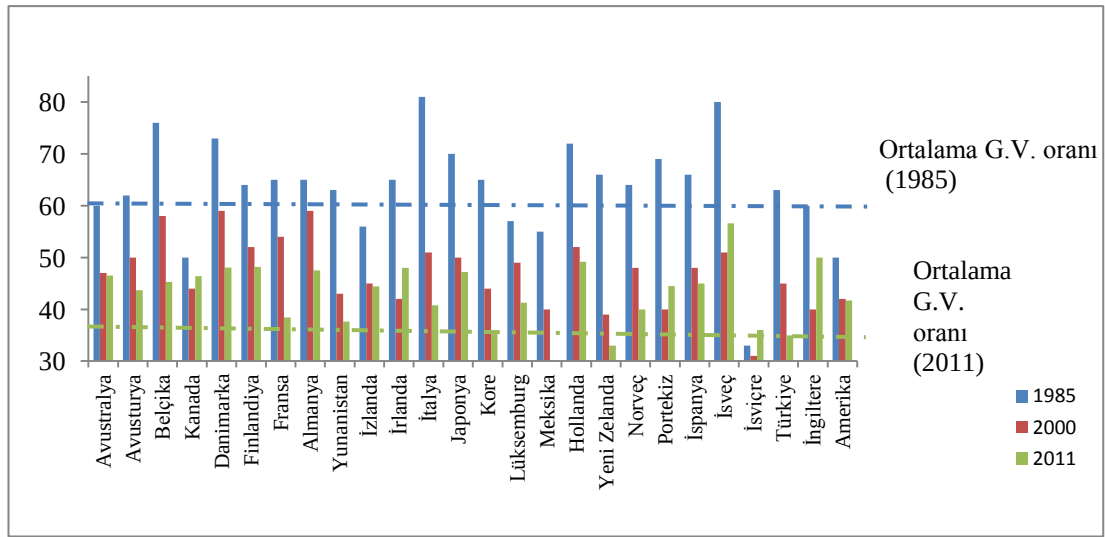

Kaynak: 1986 ve 2000 yıllarına ilişkin veriler Giray (2005)’te yer alan Tablo 1’den alınmıştır. 2011 yılı verisi ise OECD Tax Data Base (2012)’den alınmıştır.

Şekil 15'te OECD üyesi ülkelerde kurumlar vergisi oranlarındaki değişim gösterilmiştir. 1986 yılında OECD üyesi ülkelerde kurumlar vergisi oranının ortalaması % 41 iken 2011 yılında yaklaşık olarak % 27 olarak gerçekleşmiştir.

Ele alınan dönemde kurumlar vergisi oranlarında gözlemlenen düşüş her ülkede aynı derecede gerçekleşmemiştir. Ele alınan dönemde sadece Norveç'te kurumlar vergisi oranında bir değişiklik olmamıştır. 2011 yılı 1986 yılı ile kıyaslandığında Danimarka, İzlanda, İrlanda, Yunanistan ve Türkiye'de kurumlar vergisi oranındaki düşüşlerin %50'den fazla olduğu görülmektedir. Diğer ülkelerde ise söz konusu düşüşlerin daha ılımlı olduğu ifade edilebilir. Her ne kadar üye ülkeler arasında kurumlar vergisi oranındaki düşüşler farklı düzeyde olsa da temel eğilimin kurumlar vergisi oranlarının azaltılması olduğu ifade edilebilir.

Şekil 16: En Yüksek Kişisel Gelir Vergisi Oranları % (Merkezi ve Yerel Yönetimler Birleştirilmiş)

Kaynak: 1986 ve 2000 yıllarına ilişkin veriler Giray (2005)'te yer alan Tablo 2'den alınmıştır. 2011 yılı verisi ise OECD Tax Data Base (2012)'den alınmıştır.

Kurumlar vergisi oranlarındaki indirimlere benzer bir durumun gelir vergisi oranlarında da geçerli olduğu görülmektedir. Şekil 16'da en yüksek kişisel gelir vergisi oranları gösterilmiştir. OECD üyesi ülkelerde 1985 yılında en yüksek kişisel gelir vergisi oranlarının ortalama değeri % 63 düzeyinde iken 2011 yılında % 43 olarak gerçekleşmiştir. Belçika, Fransa, Yunanistan, İtalya, Kore, Meksika ve

Türkiye’de bu oranlardaki değişimin diğer üye ölkelere kıyasla daha büyük olduğu görölmektedir.

OECD üyesi ölkelerde her ne kadar vergi oranlarında ölkeler arasında farklılıklar bulunsa da küreselleşme sürecinde vergi politikası tercihlerindeki ortak eğilim gelir ve kurumlar vergisi oranlarındaki indirimlerdir. Devletin vergi gelirleri içerisinde önemli bir yere sahip olan bu vergi türleri için yapılan oran indirimleri vergi gelirlerini etkilemiştir.

Tablo 8: Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH İçerisindeki Payı (%)

Ölkeler	1965	1975	1985	1995	2000	2005	2010
Avusturya	33,9	36,7	40,9	41,4	43	42,1	42
Belçika	31,1	39,4	44,3	43,5	44,7	44,6	43,5
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	35,9	34	37,5	34,2
Danimarka	30	38,4	46,1	48,8	49,4	50,8	47,6
Finlandiya	30,4	36,6	39,8	45,7	47,2	43,9	42,5
Fransa	34,2	35,5	42,8	42,9	44,4	44,1	42,9
Almanya	31,6	34,3	36,1	37,2	37,5	35	36,1
Macaristan	-	-	-	41,5	39,3	37,3	37,9
İrlanda	24,9	28,5	34,3	32,1	31	30,3	27,6
İtalya	25,5	25,4	33,6	39,9	42	40,8	42,9
Japonya	17,8	20,4	26,7	26,4	26,6	27,4	27,6
Hollanda	32,8	40,7	42,4	41,5	39,6	38,4	38,7
Norveç	29,6	39,2	42,6	40,9	42,6	43,5	42,9
Portekiz	15,9	19,1	24,5	29,3	30,9	31,2	31,3
Slovakya	-	-	-	40,3	34,1	31,5	28,3
İspanya	14,7	18,4	27,6	32,1	34,3	35,7	32,3
İsveç	33,3	41,3	47,4	47,5	51,4	48,9	45,5
İngiltere	30,4	34,9	37	34	36,4	35,7	34,9
Türkiye	10,6	11,9	11,5	16,8	24,2	24,3	25,7
Ortalama	26,67	31,29	36,10	37,77	38,56	38,05	37,07
OECD-34	25,5	29,3	32,5	34,5	35,2	35	33,8

Kaynak: OECD, 2011b; OECD, 2012.

Tablo 8’de vergi gelirlerinin gelişimi verilmiştir. 1965 yılında tabloda yer alan OECD üyesi ölkelerin toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı ortalama olarak % 26,67’dir. Söz konusu oran 1975 yılında % 31,29; 1985 yılında % 36,1; 1995 yılında % 37,77; 2005 yılında % 38,05 ve 2010 yılında da % 37,07 olarak gerçekleşmiştir. Vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı 2000 yılına kadar bir artış

göstermiş fakat 2000 yılından sonra bir azalış eğilimine girmiştir. Benzer eğilim 34 OECD üyesi ülkenin ortalama verisinde de görülmektedir. 1965 yılında Fransa, Avusturya ve İsveç'te vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının diğer ülkelere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. 2010 yılında ise Danimarka, İsveç ve Belçika'da diğer ülkelere kıyasla vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı daha yüksektir.

Tablo 9: Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH İçindeki Payında %'lik Değişim

Ülkeler	1965-1975	1975-1985	1985-1995	1995-2005	2000-2010	1965-1985	1985-2005
Avusturya	8,26	11,44	1,22	-2,09	-2,33	20,65	2,93
Belçika	26,69	12,44	-1,81	-0,22	-2,68	42,44	0,68
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	10,29	0,59	-	-
Danimarka	28,00	20,05	5,86	2,83	-3,64	53,67	10,20
Finlandiya	20,39	8,74	14,82	-6,99	-9,96	30,92	10,30
Fransa	3,80	20,56	0,23	-0,68	-3,38	25,15	3,04
Almanya	8,54	5,25	3,05	-6,67	-3,73	14,24	-3,05
Macaristan	-	-	-	-5,09	-3,56	-	-
İrlanda	14,46	20,35	-6,41	-2,26	-10,97	37,75	-11,66
İtalya	-0,39	32,28	18,75	-2,86	2,14	31,76	21,43
Japonya	14,61	30,88	-1,12	3,01	3,76	50,00	2,62
Hollanda	24,09	4,18	-2,12	-3,03	-2,27	29,27	-9,43
Norveç	32,43	8,67	-3,99	2,11	0,70	43,92	2,11
Portekiz	20,13	28,27	19,59	0,97	1,29	54,09	27,35
Slovakya	-	-	-	-7,62	-17,01	-	-
İspanya	25,17	50,00	16,30	4,08	-5,83	87,76	29,35
İsveç	24,02	14,77	0,21	-4,86	-11,48	42,34	3,16
İngiltere	14,80	6,02	-8,11	-1,92	-4,12	21,71	-3,51
Türkiye	12,26	-3,36	46,08	0,41	6,19	8,49	111,3
Ortalama	17,34	15,35	4,63	-1,31	-3,84	35,36	5,40
OECD-34	14,90	10,92	6,15	-0,57	-3,98	27,45	7,69

Kaynak: OECD, 2011b; OECD, 2012.

Tablo 9'da ise toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payında meydana gelen değişimler dönemler itibariyle gösterilmiştir. Ele alınan ülkelerin toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki ortalama payları onar yıllık dönemler itibariyle dikkate alındığında en büyük artış % 17,34 ile 1965-1975 döneminde gerçekleşmiştir. 1975-1985 döneminde % 15,35 ve 1985-1995 döneminde ise % 4,63'lük artış yaşanmıştır. Bu dönemde görülen artış eğilimleri ilerleyen dönemlerde yerini azalış eğilimlerine

bırakmıştır. 1995-2005 yılları arasında vergi gelirlerinin GSYH içindeki payında % 1,31 ve 2000-2010 döneminde ise % 3,84 düzeyinde bir azalış gerçekleşmiştir. 1965-1985 dönemindeki vergi gelirlerinin GSYH içindeki payında meydana gelen artış % 35,36 düzeyinde iken 1985-2005 döneminde % 5,4'tür. Dolayısıyla vergi gelirlerinin GSYH içindeki payında meydana gelen artışlarda bir azalmanın meydana geldiği ifade edilebilir.

1965-1985 yılları arasında toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payında gerçekleşen artış oranı, 1985-2005 dönemleri arasındaki artış oranına göre daha yüksektir. Ülkeler itibariyle de bakıldığında genel olarak vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının 1965-1985 döneminde tüm ülkelerde artış göstermiş fakat 1985-2005 döneminde Almanya, İrlanda, Hollanda ve İngiltere'de azalışlar sergilemiştir. 1995-2005 ve 2000-2010 yılları arasındaki oranlar değerlendirildiğinde ise bu iki dönemde tabloda yer alan çoğu ülkede vergi gelirlerinde bir azalışın olduğu görülmektedir. 2001 yılında dünya ekonomisinde görülen daralma ve 2007 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan finansal krizin bu dönemlerde gözlemlenen vergi gelirleri azalışlarında etkili olduğu ifade edilebilir. Özellikle son dönemdeki krizde talep artışı sağlamak amacıyla genişletici maliye politikası uygulamalarına yer verilmiştir. Bunun için ise kamu harcamalarından ziyade vergi indirimleri ile genişletici maliye politikası uygulamalarına ağırlık verilmiştir (Şimşek ve Altay, 2009: 17).

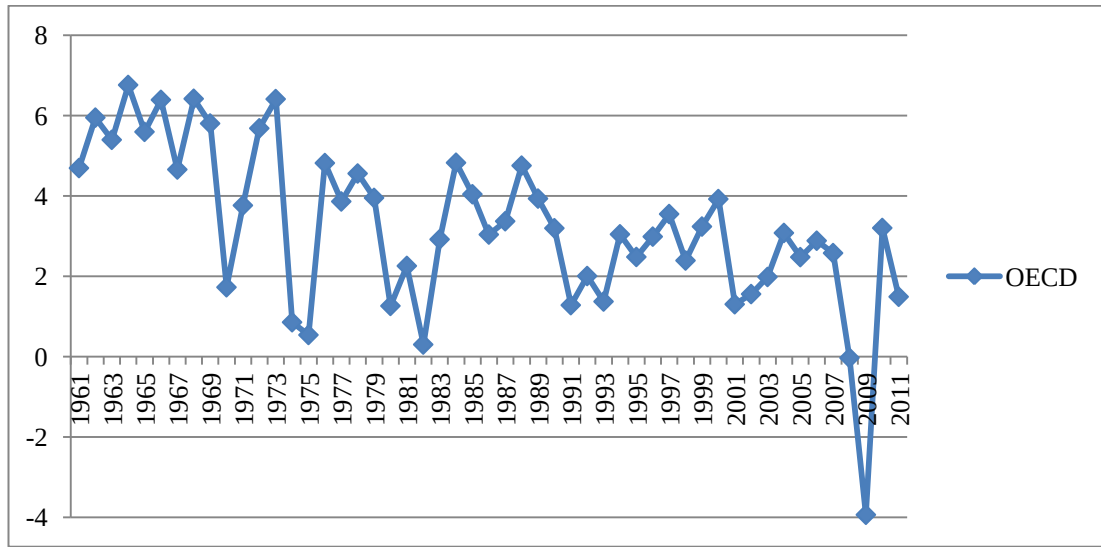
Ele alınan süreçte vergi gelirlerindeki değişimleri çeşitli nedenlerle açıklamak mümkündür. Kamu harcamalarının GSYH içindeki payı İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük artışlar göstermiştir. Örneğin; 1937 yılında Avusturya'da % 20,6; Fransa'da % 29; İrlanda'da % 25,5; İngiltere'de % 30; Hollanda'da % 19 olarak gerçekleşmişken Savaş sonrası dönemde (1960 yılında) yukarıda ifade edilen ülkelerde sırasıyla % 35,7; % 34,6; % 28; % 32,2; % 33,7 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla söz konusu süreçte savaşın etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Kamu harcamalarında görülen bu artış trendi Keynesyen politikaların etkisiyle de 1980'li yıllara kadar devam etmiştir (Tanzi ve Schuknecht, 2000, 6). Yine ikinci dünya savaşından sonraki süreçte sosyal refah devleti anlayışı etkisini arttırmaya ve genişletmeye devam etmiştir. 1975 sonrası dönemde etkisini yitirmeye başlayan sosyal refah devleti anlayışı özellikle devletin sosyal harcamalarında artışlara neden

olmuş bunun bir sonucu olarak da vergilendirmede büyük artışlar yaşanmıştır. (Özdemir, 2007).

1980’li yıllardan sonra küreselleşme eğilimlerinin hız kazanması nedeniyle vergi gelirlerindeki artış hızında bir azalma yaşanmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde vergi oranlarındaki düşüşler dikkat çekmektedir. Kurumlar vergisi oranları 1980’li yıllardan sonra tüm OECD ve AB üyesi ülkelerde düşürülmüştür (Öncel, 2005). Dolayısıyla vergi gelirlerindeki artış hızında bir azalış meydana gelmiştir. Ama vergi gelirlerinin GSYH içindeki payında artışlar devam etmiştir.

Ekonomik büyüme hızlarındaki yavaşlama vergi gelirlerinin artışında bir azalmaya yol açmıştır. Şekil 17’de OECD üyesi ülkelerinin ortalama büyüme hızına yer verilmiştir.

Şekil 17: OECD Üyesi Ülkelerde Ekonomik Büyüme Hızı (Ortalama %)

Kaynak: WDI (2012)’den elde edilen veriler ile oluşturulmuştur.

Şekil 17’de, ele alınan dönem boyunca dikkati çeken ilk unsur ekonomik büyüme hızlarında görülen azalış eğilimidir. 1970’li yıllardan sonra petrol krizlerinin de etkisiyle ekonomik büyüme hızındaki dalgalanmaların arttığı görülmektedir. Bununla birlikte 1970 yılından önceki on yıllık süreçte gerçekleştirilen büyüme hızı düzeylerine daha sonraki yıllarda erişilememiştir. 1990 yılından sonraki süreçte ekonomik büyüme oranlarının % 2 ile % 4 aralığında dalgalandığı görülmektedir.

2007 yılında yaşanan finansal kriz ekonomik büyüme oranında ciddi düşüşler yaşanmasına yol açmıştır. Bu kriz, 1960 yılından sonraki süreçte yaşanan krizler içerisinde OECD üyesi ülkelerin ortalama büyüme hızının negatif olduğu tek kriz olarak karışımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Tablo 9’da gösterilen 2000-2010 yılları arasında vergi gelirlerinin GSYH içindeki payında görülen azalışlarda krizin etkisinin önemli olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Ele alınan süreçte vergi gelirlerinin seyri kadar vergi yapısındaki değişimler de önemlidir. Küreselleşme sürecinde ülkelerin vergi gelirleri kompozisyonunda bir değişiklik yaşanmış mıdır? Ya da vergi rekabeti kapsamında indirilen vergi oranları vergi gelirlerinin yapısında bir kaymaya yol açmış mıdır? Hiç şüphesiz bu soruları cevaplayabilmek için tüm vergi türlerine ilişkin gelirlerin nasıl değiştiğine bakmak gerekmektedir.

Tablo 10: Vergi Türlerine Göre Vergi Gelirlerinin Gelişimi (OECD-34 Ortalaması)

Yıllar	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi	SGK Katkısı (çalışan)	SGK Katkısı (işveren)	Servet Vergileri	Mal ve Hizmet Vergileri	Diğer Vergiler
GSYH İçindeki % Pay							
1965	6,9	2,2	1,5	2,6	1,9	9,6	0,8
1975	9,3	2,1	2	4,1	1,7	9,3	0,8
1985	10,1	2,6	2,5	4,7	1,7	10,4	0,5
1990	10,3	2,6	2,7	4,6	1,8	10,4	0,6
1995	9,3	2,8	3	5,3	1,7	11,3	1,1
2000	9,3	3,4	3,1	5,3	1,8	11,3	1
2005	8,8	3,6	3,1	5,2	1,9	11,3	1
2010	8,4	2,9	3,2	5,3	1,8	11	1,2
Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki % Pay							
1965	26,2	8,8	5,8	9,8	7,9	38,4	3,1
1975	29,8	7,6	6,9	13,8	6,3	32,8	2,8
1985	29,7	7,9	7,5	13,3	5,3	33,7	2,6
1990	29,4	7,9	7,9	12,7	5,7	33	3,4
1995	25,9	8	8,5	14,4	5,2	33,8	4,2
2000	25,3	9,6	8,7	14,3	5,4	33,1	3,6
2005	24	10,1	8,8	14,4	5,5	33,2	4
2010	23,9	8,6	9,4	15	5,4	33,1	4,6

Kaynak: OECD, 2011b; OECD, 2012.

Tablo 10’da türlerine göre, vergi gelirlerinin GSYH ve toplam vergi gelirleri içindeki payları gösterilmiştir. GSYH içindeki paylarına bakıldığında KDV, ÖTV gibi mal ve hizmet vergileri, gelir vergisi ve SGK işveren katkısının ön plana çıktığı görülmektedir. Toplam vergi gelirleri içinde de en büyük payı mal ve hizmet vergilerinin oluşturduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla gelir vergisi ve SGK işveren katkıları takip etmektedir. Toplam vergi gelirleri içerisindeki vergi türlerine ait paylar değişmekle birlikte vergi gelirleri yapısında çok fazla bir değişikliğin olmadığı söylenebilir. Sadece 1965 yılında SGK çalışan katkısının toplam vergiler içindeki payı servet vergilerinin payından daha az iken bu tarihten sonraki dönemlerde toplam vergi gelirleri içindeki SGK çalışan katkısı servet vergilerinden daha yüksektir. Dolayısıyla küreselleşme sürecinde vergi gelirlerinde köklü bir yapısal değişimin olmadığını ifade etmek mümkündür.

Telafi edici etki ve etkinlik hipotezlerine ilişkin açıklamalar ışığında üçüncü bölümde söz konusu hipotezlerin geçerliliği test edilmiştir

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN PANEL VAR YAKLAŞIMI İLE ANALİZİ

Hayatımızın hemen hemen her alanında varlığını hissettiğimiz devletin yerine getirdiği hizmetleri gerçekleştirmek için yaptığı harcamaları etkileyen çok çeşitli faktörler bulunmaktadır. Genel olarak bunlar sosyal, kültürel, ekonomik, demografik ve siyasi faktörler olarak sayılabilir ve sınıflandırılabilir. Kamu maliyesinin temel inceleme alanlarından birisi olan kamu harcamaları ile bu faktörler arasındaki etkileşimi inceleyen geniş bir literatür bulunmaktadır. Bununla birlikte küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini incelemeye yönelik literatür Cameron (1978) un çalışması ile başlamış ve 1990'lı yıllardan sonra artarak devam etmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde bir önceki bölümde genel çerçevesi çizilen etkinlik ve telafi edici etki hipotezi bağlamında küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisi Panel VAR yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Analizden önce OECD üyesi ülkelerde kamu harcamalarının gelişimi genel olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra bu alandaki uygulamalı literatüre yer verilmiştir. Analiz için seçilen yöntemlerin teorik açıklamaları yapıldıktan sonra OECD üyesi ülkeler çerçevesinde elde edilen analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

3.1. OECD ÜYESİ ÜLKELERDE KAMU HARCAMALARININ GELİŞİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Son iki yüzyıl içerisinde kamu harcamalarının seyri dikkate değer bir değişime uğramıştır. Süreçte iktisadi düşüncedeki değişim, sanayi devrimi, savaşlar, küreselleşme, ekonomik entegrasyonlar, iletişim ve ulaştırma olanaklarında yaşanan gelişmeler gibi ön plana çıkan faktörler devlete yüklenen fonksiyonlarda bir değişime yol açmıştır. Dolayısıyla dinamik bir yapı içerisinde bu etkiler kamu harcamalarına yansımıştır.

19. yüzyılda Klasik yaklaşımın iktisadi düşünce sistemindeki hakimiyetinin bir sonucu olan ‘jandarma devlet’ anlayışı devletin sadece güvenlik, savunma, adalet ve diplomasi hizmetlerini sunmasını savunmuştur. Böylelikle sınırlı bir alanda hizmet veren devlet en az düzeyde harcama gerçekleştirecek ve piyasaya müdahale en az düzeyde olacaktı (Eker ve diğerleri, 2009: 32). 19. yüzyılın bir diğer özelliği ise gelir ve servetin yeniden dağılımının devlete ait bir fonksiyon olduğu yönündeki tartışmaların başladığı bir yüzyıl olmasıdır. Alman ekonomistler Schmoller ve Wagner gelir ve servetin yeniden dağılımını devletin üstlenmesi gereken yasal ve olağan bir fonksiyon olduğunu savunmuştur. O döneme kadar gelirin yeniden dağılımına yönelik politikalar, açlık, bankacılık krizleri gibi olağanüstü durumlarda, bazı kesimlerin korunması amacıyla geçici olarak uygulanmıştır. Bu yönüyle söz konusu dönem, sosyal güvenlik sisteminin ve modern anlamda sosyal koruma kavramının geliştiği bir dönem olarak dikkat çekmiştir. Buna rağmen I. Dünya savaşına kadar klasik yaklaşımın iktisadi düşünce sistemindeki hakimiyeti devam etmiş ve devletin rolü sınırlı düzeyde kalmıştır. Şöyle ki; 1870’li yıllarda kamu harcamalarının GSYH içindeki ortalama payı 14 OECD üyesi ülke için % 10,7’iken 1913 yılında % 13,1 seviyesine ulaşmıştır (Tanzi ve Schuknecht, 2000: 5-8).

Tablo 11’de OECD üyesi ülkelerde kamu harcamalarının seyri sunulmuştur. Tablodaki değerler kamu harcamalarının GSYH içindeki yüzde paylarını göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde tarihsel süreç içerisinde kamu harcamalarında bir artış olduğu görülmektedir. Tablo’nun ilk kısmında yer alan 14 OECD üyesi ülkede genel kamu harcamaların GSYH içindeki ortalama pay 1913 yılında % 13,1 düzeyindedir. 1920 yılında OECD üyesi ülkelere kamu harcamalarının GSYH içindeki ortalama payı 1913 yılındaki rakamla karşılaştırıldığında yaklaşık olarak % 49,6 artışla % 19,6 oranında gerçekleşmiştir. Söz konusu oran 1937 yılında 1920 yılı ile kıyaslandığında % 21,4 artarak % 23,8 olmuştur. 1960 yılında ise 1937 yılına göre yaklaşık % 17 artarak % 28 civarında gerçekleşmiştir.

1913-1960 yılları arasındaki süreçte gözlemlenen bu artışta şüphesiz en büyük etken savaşlardır. Savaşta yer alan ülkelere bu artışların daha yüksek gerçekleştiği göze çarpmaktadır. Örneğin 1920 yılında Fransa, Almanya, İtalya,

Amerika’da 1913 yılına göre kamu harcamalarının GSYH içindeki payı yaklaşık olarak % 65 - 75 oranında, İngiltere’de ise % 106 oranında artış göstermiştir.

Tablo 11: OECD Üyesi Ülkelerde Genel Kamu Harcamalarının Gelişimi (GSYH’nın %’si)

	19. yy Sonları	I.Dünya Savaşı öncesi	I. Dünya Savaşı Sonrası	II.Dünya Savaşı Öncesi	II.Dünya Savaşı Sonrası			
	1870’ler	1913	1920	1937	1960	1980	1990	1996
Genel Kamu Harcamaları								
Avustralya	18,3	16,5	19,3	14,8	21,2	34,1	34,9	35,9
Avusturya	10,5	17	14,7	20,6	35,7	48,1	38,6	51,6
Kanada	-	-	16,7	25	28,6	38,8	46	44,7
Fransa	12,6	17	27,6	29	34,6	46,1	49,8	55
Almanya	10	14,8	25	34,1	32,4	47,9	45,1	49,1
İtalya	13,7	17,1	30,1	31,1	30,1	42,1	53,4	52,7
İrlanda	-	-	18,8	25,5	28	48,9	41,2	42
Japonya	8,8	8,3	14,8	25,4	17,5	32	31,3	35,9
YeniZelanda	-	-	24,6	25,3	26,9	38,1	41,3	34,7
Norveç	5,9	9,3	16	11,8	29,9	43,8	54,9	49,2
İsveç	5,7	10,4	10,9	16,5	31	60,1	59,1	64,2
İsviçre	16,5	14	17	24,1	17,2	32,8	33,5	39,4
İngiltere	9,4	12,7	26,2	30	32,2	43	39,9	43
ABD	7,3	7,5	12,1	19,7	27	31,4	32,8	32,4
Ortalama	10,8	13,1	19,6	23,8	28	41,9	43	45
1870-1937 arası merkezi hükümet, sonrası için genel kamu harcamaları								
Belçika	-	13,8	22,1	21,8	30,3	57,8	54,3	52,9
Hollanda	9,1	9	13,5	19	33,7	55,8	54,1	49,3
İspanya	-	11	8,3	13,2	18,8	32,2	42	43,7
Ortalama	9,1	11,3	14,6	18	27,6	48,6	50,1	48,6
Genel Ortalama	10,7	12,7	18,7	22,8	27,9	43,1	44,8	45,6

Kaynak: Tanzi ve Schuknecht, 2000: 6; Tanzi, 2005: 619-620.

*Merkezi hükümet harcamasının payını göstermektedir

1929 Büyük Buhranı ve ardından Klasik yaklaşımın yerini Keynesyen yaklaşıma bırakması da söz konusu dönemde kamu harcamaları artışında önemli bir etkidir. Bu dönemde J. M. Keynes, devletin ekonominin işleyişine aktif bir şekilde müdahale etmesini ve bu ihtiyari uygulamanın sürekli olmasını savunmuştur. Büyük Buhran’dan sonra gelişen Keynesyen yaklaşım, piyasa başarısızlıklarının olduğu bir ekonomide kamu müdahaleleri ile ekonomik istikrarın sağlanacağını savunmuştur. ABD’de 1933 yılında ‘New Deal’ programı aracılığıyla uygulanmaya başlayan

Keynesyen ekonomi reçeteleri, 1950'li ve 1960'lı yıllarda da uygulanan ekonomi politikalarının oluşturulmasında etkili olmuştur.

OECD üyesi ülkeler genelinde 1980 yılında kamu harcamalarındaki artış dikkate değerdir. 1960 yılı ile kıyaslandığında 17 OECD üyesi ülkede kamu harcamalarının GSYH içindeki payı ortalama olarak % 54 artış göstererek % 43,1 düzeyine ulaşmıştır. 1990 ve 1996 yıllarında ise bu oran % 44,8 ve % 45,6 şeklinde gerçekleşmiştir. 1980 sonrası dönemde kamu harcamalarının GSYH içindeki payında gözlemlenen artışların daha önceki dönemlere kıyasla çok daha düşük düzeylerde gerçekleştiği söylenebilir.

20. yüzyılda yaşanan çeşitli iktisadi ve siyasi olaylar, hükümetlere sosyal ve yeniden dağıtım fonksiyonlarını da içine alacak şekilde devletin rolünün genişletilmesi yönünde baskı yapmıştır. Bu baskılar özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında kamu harcamalarının artması şeklinde kendini göstermiştir. Özellikle 1960 ile 1990 yılları arasındaki dönemde birçok ülke özellikle de Avrupa ülkeleri 'beşikten mezara kadar' bireylerin ekonomik yönden korunması amacına yönelik programlar oluşturmuşlardır. Bunlar içerisinde, emeklilik sistemi, halk sağlığı, ücretsiz devlet okulları, büyük ailelere sübvansiyonlar, işsizlik ödeneği, özürhüklerinin desteklenmesi ve sosyal konutlar gibi düzenlemeler yer almıştır (Tanzi, 2008:9). 20. yüzyılın sonlarında bazı Avrupa ülkelerinde (Fransa, Avusturya, Belçika, İsveç, İtalya) kamu harcamaları GSYH'nın % 50'sini aşmıştır. Bu nedenle, ilgili dönemdeki kamu harcamalarının artış seyri bir anlamda, devletin kapsam olarak genişlemesinin bir sonucudur (Gwartney ve diğerleri, 1998). Devlet, temel iktisadi fonksiyonlarının yanı sıra özellikle piyasa ekonomisinin sağlıklı işleyişine katkıda bulunacak hukuksal (mülkiyet haklarının geliştirilmesi, sözleşme özgürlüğü gibi) düzenlemelerin yapılması ve denetlenmesi ile toplumdaki eşitsizlikleri giderecek ya da hafifletecek yönde sorumluluklar üstlenmiştir.

Özellikle İsveç örneği bu alanda ön plana çıkmaktadır. 1960 yılında genel kamu harcamalarının GSYH içindeki payı % 31 iken 1980 yılında % 60,1 olarak gerçekleşmiştir. Böyle bir tablonun ortaya çıkmasında İsveç'in II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomi politikası ve sosyal politikaları iki ana amaç çerçevesinde dizayn etmesi etkili olmuştur. Bu iki amaç tam istihdamı içeren ekonomik güven ve toplumdaki gelir farklılıklarını ve yoksulluğu azaltmayı kapsayan eşitçilik

(egalitarianism)’dir. Bu doğrultuda ‘büyük ve merkezileştirilmiş kurumların egemen olduğu toplum’ şeklinde karakterize edilen bir kurumsal yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Yüksek düzeyde kamu harcamaları ve vergiler, tam istihdam amacıyla güçlü kamu müdahaleleri, yerel yönetimleri kontrol eden güçlü bir merkezi yönetim, vergiler, sübvansiyon ve regülasyonlar ile kredi arzı, yatırımlar ve tasarrufların miktar ve tahsisini yönlendirilmesi gibi unsurları olan böyle bir yapı kamu harcamalarının miktarını yüksek düzeylere taşımıştır (Lindbeck, 1997: 1274).

Kamu harcamalarında gözlenen bu artış trendi bir takım endişelerin de gündeme gelmesine yol açmıştır. Bu endişelerin bir neticesi olarak 1980’li yılların ortalarında yeni kamu yönetimi (new public administration) anlayışı geliştirilmiştir. Yeni kamu yönetimi anlayışı, devletin hem üretim hem de hizmet sunumundaki rolünü azaltma hem de kamu teşebbüslerinin deregülasyonunu teşvik etme çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu kapsamda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik çerçevede reformlar uygulanmaya başlamıştır. Bu reformlar ile ekonomik istikrar içerisinde devletin hacminin ve maliyetlerinin azaltılması ön plana çıkmıştır (United Nations, 2001:32).

Kamu harcamalarının gelişimini küreselleşmenin evreleri açısından da değerlendirmek mümkündür. Küreselleşmeyi insanlık tarihinin başlangıcıyla birlikte ele alan yaklaşımlar olduğu gibi sanayi devrimi, Amerika’nın keşfi gibi olaylarla ortaya çıkan bir süreç olduğu yönünde görüşler de bulunmaktadır (Dreher ve diğerleri, 2008b: 6). 1870-1914 yılları arası ticaretin uluslararası ölçekte ön plana çıktığı birinci küreselleşme dalgası; 1945-1980 yılları arası üretimin küreselleşmesinin öne çıktığı ikinci küreselleşme dalgası; 1980’den sonraki süreç ise finansal piyasaların ön plana çıktığı üçüncü küreselleşme dalgası olarak değerlendirilebilir. 1914-1945 yılları arası ise küreselleşme bakımından bir durgunluk dönemi ya da geri çekilme dönemidir (Öztekin ve Erataş, 2009: 4; WB, 2002).

Birinci küreselleşme dalgasının (1870-1914) temel karakteristiği, buharlı gemilerin ve demiryollarının yaygınlaşması ile ulaştırma maliyetlerindeki düşüşlerdir. Bu dönemde OECD üyesi ülkelerde genel kamu harcamalarının arttığı görülmektedir. Avusturya ve Japonya dışındaki OECD üyesi ülkelerde kamu harcamaların GSYH içindeki paylarında artışlar gerçekleşmiştir. Tablo 11’in ilk

kısımında yer alan 14 OECD üyesi ülkenin ortalama verilerine bakıldığında 44 yıllık bir dönemde kamu harcamalarının GSYH içindeki payının % 21 düzeyinde arttığı söylenebilir.

İkinci küreselleşme dalgasının (1950-1980) temel karakteristiği ise ticaretin önündeki engellerin azalması ve yığılma ekonomileridir. Bununla birlikte özellikle gelişmiş ülkelerde yeniden dağıtım ve sosyal korumaya yönelik politikaların arttığı bir dönemdir. İkinci küreselleşme dalgası boyunca kamu harcamalarındaki artışların daha büyük oranlarda gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Küreselleşmenin üçüncü dalgası olarak nitelendirilen 1980 sonrası sürecin karakteristik özelliği ise emek yoğun üretimin gelişmekte olan ülkelere kayması ve finansal piyasaların serbestleştirilmesidir. Bu dönemde özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ön plan çıkan sosyal refah devleti anlayışı 20. yüzyılın sonlarına doğru eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle sosyal refaha yönelik kamu harcamalarındaki artışlar bütçe üzerinde önemli bir yük halini almaya başlamış ve devletin ulusal ekonomi içerisindeki payını arttırmıştır. Küreselleşmenin ikinci dalgasında görülen bu artışlar 1980'li yıllardan sonra özelleştirme başta olmak üzere çeşitli serbestleştirme politikaları ile devletin piyasa üzerindeki gücünün azaltılması çabasını ön plana çıkarmıştır (Bulut, 2003). Üçüncü küreselleşme dalgası iletişim, teknoloji, bilgi işlem ve çok uluslu şirketler gibi üretimin organizasyon alanlarında büyük değişimler göstermiştir. Toffler'e (2008: 15-17) göre son yıllarda yaşanan değişim günümüzün en önemli ve etkili değişimidir. Ayrıca merkezi planlamaya dayalı ekonomilerde de dönüşümün yaşandığı bir dönem olan bu süreçte, kamu harcamalarındaki artışların daha önceki dönemlere kıyasla daha ılımlı düzeylerde gerçekleştiği bir dönem olmuştur.

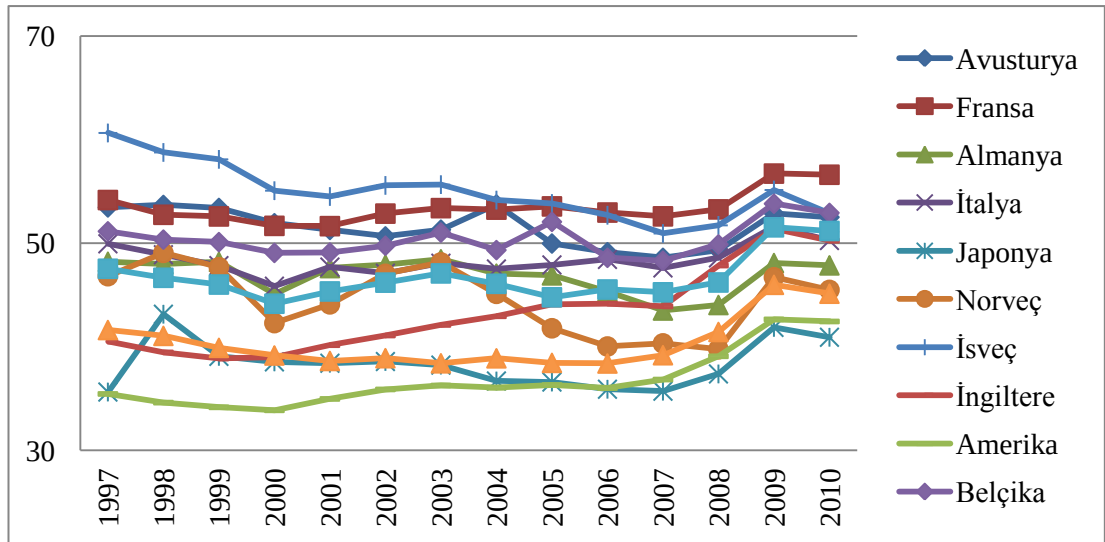
Küreselleşme sürecinin hız kazanması ulus devletlerin yapısında bir takım değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişim hem harcamalar hem de gelirler yönünde bir takım sınırlamaları gündeme taşımıştır. Kamu harcamalarının azaltılmasına yönelik politikalar süreçte güncelliğini korumuş ve ilgi alanı olmuştur. Mali disiplin ve borçlanmaya ilişkin sınırlamalar getirilerek sağlıklı bir mali yapı oluşturulmaya çalışılmıştır (Eker, 2009: 9).

Günümüzde devletin üstlenmesi gereken fonksiyonlarda belirleyici olan temel unsur küreselleşmedir. Süreçte devletin özelleştirme politikaları ile mal ve hizmet

üretiminin özel sektöre bırakılması, piyasaların sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemelerin yapılması, vergi devleti anlayışından vazgeçmesi, piyasa başarısızlıkları ile mücadelede doğrudan müdahale yerine piyasa odaklı çözümler getirmesi şeklindeki fonksiyonları ön plan çıkmaktadır (Dileyici, 2006).

Aşağıdaki grafikte 1997 yılından sonraki süreçte bazı OECD üyesi ülkelere ait genel kamu harcamalarının seyri verilmiştir.

Şekil 18: 1997-2010 Yılları Arasında OECD Üyesi Ülkelerde Kamu Harcamalarının Gelişimi (GSYH'nın %'si)

Kaynak: Veriler OECD Government Expenditure by Function (2012) veri tabanından alınmıştır.

1997-2010 döneminde OECD üyesi ülkelerde kamu harcamalarının GSYH içindeki payında aşırı bir dalgalanma görülmemekle birlikte 2008 yılındaki finansal kriz sonrası bir artış göze çarpmaktadır. 1997-2010 yılları arasında ele alınan ülkelere kamu harcamalarının GSYH içindeki payı ortalama olarak % 45 - 46 düzeyinde gerçekleşmiştir.

3.2. ETKİNLİK VE TELAFİ EDİCİ ETKİ HİPOTEZLERİNE İLİŞKİN LİTERATÜR

Çalışmanın bu bölümünde etkinlik ve telafi edici etki hipotezleri kapsamında küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini araştıran çalışmalara ve bulgulara yer verilmiştir. Literatür incelemesinde dış ticarete açıklık/dış ticaret açıklığı (trade openness) şeklinde ifade edilen kavram; ihracat ve ithalat toplamının GSYH içindeki payını temsil etmektedir.

3.2.1. Etkinlik Hipotezini Destekler Niteliğindeki Çalışmalar

Cusack (1997) partizan siyasi tutumların kamu harcamaları üzerindeki etkisini OECD üyesi ülkenin verileri ile incelemiştir. 15 OECD üyesi ülkenin 1955-1989 ve 16 OECD üyesi ülkenin 1961-1989 yılları arasındaki verileri ile yaptığı havuzlanmış regresyon analizinde, partizan siyasi eğilimlerin kamu harcamaları üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir. Analizinde savunma harcamalarından arındırılmış toplam kamu harcamalarının GSYH içindeki payını kullanan Cusack, ayrıca analizinde finansal entegrasyon düzeyi endeksi kullanarak sermaye akımlarının kamu harcamaları üzerinde daraltıcı bir baskı oluşturup oluşturmadığını da analiz etmiştir. Her iki dönem için yaptığı analiz sonuçlarına göre uluslararası finansal entegrasyon düzeyi ile kamu harcamaları arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Rodrik (1997) dış ticarete açıklığın ve sermaye bilançosu liberalizasyonunun kamu harcamaları üzerindeki etkisini 19 OECD üyesi ülkenin 1966-1991 yılları arasındaki verisi kullanarak incelemiştir. Yapılan panel veri regresyon analizi sonuçlarına göre seçilen küreselleşme değişkenlerinin sosyal güvenlik, sosyal yardım hizmetleri ve toplam kamu harcamalarının GSYH içindeki payı üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Rodrik, böyle bir sonucun ortaya çıkmasında seçilen ülkelerdeki ticaret hadlerinin istikrarlı olmasına bağlamıştır. Başka bir ifadeyle, ticaret hadleri belirsizliğinin yüksek olduğu durumlarda küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisinin pozitif olacağını savunmuştur.

Kaufman ve Segura-Ubiergo (2001) söz konusu ilişkiyi incelemek amacıyla 14 Latin Amerika ülkesinin 1973-1997 yılları arasındaki devletin sosyal harcama (sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık), dış ticarete açıklık ve sermaye hesabı liberalizasyon endeksi verilerini kullanmışlardır. Yaptıkları panel veri regresyonu sonucuna göre küreselleşme göstergelerinin sosyal güvenlik harcamalarını negatif yönde etkilediği, buna karşılık sermaye hesabı liberalizasyonunun eğitim ve sağlık harcamaları üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Garrett ve Mitchell (2001) sabit etkili model ile yaptıkları panel regresyon analizi ile küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu etkiyi 18 OECD üyesi ülkenin 1961-1993 yılları arasındaki toplam kamu harcamaları, kamu tüketim harcamaları, sosyal güvenlik harcamaları, dış ticarete açıklık ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları değişkenlerini kullanarak araştırmıştır. Analiz sonuçlarına göre, dış ticaret açıklığının seçilen her üç kamu harcaması değişkeni üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu buna karşılık doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bunlar üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Abizadeh (2005) iki aşamalı en küçük kareler yöntemi ile Kanada, Amerika, Mısır, Kore, Singapur ve Uruguay'a ait 1960-2010 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptığı çalışmada, kişi başına kamu harcamaları ile dış ticarete açıklık arasında farklı sonuçlar bulmuştur. Kanada ve Uruguay için anlamlı negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Yazar bu ülkelerin dışa açık, ihracata dayalı ve iyi eğitilmiş nüfusa sahip küçük ülkeler olduklarını ve beklentilerin tersine ticaret liberalizasyonunun artmasının bu ülkelerde kamu hacmini azaltacağını ifade etmiştir. Buna karşılık Amerika ve Mısır için anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Yazar bu durumu Amerika gibi büyük ülkelerin ticaret kısıtlamaları, ticaret sektörü regülasyonları ve ihracata dayalı sektörlerin desteklenmesi gibi geleneklerden vazgeçmemesine bağlamaktadır. Mısır'ın ise ele aldığı ülkeler içerisinde gelişmişlik düzeyi en az olan ülke olduğunu dolayısıyla temel ticaret politikası değişikliklerini henüz tamamlamadığını ayrıca politik gerginliklerinde devam ettiğini ve bunların böyle bir sonuca neden olabileceğini savunmuştur. Küçük ve dışa açık olmayan ülkelerin dış şoklardan dolayı endişe duymaya devam ettiklerini ve dolayısıyla devletin ekonomik faaliyetler içerisinde yer almaya devam ettiğini ifade etmiştir.

Erauskin (2010) 16 OECD üyesi ülkenin 1970-2004 yılları arasındaki verileri ile yaptığı analizde, ülkelerin finansal dışa açıklık dereceleri arttıkça daha küçük kamu hacmine sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Liberati (2007) 20 gelişmekte olan ülkenin çeşitli yıllara ait panel verisini kullanarak kamu harcamaları ve sermaye liberalizasyonu arasındaki ilişkiye yönelik ampirik kanıtlar sunmuştur. Sermaye liberalizasyonu ile kamu harcamaları arasında etkinlik hipotezini destekler nitelikte anlamlı bir negatif ilişki bulmuştur.

Figlio ve Blonigen (2000) Güney Karolina’da yer alan 46 ilin 1980-1995 yılları arasındaki 5 yıllık ortalama verisini kullanarak yaptığı panel regresyon sonuçlarına göre küreselleşmenin kişi başına düşen eğitim harcamalarını negatif yönde etkilediği fakat kamu güvenliği ve ulaşım harcamalarını pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kim (2003) sermaye hesabı liberalizasyonunun bütçe açıkları üzerinde disipline edici bir etkiye sahip olup olmadığını üç aşamalı en küçük kareler yöntemi ile incelemiştir. 1950-1989 yılları için 54 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke, 1951-1990 ve 1950-1994 yılları için 20 OECD üyesi ülkenin verisi ile yaptığı analizlerde kullandığı iki sermaye hesabı liberalizasyon endeksinin bütçe açıklarını azaltıcı bir etkiye sahip olduğu sonucu çıkmıştır. Ayrıca disipline edici etkinin son yıllarda daha da güçlü olduğu tespit edilmiştir.

Bussemeyer (2009) küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkisini inceleyen çalışmalarda bu değişkenlerin düzeyi ile çalışmanın yanıltıcı sonuçlar verebileceğini söz konusu ilişkinin dinamik yapısından dolayı değişkenlerin düzey değerleri yerine değişim değerleri üzerinden çalışılması gerektiğini vurgulamıştır. Yazar dış ticarete açıklık ile toplam kamu harcamalarının, kamu sosyal harcamalarının, sosyal transferlerin ve sosyal transfer niteliğinde olmayan harcamaların GSYH içindeki paylarına ilişkin 21 OECD üyesi ülkenin 1980-2004 yılları arasındaki verisini kullanarak bu verilerin birinci farkları ve Hata Düzeltme Modeli (Error Correction Model) çerçevesinde panel veri analizi yapmıştır. Analiz sonuçlarına göre, dış ticaretin kamu harcamaları üzerinde anlamlı bir negatif etkiye sahip olduğu bulgusuna rastlanmıştır.

Hansson ve Olofsdotter (2008) 20 OECD üyesi ülkenin 1970-2002 yılları arasındaki verileri kullanarak sabit etkili panel regresyon, uygun genelleştirilmiş en

küçük kareler yöntemi (FGLS) ve iki aşamalı en küçük kareler yöntemi (2SLS) ile etkinlik ve telafi edici etki hipotezini test etmişlerdir. Analizlerde dış ticaretteki artışın (dış ticaret artış hızı) ve doğrudan yabancı yatırımların kamu tüketim harcamalarında azalışa neden olduğu fakat transfer harcamaları üzerinde her hangi bir etkiye neden olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Swank (2001) 16 ülkenin 1964-1993 yılları arasındaki verilerini kullanarak yaptığı panel veri analizinde finansal liberalizasyona ilişkin farklı göstergeler kullanmıştır. Toplam sermaye akımları, doğrudan yatırımlar, sermaye piyasaları, sermaye liberalizasyonu ve finansal entegrasyon şeklinde beş farklı finansal küreselleşme değişkeninin kamu harcamaları üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Buna göre, toplam kamu harcamaları ve kamu tüketim harcamaları ile doğrudan yatırımlar arasında negatif bir ilişki tespit edilmiş buna karşılık sosyal transfer harcamaları ile finansal entegrasyon arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Saahdong (2010) 4 OECD üyesi ülkenin 1990-2007 yılları arasındaki verileri ile etkinlik ve telafi edici etki hipotezinin geçerliliğini araştırmıştır. Analizde dış ticaret açıklığı, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve KOF endeksinden oluşan alternatif küreselleşme göstergelerini ve kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması içerisinde yer alan 10 farklı kamu harcama türünü kullanmıştır. Yaptığı EKK ve SUR analizi sonucunda seçilen alternatif kamu harcamaları ve küreselleşme göstergeleri için farklı sonuçlar elde etmiştir. Bununla birlikte elde edilen sonuçların büyük bir kısmı etkinlik hipotezini destekler nitelikte küreselleşmenin kamu harcamaları üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğuna işaret etmektedir.

Garrett (1995) 15 OECD üyesi ülkenin 1957-1990 dönemi arasındaki yıllık verileri sabit etkiler modelini kullanarak yaptığı panel regresyon sonuçlarına göre, dış ticarete açıklık ile kamu harcamaları düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna karşılık sermaye hareketliliği ile kamu harcamaları arasında anlamlı bir negatif ilişki tespit edilmiştir.

Avelino ve diğerleri (2005) 19 Latin Amerika ülkesinin 1980-1997 yılları için yaptıkları panel regresyon analizinde dış ticarete açıklık arttıkça sosyal harcamaların azaldığına yönelik anlamlı bir ilişki tespit etmişler fakat finansal liberalizasyon için anlamlı bir ilişki tespit edememişlerdir.

Nooruddin (2009) hata düzeltme modeli kullanarak 75 gelişmekte olan ülkenin sosyal güvenlik ve refah harcamaları ile 31 gelişmekte olan ülkenin eğitim harcamalarının artan ithalattan nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Değişkenlerin artış oranlarını kullanarak yaptığı analize göre, ithalatın sosyal güvenlik ve refah harcamaları ile eğitim harcamaları üzerinde anlamlı bir negatif etkiye sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ferris ve diğerleri (2008) Kanada'nın 130 yıllık verisi ile yaptığı zaman serisi analizinde kamu hacmi ile dışa açıklık arasında etkinlik hipotezini destekler sonuçlar elde etmişlerdir.

Iverson ve Cusack (2000) 15 ülkenin 1961-1993 yılları arasındaki verileri ile oluşturdukları hata düzeltme modeli ile yaptıkları analizde, sermaye ve dış ticarete açıklığın kamu tüketim harcamaları üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Benarroch ve Pandey (2008) 96 ülkenin 1970-2000 yılları arasındaki beşer yıllık ortalama verileri ile yaptıkları sabit etkili panel regresyon analiz sonuçlarına göre, dış ticarete açıklığın kamu harcamaları üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğunu tespit edilmiştir.

3.2.2. Telafi Edici Etki Hipotezini Destekler Nitelikteki Çalışmalar

Küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışma 1978 yılında yapılmıştır. Cameron (1978) yaptığı analiz sonucunda ticari açıklık ve kamu harcamaları arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Dışa açıklık oranı daha çok olan ülke daha yüksek endüstriyel yoğunlaşma oranına sahiptir ve bu işçi sendikalarının kurulmasını kolaylaştırmaktadır. İşçi sendikaları ise toplu pazarlık kapsamının genişletilmesine yol açmakta, bir baskı ve çıkar grubu olarak dışsal risklerin etkilerini hafifletecek transfer harcamalarının arttırılması için hükümetlere güçlü baskılar yapabilmektedir. Rodrik (1998) çalışması ile söz konusu alandaki tartışmalar hız kazanmıştır. Rodrik, 23 OECD üyesi ülke için yaptığı analiz sonuçlarına göre dış ticarete açıklık ile kamu harcamaları arasında pozitif bir korelasyon bulmuş ve bunu devletin dışsal risklere maruz kalan ekonomilerde risk azaltma rolünün bulunduğunu ifade etmiştir.

Alesina ve Wacziarg (1998) gelişmiş ve gelişmekte olan 137 ülkenin 1980 - 1984 ve 1985-1989 yılları arasındaki beşer yıllık verilerin ortalaması ile yatay kesit analizi yaparak dış ticarete açıklık ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. 1985-1989 yılları için yaptıkları analiz sonuçlarına göre, dış ticarete açıklığın kamu tüketim harcamalarının GSYH içersindeki payı üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. 1980-1984 yılları arasındaki veriler ile yaptıkları analizde ise kamu tüketim harcamaları ile dış ticarete açıklık arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiş buna karşılık dışa açıklık ile eğitim ve kamu yatırım harcamaları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Balle ve Vaidya (2002) Amerika'daki 48 eyaletin 1995-1997 yılları arasındaki dış ticaret açıklık ve kamu harcamaları verilerinin ortalamasını kullanarak yaptıkları yatay kesit analizine göre, dış ticarete açıklık ile sağlık harcamaları ve sosyal refah harcamaları arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiş fakat toplam kamu harcamaları için herhangi bir anlamlı ilişki tespit edilememiştir.

Kueh ve diğerleri (2008) Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur ülkelerinden hareketle dış ticarete açıklık ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu ülkelerin 1974-2006 yılları arasındaki verilerini kullanarak yaptıkları ARDL (Autoregressive Distributed Lag) sınır testi yaklaşımı sonucunda dış ticarete açıklık (ihracat ve ithalat toplamı) ile kamu harcamaları arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Yazarlar, dış ticaret artışı ile birlikte dış risklerin de arttığını ve kamunun bu noktada bir risk bariyeri olma fonksiyonunu gerçekleştirdiğini ifade etmişlerdir.

Garen ve Trask (2005) küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik çalışmalarda sadece harcama yönüne dayandırılmasının eleştirmekte ve devletin ekonomi üzerindeki etkisinin sadece harcama ya da vergi toplamının da ötesinde bir olgu olduğuna dikkat çekmiştir. Bu noktadan hareketle devletin hacmini belirlemek için analizinde hem bütçesel hem de bütçesel olmayan göstergelerden faydalanmıştır. Merkezi hükümet harcamalarının ve tüketim harcamalarının GSYH içindeki payının yanı sıra analizinde ekonomide kamu sahipliğinde bulunan işletmeler, devletin sözleşmeleri feshetme riski, kamulaştırma riski ve fiyat kontrollerinin kapsamına ilişkin endeks değişkenleri de kullanmıştır. 96

ülkenin 1990 yılındaki verisinden hareketle yaptığı yatay kesit analizine göre bütçesel ölçümlere dayalı kamu harcamaları ile dış ticaret açıklık düzeyi arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna karşılık bütçesel olmayan değişkenler ile dışa açıklık arasında negatif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Söz konusu sonuçlar Logit Modeli ile yapılan analiz ile de desteklenmiştir.

Gemmell ve diğerleri (2008) 25 OECD üyesi ülkenin 1980-1997 yılları arasındaki verilerini kullanarak yaptıkları panel regresyon analizinde (havuzlanmış ve sabit etkiler modeli) dış ticaret ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kamu hacmi üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı fakat doğrudan yabancı yatırımların telafi edici etki hipotezini destekler nitelikte kamu harcamalarının kompozisyonunda sosyal harcamalara doğru bir kaymaya yol açtığını tespit etmişlerdir.

Bernauer ve Achini (2000) 23 OECD üyesi ve 89 OECD üyesi olmayan ülkenin 1960-1994 yılları arasındaki beşer yıllık verilerin ortalamasını kullanarak her dönem için küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini yatay kesit analizi ile incelemiştir. Yaptıkları analiz sonuçlarına göre, dış ticarete açıklık ve kamu harcamaları düzeyi arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilmişken; finansal açıklık ile ilgili endeks ile kamu harcamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Quinn (1997) finansal liberalizasyon çerçevesinde yaptığı çalışmasında telafi edici etkinlik hipotezini destekler sonuçlar bulmuştur. 38 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1974-1989 dönemi arasındaki yıllık verisi ile yaptığı analize göre, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile kamu harcamaları arasında pozitif bir ilişki vardır. Söz konusu bu ilişki refah harcamaları ve sosyal güvenlik harcamaları için de geçerlidir. Benzer şekilde Balle ve Vaidya (2002) Amerika'daki eyaletler için yaptığı analizde, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile kamu hacmi arasında pozitif bir ilişki çıkmaktayken ticari açıklıkla kamu hacmi arasında herhangi bir ilişki ortaya çıkmamıştır.

Alesina ve Wacziarg (1997) ticari açıklık ile kamu hacmi arasındaki ilişkinin dolaylı olduğunu ve ülkenin büyüklüğü tarafından belirlendiğini öne sürmüşlerdir. Küçük ülkelerin daha büyük kamu hacmine sahip olma eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir. Çünkü küçük ülkelerin ölçek ekonomilerinin avantajlarından

yararlanmaları sınırlıdır ve aynı zamanda bu tür ülkeler daha büyük piyasalardan fayda elde etmek amacıyla daha çok dışa açıklık oranı gerçekleştirmektedirler. Dolayısıyla küçük ülkelerin dışa açıklık düzeyi arttıkça daha büyük kamu hacmine sahip olmaktadır.

Garret (2001) 113 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1985-1995 yılları arasındaki verilerinin ortalamasını kullanarak yaptığı yatay kesit analizi sonuçlarına göre, ticari açıklık ile kamu harcamalarının GSYH içindeki payı arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulmuş fakat sermaye hareketliliği endeksinin herhangi bir etkiye sahip olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Klien ve diğerleri (2009) 27 AB üyesi ülkenin 1990-2006 yılları arasındaki verileri ile dengesiz panel regresyon analizi kullanarak küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ülkelerin siyasi eğilimleri dikkate alınarak yapılan analizde muhafazakar görüşün hakim olduğu ekonomilerde etkinlik hipotezini buna karşılık sosyal demokrat ve liberal görüşün hakim olduğu ülkelerde ise telafi edici etki hipotezini destekler sonuçlara ulaşılmıştır.

Pickup (2006) Kanada eyaletlerinin 1981-1999 yılları arasındaki verilerini kullanarak sabit etkili panel veri analizi ile küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analizde dış ticarete açıklığın kamu tüketim harcamaları ve transfer harcamaları üzerinde pozitif etkiye sahip olduğuna ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Kimakova (2009) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden oluşan 87 ülkenin 1976-2003 yılları arasındaki dörder yıllık ortalamasını kullanarak yaptığı sabit etkili, rassal etkili panel veri analizi ve genelleştirilmiş momentler yöntemi ile küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Üç farklı analiz sonuçlarına göre dış ticarete açıklık ve özel sermaye akımlarının GSYH içindeki payı ile temsil edilen finansal küreselleşme ve kamu tüketim harcamaları arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Mourao (2007) Portekiz'in 1947-2002 yılları arasındaki verisini kullanarak Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) ve Hata Düzeltme Modeli (ECM) ile yaptığı analizde dış ticaretin cari kamu harcamaları üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Epifani ve Gancia (2005) 150 ülkenin 1950-2000 yılları arasındaki verisi ile yaptığı sabit ve rassal etkili panel regresyon analizi çerçevesinde dış ticarete açıklık ile kamu tüketim harcamaları arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Yazarlar, dış ticaret hadlerindeki dışsallıkların güçlü olması nedeniyle böyle bir durumun ortaya çıktığını savunmuşlardır. Epifani ve Gancia (2009) daha sonra yaptıkları çalışmada da benzer sonuçlar elde etmişlerdir.

Ram (2009) telafi edici etki hipotezini 154 ülkenin 1960-2000 yılları arasındaki verilerini kullanarak havuzlanmış regresyon analizi ve sabit etkili panel regresyon analizi ile incelemiştir. Yazar yaptığı analizlerden telafi edici etki hipotezini destekler bulgular elde etmiştir.

Hicks ve Swank (1992) 18 ülkenin 1960-1982 yılları arasında yaptığı panel regresyon analizine göre dış ticarete açıklık ile refah harcamaları arasında anlamlı pozitif ilişki bulmuştur. Huber ve diğerleri (1993)'de benzer bir analiz ile OECD üyesi ülkelerde dış ticarete açıklık ile sosyal refah harcamaları arasında çok tutarlı olmamakla birlikte pozitif bir ilişki bulmuştur.

Islam (2004) Kanada, Amerika, Avustralya, İngiltere, Norveç ve İsveç'e ait zaman serileri ile yaptığı analizde kamu harcamaları ve dış ticarete açıklık arasında farklı sonuçlar bulmuştur. ARDL ve FMOLS (Fully Modified Ordinary Least Squares) yöntemleri ile iki değişken arasındaki uzun dönemli ilişkilerin ülkelere göre farklılık arz ettiği sonucuna ulaşmıştır. ARDL testi sonuçlarına göre Amerika için negatif ve Kanada için pozitif; FMOLS sonuçlarına göre Amerika için negatif, Kanada, İngiltere ve Norveç için pozitif uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir. Islam, bu iki değişken arasındaki ilişkinin bireye özgü (idiosyncratic) olduğunu dolayısıyla ülkeye has farklı özelliklerin önemine vurgu yapmıştır.

Adsera ve Boix (2002) 65 ülkenin 1950-1990 yılları arasındaki verisi ile yaptığı havuzlanmış, sabit etkili ve rassal etkili panel regresyon analiz sonuçlarına göre dış ticarete açıklığın kamu hacmi üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Borghi (2008) 20 OECD üyesi ülkenin 1980-2003 yılları arasındaki üçer yıllık verilerin ortalamasını kullanarak yaptıkları analizde dış ticarete açıklığın kamu harcamaları üzerinde pozitif fakat ülkeden çıkan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının negatif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

3.2.3. Her İki Hipotezi Desteklemeyen Bulgulara Sahip Çalışmalar

Telafi edici etki ve etkinlik hipotezlerini test etmeye yönelik çalışmaların son dönemlerde artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu iki hipotezi araştırmak için seçilen dönem, ülke veya ülkeler, açıklayıcı değişkenler ve kullanılan metodolojiler farklılık gösterdiği gibi elde edilen bulgular da farklılık göstermektedir. Elde edilen bulguların büyük bir çoğunluğu seçilen alternatif küreselleşme ve kamu harcamaları göstergelerine göre her iki hipotezden birisini destekleyici özelliktedir. Buna karşılık iki hipotezden herhangi birisi lehine sonuçların elde edilemediği çalışmalar da mevcuttur.

Dreher ve diğerleri (2008a) iki farklı veri seti kullanarak iki hipotezi test etmiştir. Veri setinden ilkinde sermaye harcamaları, mal ve hizmet alımına yönelik harcamaları, faiz ödemeleri ve sübvansiyonlar ile transfer harcamalarının toplamından oluşan dört farklı harcama türünü ele almıştır. İkinci veri setinde ise kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması çerçevesinde 10 farklı değişken kullanmıştır. Küreselleşme değişkeni olarak dış ticaret hacminin ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYH içindeki paylarını, sermaye hesabı işlemleri üzerindeki kısıtlamaları ve KOF endeksini kullanmıştır. Birinci grup veri setinde 60 ülkenin 1971-2001, ikinci grup veri setinde ise 15 OECD üyesi ülkenin 1990-2001 yılları arasındaki verilerini kullanmıştır.

Yapmış olduğu SUR (Seemingly Unrelated Regression) analizi sonuçlarına göre seçilen küreselleşme değişkenleri ile kamu harcamaları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. OECD üyesi ülkeler için yaptığı analizde ise eğitim ve sağlık harcamaları ile KOF endeksi arasında pozitif, ekonomik işler ve hizmet harcamaları ile negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bununla birlikte seçilen dört farklı küreselleşme göstergelerinin büyük çoğunluğunun katsayısı anlamsız çıkmıştır. Ayrıca çalışmada sistem GMM tekniği kullanılarak yapılan analizde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Yazar yapmış olduğu analizlerden çıkan bu sonucu ise telafi edici etki ve etkinlik hipotezlerinin birbirlerini nötrleştirmiş olabileceğine bağlamıştır.

Dreher (2006) 30 OECD üyesi ülkenin 1970-2000 yılları arasındaki beşer yıllık ortalama veriler ile yaptığı panel regresyon ve GMM analizinde toplam kamu

harcamaları ve sosyal güvenlik harcamaları ile küreselleşme endeksi arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir. Iverson ve Cusack (2000) ise telafi edici etki hipotezinin argümanlarından olan küreselleşme ve emek piyasası riski arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığını tespit etmiştir.

Bretscher ve Hettich (2002) 14 OECD üyesi ülkenin 1967-1996 yılları arasındaki verilerini kullanarak yaptıkları panel veri analizinde, sosyal kamu harcamalarının GSYH içindeki payı ile dış ticaret açıklığı arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Bununla birlikte küreselleşmenin emek üzerindeki vergileri arttırdığı yönünde elde ettikleri sonuçtan hareketle etkinlik ve telafi edici etki hipotezinin öngörülerinin bir ekonomide aynı zamanda gerçekleşebileceğini ifade etmişlerdir.

Molana ve diğerleri (2004) 23 OECD üyesi ülkenin 1948-1998 yılları arasındaki zaman serileri ile yaptıkları VAR (Vector Autoregressive) Modeli sonucuna göre dış ticaretin kamu tüketim harcamaları artışlarında herhangi bir etkiye sahip olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Kim (2007) 175 ülkenin 1950-2002 yılları arasındaki verisini kullanarak telafi edici etki hipotezinin savunduğu argümanlardan dış ticarete açıklığın ekonomik oynaklığa yol açıp açmadığını panel regresyon analizi ile araştırmıştır. Dış risklerin gelir, tüketim ve yatırım gibi makroekonomik değişkenlerin oynaklığını arttırdığı fakat dış ticarete açıklık ile makroekonomik değişkenlerin oynaklığı arasında herhangi anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kittel ve Winner (2005) 17 OECD üyesi ülke için yaptıkları analizde telafi edici etki ve etkinlik hipotezlerinin geçerliliğine ilişkin kesin kanıtlar elde edememişlerdir.

3.3. KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİNDE SEÇİLEN YÖNTEME İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

Çalışmanın bu bölümünde küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini analiz etmeye yönelik olarak kullanılan yöntemle ilişkin teorik açıklamalar yapılmıştır. Öncelikle analiz için kullanılacak panel birim kök testlerine ilişkin bilgilere yer verilmiş daha sonra ise panel VAR modeline ilişkin teorik açıklamalar yapılmıştır.

3.3.1. Panel Birim Kök Testleri

Panel veri kullanımının yaygınlaşması ile birlikte zaman serilerinde olduğu gibi panel verilerde de durağanlık analizleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Durağan olmayan zaman serileri ile yapılan analizlerde sahte regresyon problemi ortaya çıkabileceği gibi (Granger ve Newbold, 1974) panel veriler ile yapılan analizlerde de sahte regresyon problemi ile karşılaşmak mümkündür (Kao, 1999). Dolayısıyla panel verisinin birim köke sahip olup olmadığının araştırılması güvenilir tahminler elde etmenin de ön şartlarından biridir.

Zaman serileri analizinde yaygın olarak kullanılan Dickey-Fuller, genelleştirilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) gibi testler birim kökün varlığını ifade eden sıfır hipotezini reddetmekte güçsüz kalmaktadır. Panel birim kök testleri zaman serisine dayalı birim kök testlerinin gücünü arttırmanın yollarından birisidir (Maddala ve Wu, 1999). Analiz için oluşturulan panel verisinin durağanlığı literatürde yaygın olarak kullanılan Im, Pesaran ve Shin-IPS (2003), Levin, Lin ve Chu-LLC (2002) ve Harris ve Tzavalis-HT (1999) tarafından geliştirilen panel birim kök testleri ile araştırılmıştır. Ayrıca bu iki testten farklı olarak Im, Lee ve Tieslau (2005) tarafından önerilen yapısal kırılmalı panel birim kök testi ile de birim kök sınaması yapılmıştır.

3.3.1.1. LLC Panel Birim Kök Testi

LLC birim kök testi ADF regresyon modeline dayanmaktadır. y_{it} , her bir yatay kesit için $i=1, \dots, N$ ve her bir yatay kesitin $t=1, \dots, T$ gözleme sahip olan panel verisinin stokastik bir süreç izlediği ve veride yer alan yatay kesitlerin özdeş birinci derece kısmi otokorelasyona (first-order partial autocorrelation) sahip olduğu varsayı altında LLC testinin dayandığı temel model şu şekildedir (Levin ve diğerleri, 2002: 4-5):

$$\Delta y_{it} = \delta y_{it-1} + \sum_{L=1}^{P_i} \theta_{iL} \Delta y_{it-L} + \alpha_{mi} d_{mt} + \varepsilon_{it}, \quad m=1,2,3. \quad (1)$$

Denklemdaki d_{mt} deterministik değişkenler vektörünü, α_{mi} ise belirli model için ($m=1,2,3$) katsayılar vektörünü göstermektedir. Burada p_i geçikme uzunluğu bilinmediğinden LLC testinin yapılabilmesi için üç aşamalı bir prosedür önerilmiştir. Buna göre birinci aşamada panelin her bir yatay kesiti için ADF regresyonları yapılır. İkinci aşamada uzun dönemli standart sapmanın kısa dönemli standart sapmaya oranı tahmin edilir. Son aşamada ise panel test istatistikleri hesaplanır.

Elde edilen test istatistikleriyle $H_0: \delta = 0$ (her bir yatay kesite ait zaman serisinde birim kök vardır) şeklindeki sıfır hipotezi karşısında $H_1: \delta < 0$ (her bir yatay kesite ait zaman serisi durağandır) alternatif hipotez değerlendirilir. LLC testinde sabitsiz, sabitli, sabitli ve trendli olmak üzere üç farklı model kullanılabilmektedir.

LLC testi yatay kesit sayısının 10 ile 250 ve zaman boyutunun 5 ile 250 arasında olduğu durumlarda iyi sonuçlar vermekle birlikte T'nin çok küçük olduğu durumlarda test gücü zayıflamaktadır. LLC testi homojen panellere uygulanan bir test olması ve sıfır hipotezinin 'tüm yatay kesitlerde birim kök vardır' şeklinde oluşturulması nedeniyle eleştirilmektedir (Baltagi, 2005: 241; Nell ve Zimmermann, 2011: 2).

3.3.1.2. Harris ve Tzavalis Panel Birim Kök Testi

Harris ve Tzavalis (1999) ADF regresyon modeline ve sonlu N ve sabit T varsayımına dayanan bir panel birim kök testi geliştirmişlerdir. HT testinde de sabitsiz, sabitli ve sabitli-trendli modeller yardımıyla panel verisinde birim kökün varlığı araştırılmaktadır. HT testinde kurulan hipotezler LLC testinde yer alan hipotezler ile aynı şekilde kurulmaktadır. HT testi özellikle zaman boyutu kısa olan panel veriler için tutarlı sonuçlar vermektedir (Tatoğlu, 2012: 203-205).

Genel olarak bakıldığında panel birim kök testleri zaman ve yatay boyutunun büyük olduğu asimptotik dağılımlar için geliştirilmiştir. Bununla birlikte, Harris ve Tzavalis (1999) T'nin asimptotik olduğu durumlara dayalı birim kök testlerinde T'nin sabit olmasının standartlaştırılmış t istatistiklerinin varyanslarının düşük tahminine yol açtığını ifade etmişlerdir. Bu durum istatistiksel çıkarımlar üzerinde olumsuz iki potansiyel etkiye sahiptir. Birincisi, test dağılımındaki kayma boyut üstü

sapmaların (oversize bias) ortaya çıkmasına yol açabilir. İkincisi ise dağılımın uçlarında meydana gelen değişme dolayısıyla testin ampirik boyutunun azalmasıdır. Harris ve Tzavalis (1999) Monte Carlo simülasyonunu kullanarak $T < 50$ olduğu durumları için sabit etkilerin regresyona dahil edilmesinin test boyutunda bir azalmaya ve sıfır hipotezinin reddedilmesinde güç kayıplarına neden olduğunu göstermişlerdir. Bu sapmayı düzeltmek için içsel değişkenlerin gecikme katsayılarının tahminine dayanan ayarlanmış test istatistiği türetmişlerdir (Gimet ve Lagoarde, 2012: 319).

$$y_{it} = \alpha_i + \beta_{it} + \theta y_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Burada θ grup içi (within) tahmincidir. Sabit etkiler spesifikasyonu her bir serinin yönlü rassal yürüyüş (random walk with drift) takip ettiği yönündeki sıfır hipotezine karşılık her bir serinin deterministik trend etrafında durağan olduğu alternatif hipotezini test etmektedir. $H_0: \theta = 1$ şeklindeki sıfır hipotezi için tahmincinin dağılımı $\sqrt{N}(\theta - 1 - B) \rightarrow N(0, C)$ şeklindedir. Burada $B = -15\{2(T+2)\}^{-1}$ ve $C = \{15(193T^2 - 728T + 11547)\} \{112(T+2)^3(T-2)\}^{-1}$. Bu ayarlama kendi ortalaması ve varyansı ile standartlaştırılmış θ 'nın test istatistiğinin türetilmesinde kullanılmaktadır.

3.3.1.3. IPS Panel Birim Kök Testi

LLC testinin yatay kesitler arasında heterojenliğe izin verilmemesi yönündeki eleştirilerin ardından Im, Pesaran ve Shin-IPS (2003) tarafından yatay kesitler arasındaki heterojenliğe izin veren bir test geliştirmişlerdir. IPS testi dinamik zaman serilerinde yaygın olarak kullanılan ADF test istatistiğine dayanmaktadır.

IPS testinde kullanılan bireysel sabitli ve trendsiz model aşağıdaki şekildedir.

$$\Delta y_{i,t} = \alpha_i + \rho_i y_{i,t-1} + \sum_{j=1}^{p_i} \beta_{i,j} \Delta y_{i,t-j} + \varepsilon_{i,t}, \quad (3)$$

$i=1, \dots, N, t=1, \dots, T.$

IPS testi için kurulan sıfır hipotezi $H_0: \rho_i = 0$ (bütün i'lerde birim kök vardır) şeklinde iken alternatif hipotez en $H_1: \rho_i < 0$ (en az bir i için) şeklindedir. Sıfır hipotezinin testinde ise t-bar istatistiğinden faydalanılmaktadır. IPS testinde, N sayıdaki yatay kesitler için ayrı ayrı birim kök testi hesaplamakta ve t-bar istatistiği bireysel ADF istatistiğinin basit ortalaması olarak tanımlanmaktadır. T-bar istatistiğinin hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmaktadır:

$$t\_bar_{NT} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t_{iT} \quad (4)$$

t_bar istatistiğinin standartlaştırılması için ise iki farklı yöntem önerilmektedir.

Bunlar:

$$Z_{t\_bar} = \frac{\sqrt{N} \{t\_bar_{NT} - E(t_T)\}}{\sqrt{Var(t_T)}} \quad (5)$$

$$W_{t\_bar} = \frac{\sqrt{N} \{t\_bar_{NT} - \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N E[t_{iT}(p_i, 0) | \rho_i = 0]\}}{\sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N Var[t_{iT}(p_i, 0) | \rho_i = 0]}} \xrightarrow{T, N \rightarrow \infty} N(0, 1) \quad (6)$$

W_{t_bar} ve Z_{t_bar} istatistikleri asimptotik olarak aynı özelliklere sahip olmakla birlikte, W_{t_bar} istatistiği küçük örneklemelerde daha iyi sonuçlar vermektedir (Hurlin ve Mignon, 2006)

3.3.1.4. Yapısal Kırılmalı Panel LM Birim Kök Testi

Zaman serilerinde yapısal kırılmaların dikkate alınması Perron (1989) un çalışmasına dayanmaktadır. Perron veride yapısal kırılmanın olması ve bunun ihmal edilmesi durumunda birim kökün varlığını ifade eden hipotezi reddetme gücünün azalacağını ifade etmiş ve yapısal kırılmaların dışsal olarak belirlendiği yeni bir birim kök testi önermiştir. Daha sonra ise yapısal kırılmaları dikkate alan Zivot ve Andrews (1992), Lee ve Strazicich (2003) ve Lumsdaine ve Papell (1997) gibi birim kök testleri geliştirilmiştir.

Panel veri kullanımının yaygınlaşması panel birim kök testlerinde de yapısal kırılmaları dikkate alan testlerin geliştirilmesine yol açmıştır. Panel veride yapısal kırılmaların varlığı serilerin bir bütünleşik süreç gibi davranmalarına yol açar ve birim kök ve durağan olma durumlarının ayırt edilmesini zorlaştırır. Dolayısıyla yapısal kırılmaları dikkate almayan (IPS, LLC gibi) panel birim kök testlerinin güçlerinde önemli potansiyel kayıplar ortaya çıkabilir (Afonso ve Rault, 2008: 26).

Im ve diğerleri (2005) tarafından geliştirilen ve Lee ve Strazicich (2003) testinden elde edilen LM test istatistiklerine dayanan kırılmalı panel LM testi kesitler arasında heterojen yapısal kırılmalara izin veren ve kırılmaları içsel olarak belirleyen bir testtir. Ayrıca hem sıfır hipotezi hem de alternatif hipotez çerçevesinde yapısal kırılmalara izin veren bir testtir (Narayan ve Prasad, 2005). Ayrıca Lee ve Strazicich testi diğer yapısal kırılmalı modellere göre istatistiksel özelliklerinin daha uygun olması (Bilgili, 2010: 13) panel LM birim kök testi için de avantaj sağlamaktadır.

Panel LM testi uygulamasında Y_{it} serisi için aşağıdaki gibi bir veri üretme sürecinin olduğu varsayılır (Lee ve Chang, 2007; Lee ve diğerleri, 2009):

$$Y_{it} = \gamma'_i X_{it} + \varepsilon_{it} \quad (7)$$

$$\varepsilon_{it} = \varphi_i \varepsilon_{it-1} + e_{it} \quad t=0,1,\dots,T; i=1,2,\dots,N \quad (8)$$

Burada X_{it} bağımsız değişkenler vektörünü, γ'_i parametre vektörünü, ε_{it} hata terimini ve e_{it} ise yatay kesitler arasında heterojenliğe izin veren fakat çapraz korelasyonun olmadığı varsayılan sıfır ortalamalı hata terimini göstermektedir. Birim kök testi ise φ_i parametresine dayanmaktadır. Y_{it} serisinde düzeyde yapısal kırılmaların bulunmasında bunu göstermek için D_{it} kukla değişkeni kullanılmaktadır. Y_{it} serisi için hem düzeyde (Model A) hem de düzey ve trendin her ikisinde (Model C) iki kırılmaya izin verilmekte, D_{it} ve DT_{it}^* ($i=1,2$) sırasıyla ortalamadan ve trendden sapmayı gösteren kukla değişkenleri temsil etmektedir. Düzeyde iki kırılmanın olması durumunda X_{it} 'nin alacağı düzen (1, t, D_{1it} , D_{2it}) olacaktır. t zaman trendini, D_{1it} birinci kırılmayı ve D_{2it} ise ikinci kırılmayı göstermektedir. Buradan T_{Bi} i kesitinde meydana gelen kırılmanın yerini ifade etmektedir. Eğer $t > T_{Bi}$ ise kukla değişken $D_{it} = 1$ aksi taktirde $D_{it} = 0$ olacaktır.

Panel LM test istatistiklerinin elde edilmesi için önce her bir yatay kesit serisi için bireysel LM t istatistikleri aşağıdaki denklem aracılığıyla elde edilmektedir:

$$\Delta Y_{it} = \gamma'_i \Delta X_{it} + \delta_i S_{it-1} + u_{it} \quad (9)$$

Burada S_{it-1} , trendden arındırılmış Y_{it-1} değerini, u_{it} ise stokastik hata terimini göstermektedir. Bu denkleme göre elde edilen LM t istatistiklerinin ortalaması aşağıdaki formül aracılığıyla hesaplanmaktadır (Im ve diğerleri, 2005):

$$\bar{t}_{LM,NT} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t_{LM,iT} \quad (10)$$

Elde edilen LM istatistiği ise aşağıdaki formül aracılığıyla standartlaştırılmaktadır:

$$\mathbb{T}_{LM} = \frac{\sqrt{N} [\bar{t}_{LM,NT} - E(\tau_{LM,T})]}{\sqrt{V(\tau_{LM,T})}} \quad (11)$$

Burada $E(\tau_{LM,T})$ $V(\tau_{LM,T})$ bireysel LM t istatistiklerinin beklenen değerini ve varyansını ifade etmektedir.

Standartlaştırılmış panel LM istatistiği ise $H_0: \delta_i = 0$ (tüm yatay kesitlerde birim kök vardır) şeklindeki sıfır hipotezinin test edilmesinde kullanılır (Tatoğlu, 2009: 314).

3.3.2. Panel VAR Modeli ve Tahmin Yöntemi

Çalışmada panel vektör otoregresyon (Vector Autoregression-VAR) yöntemi kullanılmıştır. Bu teknik sistemdeki tüm değişkenleri içsel olarak ele alan geleneksel VAR yaklaşımını gözlenemeyen bireysel heterojenliğe izin veren panel veri yaklaşımı ile birleştirmektedir (Love ve Zicchino, 2006: 193).

VAR modeli makroekonomik zaman serilerinde oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Çünkü VAR modellerinin esnek, kolay tahmin edilebilir ve makroekonomik verilere iyi uyum sağlamaktadır (Juselius, 2006:14). Sims'in (1980) makroekonomik

modellerin tüm değişkenlerin içsel olarak belirlendiği kısıtsız VAR modelleri ile tahmin edilmesinin uygun bir yaklaşım olduğunu ifade etmesinin ardından VAR modellerin kullanımı yaygınlaşmıştır.

Genel olarak bu teknik bileşenlerine ayrılmış veriler için kullanılmaktadır. Örneğin bireylerin çalışma saatleri ve ücretleri ya da kamu harcamaları ve gelirleri arasındaki dinamik ilişkileri araştırmak için kullanılmaktadır. Fakat özellikle mikro birimlerde olduğu gibi makro birimlerde de verilerin zaman boyutunun kısa olduğu durumlar mevcuttur. Birçok panel veri setinde yatay kesitlerin zaman boyutu 10 ya da 12 gözlemi kapsamaktadır. Ayrıca panel veri setinin önemli özelliklerinden birisi de yatay kesitler arası heterojenliktir. Bu sebeple panel verisine yönelik VAR modelini standart yöntemlerle tahmin etmek uygun olmayabilir (Holtz-Eakin ve diğerleri, 1988: 1371).

VAR modeli, tek değişkenli AR (Autoregressive) modelinin çok değişkenli şeklinde genelleştirilmesidir (Zivot ve Wang, 2002:384; Maddala ve Kim, 2003: 34). VAR modeli seçilen bütün değişkenleri bir sistem bütünlüğü içerisinde ele alan, içsel-dışsal değişken ayırımına gerek duyulmayan ve herhangi bir yapısal kısıtlamaya sahip olmaksızın dinamik ilişkilerin ortaya konmasına yarayan bir tekniktir. VAR modelleri sayesinde elde edilen etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırması tahmin edilen modellerin dinamik özelliklerini de ortaya çıkarmaktadır. VAR modellerinde ele alınan değişkenin ve seçilen diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerinin yer alması güçlü tahminlerin yapılmasını sağlamaktadır (Özgen ve Güloğlu, 2004: 95; Dumrul, 2010: 226; Kim ve Lee, 2008: 246). VAR modelleri tüm değişkenlerin sistem denklemlerinde içsel olarak davrandığını kabul etmekte ve inceleme alanına ilişkin değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini keşfetmeye izin vermektedir (Drakos ve Konstantinou, 2011: 6). Ayrıca analiz sonucunda elde edilen etki tepki grafiklerinin karakteristik özellikleri ile politika etkilerini araştırmaya izin vermektedir (Green, 2002: 587).

Panel VAR yaklaşımı panelde yer alan yatay kesitlerden kaynaklanan gözlenemeyen heterojenliğe de izin vermektedir. Ayrıca tüm değişkenlerin içsel olarak ele alınması istatistiksel sonuçların etkinliğini arttırmaktadır (Agnello ve Sousa, 2011:5).

Ekonomi alanındaki uygulamalı çalışmalarda Panel VAR modellerinin kullanımı oldukça yenidir. Panel VAR yaklaşımını kullanan çalışmaların büyük bir kısmının son yıllarda yayınlandığı görülmektedir. Kim ve Lee (2008) demografik değişim, tasarruf ve ödemeler dengesi etkileşimini; Lee (2007) yerel yönetimlerin konut yatırımlarının özel sektör yatırımları üzerindeki dışlama etkisini; Marattin ve Salotti (2011) kamu tüketim harcamalarının özel tüketim ve yatırım harcamaları üzerindeki etkisini; Hristov ve diğerleri (2012) bankaların kriz dönemindeki rollerini; Craig ve Hoang (2011) gelirdeki dalgalanmalara karşı hükümetin harcama tepkilerini; Altavilla ve Caroleo (2006) aktif emek piyasası politikalarının işsizlik üzerindeki etkisini; Kim ve diğerleri (2011) küresel ve bölgesel ticaret ilişkilerindeki değişimin dinamiklerini; Kim ve Lee (2012) Doğu Asya'daki reel ve finansal entegrasyonun makroekonomik sonuçlarını; Chia ve diğerleri (2012) dışsal şokların döviz kuru rejimi üzerindeki etkisini; Fornari ve Stracca (2012) finansal şokların reel ve finansal faaliyetler üzerindeki etkisini; Feasel (2011) maliye politikasının hasıla ve işsizlik üzerindeki etkisini; Pradhan ve Saha (2011) doğrudan yabancı yatırımların makroekonomik belirleyenlerini; Mehrara ve Mohaghegh (2011) petrol ihracatçısı ülkelerin makroekonomik dinamiklerini; Monnin ve Jokipii (2010) bankacılık sektörü istikrarının reel ekonomiye etkisini; Galindo ve Micco (2007) kredilerin ekonomik şoklara tepkisini ve Hiebert ve Sydow (2011) avro bölgesindeki emlak getirilerinin belirleyenlerini panel VAR yöntemi ile analiz etmişlerdir.

Analiz için panel VAR modelinin seçilmesinin nedeni kamu harcamaları ve küreselleşme etkileşimini inceleyen öncül bir teorinin bulunmamasıdır. Bu alana ilişkin çalışmalar teorik temellerden ziyade ampirik çalışmaların konusunu oluşturmaktadır. Etkinlik ve Telafi Edici Etki hipotezleri ise bu ampirik çalışmalardan elde edilen ilişkilere yönelik bir sınıflandırma çabasının sonucu olduğu açıktır. Panel VAR yönteminin seçilmesinin bir diğer nedeni ise fonksiyonel kamu harcamaları verilerine ait zaman boyutunun kısa olmasıdır. Ayrıca son yıllarda artan bir kullanım alanına sahip olması bir diğer etken olarak sayılabilir.

Birinci sıra indirgenmiş panel VAR modeli şu şekilde formüle edilebilir (Love ve Zicchino, 2006: 193):

$$z_{it} = \Gamma_0 + \Gamma_1 z_{it-1} + f_i + d_{c,t} + e_t \quad (12)$$

Burada z_{it} Tablo 12’de gösterilen toplam kamu harcamaları ve fonksiyonel sınıflandırmada yer alan on farklı kamu harcama türünü, ekonomik büyüme hızı, nüfus artış hızı ve küreselleşme göstergesinden oluşan içsel değişkenler vektörünü, f_i bireysel heterojenliği temsil eden sabit etkileri, $d_{c,t}$ ise ülkeye özgü zaman kukla değişkenini, Γ_0 sabit terimler vektörünü, Γ_1 çok terimli matrisi (matrix polynomial), e_t ise hata terimini göstermektedir.

Panel verisinde VAR yöntemini uygulamada her bir yatay kesitin aynı temel yapıya sahip olduğu yönündeki bir kısıtlamaya ihtiyaç vardır (Gavin ve Theodorou, 2005). Böyle bir sınırlama büyük oranda uygulamada ihmal edildiğinden, parametreler üzerindeki böyle bir sınırlamayı gidermenin yollarından birisi modelde değişkenlerin düzeylerinde sabit etkiler (f_i) ile bireysel heterojenliğe izin vermektir. Bağımlı değişkenin gecikmeli değerinin modelde yer alması nedeniyle sabit etkiler ile açıklayıcı değişkenlerin ilişkili olması yanlı sonuçların elde edilmesine yol açabilecektir. Sabit etkileri gidermek amacıyla birinci fark alma yöntemi T’nin kısa olduğu örneklerde katsayıların sapmalı olmasına yol açabilir (Blundell ve Bond, 1998). Bu problemi gidermek için ‘Helmert Prosedürü’ olarak bilinen ileriye doğru fark alma işlemi kullanılmıştır. Bu dönüşüm açıklayıcı gecikmeli değişkenler ile dönüştürülmüş değişkenler arasındaki ortogonaliteyi (orthogonality) korur.

Ayrıca modelde ülkeye özgü zaman kuklası eklenmiştir. Zaman kuklası eklenmesindeki amaç tüm ülkeleri aynı yönde etkileyen ve ülkeye özgü makro şokların etkisini yakalayabilmektir. Bu kukla değişkenler ise her bir değişkenin ortalamasının her bir ülke ve yıl için hesaplanan değişkenlerin ortalamasının çıkarılmasıyla elimine edilmiştir.

Analiz için kurulan panel VAR modeli sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) ile tahmin edilmiştir. Özellikle dinamik modellerin tahmininde kullanılan bu metod etkin sonuçlar elde etme bakımından bir üstünlüğe sahiptir. Dinamik modellerin standart en küçük kareler ve genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemleri ile tahmin edilmesi yanlı ve tutarsız sonuçların elde edilmesine yol açmaktadır. GMM tahmini model belirsizliğinden ve içsellikten kaynaklanan sorunların giderilmesinde kullanılan bir tahmin yöntemidir (Baltagi, 2005: 135-136; Imam ve Jacobs, 2007: 16).

Literatürde Arellano ve Bond (1991) tarafından geliştirilen ‘fark GMM’ ve Arellano ve Bover (1995) tarafından geliştirilen ‘sistem GMM’ dinamik panel veri modellerinin tahmininde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu tahminciler doğrusal fonksiyonel ilişkilerin, yatay kesitlerde değişen varyans ve otokorelasyon sorununun olduğu, zaman boyutu kısa fakat yatay kesit sayısının fazla ve bağımsız değişkenin geçmiş dönem değerlerine bağlı olduğu dinamik ilişkilerin olduğu durumlar için tasarlanmıştır. Arellano-Bond tahmini, bağımsız değişkenlerin genellikle fark dönüşümü yapıldıktan sonra Genelleştirilmiş Momentler Metodu’nu kullanmaktadır (Roodman, 2006:1).

Fark GMM yöntemi düzey gözlemlerinin gecikmelerini araç değişkenler olarak kullanmaktadır. Sistem GMM ise düzey denklemlerini fark ve düzey olmak üzere iki sistemli denklem elde etmek için kullanır. Fark denkleminde düzey gözlemlerinin gecikmeli değerlerini ve düzey denkleminde gecikmeli fark gözlemlerini araç değişken olarak kullanmaktadır (Mileva, 2007; Doytch ve Uctum, 2011:415). Soto (2010), Blundell ve diğerleri. (2000) panel verilerinde sistem GMM ve fark GMM tahmincilerinin gücünü karşılaştırmıştır. Özellikle sonlu örneklerde sistem GMM yaklaşımının en düşük sapmalı ve etkin tahminci olduğunu göstermişlerdir.

VAR modelleri ile analiz yapabilmek için serilerin durağan olmaları gerekmektedir. Durağanlık serilerin zaman içerisinde ortalaması ve varyansının sabit olmasını ifade etmektedir (Pazarlıoğlu ve Özkoç, 2007: 5; Tarı ve Bozkurt, 2006: 5). Fakat bununla birlikte bazı araştırmacılar serilerde birim kökün varlığı durumunda dahi fark alınarak serilerin durağanlaştırılmasına karşı çıkmışlardır. Onlara göre VAR modelinin temel amacının parametre tahmini olmadığı, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek olduğunu ifade etmişlerdir (Enders, 2004:270).

VAR modelinin dinamiklerinin değerlendirilmesinde etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırması kullanılmaktadır. Etki-tepki fonksiyonları rassal hata terimlerinden herhangi birindeki bir standart sapmalılık şokun içsel değişkenlerin şimdiki ve gelecekteki değerlerine olan etkisini göstermede kullanılmaktadır. Varyans ayrıştırması ile değişkenlerin birbirini ne derecede etkiledikleri tespit edilmektedir. Varyans ayrıştırması değişkenlerden birisindeki değişimi tüm değişkenleri etkileyen ayrı ayrı şoklar olarak ele alır. Bundan dolayı varyans

ayrıştırması sistemin dinamik yapısı hakkında bilgi verir ve değişmelerin kaynaklarının araştırılmasına olanak sağlar. Varyans ayrıştırması seçilen bir değişkeni en çok etkileyen değişkenin hangisi olduğu, etki-tepki fonksiyonları ise ilgili değişken üzerinde etkili olan değişkenin bir politika aracı olarak kullanılabilirliği hakkında bilgi vermektedir (Özgen ve Güloğlu, 2004: 97-98; Kıran, 2007: 274; Bilgili ve diğerleri, 2007: 144; Zengin, 2001: 38; Umutlu, 2008:239).

Etki tepki fonksiyonlarının analizi için güven aralıklarının tahmini gerekmektedir. Etki-tepki matrisi tahmin edilen VAR katsayılarına dayandığı için bunların standart hatalarının hesaba katılması gerekmektedir. Etki-tepki fonksiyonlarının standart hataları hesaplandıktan sonra güven aralıkları Monte Carlo simülasyonu ile elde edilmiştir. Bir değişkendeki değişimin yüzde kaçının diğer değişkendeki değişim ile açıklandığını gösteren varyans ayrıştırması için 10 dönemlik periyot kullanılmıştır.

3.4. KÜRESELLEŞMENİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN PANEL VAR YÖNTEMİYLE ANALİZİ

Bu bölümde kamu harcamalarının küreselleşme süreciyle olan etkileşimi tespit edilmeye çalışılacaktır. Analizde kullanılan verilere ilişkin açıklamalara yer verildikten sonra panel birim kök testleri ile serilerin durağanlıkları araştırılmıştır. Daha sonraki kısımlarda ise hem toplam kamu harcamaları hem de fonksiyonel sınıflandırma doğrultusunda ayrıştırılmış veriler ile farklı kamu harcama türlerinin küreselleşmeden nasıl etkilendiği incelenmiştir.

3.4.1. Seçilen Ülkeler ve Dönem

Küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla 18 OECD üyesi ülkenin 1995-2009 yılları arasındaki verileri kullanılmıştır. Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasına ilişkin verilerin OECD üyesi ülkeler için elde edilebilirliğinin olması nedeniyle analiz OECD üyesi ülkeler ile sınırlandırılmıştır. OECD istatistik sitesinde 34 üye ülkeden 18 ülkenin verileri kullanılmıştır. Analizde kullanılan ülkeler, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti,

Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, İrlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Norveç, Portekiz, Slovakia, İspanya, İsveç ve İngiltere'dir.

3.4.2. Analizde Kullanılan Değişkenler ile İlgili Açıklamalar

3.4.2.1. Kamu Harcamaları Göstergeleri

Analizde kamu harcamalarının düzeyini temsil etmek üzere toplam genel kamu harcamaları ve kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması çerçevesinde 10 farklı kamu harcama türüne yer verilmiştir. Ülkemizde de analitik bütçe sınıflandırması içerisinde yer alan, devlet faaliyetinin türünü gösteren bu sınıflandırma ve analizde bunlara verilen kısaltmalar Tablo 12'de gösterilmiştir. Analizde sadece birinci düzey fonksiyonel sınıflandırma kullanılmıştır. Bu harcamaların nelerden oluştuğunun daha iyi anlaşılabilmesi için ikinci ve üçüncü düzey sınıflandırmaya ilişkin bilgiler EK-1'de sunulmuştur.

Tablo 12: Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırması

Analizde Kullanılan Kısaltma	Kamu Harcama Türleri: Fonksiyonel Sınıflandırma
GPS	Genel Kamu Hizmetleri
DEF	Savunma Hizmetleri
POSAFETY	Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri
EAFFAIRS	Ekonomik İşler ve Hizmetler
ENPROTEC	Çevre Koruma Hizmetleri
HCAM	İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri
HE	Sağlık Hizmetleri
RECCULR	Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri
EDU	Eğitim Hizmetleri
SOCIALPR	Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri
TOTEX	Toplam Harcamalar

OECD'nin istatistik sitesinden alınan kamu harcamalarına ait rakamlar cari fiyatlarla ve ulusal para cinsindendir. Bu değişkenlere ait veriler, GSYH'nın yüzdesi olarak hesaplanmış ve analize bu şekliyle dahil edilmiştir.

3.4.2.2. Küreselleşme Göstergesi

Küreselleşme sahip olduğu çok farklı boyutlar ve kavramsal açıdan tanımlamada tam bir görüş birliği bulunmamasından dolayı ölçülmesi kolay olmayan bir olgudur. Bu noktada ölçüme yönelik tam bir standarttan bahsetmek mümkün olmamakla birlikte ampirik literatürde çeşitli göstergeler ile küreselleşme temsil edilmektedir.

OECD 1995 yılında yayınladığı “Küreselleşmenin Ölçümü: Ekonomik Küreselleşme Göstergeleri OECD El Kitabı” adlı raporda doğrudan yabancı yatırımlar, çok uluslu şirketlerin ekonomik faaliyetleri, teknolojinin uluslararası düzeyde yayılması ve dış ticarete ait veriler ve bunlardan oluşan çeşitli istatistikleri küreselleşme göstergesi olarak ele almıştır. OECD 2010 yılında da benzer bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda ise bir önceki raporda yer alan göstergelere ek olarak portföy yatırımları, üretim yoğunluğu ve üretimin ihracat payı, endüstri içi ticaret, ara malları ticareti ve bunları coğrafi dağılımı gibi ‘küresel değer zinciri (global value chains)’ adını verdiği bir takım göstergelerinde son dönemdeki süreçte bir küreselleşme göstergesi olarak kabul etmiştir (OECD, 1995; OECD, 2010).

Ampirik çalışmaların büyük bir kısmında küreselleşme göstergesi olarak ihracat/GSYH, ithalat/GSYH veya ihracat ve ithalat toplamı/GSYH olarak tanımlanan dış ticarete açıklığı ya da doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payı kullanılmaktadır. Bu göstergelere ‘de facto küreselleşme ölçüsü’ de denilmektedir. Mal ticaretini ve sermayenin serbest dolaşımını engelleyecek sınırlamaların düzeyinden hareketle de bir takım küreselleşme göstergeleri geliştirilmiştir. Bu göstergelere ‘de jure küreselleşme endeksi’ denilmektedir. Bu alanda IMF tarafından yayınlanan raporlarda özellikle sermaye hesabı işlemleri kısıtlamaları gibi uluslararası finansal işlemlerin kontrolüne yönelik bir takım endeks değerleri geliştirilmiştir (Samimi ve Buang, 2011: 4-6).

Sentetik küreselleşme endeksleri şeklinde ifade edilebilen ve küreselleşmenin tüm yönlerini kapsayacak bir endeks oluşturma girişimleri daha çok bireysel araştırmacılar ve bunlara destek veren kurumların çabalarının bir sonucudur. Endeks oluşturma çabalarının ilki 2001 yılında gerçekleşmiştir. KFP (Kearney Foreign Policy Globalization) endeksi olarak isimlendirilen bu endeks ekonomik entegrasyonun yanında kişisel sözleşme, teknolojik bağımlılık ve politik unsurları da kapsayacak şekilde dizayn edilmiştir. İlerleyen dönemlerde ise CSGR (Center for The Study of Globalization and Regionalization), NGI (New Globalization Index), MGI (Maastricht Globalization Index), G-Endeksi (Globalization Index), Küresel Sivil Toplum Endeksi (Global Civil Society Index) ve KOF endeksi gibi çeşitli endeksler geliştirilmiştir (Samimi ve diğerleri, 2012; Dreher ve diğerleri., 2008b: 26-29).

Çalışmada küreselleşme olarak KOF endeksi kapsamında yer alan fiili akımlar (Actual Flows-ACTFLOW) alt endeksi kullanılmıştır. KOF endeksi küreselleşmenin ölçülmesi için geliştirilen diğer endekslere göre daha güncel veriler sunmaktadır. Axel Dreher tarafından ilk defa 2002 yılında yayınlanan veriler daha sonraki süreçte Dreher ve diğerleri (2008b) tarafından güncellenmiştir. Endeks 208 ülke için 1970-2009 yıllarını kapsayan veriler sunmaktadır.

KOF endeksi; kapsam olarak ekonomik, sosyal ve siyasi küreselleşme şeklinde üç alt endeksin ağırlıklı ortalamasından elde edilmektedir. Telaflı edici etki ve etkinlik hipotezi ekonomik küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır. Ayrıca incelenen ampirik çalışmalarda küreselleşme göstergesi olarak dış ticaret hacmi ve doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin verilerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı küreselleşme alt endeksinin bileşenlerinden olan fiili akım endeksi çalışmada küreselleşme endeksi olarak kullanılmıştır. Fiili akım endeksinin bileşenleri ve ağırlıkları şu şekildedir (KOF, 2012):

- Dış ticaretin GSYH içindeki payı (% 21)
- Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payı (%28)
- Portföy yatırımlarının GSYH içindeki payı (%24)
- Yabancı ülkelere yapılan gelir ödemelerinin GSYH içindeki payı (%27)

Kamu harcamaları alanında yapılan araştırmalardan hareketle analizde küreselleşme değişkeni dışında kamu harcamaları üzerinde potansiyel etkisi olabilecek iki değişkene daha yer verilmiştir. Bunlardan biri ülkelerin ekonomik performansının göstergesi niteliğindeki GSYH büyüme hızı ve diğeri ise nüfus artış hızıdır.

3.4.2.3. Ekonomik Büyüme Hızı

Kamu harcamaları ve ülkelerin ekonomik gelişme düzeyleri arasındaki ilişkinin yapısı, yönü ve büyüklüğü önemli olarak kabul edilmiş ve birçok araştırmacı tarafından yoğun bir inceleme konusu olmuştur. A.Wagner'in 19.yy'ın sonlarına doğru ortaya attığı 'kamu harcamaları artış kanunu' ya da Wagner Kanunu'na göre kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki vardır ve kamu harcamalarının gelir esnekliği birden büyüktür. Dolayısıyla ülkelerin gelişmelerine paralel olarak kamu harcamaları da artacaktır (Ram, 1987: 124; Rodrik, 1998; Işık ve Alagöz, 2005; Selen ve Eryiğit, 2009; Narayan ve diğerleri 2008; Gacaner, 2005).

Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi Wagner Kanunu çerçevesinde incelendiği gibi kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik olduğu yönündeki Keynesyen görüşten hareketle de incelenmektedir. Keynesyen görüşte kamu harcamaları ekonomik büyümeyi etkileyen dışsal bir politika aracı olarak kabul edilmektedir. Kamu harcamalarının ekonomik büyümeye katkısı çarpan mekanizması ile açıklanmıştır (Altay, 2000: 28; Kanca, 2011; Oktayer ve Susam, 2008; Altay ve Altın, 2008; Govindaraju ve diğerleri, 2011). Ayrıca Neo-Klasik Büyüme Teorisi'nden sonra geliştirilen İçsel Büyüme Teorisi çerçevesinde büyüme fonksiyonunda kamu harcamalarına yer verilmiş; altyapı, beşeri sermaye ve AR-GE yatırımlarının ekonomik büyüme üzerindeki önemine vurgu yapılmıştır (Aytaç ve Güran, 2010; Kar ve Taban, 2003). Özellikle Barro'nun (1990) İçsel Büyüme Teorisi kapsamında üretim fonksiyonunda kamu harcamalarına yer vermesiyle birçok uygulamalı çalışmada kamu harcamaları ekonomik büyümenin bir belirleyeni olarak analiz edilmiştir. Kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ülkelerin gelişmişlik düzeyi, kamu harcama türleri, harcamaların

finansman yöntemleri ve üretken ve üretken olmayan harcama ayrımı şeklinde farklı ayrımlar çerçevesinde analiz edilebilir (Uzay, 2002: 162).

Wagner Kanunu ve Keynesyen görüşten hareketle model GSYH büyüme hızına yer verilmiştir. GSYH büyüme hızlarına (GDPGROW) ilişkin veriler Dünya Bankası'nın 'World Development Indicator' adlı veri tabanından alınmıştır (WDI, 2012)

3.4.2.4. Nüfus Artış Hızı

Literatürden hareketle nüfus artış hızı değişkeni analizde kullanılmıştır. Devletin yapmış olduğu eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, kamu hizmetleri gibi harcamaların belirleyenleri arasında ülkenin nüfusu da önemli bir rol oynamaktadır (Sanz ve Velazquez, 2008: 8). Nüfus artış hızındaki değişimler ülkedeki nüfusun yaş dağılımını etkilemekte ve bu eğilim eğitim ve sağlık harcamaları gibi alanlarda etkili olabilmektedir. Nüfus artışı kamu harcamaları artışında temel ve baskın bir faktördür. Ülkede yeterli düzeyde okul, hastane ve diğer sosyal hizmetlerin sunumu nüfus artışı ile artan bir seyir izlemektedir (Okafor ve Eiya, 2011: 46).

Kamusal mal ve hizmetlerin sunumunda sabit maliyetlerin ve ölçek ekonomilerinin bulunması az nüfusa sahip olan ülkelerde kamu harcamalarının GSYH içindeki payının daha büyük olmasına yol açabilir. Örneğin, bir ülkede kamusal kurumların, yasal, parasal ve mali sistemin kurulmasının sabit maliyetleri bulunmaktadır. Ülke büyüklüğünün artması mal ve hizmet sunum düzeyi veri iken kişi başına kamusal mal maliyetlerini azaltarak bireylerin özel tüketimlerini arttırmalarına imkan verir ve ayrıca kamusal mal ve hizmet sunumunun optimal düzeyinde artışlar sağlar. Buna karşılık özel tüketim ile kamusal mal ve hizmet tüketimi arasındaki daha fazla ikame edilebilirlik olanağı kişi başına azalan maliyetler nedeniyle bireylerin kamusal mal ve hizmetlerden daha fazla tüketme isteğini arttırabilir. Bu durumda ise ikame edilebilirlik etkisi ön plana çıkmakta ve kamu harcamalarında artış görülebilmektedir (Alesina ve Wacziarg, 1998).

Kamu harcamaları üzerinde nüfusun yapısı, yaş dağılımı, kent ve kırsal nüfus dağılımı, nüfus artış hızı ve yaş bağımlılık oranı gibi çeşitli demografik faktörler etkili olabilmektedir (Diamond,1997; Tait ve Heller,1982; Snyder ve Yackovlev,

2000; Hage, 2003; Fan ve Saurkar, 2003; Sultan ve Mairna, 2011; Morekva ve Schoeman, 2006; Oxley ve Martin, 1991; Shelton, 2007; Iverson ve Cusack, 2000).

Çalışmada demografik faktörlerden nüfus artış hızı kullanılmıştır. Nüfus artış hızı verileri (POPGROW) Dünya Bankası'nın 'World Development Indicator' adlı veri bankasından alınmıştır (WDI, 2012).

3.4.3. Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Tablo 13'te analizde kullanılan panel verilerine ait LLC ve IPS birim kök testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 13: LLC, IPS ve HT Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	LLC Test istatistiği		HT Test istatistiği		IPS Test İstatistiği	
	I	II	I	II	I	II
GPS	-4,92***	-5,05***	-5,23***	-3,91	-2,03**	-0,12
DEF	-1,91**	-4,21***	-0,95	-1,78**	-0,52	-1,72**
POSAFETY	-0,45	-3,73***	0,13	-2,66***	1,95	-0,82
EAFSAIRS	-9,20***	-13,97***	-11,65***	-9,43***	-7,52***	-10,46***
ENPROTEC	-14,13***	-20,39***	-2,28**	-4,11***	-7,76***	-6,22***
HCAM	-21,18***	-19,23***	-2,28**	-4,11***	-14,7***	-11,27***
HE	0,83	-3,48***	0,10	-0,14	2,20	1,01
RECCULR	-3,41***	-4,65***	-1,17	-0,12	-1,52*	-0,72
EDU	-1,34*	-4,03***	-0,08	0,76	-0,04	-0,60
SOCIALPR	-2,14**	-4,20***	1,24	1,36	0,01	0,39
TOTEX	-3,47***	-3,68***	-1,99**	-2,98***	-2,38***	-1,64**
GDPGROW	-2,92***	-4,33***	-4,52***	-2,75***	-2,34***	-1,87**
POPGROW	-3,04***	-2,19**	0,75	6,72	-0,16	3,23
ACTFLOWS	-7,48***	-4,97***	-0,06	0,19	-3,39***	-0,75

Not: Panel Birim kök testleri Stata 10 paket programında yapılmıştır. Gecikme uzunlukları Akaike Bilgi Kriterine göre program tarafından belirlenmiştir. I= sabitli modele, II= sabitli ve trendli modele ait sonuçları göstermektedir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan test sonuçlarını göstermektedir.

Birim kök testi sonuçlarına bakıldığında serilerin büyük bir kısmının durağan olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. LLC panel birim kök testi sonuçlarına göre serilerin tümünde hem sabitli hem de sabitli ve trendli modele göre (HE serisi sabitli model hariç) ortak birim kök vardır şeklindeki sıfır hipotezi reddedilmiş ve serilerin durağan olduğuna karar verilmiştir.

IPS panel birim kök testi sonuçlarına göre EAFFAIRS, ENPROTEC, HCAM, TOTEX ve GDPGROW serilerinin hem sabitli hem de sabitli ve trendli modelde bütün yatay kesitlerde birim kök vardır şeklindeki sıfır hipotezi reddedilmiş ve serilerin durağan olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. GPS, RECCULR ve ACTFLOWS serilerinin sabitli modelde; DEF serisinin ise sabitli ve trendli modelde durağan olduğu görülmektedir. POSAFETY, HE, EDU, SOCIALPR ve POPGROW serilerinde ise sıfır hipotezi reddedilememiş ve bu serilerin birim kök içerdiği dolayısıyla düzeyde durağan olmadığı tespit edilmiştir.

LLC ve IPS panel birim kök testleri zaman boyutunun kısa olduğu örneklerde tutarlı sonuçlar verip vermeyeceği şüphelidir. Çünkü bu testler büyük örnekler için tasarlanmıştır (Tatoğlu, 2012: 203:214). Bundan dolayı T'nin N'den küçük olduğu durumlar için tasarlanan HT testi yapılarak sonuçların daha güvenilir olması arzulanmıştır.

HT panel birim kök testi sonuçları LLC test sonuçlarından ziyade IPS test sonuçlarını destekler niteliktedir. Buna göre EAFFAIRS, ENPROTEC, HCAM, TOTEX ve GDPGROW serilerinin hem sabitli hem de sabitli ve trendli modellerde durağandır. GPS serisi sabitli modelde, DEF ve POSAFETY serileri ise sabitli ve trendli modelde durağandır. HE, RECCULR, EDU, SOCIALPR, POPGROW ve ACTFLOWS serileri ise HT testi sonuçlarında durağan çıkmamıştır.

Panel birim kök testinden elde edilen bu sonuçlar serilerin bazılarının düzeyde durağan olduklarını bazılarının ise durağan olmadıklarını göstermiştir. Durağan olmayan seriler fark alma yöntemi ile durağan hale getirilebilir ve analize bu şekilde dahil edilebilir. Fakat bu durumda fark alma işlemi nedeniyle gözlem kayıpları yaşanacaktır. LLC, IPS ve HT testleri yapısal kırılmaları dikkate almayan testlerdir. Serilerde yapısal kırılmaların varlığı durumunda yapılan birim kök testleri ile yanıltıcı sonuçlar elde etmek mümkündür. Literatürde son dönemde panel veriler için geliştirilen yapısal kırılmalı birim kök testlerinin kullanımı yaygınlaşmıştır.

Tablo 14'te yapısal kırılmalı panel birim kök testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 14: Yapısal Kırılmalı Panel LM birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Tek Kırılmalı		İki Kırılmalı	
	Trendsiz	Trendli	Trendsiz	Trendli
GPS	-18.948***	-21.943***	-42.669***	-51.893***
DEF	-22.061***	-21.595***	-53.971***	-45.274***
POSAFETY	-16.643***	-16.855***	-49.718***	-47.705***
EAffairs	-19.905***	-18.304***	-59.814***	-52.907***
ENPROTEC	-17.795***	-18.791***	-46.243***	-46.268***
HCAM	-18.208***	-16.575***	-44.119***	-49.908***
HE	-20.353***	-18.602***	-44.847***	-65.926***
RECCULR	-15.993***	-17.002***	-48.164***	-52.354***
EDU	-20.362***	-17.705***	-53.930***	-41.844***
SOCIALPR	-14.578***	-13.988***	-37.605***	-47.844***
TOTEX	-13.962***	-17.079***	-41.970***	-56.117***
GDPGROW	-17.621***	-15.819***	-44.123***	-59.215***
POPGROW	-22.939***	-18.561***	-55.582***	-51.799***
ACTFLOWS	-12,386***	-18,741***	-43,54***	-52,288***

Not: Panel LM birim kök testleri GAUSS 10 paket programında yapılmıştır. Testler Junsoon Lee tarafından yazılan kodlar ile yapılmıştır (<http://www.cba.ua.edu/~jlee/gauss>). Panel LM unit root test kritik değerler %1, %5, %10 için sırasıyla -2,326; -1,645; -1,282'dir.

Tablo 14'te görüldüğü üzere tek ve iki kırılmalı Panel LM birim kök testi sonuçlarına göre ele alınan tüm serilerin düzeyde durağan olduğu görülmektedir. LLC, IPS ve HT testlerinde durağan olmayan bazı seriler yapısal kırılmaların dikkate alınması durumunda durağan niteliktedir ve bundan dolayı analizde tüm seriler düzey değerleri ile kullanılmıştır.

Yapısal kırılmalı panel LM birim kök testinin hesaplanmasında kullanılan yapısal kırılmalı bireysel birim kök testleri ise EK 2'de sunulmuştur. Bireysel sonuçlara bakıldığında özellikle 2000'li yıllardan sonra kamu harcamalarında bir kırılmanın yaşandığı ifade edilebilir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında 2001 ve 2008 yılındaki dünya genelinde etkisini hissettiren ekonomik daralmanın yer aldığı ifade edilebilir. Son dönemde yaşana finansal kriz de göstermiştir ki özellikle ekonominin kötü gidişatında harcama politikaları ile konjonktürün tersine döndürülmesi çabası önemli bir politika seçeneğidir.

3.4.4. Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

VAR modellerinin tahmininde önemli aşamalardan birisi gecikme sayısının seçimidir. Literatürde Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ve Schwarz Bilgi Kriteri gibi çeşitli yöntemlerin gecikme sayısının belirlenmesinde kullanılması önerilmektedir. Bununla birlikte analizde gözlem sayısının az olması gibi bir kısıt ile karşı karşıya olduğumuzdan VAR analizi bir gecikme ile yapılmıştır. Az gözlem sayısına sahip veri seti için gecikme sayısının fazla seçilmesinin kabul edilebilirliği zordur (Mitze, 2012: 31; Irawan, 2012: 12). Analizde değişkenlerin sıralaması kamu harcamaları, ekonomik büyüme hızı, nüfus artış hızı ve küreselleşme göstergesi şeklindedir. Toplam kamu harcamaları ve fonksiyonel sınıflandırma çerçevesinde ele alınan 10 farklı kamu harcamaları ile küreselleşme ilişkisi aşağıda kamu harcamaları için ayrı ayrı analiz edilerek sunulmuştur.

3.4.4.1. Küreselleşmenin Toplam Kamu Harcamaları Üzerine Etkisi

Analizde ilk olarak küreselleşmenin toplam kamu harcamaları üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Aşağıdaki tabloda 4 değişkenli VAR modeli tahmin sonuçları verilmiştir.

Tablo 15: Toplam Kamu Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	TOTEX(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
TOTEX(t)	0,146 (0,499)	-0,716*** (-2,592)	-2,102 (-1,053)	-0,213** (-2,11)
GDPGROW(t)	-0,357 (-0,192)	0,841*** (4,376)	-0,831 (-0,620)	-0,029 (-0,417)
POPGROW(t)	0,034* (1,851)	0,046** (2,358)	1,107*** (7,595)	0,016** (2,382)
ACTFLOWS(t)	0,033 (0,193)	0,068 (0,422)	-1,702 (-1,292)	0,888 (13,475)***
Gözlem Sayısı = 234				

Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

Tablo 15’te sunulan sonuçlara göre toplam kamu harcamalarının (TOTEX) ekonomik büyüme hızına (GDPGROW) ve küreselleşme değişkenine karşı (ACTFLOWS) negatif bir tepki verdiği söylenebilir. Başka bir ifadeyle bu değişkenler arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu noktada küreselleşmenin toplam kamu harcamaları üzerinde sahip olduğu bu negatif etkinin incelediğimiz iki hipotezden etkinlik hipotezini destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. TOTEX değişkeni ile kendi geçmiş değeri (TOTEXt-1) ve nüfus artış hızı (POPGROW) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

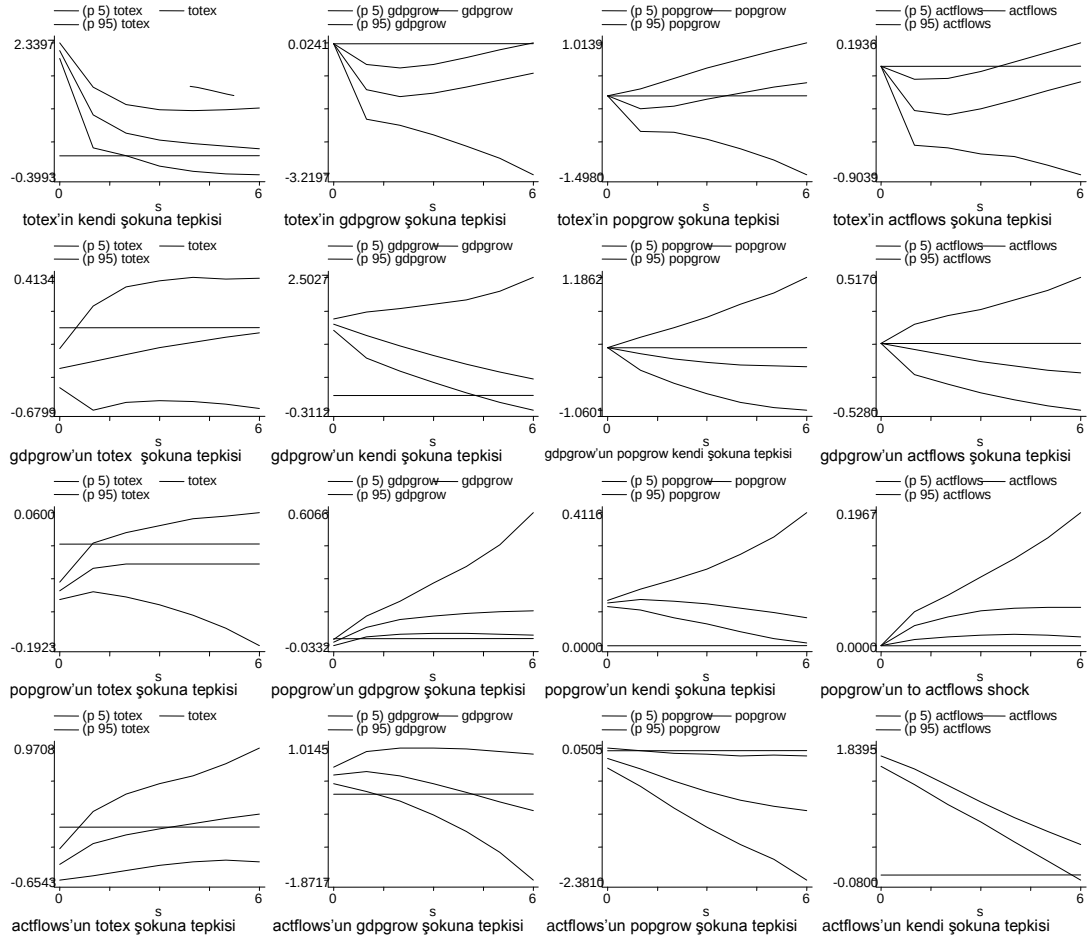
VAR sisteminde yer alan GDPGROW değişkeni ile kendi geçmiş değerleri arasında (GDPGROW t-1) arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur. TOTEX, POPGROW ve ACTFLOWS değişkenleri ile arasındaki ilişkinin yönü negatiftir fakat bu katsayılar istatistiki olarak anlamlı değildir.

POPGROW değişkeni ile TOTEX arasında % 10, GDPGROW ve ACTFLOWS ile % 5, ve POPGROW ile % 1 düzeyinde anlamlı pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

ACTFLOWS değişkeni ile kendi gecikmeli değeri arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif bir ilişki görülmüştür. TOTEX ve GDPGROW ile aralarında pozitif yönlü; POPGROW değişkeni ile ise negatif bir ilişki bulunmuş fakat söz konusu katsayılar istatistiki olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Panel VAR modelinde elde edilen katsayılardan hareketle elde edilen etki-tepki fonksiyonları Şekil 19’da sunulmuştur.

Şekil 19: Toplam Kamu Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Şekil 19'da yer alan grafiklerde toplam kamu harcamaları, büyüme hızı, nüfus artış hızı ve küreselleşme (actflows) değişkenlerine verilen şoklara (bir birim standart hatalık şoklara) toplam kamu harcamalarının, büyüme hızının, nüfus artış hızının ve küreselleşme değişkeninin verdiği tepkiler gösterilmektedir.

Grafiğin ilk satırında toplam kamu harcamalarının ele alınan değişkenlere verdiği tepkilere yer verilmiştir. İlk satırda yer alan birinci grafikte kamu harcamalarının kendisinden kaynaklanan şoklara pozitif ve anlamlı bir tepki verdiği görülmektedir. Bununla birlikte tepki izleyen dönemlerde hızla sönmemektedir. Fakat izleyen dönemlerde tepki istatistiki olarak anlamlı gözükmemektedir.

İlk satırın ikinci grafiği, büyüme hızındaki bir şokun toplam kamu harcamaları üzerinde negatif anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Etki ilk dönemlerde artmakta daha sonra ise azalarak devam etmektedir.

Yine ilk satırın üçüncü grafiğinde ise nüfus artış hızındaki şoklara toplam kamu harcamalarının hemen tepki verdiği fakat söz konusu tepkinin istatistiki olarak anlamsız olduğu görülmektedir.

İlk satırın son grafiğinde küreselleşme değişkenindeki şoklara toplam kamu harcamalarının verdiği tepki gösterilmiştir. Küreselleşme değişkenindeki şok karşısında toplam kamu harcamaları istatistiki olarak anlamlı ve negatif bir tepki vermektedir. Bu etki ilk başta hızla artmakta iken daha sonra azalarak devam etmektedir. İlerleyen dönemlerde ise etki azalmaya devam etmekle birlikte istatistiki olarak anlamsızdır.

Grafiğin ikinci satırında büyüme hızının; küreselleşme değişkeni, nüfus artış hızı, toplam kamu harcamaları ve büyüme hızı şoklarına verdiği tepkiler gösterilmiştir. İlk grafikte toplam kamu harcamalarında gerçekleşen bir şok karşısında büyüme hızı negatif bir tepki vermekte fakat istatistiki olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Büyüme hızının kendi şoklarına ise anlamlı ve zamanla azalan pozitif bir tepki vermektedir (ikinci grafik). Nüfus artış hızı şokuna ise negatif bir tepki vermektedir fakat bu tepki istatistiki olarak anlamsızdır (üçüncü grafik). Satırın sonunda yer alan grafikte ise küreselleşme değişkenindeki bir şoka büyüme hızının negatif bir tepki verdiği fakat bu tepkinin de istatistiki olarak anlamsız olduğu görülmektedir.

Grafiğin üçüncü satırında nüfus artış hızının; küreselleşme değişkeni, büyüme hızı, toplam kamu harcamaları ve nüfus artış hızı şoklarına verdiği tepkiler yer almaktadır. İlk grafikte toplam kamu harcamaları şokunun nüfus artış hızı üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Büyüme hızında gerçekleşen bir şoka nüfus artış hızı önce negatif sonra ise pozitif dönen bir tepki vermekle birlikte bu tepki istatistiki olarak anlamsızdır (ikinci grafik). Nüfus artış hızının kendi şokuna verdiği tepki anlamlı ve pozitifdir (üçüncü grafik). Küreselleşme değişkeninde yaşanan bir şoka ise nüfus artış hızının pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir tepki verdiği görülmektedir.

Grafiğin son satırında ise küreselleşme değişkeninin; toplam kamu harcamaları, büyüme hızı, nüfus artış hızı ve küreselleşme değişkenindeki şoklara verdiği tepkiler yer almaktadır. İlk grafikte toplam kamu harcamalarında gerçekleşen bir şoka küreselleşme değişkeni anlamlı bir negatif tepki vermekte ayrıca tepkinin

zamanla pozitive döndüğü görülmektedir. Fakat bu tepki istatistiki olarak anlamsızdır. Büyüme hızındaki şoka küreselleşme değişkeni pozitif ve anlamlı bir tepki vermekte, bu tepki zamanla azalmakla birlikte istatistiki olarak anlamsızdır (ikinci grafik). Nüfus artış hızı şokuna karşılık küreselleşme değişkeni negatif bir tepki vermekte fakat bu tepki anlamsız olduğu görülmektedir (üçüncü grafik). Küreselleşme değişkeni kendi şoklarına karşı ise pozitif ve anlamlı bir tepki vermekte ve bu tepki zamanla sönmemektedir.

Etki-tepki analizi kamu harcamalarının küreselleşme göstergesinde yaşanan bir şoka verdiği tepki hakkında bilgi vermesine rağmen bu şokların kamu harcamalarındaki dalgalanmaların açıklanmasında ne kadar önemli olduğuna dair bir bilgi sunmamaktadır. Küreselleşme şokunun kamu harcamalarındaki dalgalanmalar üzerindeki önemini değerlendirmek amacıyla varyans ayrıştırması yapılmıştır.

Tablo 16’da toplam kamu harcamaları için yapılan varyans ayrıştırması sonuçları verilmiştir

Tablo 16: Toplam Kamu Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayrıştırması

	TOTEX	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
TOTEX	0,4080	0,5115	0,0413	0,0390
GDPGROW	0,0365	0,8308	0,0855	0,0471
POPGROW	0,0747	0,4326	0,4120	0,0805
ACTFLOWS	0,0239	0,1149	0,3926	0,4684

Varyans ayrıştırması için 10 yıllık bir zaman ufku seçilmiştir. Tablodaki değerler birikimli varyans ayrıştırması sonuçlarını göstermektedir. Varyans ayrıştırmasına göre; TOTEX’teki değişimlerin yaklaşık % 51’lik kısmının GDPGROW, yaklaşık % 41’lik kısmının kendisi ve % 39’luk kısmının ACTFLOWS tarafından açıklandığı ifade edilebilir. POPGROW ise toplam kamu harcamalarındaki değişimin yalnızca % 4,7 gibi küçük bir kısmını açıklayabilmektedir. Bu sonuçlardan hareketle toplam kamu harcamalarındaki dalgalanmalarda küreselleşmenin önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

GDPGROW’daki değişimlerin ise % 83 gibi büyük bir kısmının değişkenin kendisi tarafından açıklanmaktadır. Ekonomik büyüme hızındaki değişimlerin %

8,5'i POPGROW, % 4,7'si ACTFLOWS ve % 3,6'lık kısmı TOTEX tarafından açıklanmaktadır.

POPGROW'daki dalgalanmaların ise % 41'i kendi değerindeki değişimler ile % 43'ü ise GDPGROW'daki değişimler tarafından açıklanmaktadır. Buna karşılık TOTEX değişkeni nüfus artış hızındaki değişmelerin sadece % 7'sini, ACTFLOWS ise sadece % 8'ini açıklayabilmektedir.

Son olarak ACTFLOWS değişkenindeki değişimlerin % 47'si kendi değerindeki değişimler, % 39'u ise POPGROW'daki değişimler ile açıklanabilmektedir. TOTEX ise küreselleşme göstergesindeki değişimlerin % 2'sini, GDPGROW ise % 11'ini açıklayabilmektedir.

3.4.4.2. Küreselleşmenin Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi

Bir önceki kısımda toplam kamu harcamaları ve küreselleşme ilişkisi incelenmiştir. Küreselleşmenin farklı kamu harcama türleri üzerinde farklı etkilere sahip olma potansiyeli bulunmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin belirli bir kamu harcama türü üzerindeki etkisini toplulaştırılmış veri ile yapılan analizlerden elde etmek mümkün değildir. Kamu harcama türleri küreselleşmeden farklı şekilde etkilenebilir. Fakat toplam kamu harcamaları gibi verilerin toplulaştırılması nedeniyle bu farklı etkiler yakalanamayabilir. Bundan dolayı ayrıştırılmış veriler kullanılarak söz konusu ilişkinin farklı harcama türleri üzerinde ne tür etkiye sahip olduğunu tespit edilebilir.

Tablo 17'de genel kamu hizmetleri harcamaları ve küreselleşme ilişkisini araştırmak üzere kurulan panel VAR modeli sonuçları verilmiştir.

Tablo 17: Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	GPS(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
GPS(t)	0,698** (2,195)	-0,024 (-0,641)	0,248 (0,476)	-0,0316 (-0,427)
GDPGROW(t)	0,100 (0,124)	0,861*** (6,392)	-0,466 (-0,3005)	-0,0143 (-0,0683)
POPGROW(t)	0,164 (0,889)	0,034 (1,325)	0,685** (2,167)	0,046 (0,997)
ACTFLOWS(t)	-0,058 (-0,076)	0,051 (0,481)	-2,056 (-1,438)	0,880*** (4,525)

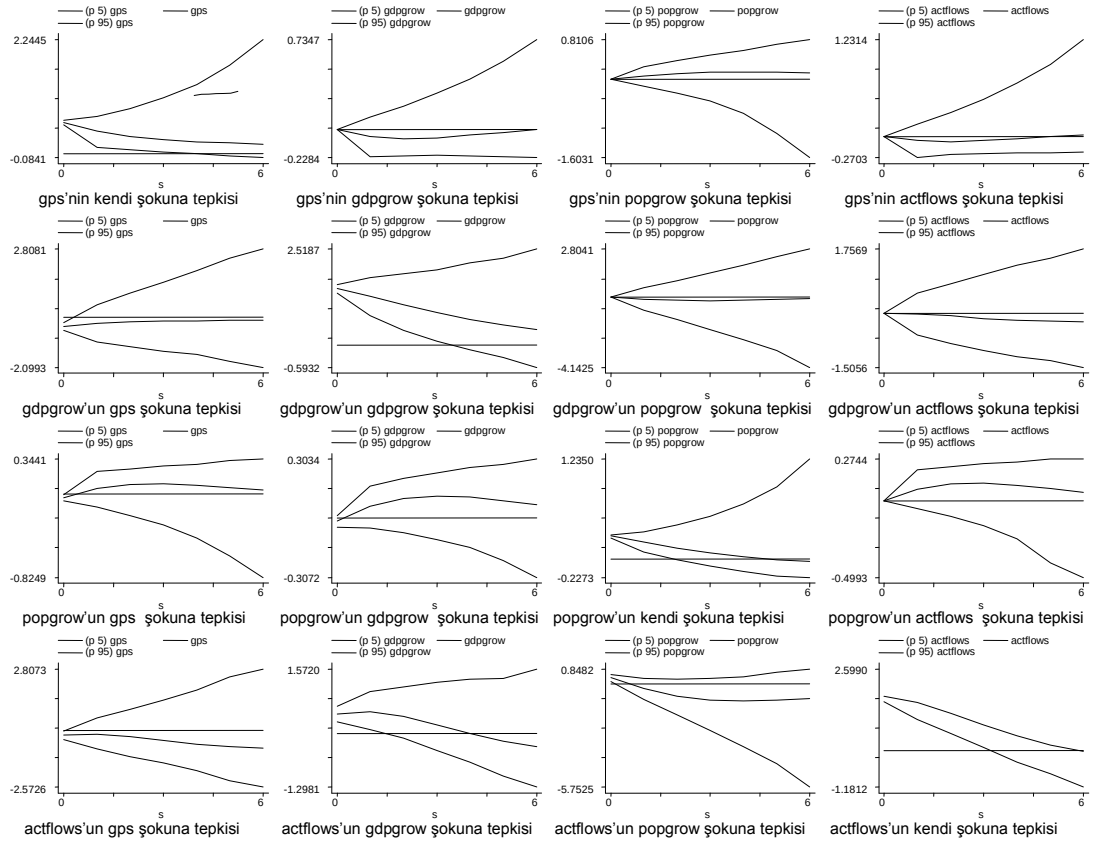
Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

Panel VAR modeli sonuçlarına göre genel kamu hizmetleri (GPS) ile küreselleşme göstergesi arasında negatif bir ilişki tespit edilmesine rağmen söz konusu katsayı istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla küreselleşmenin genel kamu hizmetleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

GPS değişkenin kendi geçmiş değeri ile % 5 düzeyinde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla genel kamu hizmetlerine yönelik yapılan harcamaların bir önceki yıl gerçekleştirilen genel kamu hizmetleri harcama düzeyinden etkilenmektedir.

Modelde ayrıca içsel değişken olarak yer alan GDPGROW, POPGROW ve ACTFLOWS değişkenlerinin de sadece geçmiş yıl değerleri ile anlamlı bir pozitif ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 20: Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Şekil 20'nin ilk satırında yer alan grafiklerde genel kamu hizmetleri harcamalarının büyüme hızı, nüfus artış hızı ve küreselleşme değişkenlerine verilen şoklara karşı verdiği tepkiler yer almaktadır. Söz konusu tepkilerin VAR modelinde elde edilen sonuçlarla paralellik arz ettiği görülmektedir.

Genel kamu hizmetleri harcamaları kendi şoklarına karşı anında pozitif bir tepki vermekte ve bu tepki zamanla azalmaktadır. Zamanla azalan bu tepki ise yaklaşık 4 dönem sonra anlamsız hale gelmektedir. Ekonomik büyüme hızındaki şoka ise negatif bir tepki vermekte ve 6 dönem sonunda bu tepki kaybolmakla birlikte istatistiki olarak anlamlı gözükmemektedir. Nüfus artış hızındaki bir şoka karşılık ise genel kamu hizmetleri harcamaları pozitif bir tepki vermesine rağmen bu tepki de istatistiki olarak anlamsız çıkmıştır. Küreselleşme göstergesinde meydana gelen bir şoka yaklaşık 2 dönem sonra zirve yapan ve daha sonra ise azalarak 5.dönemde sönen bir tepki verdiği gözlemlenmektedir. Fakat bu tepki de istatistiki olarak anlamsız bulunmuştur.

Ekonomik büyüme hızının kendi şoklarına karşı anında anlamlı ve yaklaşık 3 dönem boyunca azalan pozitif bir tepki verdiği görülmektedir. Diğer değişkenlere verdiği tepkiler ise anlamsız çıkmıştır (ikinci satır). Nüfus artış hızı ise kendi şoklarına anlamlı ve azalan bir pozitif tepki vermektedir fakat diğer değişkenlere verdiği tepkiler anlamlı değildir. Küreselleşme değişkeni de sadece kendi şoklarına karşı 3 döneme kadar anlamlı ve azalan bir pozitif tepki vermektedir. Diğer değişkenlere verdiği tepkilerin istatistiki olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda varyans ayrıştırması sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 18: Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayrıştırması

	GPS	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
GPS	0,8623	0,0161	0,1067	0,0147
GDPGROW	0,0479	0,8875	0,0241	0,0403
POPGROW	0,1133	0,1811	0,5193	0,1862
ACTFLOWS	0,2042	0,0798	0,2697	0,4460

Genel kamu hizmetleri harcamaları için yapılan varyans ayrıştırması sonuçlarına göre bu harcama türündeki değişimlerin % 86 gibi büyük bir kısmının kendisindeki değişimler ile açıklandığı görülmektedir. Genel kamu hizmetleri harcamalarındaki değişimlerin % 10'luk kısmı nüfus artış hızı, % 1,6'lık kısmı ekonomik büyüme ve % 1,4'lük kısmı ise küreselleşme tarafından açıklanabilmektedir.

Ekonomik büyüme hızı, nüfus artış hızı ve küreselleşmedeki değişimlerin büyük bir kısmı ise kendi değerlerindeki değişimler ile açıklanmaktadır.

3.4.4.3. Küreselleşmenin Savunma Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi

Tablo 19'da savunma harcamalarının küreselleşmeye verdiği tepkiyi araştırmak için kurulan panel VAR modeli sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 19: Savunma Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	DEF(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
DEF(t)	0,609*** (3,408)	-0,004* (-1,845)	-0,022 (-0,384)	-0,007 (-1,356)
GDPGROW(t)	-0,541 (-0,195)	0,872*** (10,833)	-0,658 (-0,653)	-0,033 (-0,371)
POPGROW(t)	0,467* (1,911)	0,017** (2,532)	0,914*** (10,170)	0,020** (2,554)
ACTFLOWS(t)	-0,464 (-0,178)	0,064 (1,183)	-2,257** (-2,156)	0,888*** (10,467)

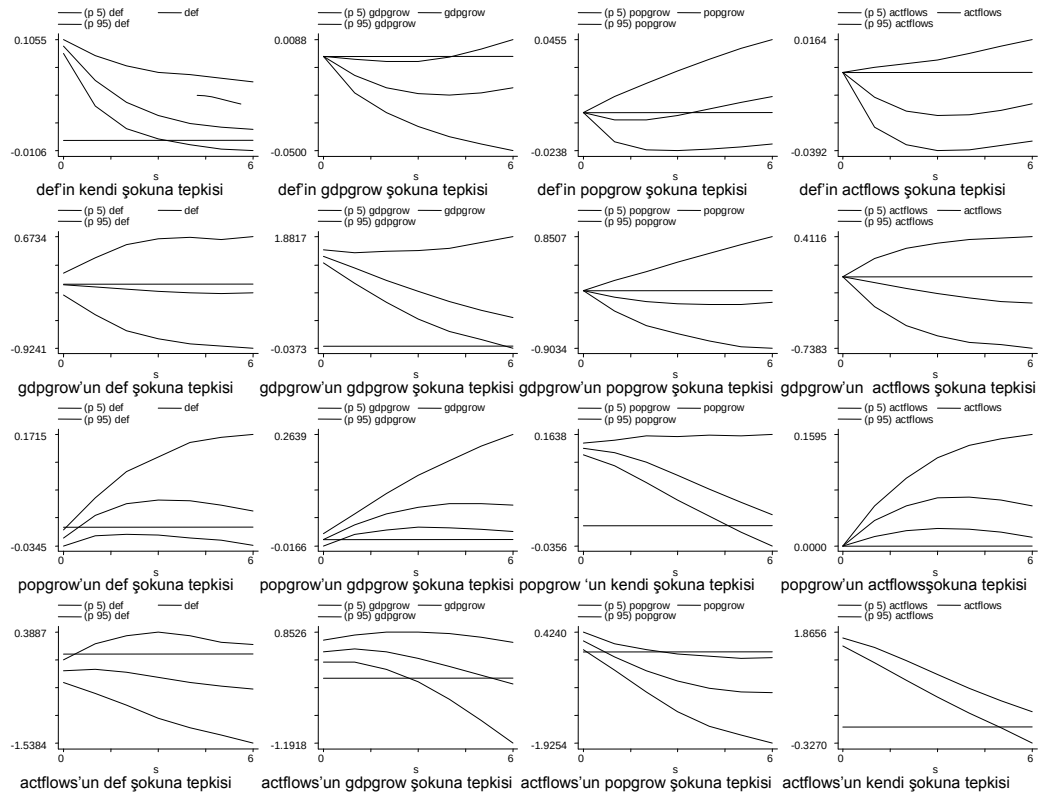
Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

Analiz sonuçlarına göre savunma harcamaları ile nüfus artış hızı ve küreselleşme değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Fakat savunma harcamalarının kendi geçmiş değeri ile % 1 düzeyinde pozitif ve ekonomik büyüme hızı ile % 10 düzeyinde anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur.

VAR denklem sisteminde yer alan diğer model sonuçlarına göre ise ekonomik büyüme hızı ile kendi geçmiş değeri arasında anlamlı bir pozitif ilişki vardır. Nüfus artış hızının ise yer alan açıklayıcı değişkenler arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Küreselleşme değişkeni ile nüfus artış hızı arasında negatif, küreselleşme değişkeninin gecikmeli değeri ile pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Şekil 21’de panel VAR modelinden hareketle elde edilen etki-tepki grafikleri gösterilmiştir.

Şekil 21: Savunma Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Şekil 21'in ilk satırında yer alan grafiklerde savunma harcamalarının ekonomik büyüme, nüfus artış hızı, küreselleşme göstergesi ve kendi şoklarına karşı verdiği tepkiler gösterilmektedir. Savunma harcamalarının küreselleşme göstergesinde ve nüfus artış hızında yaşanan bir şoka anlamlı bir tepki vermemektedir. Buna karşılık kendi şoklarına karşı anında azalan pozitif bir tepki vermektedir. Ekonomik büyüme hızı şoklarına karşı ise negatif bir tepki vermektedir. Bu tepki ilk dönemlerde artmakta yaklaşık 3 dönem sonrasında azalmaya başlamaktadır.

Tablo 20: Savunma Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması

	DEF	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
DEF	0,7644	0,0984	0,0343	0,1026
GDPGROW	0,0118	0,9082	0,0282	0,0517
POPGROW	0,0703	0,3206	0,4370	0,1720
ACTFLOWS	0,1367	0,0786	0,2524	0,5322

Varyans ayrıştırması sonuçlarına göre savunma harcamalarındaki değişimlerin büyük bir kısmı (% 76) kendi değerindeki değişmeler ile açıklanmaktadır. Küreselleşmedeki değişmeler % 10'luk, ekonomik büyüme hızındaki değişmeler % 9,8'lik ve nüfus artış hızı ise % 3'lük kısmı açıklamaktadır.

3.4.4.4. Küreselleşmenin Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi

Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması içerisinde yer alan harcama türlerinden birisi de kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamalarıdır. Aşağıdaki tabloda VAR analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 21: Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

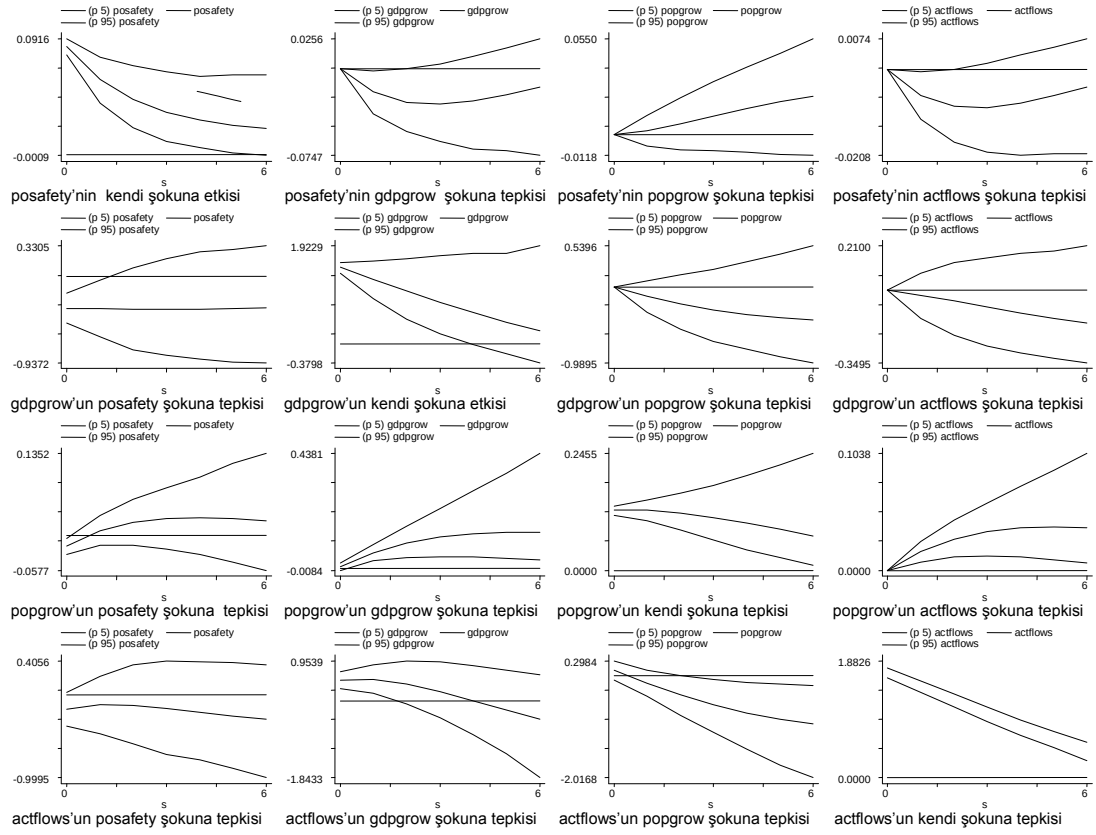
İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	POSAFETY(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
POSAFETY(t)	0,644*** (4,089)	-0,012* (-1,814)	0,021 (0,510)	-0,003* (-1,728)
GDPGROW(t)	-0,847 (-0,351)	0,853*** (6,580)	-0,934 (-0,941)	-0,014 (-0,380)
POPGROW(t)	0,448*** (2,652)	0,032*** (2,969)	0,988*** (10,656)	0,009*** (3,133)
ACTFLOWS(t)	0,222 (0,094)	0,054 (0,529)	-1,942** (-1,983)	0,885*** (24,404)

Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

VAR modeli sonuçlarına göre kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamaları kendi geçmiş değeri ile pozitif ve anlamlı; ekonomik büyüme hızı ve küreselleşme göstergesi ile negatif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Ekonomik büyüme hızı kendi geçmiş değeri ile anlamlı bir pozitif ilişkiye sahipken, nüfus artış hızı ile açıklayıcı değişkenler arasında anlamlı bir pozitif ilişkiye sahiptir. Küreselleşme göstergesi ile nüfus artış hızı arasında negatif, kendi geçmiş değerleri ile pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Şekil 22: Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Etki-tepki grafiğinin ilk satırında kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamalarının ekonomi büyüme hızı, nüfus artış hızı, küreselleşme göstergesi ve kendi şoklarına karşı verdiği tepkiler gösterilmiştir. Buna göre kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamaları kendi şoklarına karşı anında pozitif bir tepki vermektedir. İstatistiki olarak anlamlı olan bu tepki zamanla azalmakta ve 6 dönem sonra anlamsız hale gelmektedir. GDPGROW da yaşanan bir şoka ise negatif anlamlı bir tepki vermektedir. Bu tepkinin yaklaşık 3 dönem sonra istatistiki olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Nüfus artış hızına karşı kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamalarının verdiği tepkilerin istatistiki olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir. Küreselleşme göstergesinde yaşanan bir şok karşısında ise negatif bir tepki vermektedir. İstatistiki olarak yaklaşık iki dönem anlamlı gözükürken bu tepki zamanla azalmaktadır.

Tablo 22: Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması

	POSAFETY	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
POSAFETY	0,6905	0,1606	0,1346	0,0141
GDPGROW	0,1307	0,7141	0,1356	0,0194
POPGROW	0,0193	0,5560	0,3821	0,0424
ACTFLOWS	0,0309	0,1509	0,2862	0,5318

Varyans ayırıştırması sonuçlarına göre kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamalarındaki dalgalanmaların büyük bir kısmı kendi değerindeki değişimler ile açıklanmaktadır. Yaklaşık % 16'si ekonomik büyüme, % 13'ü nüfus artış hızı ve % 1,4 gibi çok küçük bir kısmı ise küreselleşme göstergesi tarafından açıklanmaktadır.

3.4.4.5. Küreselleşmenin Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları Üzerine Etkisi

Ekonomik işler ve hizmetlere yönelik yapılan harcamalar için yapılan VAR modeli sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 23: Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

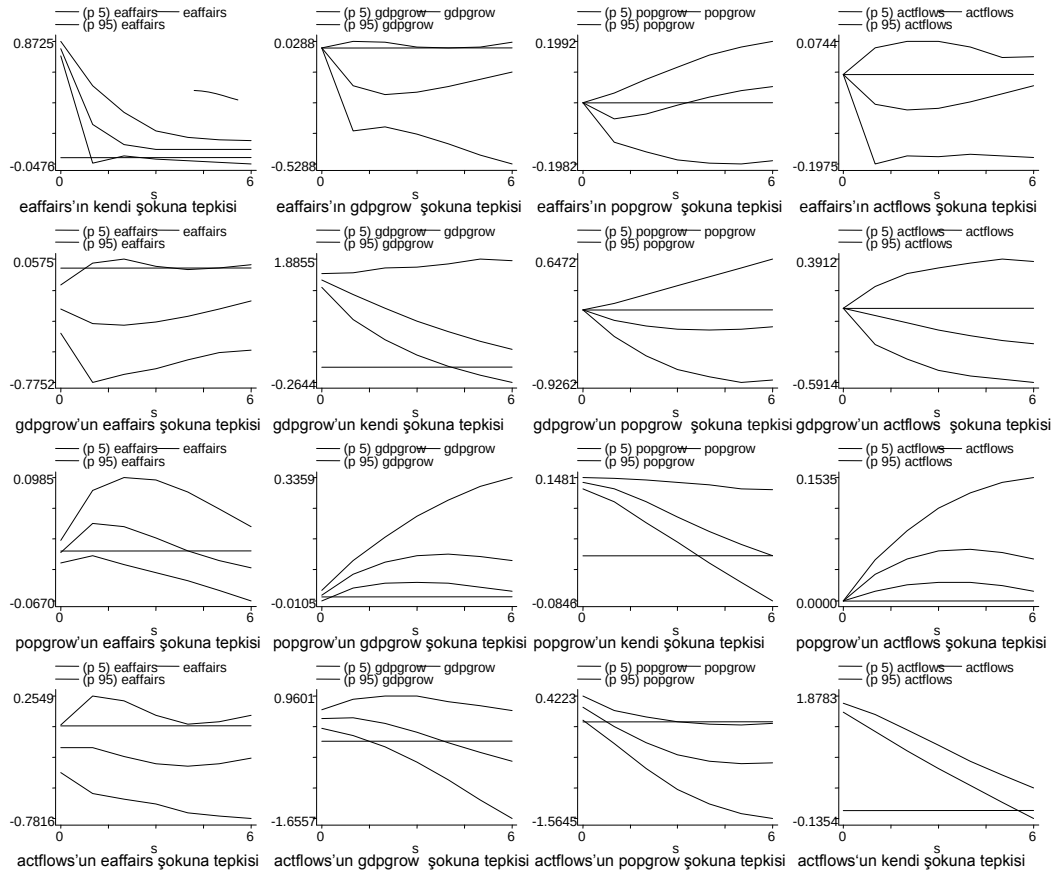
İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	EAFFAIRS(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
EAFFAIRS(t)	0,261 (1,071)	-0,101 (-1,525)	-0,309 (-0,880)	-0,036 (-0,801)
GDPGROW(t)	-0,182 (-0,559)	0,846*** (6,212)	-0,881 (-0,920)	-0,031 (-0,403)
POPGROW(t)	0,063* (1,909)	0,034*** (2,834)	0,880*** (10,088)	0,018*** (2,680)
ACTFLOWS(t)	-0,007 (-0,022)	0,052 (0,476)	-2,088** (-2,293)	0,890*** (11,837)

Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

Panel VAR modeli sonuçlarına göre ekonomik işler ve hizmetler harcamaları ile küreselleşme göstergesi ve diğer açıklayıcı değişkenler arasında anlamlı bir ilişki

tespit edilememiştir. Ekonomik büyüme hızı ile sadece geçmiş değerleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Nüfus artış hızı ile açıklayıcı tüm değişkenler arasında pozitif, küreselleşme göstergesi ile nüfus artış hızı arasında negatif, gecikmeli değeri ile pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Şekil 23: Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Etki tepki grafikerine göre ekonomik işler ve hizmetler harcamalarının sadece kendi şoklarına verdiği tepkinin istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik işler ve hizmetler harcamaları kendi şokuna hemen pozitif bir tepki vermekte ve aynı hızda bu tepki azalmaktadır. Ekonomik büyüme hızı, nüfus artış hızı ve küreselleşme göstergesinde yaşanan şoklara karşı verdiği tepki ise istatistiki olarak anlamsız gözükmektedir.

Tablo 24: Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması

	EAFFAIRS	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
EAFFAIRS	0,7674	0,1911	0,0190	0,0223
GDPGROW	0,0988	0,7983	0,0425	0,0603
POPGROW	0,0390	0,4885	0,3439	0,1284
ACTFLOWS	0,0390	0,1505	0,1700	0,6403

Varyans ayırıştırması sonuçlarına göre ise ekonomik işler ve hizmetler harcamalarındaki dalgalanmaların büyük bir kısmı (% 76) kendi değerindeki değişimlerden kaynaklanmaktadır. % 19'u ekonomik büyüme, % 2'si küreselleşme göstergesi ve % 1,9'u nüfus artış hızındaki değişimlerden kaynaklanmaktadır.

3.4.4.6. Küreselleşmenin Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi

Çevrenin korunması amacıyla yapılan kamu harcamaları ve küreselleşme ilişkisine ait analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 25: Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	ENPROTEC(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
ENPROTEC(t)	0,718*** (3,358)	-0,004 (-0,435)	0,036 (0,534)	-0,001 (-0,310)
GDPGROW(t)	-1,047 (-0,292)	0,836*** (4,715)	-0,466 (-0,342)	-0,038 (-0,385)
POPGROW(t)	0,625 (1,639)	0,043** (2,294)	0,742*** (5,113)	0,022** (2,081)
ACTFLOWS(t)	-0,264 (-0,078)	0,047 (0,310)	-2,077* (-1,648)	0,888*** (9,448)

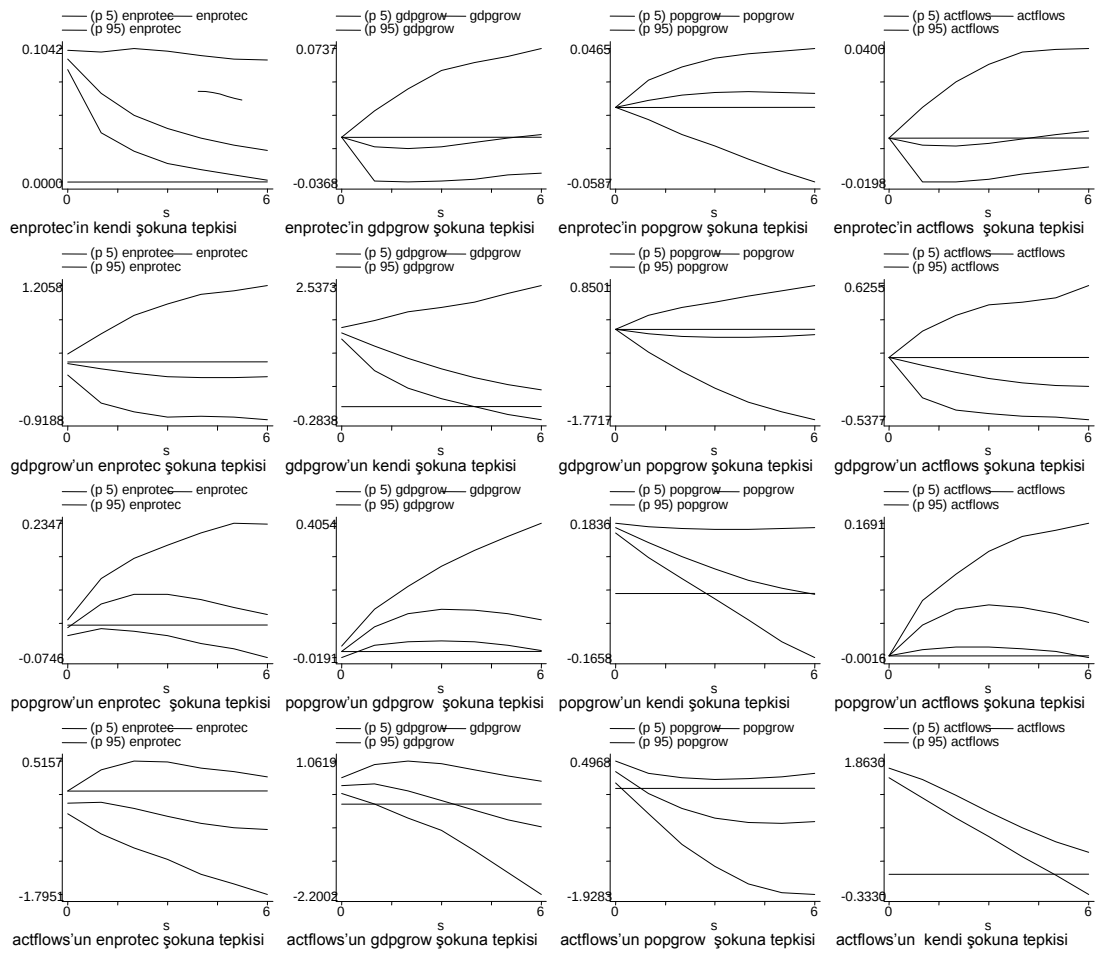
Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

Panel VAR modeli sonuçlarına göre devletin, çevrenin korunması için yaptığı harcamaların geçmiş dönem harcama düzeyine bağlı olduğu dolayısıyla bir kalıcılık sergilediği söylenebilir. Çevre koruma harcamaları ile bu harcama türünün gecikmeli

değeri arasında % 1 düzeyinde anlamlı bir pozitif ilişki tespit edilmiştir. Buna karşılık söz konusu harcama ile ekonomik büyüme hızı, nüfus artış hızı ve küreselleşme göstergesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Sistemde yer alan diğer modellerin sonuçlarına göre, ekonomik büyüme hızı ile gecikmeli değeri arasında pozitif; nüfus artış hızı ile ekonomik büyüme, kendi gecikmeli değeri ve küreselleşme göstergesi arasında pozitif, küreselleşme göstergesi ile nüfus artış hızı arasında negatif ve kendi gecikmeli değeri ile pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Şekil 24: Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Şekil 24'ün ilk satırında yer alan grafikler çevre koruma hizmetleri harcamalarının, ekonomik büyüme hızı, nüfus artış hızı ve küreselleşme göstergesinde meydana gelen şoklara verdiği tepkiler gösterilmektedir. Buna göre

evre koruma hizmetleri kendisinden kaynaklanan bir çok karşısında pozitif bir tepki vermektedir. 6 döneme kadar anlamlı görünen bu tepki zamanla azalmaktadır. evre koruma hizmetlerine yapılan harcamaların nüfus artış hızı, ekonomik büyüme ve kreselleşe göstergesinde yaşanan şoklara karşı verdiği tepkilerin anlamsız olduğu görülmektedir.

Tablo 26: evre Koruma Hizmetler Harcamaları için ngr Hata Varyansı Ayırıtması

	ENPROTEC	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
ENPROTEC	0,9440	0,0147	0,0367	0,0044
GDPGROW	0,0517	0,8808	0,0158	0,0516
POPGROW	0,0956	0,4688	0,3340	0,1013
ACTFLOWS	0,1567	0,1594	0,1354	0,5483

Varyans ayırıtması analiz sonuçlarına göre de evre koruma hizmetlerindeki dalgalanmaların kaynağının yine kendisi olduğu görülmektedir. evre koruma hizmetlerine yapılan harcamaların % 94 gibi büyük bir kısmı kendisi, % 1,4' ekonomik gelişme, % 3,6'sı nüfus artış hızı ve % 0,4'lk kısmı ise kreselleşe göstergesindeki değişimler ile açıklanmaktadır.

3.4.4.7. Küreselleşmenin İşkan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları zerine Etkisi

İşkan ve toplum refahı hizmetleri için yapılan panel VAR modeli tahmin sonuçları Tablo 27'de sunulmuştur.

Tablo 27: İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

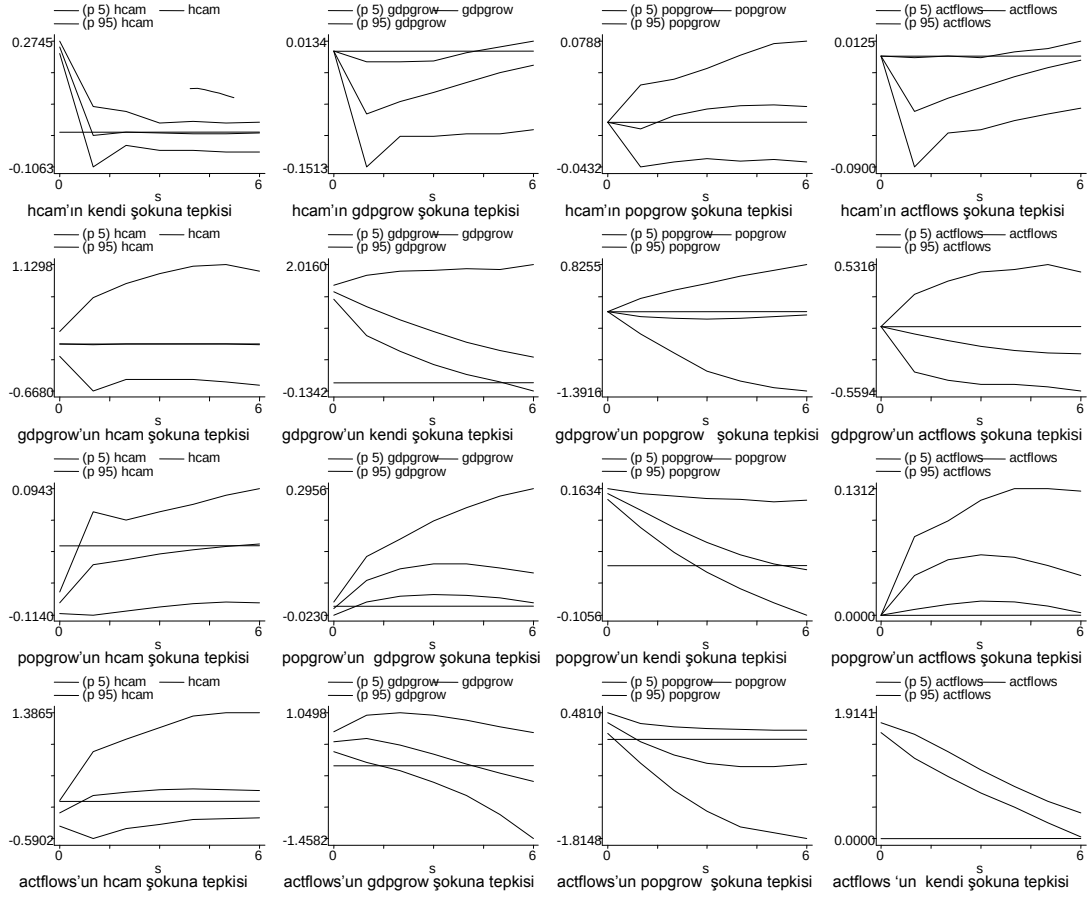
İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	HCAM(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
HCAM(t)	-0,059 (-0,313)	-0,044** (-1,997)	0,010 (0,059)	-0,025 (-1,611)
GDPGROW(t)	-0,240 (-0,185)	0,848*** (5,195)	-0,439 (-0,306)	-0,038 (-0,330)
POPGROW(t)	0,159 (0,879)	0,036* (1,959)	0,725*** (4,501)	0,023 (1,769)
ACTFLOWS(t)	0,241 (0,202)	0,063 (0,473)	-2,073 (-1,561)	0,897*** (8,208)

Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

VAR modeli sonuçlarına göre iskan ve toplum refahı hizmetlerine yönelik kamu harcamaları ile ekonomik büyüme hızı arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. İskan ve toplum refahı hizmetleri harcamalarının küreselleşme göstergesi ve nüfus artış hızı ile istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Sistemde yer alan diğer modellerin sonuçlarına göre ise ekonomik büyüme ile kendi gecikmeli değerine anlamlı pozitif bir tepki vermekte; küreselleşme göstergesi kendi gecikmeli değerine; nüfus artış hızı ise ekonomik büyüme ve kendi gecikmeli değerine pozitif bir tepki vermektedir.

Şekil 25: İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Şekil 25'in ilk satırında iskan ve refah hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının, ekonomik büyüme, nüfus artış hızı ve küreselleşme göstergesindeki bir şoka verdiği tepkiler gösterilmektedir. İskan ve refah hizmetleri harcamaları kendi şoklarına anında anlamlı pozitif bir tepki vermekte ve bu tepki yaklaşık bir dönem sonra kaybolmaktadır. Bu harcama türü ekonomik büyüme hızı şokuna karşılık pozitif bir tepki vermekte, bir dönem sonra en yüksek seviyeye ulaşan bu tepki daha sonra azalmaktadır. Bu tepkinin yaklaşık 5. dönemden sonra anlamlı istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Küreselleşme göstergesinde meydana gelen bir şoka ise pozitif tepki vermekte, bu tepki birinci dönemde en yüksek seviyesine ulaşmakta ve daha sonra azalmaktadır. 3 dönem sonra ise tepkinin anlamsız olduğu görülmektedir. Nüfus artış hızına karşı verdiği tepki anlamlı değildir.

Tablo 28: İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması

	HCAM	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
HCAM	0,7459	0,1899	0,0158	0,0482
GDPGROW	0,0001	0,9460	0,0078	0,0459
POPGROW	0,0792	0,4333	0,3540	0,1333
ACTFLOWS	0,0176	0,1226	0,1076	0,7521

İskan ve toplum hizmetleri harcamalarındaki dalgalanmaların kaynaklarını araştırmak için yapılan varyans ayırıştırması sonuçlarına göre ise en büyük payın (% 74) kendi değerindeki değişimler olduğu görülmektedir. Yaklaşık % 19'luk kısmın ekonomik büyüme hızındaki değişimlerden, % 1,5'lik kısmın nüfus artış hızındaki değişimlerden ve % 4,8'lik kısmın ise küreselleşmeden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

3.4.4.8. Küreselleşmenin Sağlık Harcamaları Üzerine Etkisi

Aşağıdaki tabloda sağlık harcamaları için kurulan panel VAR modeli tahmin sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 29: Sağlık Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	HE(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
HE(t)	0,623*** (4,808)	-0,070** (-2,333)	0,382** (2,200)	-0,009 (-1,414)
GDPGROW(t)	-0,240 (-0,395)	0,831*** (4,819)	-0,842 (-0,865)	-0,006 (-0,175)
POPGROW(t)	0,110** (2,420)	0,042*** (3,145)	0,911*** (10,427)	0,006** (2,507)
ACTFLOWS(t)	0,250 (0,443)	0,081 (0,578)	-1,654* (-1,823)	0,864*** (25,543)

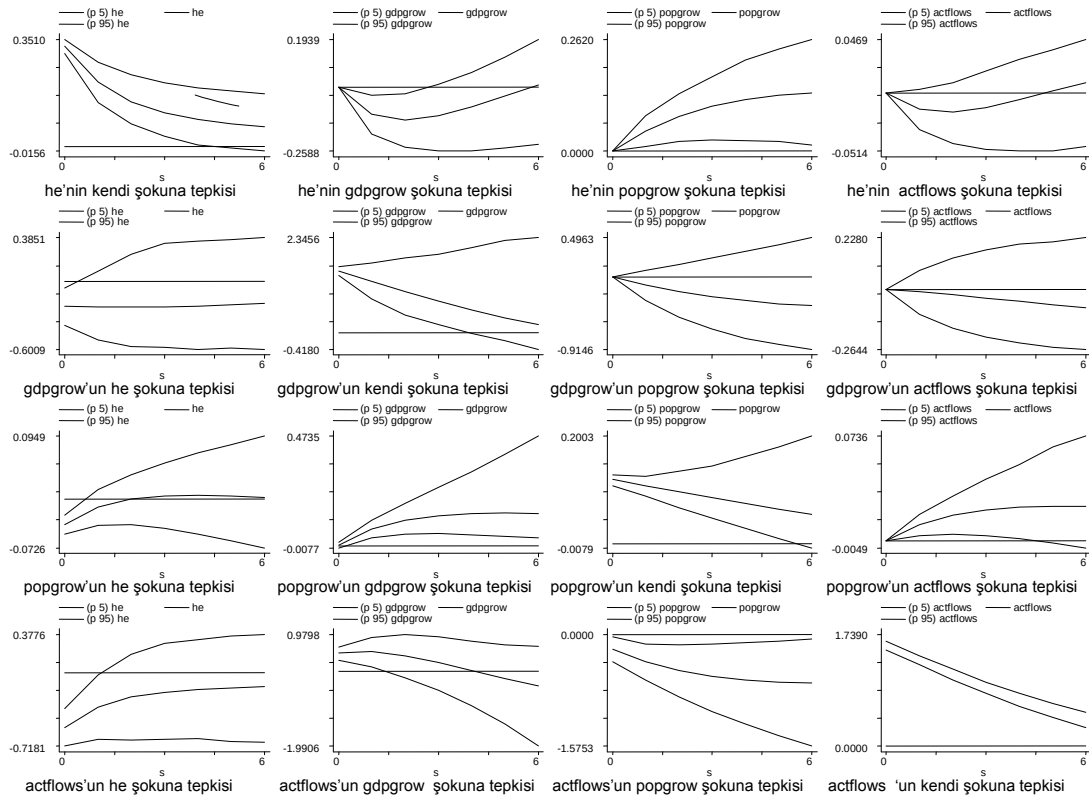
Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

Panel VAR modelinin tahmin sonuçlarına göre küreselleşmenin sağlık harcamaları üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Sağlık harcamaları ile nüfus artış hızı arasında % 5 düzeyinde anlamlı bir pozitif ilişki tespit edilmiştir. Sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme hızı arasında ise % 5 düzeyinde anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur. Kamu sağlık harcamaları ile kendi gecikmeli değeri arasında % 1 düzeyinde anlamlı pozitif bir ilişki vardır. Dolayısıyla bir önceki dönem sağlık harcamalarında yaşanan bir artışın cari dönem sağlık harcamalarındaki artışta etkili olduğu ifade edilebilir.

VAR modelinde yer alan diğer denklemlerin sonuçlarına göre ekonomik büyüme hızı ile kendi gecikmeli değeri arasında pozitif; nüfus artış hızı ile ele alınan tüm açıklayıcı değişkenler arasında pozitif; küreselleşme ile nüfus artış hızı arasında negatif, kendi gecikmeli değeri ile pozitif anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil 26: Sağlık Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Şekil 26'nın ilk satırında yer alan grafikler kamu sağlık harcamalarının, küreselleşme, nüfus artış hızı, ekonomik büyüme ve kendi şoklarına verdiği tepkileri göstermektedir. Buna göre kamu sağlık harcamaları kendi şoklarına karşı anında

pozitif bir tepki vermektedir. Zamanla azalan bu tepki 5 dönem sonunda istatistiki olarak anlamlı gözükmemektedir. Ekonomik büyüme hızında yaşanan bir şoka karşı ise kamu sağlık harcamaları negatif bir tepki vermektedir. Tepki 2. döneme kadar artarak devam etmekte 2. dönemden sonra azalmaya başlamaktadır. Nüfus artış hızındaki bir şoka karşı kamu sağlık harcamalarının pozitif bir tepki verdiği ve bu tepkinin zamanla arttığı görülmektedir. Küreselleşme göstergesinde yaşanan bir şoka ise kamu sağlık harcamalarının istatistiki olarak anlamlı bir tepki göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 30: Sağlık Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması

	HE	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
HE	0,5132	0,1787	0,3027	0,0053
GDPGROW	0,0555	0,8207	0,1172	0,0064
POPGROW	0,0082	0,6877	0,2843	0,0196
ACTFLOWS	0,0393	0,1526	0,2248	0,5831

Sağlık harcamalarında gözlemlenen değişimlerin kaynaklarına bakıldığında ise en büyük payın % 51 ile kendi değişimlerinden kaynaklandığı görülmektedir. İkinci olarak % 30’la söz konusu değişimler nüfus artış hızından kaynaklanmaktadır. Ekonomik büyümedeki değişimler ise kamu sağlık harcamalarındaki dalgalanmaların yaklaşık olarak % 17’sini açıklayabilmektedir. Küreselleşme değişkeni ise sağlık harcamalarındaki dalgalanmalarda % 0,5 gibi küçük bir kısmı açıklayabilmektedir.

3.4.4.9. Küreselleşmenin Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi

Tablo 31’de küreselleşmenin dinlenme, kültür ve din hizmetleri harcamaları üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik analiz sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 31: Dinlenme Kùltür ve Din Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

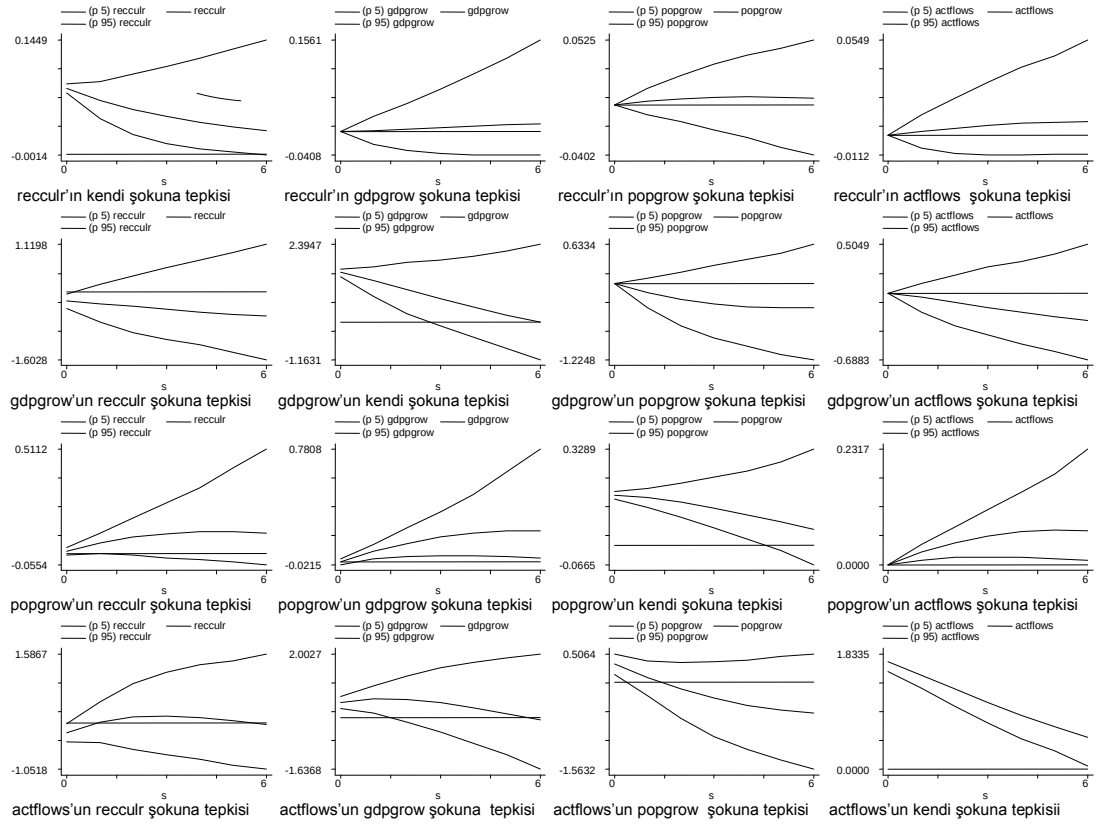
İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	RECCULR(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
RECCULR(t)	0,817*** (4,319)	0,0005 (0,062)	0,015 (0,402)	0,001 (0,417)
GDPGROW(t)	-1,076 (-0,305)	0,838*** (4,971)	-0,768 (-0,869)	-0,024 (-0,411)
POPGROW(t)	0,643* (1,653)	0,041** (2,395)	0,923*** (8,773)	0,014** (3,463)
ACTFLOWS(t)	2,998 (0,856)	0,109 (0,753)	-1,159 (-1,292)	0,871*** (16,512)

Not: Tabloda ÷lkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

Panel VAR modeli tahmin sonuçlarına göre dinlenme, kùltür ve din harcamaları ile küreselleşme arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Sadece kendi gecikmeli değeri ile anlamlı pozitif bir ilişkiye sahip olduğu bulgusu elde edilebilmiştir. Dolayısıyla söz konusu harcamaların kalıcılık sergilediğı söylenebilir.

VAR sisteminde yer alan diğer modellerin tahmin sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile kendi gecikmeli değeri arasında pozitif; nüfus artış hızı ile açıklayıcı tüm değişkenler arasında pozitif; küreselleşme göstergesinin ise kendi gecikmeli değeri ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu gör÷lmüştür.

Şekil 27: Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Etki-tepki grafiklerinde de Panel VAR tahminine benzer sonuçlar sunmaktadır. Grafiğin ilk satırında dinlenme, kültür ve din hizmetleri harcamalarının ekonomik büyüme, nüfus artış hızı, küreselleşme ve kendi şoklarına verdiği tepkileri göstermektedir. Bunlardan sadece kendi şoklarına verdiği tepkinin anlamlı olduğu söylenebilir. Dinlenme, kültür ve din hizmetleri harcamaları kendi şokları karşısında anında pozitif bir tepki vermekte ve bu tepki zamanla sönmemektedir.

Tablo 32: Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayrıştırması

	RECCULR	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
RECCULR	0,9322	0,0405	0,0095	0,0176
GDPGROW	0,2266	0,6257	0,0934	0,0542
POPGROW	0,1327	0,5722	0,2364	0,0586
ACTFLOWS	0,0157	0,1389	0,1368	0,7083

Varyans ayrıştırması sonuçları da dinlenme, kültür ve din hizmetleri harcamalarında meydana gelen dalgalanmaların en büyük kaynağının (% 93) kendi değerindeki değişimler olduğunu göstermektedir. Bu harcama kalemindeki dalgalanmaların % 4'ü ekonomik büyüme, % 0,9'u nüfus artış hızı ve % 1,7'si küreselleşme göstergesindeki değişimler ile açıklanabilmektedir.

3.4.4.10. Küreselleşmenin Eğitim Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi

Aşağıdaki tabloda küreselleşmenin eğitim hizmetleri harcamaları üzerindeki etkisini araştırmak için yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 33: Eğitim Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

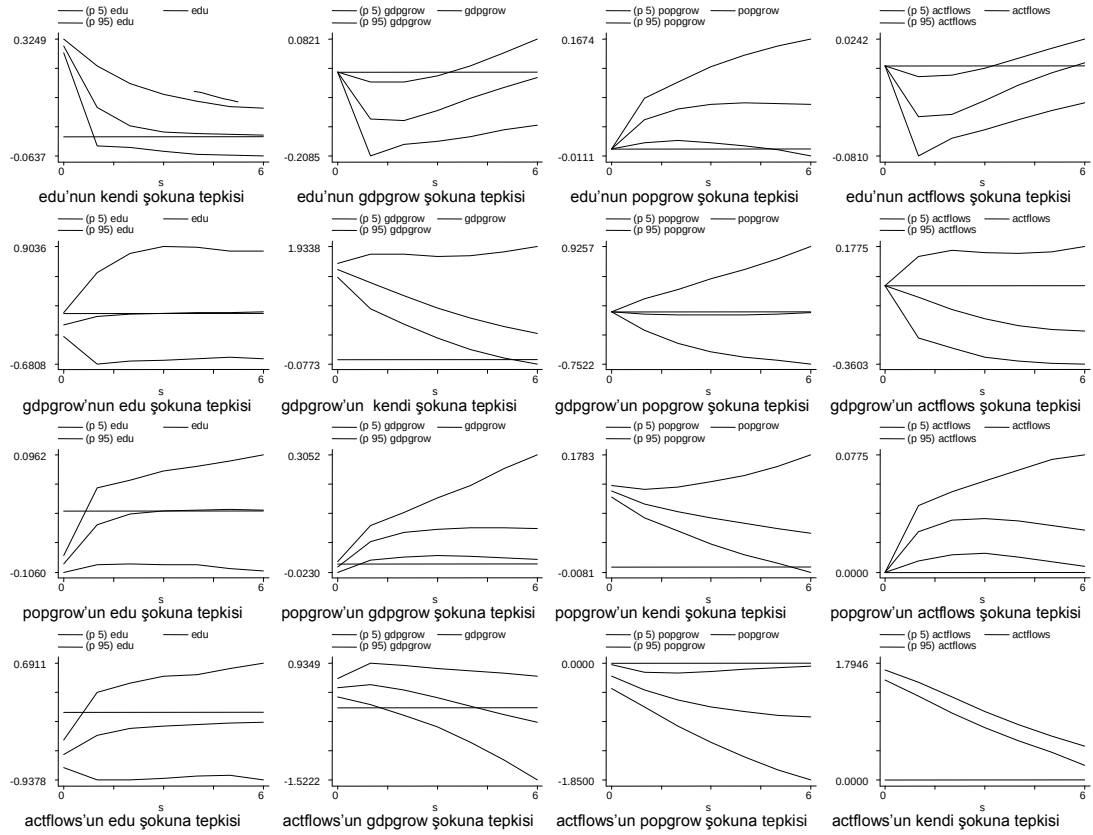
İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	EDU(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
EDU(t)	0,336 (1,130)	-0,065* (-1,945)	0,316* (1,914)	-0,026** (-1,982)
GDPGROW(t)	0,108 (0,084)	0,863*** (5,263)	-0,380 (-0,353)	-0,032 (-0,484)
POPGROW(t)	0,229 (1,587)	0,040** (2,286)	0,857*** (8,379)	0,015** (2,330)
ACTFLOWS(t)	0,098 (0,078)	0,057 (0,408)	-2,016* (-1,897)	0,889*** (13,984)

Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

Panel VAR modeli tahmin sonuçlarına göre eğitim harcamaları ile küreselleşme arasında % 5 anlam düzeyinde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Eğitim harcamaları ile nüfus artış hızı arasında da % 10 düzeyinde anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Fakat ekonomik büyüme ile % 10 anlam düzeyinde negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

VAR sisteminde yer alan diğer modellerin tahmin sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile kendi gecikmeli değeri arasında pozitif; nüfus artış hızı ile ekonomik büyüme, küreselleşme ve kendi gecikmeli değeri ile pozitif; küreselleşme ile kendi gecikmeli değeri arasında pozitif, nüfus artış hızı arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Şekil 28: Eğitim Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Şekil 28'in ilk satırında eğitim harcamalarının kendi şoklarına, ekonomik büyüme, nüfus artış hızı ve küreselleşme göstergesindeki şoklara verdiği tepkiler gösterilmiştir. Eğitim harcamalarının kendi şoklarına karşı pozitif bir tepki verdiği ve bu tepkinin hızlı bir şekilde azaldığı görülmektedir. Eğitim harcamaları ekonomik büyüme şokuna karşı negatif bir tepki vermektedir. Zamanla azalan bu tepkinin 3 dönem sonra istatistiki olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Nüfus artış hızı şokuna karşı ise zamanla artan bir tepki verdiği gözlemlenmiştir. Küreselleşmeden kaynaklı bir şoka ise eğitim harcamaları negatif bir tepki vermektedir. 1. dönem sonunda en yüksek seviyesine ulaşan bu tepki zamanla azalmakta ve 3. dönem sonrası istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.

Tablo 34: : Eğitim Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayırıştırması

	EDU	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
EDU	0,5477	0,2342	0,1870	0,0309
GDPGROW	0,0034	0,9593	0,0015	0,0356
POPGROW	0,0618	0,5100	0,3778	0,0501
ACTFLOWS	0,0363	0,0970	0,3058	0,5607

Varyans ayırıştırması sonuçlarına göre eğitim harcamalarındaki dalgalanmaların açıklanmasında küreselleşme göstergesi küçük bir paya sahiptir. Eğitim harcamalarındaki dalgalanmaların % 3'ü küreselleşme göstergesindeki değişimlerden kaynaklanmaktadır. Eğitim harcamalarındaki değişimlerin % 54 gibi büyük bir kısmı kendi değişimlerinden kaynaklanmaktadır. Ekonomik büyüme bu değişimlerin % 23'ünü nüfus artış hızı ise % 18 ini açıklayabilmektedir.

3.4.4.11. Küreselleşmenin Sosyal Güvenlik Hizmetleri ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları Üzerine Etkisi

Tablo 35'te fonksiyonel harcama sınıflandırması içerisinde son sırada yer alan sosyal güvenlik harcamaları için yapılan analiz sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 35: Sosyal Güvenlik Hizmetleri Ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları: Panel VAR Modeli Tahmin Sonuçları

İçsel Değişkenler	Dışsal Değişkenler			
	SOCIALPR(t-1)	GDPGROW(t-1)	POPGROW(t-1)	ACTFLOWS(t-1)
SOCIALPR(t)	0,280 (1,509)	-0,274*** (-3,539)	-0,362 (-0,551)	-0,061*** (-2,630)
GDPGROW(t)	-0,009 (-0,030)	0,857*** (5,549)	-0,491 (-0,444)	-0,030 (-0,639)
POPGROW(t)	0,054* (1,800)	0,038*** (2,699)	1,010*** (9,152)	0,011*** (2,914)
ACTFLOWS(t)	0,1313 (0,437)	0,073 (0,587)	-1,386 (-1,178)	0,874*** (19,558)

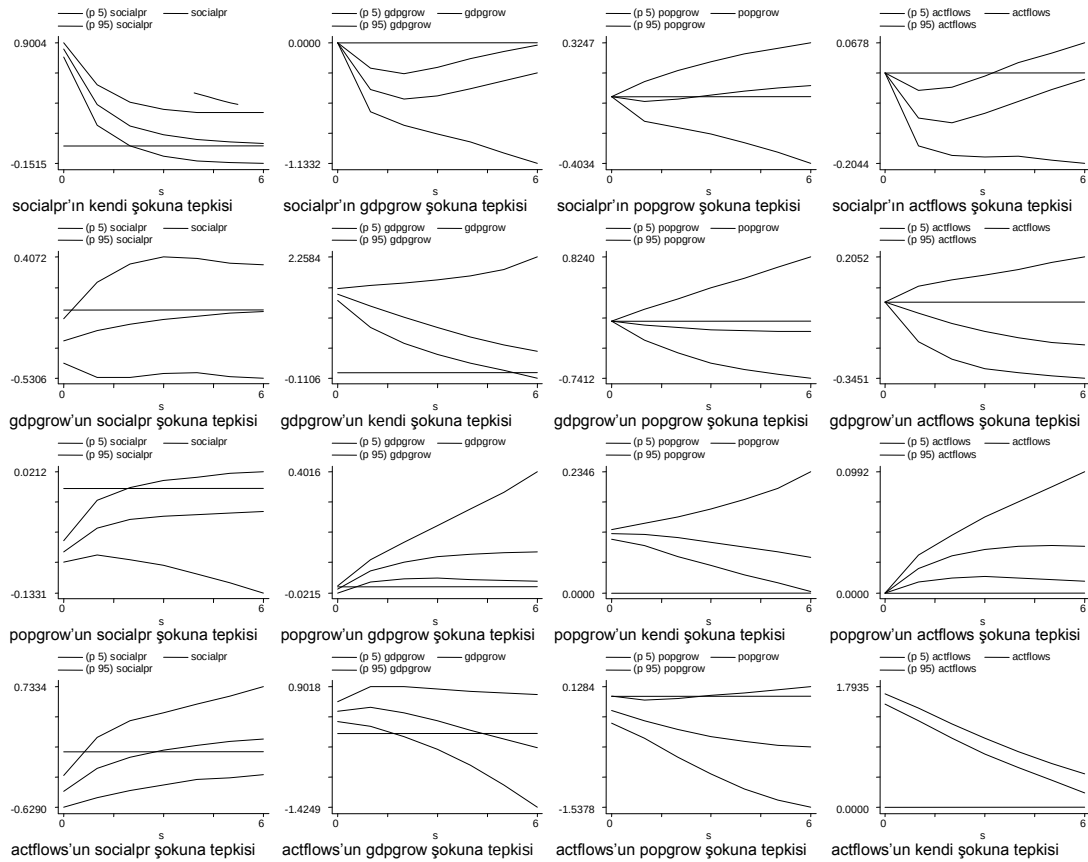
Not: Tabloda ülkeye özgü zaman ve sabit etkiler kaldırıldıktan sonra sistem GMM ile tahmin sonuçlarını gösterilmektedir. Parantez içerisinde yer alan rakamlar heteroskedastisite düzeltilmesi yapılmış t istatistikleridir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan sonuçları göstermektedir.

Panel VAR modeli tahmin sonuçlarına göre sosyal güvenlik harcamalarının küreselleşme göstergesine negatif bir tepki verdiği görülmektedir. Bu tepki % 1

düzeyinde anlamlıdır. Ekonomik büyüme ile de sosyal güvenlik harcamaları arasında % 1 düzeyinde anlamlı negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

VAR sisteminde yer alan diğer model tahmini sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile kendi gecikmeli değeri arasında pozitif; nüfus artış hızı ile tüm açıklayıcı değişkenler arasında pozitif; küreselleşme göstergesi ile kendi gecikmeli değeri arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Şekil 29: Sosyal Güvenlik Hizmetleri Ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları Etki-Tepki Grafiği

Etki-tepki analizi sonuçlarına göre sosyal güvenlik harcamalarının, ekonomik büyüme, nüfus artış hızı ve küreselleşme şoklarına verdiği tepkiler yukarıdaki grafiğin ilk satırında sunulmuştur. Buna göre sosyal güvenlik harcamaları kendi şoklarına karşı anında pozitif bir tepki vermekte ve bu tepki hızlı bir şekilde azalmaktadır. Ekonomik büyüme şoklarına ise negatif bir tepki vermektedir. Bu tepki 2. döneme kadar artmakta ondan sonra ise azalmaktadır. Nüfus artış hızı şokuna karşı

ise sosyal güvenlik harcamalarının verdiği tepkinin istatistiki olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Ele alınan küreselleşme değişkeninde yaşanan bir şoka karşı ise verilen tepkinin negatif olduğu görülmektedir. Bu tepki 2. döneme kadar artarak devam etmekte daha sonra ise azalmaktadır. 3. dönem sonrasında ise tepkinin istatistiki olarak anlamsız olduğu görülmektedir.

Tablo 36: Sosyal Güvenlik Hizmetleri ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları için Öngörü Hata Varyansı Ayrıştırması

	SOCIALPR	GDPGROW	POPGROW	ACTFLOWS
SOCIALPR	0,4071	0,5623	0,0124	0,0180
GDPGROW	0,0140	0,9378	0,0157	0,0322
POPGROW	0,0822	0,5031	0,3638	0,0506
ACTFLOWS	0,0263	0,1077	0,2421	0,6237

Varyans ayrıştırması sonuçlarına göre ise sosyal güvenlik harcamalarındaki dalgalanmaların temel nedeninin ekonomik büyüme olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal güvenlik harcamalarındaki değişimin % 56'sı ekonomik büyüme tarafından, % 40'ı kendi değerindeki değişimlerden, % 1'i ise nüfus artış hızındaki değişimlerden kaynaklanmaktadır. Küreselleşme ise sosyal güvenlik harcamalarındaki değişimin % 1,8'ini açıklayabilmektedir.

3.4.5. Bulguların Genel Değerlendirmesi

Çalışmanın uygulamasında literatürde son yıllarda yaygınlaşan panel VAR modeli kullanılmıştır. Panel VAR modelinin tahmininden önce konuyla ilgili uygulamalı literatür incelenmiştir. Bu noktada özellikle zaman serisi, yatay kesit analizi, panel veri analizi gibi yöntemlerin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmüş olmakla birlikte panel VAR modelleri ile tahmin yapılan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla çalışmanın uygulama kısmı küreselleşme-kamu harcamaları ilişkisini yeni bir yöntem ile inceleyerek küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisine yönelik tartışmalara katkı sağladığı düşünülmektedir.

Panel VAR modelinin tahmininden önce panel verisinin durağanlıkları çeşitli birim kök testi analizleri ile sınanmıştır. Yapısal kırılmaları dikkate almayan panel birim kök testi sonuçlarına göre verilerin bir kısmının durağan bir kısmının ise

durağan olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir ifadeyle bazı verilerin zamanla ortalama değerlerine dönmedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca panel veri kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak geliştirilen ve yapısal kırılmaları da dikkate alan panel birim kök testi ile de birim kök sınamaları yapılmıştır. Yapısal kırılmaların dikkate alınması ile kullanılan panel verisinin durağan olduğu sonucuna ulaşılmış ve ardından ise seçilen küreselleşme göstergesi ile her bir kamu harcaması için panel VAR modeli kurulmuş ve tahmin edilmiştir.

Ayrıştırılmış ve toplam kamu harcamaları verisi ile küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik yapılan panel VAR analizi sonuçları harcama türlerine göre farklılaşmaktadır. Toplulaştırılmış veri ile yapılan analizde küreselleşmenin toplam kamu harcamaları üzerindeki etkisinin negatif olduğu saptanmıştır. Bu sonuç OECD üyesi ülkelerde ele alınan dönem itibarıyla etkinlik hipotezinin ve dolayısıyla etkinlik hipotezi argümanlarının geçerli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Başka bir ifadeyle küreselleşme sürecinde artan vergi rekabeti ve devletin hacminin küçültülmesi argümanı geçerlidir.

Ayrıştırılmış veriler ile yapılan analizlerde ise küreselleşmenin fonksiyonel sınıflandırma içerisinde yer alan on farklı harcama türünün yedisinde istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı buna karşılık sadece üç harcama türü üzerinde negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Küreselleşmenin anlamlı bir azaltıcı etkiye sahip olduğu harcama türleri kamu düzeni ve güvenlik, eğitim, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine yönelik harcamalardır.

Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasında yer alan kamu harcama türleri için elde edilen analiz sonuçları kamusal mallar teorisindeki sınıflandırmalar çerçevesinde de değerlendirilebilir. Fonksiyonel sınıflandırmada yer alan kamu harcama türlerinin hangi kamusal mal ve hizmetler kategorisinde yer alması gerektiğine dair çeşitli araştırmalarda bir takım sınıflandırmalar kullanılmıştır (Gürbüz, 2008; Sanz ve Valenquez, 2004; Oxley ve Martin, 1991). Sanz ve Valenquez (2004) genel kamu hizmetleri, savunma, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamalarını pür/saf kamu malları; sağlık, eğitim, iskan ve toplum refahı hizmetleri harcamalarını merit/erdemli mallar; ekonomik işler, çevre koruma,

dinlenme, kültür ve din hizmetleri harcamalarını iktisadi hizmetler; sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri harcamalarını ise transferler şeklinde sınıflandırmıştır.

Tablo 37: Analiz Bulgularının Özeti

Kamusal Mallar Sınıflandırması	Fonksiyonel Sınıflandırma	Panel VAR Tahmin Sonuçlarının Değerlendirilmesi
Saf/Pür Kamu Malları	Genel Kamu Hizmetleri	-
	Savunma Hizmetleri	-
	Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	Etkinlik Hipotezi
İktisadi Hizmetler	Ekonomik İşler ve Hizmetler	-
	Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri	-
	Çevre Koruma Hizmetleri	-
Merit Mallar	İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri	-
	Sağlık Hizmetleri	-
	Eğitim Hizmetleri	Etkinlik Hipotezi
Transferler	Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri	Etkinlik Hipotezi
	Toplam Kamu Harcamaları	Etkinlik Hipotezi

Analiz sonuçlarına göre, saf kamusal mal olarak nitelendirilebilen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri ile küreselleşme göstergesi arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri; yabancıların kayıtlara geçirilmesi, göçmenlere çalışma ve seyahat belgelerinin verilmesi, polis işlerinin ve hizmetlerin idaresi, polis faaliyetleri için teçhizat temini, adli polis hizmetlerinin yürütülmesi, trafik güvenliği, yangından korunma ve yangın söndürme işleri, gözaltı ve rehabilitasyon alanlarının idaresi gibi hizmetleri kapsamaktadır. Ele alınan dönemde küreselleşmenin kamu düzeni ve güvenliğine yönelik kamu harcamaları üzerinde azaltıcı bir etkiye sahiptir. Bu durumun ortaya çıkmasında küreselleşme ile birlikte ülkeler arasında vize uygulamalarının azaltılmasının, artan bilgi akışının ve teknoloji transferlerinin etkili olduğu düşünülebilir.

Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri; kişilere, ailelere yapılan hizmet giderleri ve transferler ile kolektif olarak verilen hizmet giderlerini kapsamaktadır. Bu harcama türünde hastalık, malullük, yaşlılık, aile, çocuk, işsizlik yardımları gibi transferler yer almaktadır. Telafi edici etki hipotezi özellikle küreselleşmenin ekonomik güvensizliği arttıracaklarını ve bunun neticesinde bireylerin hükümetlerden daha fazla sosyal koruma talebinde bulunacaklarını ve bu yönde baskı

uygulayacaklarını savunmaktadır. Artan baskıların ise kamu harcamaları artışına neden olduğu çıkarsamasını yapmaktadır. Fakat yapılan analiz sonucuna göre ele alınan dönemde OECD üyesi ülkelerde telafi edici etki hipotezinin geçerli olmadığı; etkinlik hipotezini destekler nitelikte küreselleşmenin sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri harcamalarını azaltıcı bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulgular etkinlik hipotezinin geçerli olduğuna ilişkin uygulamalı literatürde yer alan çalışmaları destekler niteliktedir. Dolayısıyla ele alınan dönemde telafi edici etkinlik hipotezinin argümanlarının geçerli olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu sonuç; Rodrik (1997)'de belirtildiği gibi ele alınan ülkelerin belirli bir gelişmişlik düzeyine sahip olması ve seçilen ülkelerin dış ticaret hadlerinin nispeten istikrarlı olmasına bağlanabilir. Ayrıca Kim (2003) çeşitli dönemler itibariyle küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında disipline edici etkinin; bir anlamda etkinlik hipotezinin son yıllarda daha güçlü olduğuna dikkat çekmiştir.

Eğitim hizmetlerine yönelik harcamalar ise devlet tarafından öğrencilere sağlanan hizmetlerin giderlerini ve kolektif düzeyde sunulan hizmetlerin giderlerini kapsamaktadır. Okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim hizmetlerine yönelik harcamaları kapsamaktadır. Analiz sonuçlarına göre, OECD üyesi ülkelerde seçilen küreselleşme göstergesinin eğitim harcamaları üzerinde negatif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla eğitim harcamaları özelinde etkinlik hipotezinin geçerli olduğu ifade edilebilir. Bu sonuç Figlio ve Blonigen (2000) ile Nooruddin (2009) çalışmalarındaki sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Toplam kamu harcamaları için yapılan analiz sonuçlarına göre de ele alınan dönemde OECD üyesi ülkelerde etkinlik hipotezinin geçerli olduğuna dair bulgular elde edilmiştir.

Genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, ekonomik işler ve hizmetler, çevre koruma hizmetleri, iskan ve toplum refahı hizmetleri ve sağlık hizmetleri harcamaları ile küreselleşme göstergeleri arasında negatif bir ilişki tespiti edilmiş olmasına rağmen elde edilen katsayılar istatistiki olarak anlamsızdır. Dolayısıyla belirtilen kamu harcama türleri ile seçilen küreselleşme göstergesi arasında bir ilişkinin bulunmadığı yorumu yapılabilir. Benzer sonuç dinlenme kültür ve din hizmetleri harcamaları için de geçerlidir. Fakat bu harcama türü ile küreselleşme değişkeni arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamsız bir ilişki tespit edilmiştir. Bu

sonuçlar Dreher ve diğlerleri (2008a) ve Gemmell ve diğlerleri (2008) alışmalarını destekler niteliktedir. Elde edilen bu bulgulardan hareketle söz konusu harcama türleri için etkinlik ve telafi edici etki hipotezinin ifade ettiğı birbirine zıt etkilerin aynı anda ortaya çıktığı belirtilebileceğı gibi (Bretscher ve Hettich, 2002) böyle bir ilişkinin var olmadığı da söylenebilir.

SONUÇ

Çağımızda ülkeler arasında bireysel ve kurumsal düzeyde yoğun etkileşim ve iletişim yaşanmaktadır. Ülkelerin coğrafi sınırlarının önemini kaybederek daha çok bütünleşmesi olarak ifade edilebilen küreselleşme sosyal bilimlerin her alanında kendisini hissettirmektedir. Geniş bir etkileme alanına sahip olan küreselleşme farklı disiplin alanlarında farklı tanımlamalar sahiptir. Ekonomik anlamda emek, sermaye ve emtia piyasalarının bütünleşmesi şeklinde tanımlanan ekonomik küreselleşme 1980’li yıllardan sonra bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle hız kazanmıştır.

Tarihsel gelişim bakımından değerlendirildiğinde ise küreselleşme eğilimlerinin savaş dönemleri hariç bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu süreçte hem uygulanan politikalar hem de dünya genelinde artan bölgesel entegrasyonlar etkili olmuştur.

19. yüzyılın sonlarından itibaren hem kamu harcamaları hem de ülkelerin dışa açıklık düzeylerinde artışlar olduğu bilinmektedir. Kamu harcamaları ve küreselleşme arasında nasıl bir ilişkinin olduğu tartışması etkinlik ve telafi edici etki hipotezi bağlamında değerlendirilmektedir. Çağımızda ülkeler arasında bireysel ve kurumsal düzeyde yoğun etkileşim ve iletişim yaşanmaktadır. Ülkelerin coğrafi sınırlarının önemini kaybederek daha çok bütünleşmesi olarak ifade edilebilen küreselleşme sosyal bilimlerin her alanında kendisini hissettirmektedir. Geniş bir etkileme alanına sahip olan küreselleşme farklı disiplin alanlarında farklı tanımlamalar sahiptir. Ekonomik anlamda emek, sermaye ve emtia piyasalarının bütünleşmesi şeklinde tanımlanan ekonomik küreselleşme 1980’li yıllardan sonra bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle hız kazanmıştır.

Küreselleşmeye ilişkin yapılan tartışmalarda ön plana çıkan alanların başında devlet gelmektedir. Devletin egemenlik gücünün zayıfladığı yönünde görüşlerin temel hareket noktası devlete ait bir takım yetkilerin uluslararası kuruluşlara, yerel yönetimlere devredilmesi ve artan çok uluslu şirketlerin yatırımlarını çekmede ülkelerin pek fazla alternatif politika seçeneklerinin bulunmamasıdır. Buna karşılık küreselleşme ile devletlerin önemini ve gücünü kaybetmediği, sadece devletin yeniden şekillendiği yönünde görüşler de bulunmaktadır.

Şüphesiz küreselleşme süreciyle devletin görev ve fonksiyonlarında değişimler yaşanmıştır. Günümüzde devlet ne Keynesyen düşüncedeki gibi müdahaleci bir yapıya sahip ne de “bırakınız yapsınlar” anlayışındaki gibi müdahale karşıtı bir yapıya sahiptir. Günümüzde piyasaların sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeleri yapan düzenleyici ve denetleyici fonksiyonlarının ön planda olduğu bir devlet anlayışı ön plandadır.

Küreselleşme ile birlikte yaşanan değişim devletin yapmış olduğu harcamaların düzeyini de etkilemiştir. Literatürde bu etkiler telafi edici etki ve etkinlik hipotezleri altında incelenmektedir. Etkinlik hipotezi küreselleşme sürecinde vergi rekabeti nedeniyle devletin vergi gelirlerinin azaldığına dikkat çekmekte dolayısıyla kamu harcamalarının da azalacağını öngörmektedir. Telafi edici etki hipotezi ise küreselleşme ile ülkede yaşayan bireylerin dışsal risklere maruz kalma ihtimalinin arttığını; bunları telafi etmek amacıyla devletten daha fazla sosyal koruma talep edeceklerini ve dolayısıyla kamu harcamalarının artacağını öngörmektedir.

Sayısal yöntemlerin ve veri bankacılığının gelişmesine bağlı olarak konunun son dönemde ilgi çektiği görülmektedir. Sadece metodolojiye yönelik gelişmeler değil bununla birlikte çalışmalardan elde edilen bulguların bu iki hipotezden birisinin geçerli olduğuna yönelik güçlü kanıtlar sunamaması, elde edilen sonuçların çeşitliliği, son yüzyılda önemli tartışma sahası olan küreselleşme olgusu ve önemli bir ekonomik birim olan devletin yapmış olduğu kamu harcamalarının temel inceleme alanı yapması bu iki hipotezin ilgi çekmesinde ön plana çıkan nedenlerdir.

Uygulamalı literatürde kamu harcamaları ve küreselleşme ilişkisini incelemeye yönelik kullanılan yöntemler zaman serisi ve panel verisi analizi çerçevesinde yapılmaktadır. Bu çalışmada da panel veri analizi yapılmıştır. Kullanılan panel VAR yönteminin yeni olduğu ve özellikle son birkaç yılda yaygınlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla bu alanda yeni bir analiz yöntemi ile küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki etkileşimin tespit edilerek alana ilişkin tartışmalara bir katkı yapılmaya çalışılmıştır.

Yapılan analizde kamu harcaması değişkeni olarak toplam kamu harcamaları ve fonksiyonel sınıflandırma içerisinde yer alan on harcama türü kullanılmıştır. Küreselleşme göstergesi için ise KOF küreselleşme endeksinin alt bir bileşeni olan

fiili akımlar (Act flows) endeksi seçilmiştir. Bunun dışında analizde ekonomik büyüme ve nüfus artış hızlarına yer verilmiştir. Toplam kamu harcamaları ve fonksiyonel sınıflandırma içerisinde yer alan on harcama türü için yapılan analizlerde nispeten etkinlik hipotezini destekler sonuçlar elde edilmiştir.

Toplam kamu harcamaları ile küreselleşmeye negatif bir tepki verdiği tespit edilmiştir. Küreselleşmenin toplam kamu harcamalarını azaltıcı bir etkiye sahip olduğu dolayısıyla ele alınan dönemde etkinlik hipotezinin geçerli olduğu ifade edilebilir. Yine aynı şekilde kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, eğitim hizmetleri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine yönelik kamu harcamaları ile küreselleşme arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu harcama türleri üzerinde küreselleşmenin azaltıcı bir etkisi olduğu görülmüştür. Analizde kullanılan diğer harcama türleri ile küreselleşme arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki karmaşık bir yapıya sahiptir. Hangi kanallar ile bu etkileşimin gerçekleştiği ve bu etkinin nasıl tezahür ettiği ekonomik faktörlere bağlı olduğu kadar siyasi eğilimlere de bağlıdır. Küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkinin incelenmesinde sürece odaklanarak yapılan araştırmalar yanında ilişkinin doğasını araştırmaya yönelik araştırmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Başka bir ifadeyle küreselleşmenin kamu harcamalarını arttırıcı mı yoksa azaltıcı mı bir etkiye sahip olduğu önemli olmakla birlikte bu etkiler arasında bir etkileşimin olup olmaması ya da birbirine zıt bu iki etkinin ortaya çıkma zamanlarının ve etki sürelerinin tespit edilmesi alana yeni boyutlar kazandıracaktır. Telafi edici etki ve etkinlik hipotezinin aynı dönemde geçerli olması ve aynı büyüklükte etkide bulunması durumunda küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisinin olmadığı ifade edilmektedir. Fakat eğer söz konusu iki etki aynı dönemde değil de birbirini takip eden dönemlerde ortaya çıkıyor ise kamu harcamaları nasıl bir seyir takip edecektir? Örneğin, etkinlik hipotezinin etkilerinin önce gerçekleşmesi ve daha sonra ülkenin belirli bir dışa açıklık düzeyinden (eşik düzey) sonra telafi edici etki hipotezinin işlemeye başlaması durumunda küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki U şeklinde olacaktır. Diğer bir durum ise ülkeler dünya ile bütünleşmeye başladıkça önce telafi edici etkinlik hipotezinin işlemesi daha sonra ise etkinlik hipotezinin geçerli olmasıdır.

Fakat bu durum ilk olarak belirtilen durum kadar gerçekçi görünmemektedir. Tarihsel bir perspektiften bakıldığında küreselleşme ilk etkisini gümrük vergilerinin azaltılması ile göstermiştir. 1980 sonrası süreçte ise özelleştirme, vergi indirimleri ve yeni yönetim anlayışı kapsamında hacimce küçük fakat etkin ve piyasa odaklı bir devlet anlayışı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla küreselleşme sürecinde ilk önce etkinlik hipotezinin ifade ettiği biçimde kamu harcamalarında bir azalış gerçekleşmesi beklenebilir. Daha sonra ise ülkelerin dışa açıklık düzeyinin belirli bir eşik değeri aşması durumunda ise telafi edici etkinlik hipotezinin çıkarsamalarını geçerli olmaya başlaması ile kamu harcamalarında bir artış eğilimi olması mümkündür. Şu an için ülkeler bazında toplam kamu harcamaları ya da kamu nihai tüketim harcamalarının gelişimine bakıldığında böyle bir tablo ile karşılaşılmamaktadır. Böyle bir etkinin kamu harcama türleri itibariyle olması da muhtemeldir. Fakat harcama türleri itibariyle mevcut verilerin yetersiz olması böyle bir ilişkinin varlığını araştırmaya engel teşkil etmektedir. İlerleyen dönemlerde alanla ilgili araştırmaların bu yönde gelişeceği muhtemeldir.

KAYNAKÇA

Aaronson, D. ve Sullivan, D. G. (1998). The Decline of Job Security in the 1990s: Displacement, Anxiety, and Their Effect on Wage Growth. *Federal Reserve Bank of Chicago Economic Perspectives*. 22 (1): 17-43.

Abizadeh, S. (2005). An Analysis of Government Expenditure and Trade Liberalization. *Applied Economics*. 37. 1881-1884.

Acar, İ. A. ve H. Gül (2008). 1980 Sonrasında Kamusal Mal ve Hizmet Sunumunda Yaşanan Dönüşüm. 22. *Türkiye Maliye Sempozyumu, Mali Yapılanma Sürecinde Stratejik Yönetim ve Sosyal Güvenlik Sisteminin Kamu Maliyesine Etkileri* (ss. 256-284), Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü. Antalya. 2007, 9-13 Mayıs 2007.

Acemoglu, D. ve Robinson, J. A. (2002). The Political Economy of the Kuznets Curve. *Review of Development Economics*. 6 (2): 183-203.

Adda, J. (2002). *Ekonominin Küreselleşmesi*. Çeviren Sevgi İncei. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Adsera, A. ve Boix, C. (2002). Trade, Democracy, and the Size of the Public Sector: The Political Underpinnings of Openness. *International Organization*. 56: 229-262.

Afonso, A. ve Rault, C. (2008). What Do We Really Know About Fiscal Sustainability in The EU? A Panel Data Diagnostic. *European Central Bank, Working Paper Series, No: 820*. <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp820.pdf>, (11.06.2009).

Agenor, P. R. (2001). Benefits and Costs of International Financial Integration: Theory and Fact. *Policy Research Working Paper 2699*. The World Bank.

Agnello, L. ve Sousa, R. M. (2011). Fiscal Policy and Asset Prices. *Bulletin of Economic Research*. DOI: 10.1111/j.0307-3378.2011.00420.x.

Akalın, G. (1986). *Kamu Ekonomisi*. İkinci Basım. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Akay, H. K. ve Nargeleçekenler, M. (2006). Finansal Piyasa Volatilitesi ve Ekonomi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 61 (4): 5-36.

Akçağlayan, A. ve Kayıran, M. (2010). Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Gelirleri: Nedensellik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 5 (2): 129-146.

Akçoraoğlu, A. (1999). Kamu Harcamaları, Kamu Gelirleri ve Keynesçi Politikalar: Bir Nedensellik Analizi. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 2: 51-65.

Akdemir, T. (2011). Küresel Krizin Yerel Yönetimlerin Mali Yapılarına Etkileri. *Küreselleşme ve Kamu Yönetiminde Dönüşüm* (359-389). Editörler Ahmet Kesik ve Hasan Canpolat. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aktan, C. C. (2002). Devletin Büyümesi ve Devletin Başarısızlığının Anatomisi. *Anayasal İktisat* (101-120). Editör C. C. Aktan. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2006). Globalleşme ve Maliye Politikasında Değişim. *Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar* (51-70). Editörler C. C. Aktan, D. Dileyici, İ. Y. Vural. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aktel, M. (2003). *Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Alesina A. ve Wacziarg, R. (1998). Openness, Country Size and Government. *Journal of Public Economics*. 69, 305-321.

Alesina, A. ve Wacziarg, R. (1998). Openness, Country Size and the Government. *Journal of Public Economics*, 69, 305–322.

Alesina, A. ve Wacziarg, R. (1997). Openness, Country Size and the Government. *NBER Working Paper*. No 6024.

Alesina, A.; Özler, .S.; Roubini, N. ve Swagel, P. (1996). Political Instability and Economic Growth. *Journal of Economic Growth*. 1: 189-211.

Alesina, A.; Tabellini, G. ve Campante, F. R. (2008). Why is Fiscal Policy Often Procyclical?. *Journal of the European Economic Association*. 6 (5): 1006-1036.

Altavilla, C. ve Carole, F. E. (2006). Evaluating The Dynamic Effects of Active Labour Policies in Italy. *Labour*. 20(2): 349-382.

Altay, A. (2000). *Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Türkiye Örneği*. İzmir.

Altay, A. (2005). Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu Mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyoekonomi*. 1(2): 159-181.

Altay, N. O. ve Altın, O. (2008). Türkiye’de Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme ve Yatırımlar Üzerine Etkilerinin Analizi (1980-2005). *Ege Akademik Bakış*. 8(1): 267-285.

Anand, S. ve Kanbur, S. M. R. (1993). The Kuznets Process and the Inequality-Development Relationship. *Journal of Development Economics*. 40: 25-52.

Anderson, R. G. ve Gascon, C. S. (2007). The Perils of Globalization: Offshoring and Economic Insecurity of the American Worker. *Federal Reserve Bank of St. Louis Working Paper Series*. Working Paper 2007-004A.

Aregbeyen, O. ve Ibrahim, T. M. (2012). Testing the Revenue and Expenditure Nexus in Nigeria: An Application of the Bound Test Approach. *European Journal of Social Sciences*. 27 (3): 374-380.

Arellano, M. ve Bond, S. (1991). Some Test Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and An Application to Employment Equations. *Review of Economic Studies*. 58: 277-299.

Arellano, M. ve Bover, O. (1995). Another Look at The Instrumental Variable Estimation of Error-Components Models. *Journal of Econometrics*. 68: 29-51.

Arıkan, Z. ve Akdeniz, H. A. (2005). Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi. *Review of Social, Economic and Business Studies*. 5-6: 285-338.

Aslan, M. ve Taşdemir, M. (2009). Is Fiscal Synchronization Hypothesis Relevant for Turkey? Evidence from Cointegration and Causality Tests with Endogenous Structural Breaks. *Anadolu International Conference in Economics*. 17-19 June, Eskişehir, Turkey.

Aslanoğlu, E. (2011). Küresel Ekonomik Kriz ve İktisat Politikaları. *Zor Zamanlarda İktisat* (ss. 35-44). Editörler G. Özgür ve H. Yetkiner. Ankara: Efil Yayınevi.

Avelino, G. ve Brown, D. S. (2001). *Globalization, Democracy and Social Spending in Latin America, 1980-1997*. http://colorado.edu/IBS/PEC/gadconf/papers/avelino_brown_hunter.pdf, (02.03.2010).

Aytaç, D. ve Güran, M. C. (2010). Kamu Harcamalarının Bileşimi Ekonomik Büyümeyi Etkiler Mi? Türkiye Ekonomisi için Bir Analiz. *Sosyoekonomi*. 2:129-152.

Baghestani, H. ve McNown, R. (1994). Do Revenues or Expenditures Respond to Budgetary Disequilibria?. *Southern Economic Journal*. 61 (2): 311-322.

Bakkal, U. ve Susam, N. (2011). Küreselleşme Sürecinin Kamu Maliyesi Alanına Etkisi. *İktisat Fakültesi Mecmuası*. 61 (2): 23-50.

Baldwin, R. E. ve Martin P. (1999). Two Waves of Globalisation: Superficial Similarities, Fundamental Differences. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 6904.

Balle, F. ve Vaidya, A. (2002). Regional Analysis of Openness and Government Size. *Applied Economics Letters*. 9: 279–282.

Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. England: Third Edition, John Wiley & Sons Ltd.

Baro, R. J. (1990). Government Spending in the Simple Model of Endogenous Growth. *The Journal of Political Economy*. 98(5): 103-125.

Barro, R. J. (1979). On the Determination of Public Debt. *Journal of Political Economy*. 87 (5): 940-971.

Barro, R. J. (2000). Inequality and Growth in a Panel of Countries. *Journal of Economic Growth*. 5: 5-32.

Bastagli, F., Coady, D. ve Gupta, S. (2012). Income Inequality and Fiscal Policy. *IMD Staff Discussion Note*. Washington.

Baş, K. (2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18 (1): 49-70.

Bejan, M. (2006). Trade Openness and Output Volatility. *MPRA Paper No. 2759*. Munich Personal RePEc Archive.

Bella, M. ve Quintieri, D. (1997). Causality Between Public Expenditure and Taxation: Evidence from the Italian Case. *Budgetary Policy Modelling Public Expenditures* (214-234). Editörler P. Capros ve D. Meulders. UK: Routledge.

Benarroch, M. ve Pandey, M. (2008). Trade Openness and Government Size. *Economic Letters*. 101: 157-159.

Benderli, Z. Z. ve Görenel, Z. İ. (2006). Neoliberal Ekonomi Politikalarının Latin Amerika Üzerindeki Etkileri. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 21(1): 183-201.

Benito, A. (2005). Does Job Insecurity Affect Household Consumption. *Oxford Economic Papers*. 58: 157-181.

Bennett, J. T. ve Johnson, M. H. (1993). Devletin Büyüme Teorileri. Çeviren Aytaç Eker. *Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme* (2-37). Editörler A. Eker ve C.C. Aktan. İzmir.

Berg, A. ve Nilsson, T. (2010). Do Liberalization and Globalization Increase Income Inequality?. *European Journal of Political Economy*. 26: 488-505.

Bernauer, T. ve Achini, C. (2000). From Real to Virtual State? Integration of the World Economy and its Effects on Government Activity. *European Journal of International Relations*. 6: 223–276.

Bhagwati, J. (1995). Trade and Wages: Choosing Among Alternative Explanations: *FRBNY Economic Policy Review*. January: 42-47.

Bhagwati, J. ve Dehejia, V. (1993). *Freer Trade and Wages of the Unskilled: Is Marx Striking Again?*. <http://academiccommons.columbia.edu/catalog/ac:99947>, (02.08.2011).

Bilen, M. ve Es, M. (1998). Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar. *Yönetim ve Siyasette Etik Sempozyumu*. Adapazarı. <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/bilen98.pdf>, (29.03.2011).

Bilgili, F., Düzgün, R. ve Uğurlu, E. (2007). Büyüme, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yurtiçi Yatırımlar Arasındaki Etkileşim. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 23(2): 127-152.

Blundell, R. ve Bond, S. (1998). Initial Conditions and Moment Restrictions in Dynamic Panel Data Models. *Journal of Econometrics*. 87: 115-143.

Blundell, R.; Bond, S. ve Windmeijer, F. (2000). *Estimation in Dynamic Panel Data Models: Improving on the Performance of the Standard GMM Estimator*. <http://eprints.ucl.ac.uk/4070/1/4070.pdf> (24.04.2009).

Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A. (2009). Genel Teori, Küresel Krizler ve Yeniden Maliye Politikası. *Maliye Dergisi*. 156: 66-82.

Bogdanov, B. (2010). Cyclicalıty of Fiscal Policy over the Business Cycle: An Empirical Study on Developed and Developing Countries. *Working Paper Series*. Agency for Economic Analysis and Forecasting.

Bordo, M.D., Taylor, A. M. ve Williamson, J. G. (2003). Introduction. *Globalization in Historical Perspective* (1-10). Editörler M. D. Bordo, A. M. Taylor ve J. G. Williamson. USA: The University of Chicago Press.

Borghi, E. (2008). *Trade Openness and Public Expenditure on Labor Market Prices*. <http://www.etsg.org/ETSG2008/Papers/Borghi.pdf>, (18.08.2011).

Bowles, P. ve Wagman, B. (1997). Globalization and the Welfare State: Four Hypotheses and Some Emprical Evidence. *Eastern Economic Journal*. 23(3): 317-336.

Bozkurt, V. (2000). Küreselleşme: Kavram-Gelişim ve Yaklaşımlar. *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 2(1), <http://www.isguc.org/?p=article&id=87&cilt=2&sayi=1&yil=2000>, (19.11.2012).

Bretschger, L. ve Hettich, F. (2002). Globalization, Capital Mobility and Tax Competition: Theory and Evidence for OECD Countries. *European Journal of Political Economy*. 18: 695–716.

Bruno, G. S. F., Falzoni, A. M. ve Helg, R. (2003). Measuring the Effect of Globalization on Labour Demand Elasticity: An Empirical Application to OECD Countries. *Flowenla Discussion Paper 2*. Hamburg Institute of International Economics.

Buch, C. M. Döpke, J. ve Pierdzioch, C. (2002). Financial Openness and Business Cycle Volatility. *Kiel Institute for World Economics Working Paper Series*. Kiel Working Paper No. 1121.

Bulut, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu?. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 52(2): 173-197.

Burchell, B. J. (1999). The Unequal Distribution of Job Insecurity, 1966-86. *International Review of Applied Economics*. 13 (3): 437-458.

Busemeyer, M. R. (2009). From Myth to Reality: Globalization and Public Spending in OECD Countries Revisited. *European Journal of Political Research*. 48: 445-482.

Caballero, R. J. (2000). Macroeconomic Volatility in Latin America: A View and Three Case Studies. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 7782.

Cameron, D. R. (1978), The Expansion of The Public Economy: A Comparative Analysis. *The American Political Science Review*. 72(4): 1243-1261.

Carmignani, F., Colombo, E. ve Tirelli, P. (2009). *Macroeconomic Risk and the Size of Government- Do Globalisation and Institutions Matter?*. <http://www.uq.edu.au/economics/abstract/394.pdf>, (15.10.2010).

Carroll, C. ve Dunn, W. (1997). Unemployment Expectations, Jumping, Triggers, and Household Balance Sheets. *NBER Macroeconomics Annual 1997* (165-230). Editörler Ben S. Bernanke ve J. Rotemberg. USA: MIT Press.

Cebeci, İ. (2010). *Küreselleşme Sürecinde Arz Şokları ve Makro Ekonomik Etkileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cerny, P. G. (1995). Globalization and the Changing Logic of Collective Action. *International Organization*.49(4): 595-625.

Chan, Y. S. ve Kulkarni, K. G. (2006). *A Test of the Kuznets Inverted U Hypothesis: Income Inequality Behind the Rapid Economic Growth in China*. http://kulkarnibooks.com/assets/downloads/kishore_papers/chinapaper_with_sharon_kit_chan.pdf, (12.10.2010).

Chang, T. ve Chiang, G. (2009). Revisiting the Government Revenue-Expenditure Nexus: Evidence from 15 OECD Countries Based on the Panel Data Approach. *Czech Journal of Economics and Finance*. 59 (2): 165-172.

Cheng, B. S. (1999). Causality Between Taxes and Expenditures: Evidence from Latin American Countries. *Journal of Economics and Finance*. 23 (2): 184-192.

Chia, W., Cheng, T. ve Li, M. (2012). Exogenous Shocks and Exchange Rate Regimes. *The World Economy*. 35(4): 444-460.

Chiswick, B. ve Hatton, T. J. (2003). International Migration and the Integration of Labor Markets. *Globalization in Historical Perspective* (65-120). Editors M. D. Bordo, A. M. Taylor ve J. G. Williamson. USA: The University of Chicago Press.

Clark, T. ve Knowles, L. L. (2003). Global Myopia: Globalization Theory in International Business. *Journal of International Management*. 9 :361-372.

Cochrane, A. ve Pain, K. (2004). A Globalizing Society?. *A Globalizing World? Culture, Economics, Politics* (5-43). Editörler David Held. UK: Routledge and The Open University.

Cowell, F. A. (2000). Measurement of Inequality. *Handbook of Income Distribution* (87-166). Volume 1. Editörler A. B. Atkinson ve F. Bourguignon. Elsevier Science.

Craig, S. G. ve Hoang, E. C. (2011). State Government Response to Income Fluctuations: Consumptions, Insurance, and Capital Expenditures. *Regional Science and Urban Economics*. 41: 343-351.

Cusack, T.R. (1997). Partisan Politics and Public Finance: Changes in Public Spending in the Industrialized Democracies 1955–1989. *Public Choice*, 80, 157–172.

Çak, M. (2008). *Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme*. T. C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

Çavuşoğlu, A. T. (2008). Türkiye’de Kamu Gelirleri ve Harcamaları Arasındaki İlişki Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20: 143-159.

Çelebi, A. K. (2000). *Kamu Ekonomisi Analizi: Kamu Ekonomisinin Büyüklüğü Sorunu*. Manisa: Emek Matbaası.

Çelebi, A. K., Miynat, M. ve Cura, S. (2013). *Teoride ve Uygulamada KİT'ler ve Özelleştirme*. Manisa: Emek Matbaacılık ve Yayıncılık.

Çelik, S. ve Basdas, U. (2010). How Does Globalization Affect Income Inequality? A Panel Data Analysis. *International Advances in Economic Research*. 16: 358-370.

Darrat, A. F. (1998). Tax and Spend, or Spend and Tax? An Inquiry into the Turkish Budgetary Process. *Southern Economic Journal*. 64 (4): 940-956.

Das, D. K. (2004). *The Economic Dimensions of Globalization*. New York: Palgrave Macmillan.

Das, D.K. (2009). *Two Faces of Globalization: Munificent and Malevolent*. United Kingdom: Edwar Elgar Publishing.

Dasgupta, S.(2009). Introduction: A Reflection on Politics of Globalization and Textual Entrails. *Politics of Globalization* (ss. 1-36). Editörler Samir Dasgupta ve J.Nederveen Pieterse. India: Sage Publications.

Davidson, C. ve Matusz, S. J. (2008). Globalisation and Turnover. *Globalisation and Labour Market Adjustment* (6-30). Editörler D. Greenaway, R. Upward ve P. Wright. New York: Palgrave Macmillan.

Debrun, X., Pisani-Ferry, J. ve Sapir, A. (2008). Government Size and Output Volatility: Should We Forsake Automatic Stabilization?. *Economic Papers* 316. European Commission.

Deiningen, K. ve Squire, L. (1998). New Ways of Looking at Old Issues: Inequality and Growth. *Journal of Development Economics*. 57: 259-287.

Demir, Ö. (2003). *Küresel Rekabette Etkin Devlet*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Demircan, E. (2006). Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışının Bütçe Politikalarına Yansıması: Türkiye Örneği. *Kamu Maliyesine Yeni Bakış* (ss. 27-40). Editörler Nihat Falay, Mehmet Şahin ve Ahmet Kesik. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Devrim, F. ve Altay, A. (1997). Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasalarının Gelişimi ve Kamu Müdahalesi. *Prof. Dr. Nezihe Sönmez'e Armağan* (211-226). Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

Devrim, F. ve Altay, A. (2000). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Devlet Anlayışındaki Değişimlerin Kamu Mali Yönetiminin Yapılandırılması Açısından Değerlendirilmesi. *15. Türkiye Maliye Sempozyumu Kitabı* (ss. 27-76), Düzenleyen Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü. Antalya. 15-17 Mayıs 2000.

Diamond, J. (1977). Wagner's Law and The Developing Countries. *The Developing Economies*. 15(1): 37-59.

Dobson, S. ve Ramlogan, C. (2008). Is There an Openness Kuznets Curve? Evidence From Latin America. *Discussion Papers in Economics*. No: 2008/10. Nottingham Trent University.

Doğanoğlu, F. ve Gülcü, A. (2001). Gelir Eşitsizliği Ölçümünde Kullanılan Yöntemler. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 2 (1): 47-65.

Dollar, D. (2005). Globalization, Poverty, and Inequality Since 1980. *The World Bank Research Observer*. 20(2): 145-175.

Dominitz, J. ve Manski, C. F. (1997). Perceptions of Economic Insecurity: Evidence From the Survey of Economic Expectations. *The Public Opinion Quarterly*. 61(2): 261-287.

Doytch, N. ve Uctum, M. (2011). Does The Worldwide Shift of FDI From Manufacturing to Services Accelerate Economic Growth? A GMM Estimation Study. *Journal of International Money and Finance*. 30: 410-427.

DPT (2000). *Küreselleşme Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Ankara:DPT.

Drakos, K. ve Konstantinou, P. (2011). Terrorism Shocks and Public Spending: Panel VAR Evidence From Europe. *Economics of Security Working Paper 48*, EUSECON, Berlin.

Dreher, A. (2006). The influence of globalization on taxes and social policy: an empirical analysis for OECD countries. *European Journal of Political Economy*, 22, 179–201.

Dreher, A. ve Gaston, N. (2008). Has Globalization Increased Inequality?. *Review of International Economics*. 16 (3): 516-536.

Dreher, A., Sturm, Jan-Egbert ve Ursprung, H. W. (2008a). The Impact of Globalization on the Composition of Government Expenditures: Evidence from Panel Data. *Public Choice*. 134: 263–292.

Dreher, A.; Gaston, N. ve Martens, P. (2008b). *Measuring Globalization: Gauging its Consequences*. USA: Springer Science, Business Media.

Dumludağ, D. (2004). Küreselleşmeyi “Büyük Dönüşüm” Üzerinden Okumak. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 19 (1): 121-136.

Dumrul, C. (2010). *Finansal Sistemin Gelişimi ve Ekonomik Büyüme:Teori ve Türkiye Uygulaması*.Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Easterly, W., Islam, R. ve Stiglitz, J. E. (2000). *Explaining Growth Volatility. The World Bank*. http://willameasterly.files.wordpress.com/2010/08/24_easterly_islam_stiglitz_explaininggrowthvolatility_prp.pdf, (22.11.2010).

Edwards, C. ve Rugy, V. (2002). International Tax Competition: A 21st-Century Restraint on Government. *Policy Analysis*. 431: 1-43.

Eichengreen, B. (1993). Epilogue: Three Perspectives on the Bretton Woods System. *A Retrospective on the Bretton Woods System: Lessons for International Monetary Reform* (621-658). Editörler M. D. Bordo ve B. Eichengreen. USA: The University of Chicago Press.

Eichengreen, B. (2008). *Globalizing Capital: A History of the International Monetary System*. UK: Princeton University Press.

Eker, A. (2009). Küreselleşme Sürecinde Kamu Maliyesinde Yaşanan Dönüşüm. *Küreselleşme ve Kamu Maliyesinde Yaşanan Dönüşüm* (1-24). Editörler A. Eker ve H. A. Şimşek. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2009/392.

Eker, A., Sakal, M. ve Altay, A. (2009). *Maliye Politikası: Teori, İlkeler ve Yöntemler*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Elyasi, Y. ve Rahimi, M. (2011). *The Causality Between Government Revenue and Government Expenditure in Iran*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1977987 (12.07.2011).

Enders, W., (2004), *Applied Econometric Time Series*, Wiley Series in Probability and Statistics, USA.

Epifani, P. ve Gancia, G. (2005). On Globalization and the Growth of Governments. *Conference Political and Institutional Constraints to Growth: Lessons for the European Union*. Florence, 2-3 June 2006.

Erauskin, I. (2010). Financial Openness, Volatility and the Size of Productive Government. *Journal of the Spanish Economic Association*. DOI 10.1007/s13209-010-0029-0.

Eroğlu, N. (2002). Finansal Küreselleşme: Devletin Düzenleyici Rolü Üzerine Etkileri. *Küreselleşme: İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar* (13-50). Editör Alkan Soyak. İstanbul: Om Yayınevi.

Ertekin, M. S. ve Dural, B. Y. (2013). International Migration Movements in the Waves of Globalization. *International Journal of Economic and Administrative Studies*. 5(10): 45-66.

Escosura, L. P. (2008). Inequality, Poverty and the Kuznets Curve in Spain, 1850-2000. *European Review of Economic History*. 12: 287-324.

Ewing, B. T.; Payne, J. E.; Thompson, M. A. ve Al-Zoubi, O. M. (2006). Government Expenditures and Revenues: Evidence From Asymmetric Modeling. *Southern Economic Journal*. 73(1): 190-200.

Fan, S. ve Suarkar, A. (2003). *Public Spending in Developing Countries: Trends, Determination and Impact*. <http://siteresources.worldbank.org/EXTRESPUBEXPANAAGR/Resources/ifpri2.pdf>, (26.02.2009).

Fatas, A. ve Mihov, I. (2003). *Fiscal Policy and Business Cycles: An Empirical Investigation*. <http://faculty.insead.edu/fatas/myc.pdf>, (07.07.2010).

Feasel, E. M. (2011). The Effects of Fiscal Policy: Evidence from a Panel VAR for Europe and Oceania/East Asia. *Annual International Conference on Micro and Macro Economics*. DOI: 10.5716/978-981-08-9514-3_MME43.

Ferris, J. S.; Park, S.B. ve Winer, S. L. (2008). Studying the Role of Political Competition in the Evolution of Government Size Over Long Horizons. *Public Choice*. 137: 369-401.

Figlio, D. N. ve Blonigen, B.A. (2000). The Effects of Foreign Direct Investment on Local Communities. *Journal of Urban Economics*. 48: 338–363.

Findlay, R. ve O'Rourke, K. H. (2003). Commodity Market Integration, 1500-2000. *Globalization in Historical Perspective* (13-64). Editörler M. D. Bordo, A. M. Taylor ve J. G. Williamson. USA: The University of Chicago Press.

Firebaugh, G. (1999). Empirics of World Income Inequality. *American Journal of Sociology*. 104 (6): 1597-1630.

Fornari, F. ve Stracca, L. (2012). What Does a Financial Shock Do? First International Evidence. *Economic Policy*. 27(71): 407-445.

Frazer, G. (2006). Inequality and Development Across and Within Countries. *World Development*. 34 (9): 1459-1481.

Friedman, M. (1978). The Limitations of Tax Limitation. *Policy Review*. Summer: 7-14.

Gacaner, A. (2005). Türkiye Açısından Wagner Kanunu'nun Geçerliliğinin Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*. 20(1): 103-122.

Galbraith, J. K. (2002). A Perfect Crime: Inequality in the Age of Globalization. *Daedalus*. 131 (1): 11-25.

Galindo, A. J. ve Micco, A. (2007). Creditor Protection and Credit Response to Shocks. *The World Bank Economic Review*. 21(3): 413-438.

Garber, P. M. (1993). The Collapse of the Bretton Woods Fixed Exchange Rate System. *A Retrospective on the Bretton Woods System: Lessons for International Monetary Reform* (461-494). Editors M. D. Bordo ve B. Eichengreen. USA: The University of Chicago Press.

Garen, J. ve Trask, K. (2005). Do More Open Countries Have Bigger Governments? Another Look. *Journal of Development Economics*. 77: 533-551.

Garret, G. (2001a). Globalization and Government Spending Around the World. *Studies in Comparative International Development*. 35: 3-29.

Garret, G. (2001b). *The Distributive Consequences of Globalization*. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.26.4555>, (06.08.2008).

Garret, G. ve Mitchell, D. (2001). Globalization, Government Spending and Taxation in the OECD. *European Journal of Political Research*, 39: 145-177.

Garrett, G. (1995). Capital Mobility, Trade and The Domestic Politics of Economic Policy. *International Organization*. 49(4): 657-687.

Garrett, G. ve Nickerson, D. (2001). *Globalization, Democratization and Government Spending in Middle Income Countries*. http://web.uct.ac.za/depts/politics/depnews/PG_Notices/COURSE%20NOTICES/PO L5012Z/Garrett%20and%20Nickerson.pdf, (25.11.2010).

Gavcar, E. ve Dirlik, S. (2005). Küreselleşme ve Yöneticilere Göre Küreselleşme Olgusu. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(1): 77-95.

Gavin, M. ve Perotti, R. (1997). Fiscal Policy in Latin America. *NBER Macroeconomics Annual 1997 Volume 12* (11-72). Editörler B. S. Bernanke ve J. Rotemberg. USA: MIT Press,.

Gavin, W.T. ve Theodorou, A. T. (2005). A Common Model Approach to Macroeconomics: Using Panel Data to Reduce Sampling Error. *Journal of Forecasting*. 24: 203-219.

Gemmell, N., Kneller R. ve Sanz, I. (2008). Foreign Investment, International Trade and the Size and Structure of Public Expenditures. *European Journal of Political Economy*. 24: 151–171.

Ghosh, B. (2009). Coping with Market Liberalism: Politics of Trade Unionism in Contemporary India. *Politics of Globalization* (268-287). Editörler Samir Dasgupta ve J.Nederveen Pieterse. India: Sage Publications.

GİB (2009). *GATT Bilgilendirme Rehberi*. Ankara: Gelir İdaresi Başkanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı GATT Müdürlüğü Yayın No 95.

Giddens, A. (1999). *Globalization*. http://oldweb.northampton.ac.uk/ass/soc/nws/graphics/reith_lec%20.pdf, (16.09.2012).

Gimet, C. ve Lagoarde-Segot, T. (2012). Financial Sector Development and Access to Finance. Does Size Say it All?. *Emerging Markets Review*. 13: 316-337.

Giovanni, J. ve Levchenko, A. A. (2009). Trade Openness and Volatility. *The Review of Economics and Statistics*. 91 (3): 558-585.

Giray, F. (2005). Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*. 9: 93-122.

Goldin, I., Reinert, K. ve Beath, A. (). Migration. *Globalization for Development* (151-192). Washington: World Bank and Palgrave Macmillan.

Gonzalez, F. ve Hoffmann, S. (1999). European Union and Globalization. *Foreign Policy*. 115: 28-43.

Gore, C. (2000). The Rise and Fall of the Washington Consensus as a Paradigm for Developing Countries. *World Development*. 28(5): 789-804.

Govindaraju, V. G. R. C.; Rao, R. ve Anwar, S. (2011). Economic Growth and Government Spending in Malaysia: A re-Examination of Wagner and Keynesian Views. *Economic Change and Restructuring*. 44: 203-219.

Gökdere, A. (2001). Küreselleşmeye Genel Bir Bakış. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 1(1): 71-101.

Granado, J. A.; Gupta, S. ve Hajdenberg, A. (2010). Is Social Spending Procyclical?. *IMF Working Paper*. WP/10/234.

Granger, C.W.J. ve Newbold, P. (1974). Spurious Regression in Econometrics. *Journal of Econometrics*. 2: 111-120.

Green, W. H. (2002). *Econometric Analysis*. Fifth Edition. Prentice Hall.

Grunberg, I. (1998). Double Jeopardy: Globalization, Liberalization and Fiscal Squeeze. *World Development*. 26 (4): 591-605.

Guscina, A. (2006). Effect of Globalization on Labor's Share in National Income. *IMF Working Paper*. WP/06/294.

Günaydın, İ. (2000). Türkiye’de Kamu Gelirleri ve Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*. 5 (1): 55-74.

Günaydın, İ. (2004). Vergi-Harcama Tartışması: Türkiye Örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 5 (2): 163-181.

Güran, M. C. (2011). Kamusal Başarısızlıkların Çözümü Açısından Yeni Kamu İşletmeciliği Anlayışının Değerlendirilmesi: Çözüm Mü? Çözumsuzlük Mü?. *Küreselleşme ve Kamu Yönetiminde Dönüşüm* (117-155). Editörler Ahmet Kesik ve Hasan Canpolat. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gwartney, J.; Holcombe, R. ve Lawson R. (1998). The Scope of Government and The Wealth of Nations. *Cato Journal*. 18(2): 163-190.

Habermas, J. (2008). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akibeti*. Çeviren Medeni Beyaztaş. İstanbul: Bakış Yayınları.,

Haddad, M. E.; Lim, J. J. ve Saborowski, C. (2010). Trade Openness Reduces Growth Volatility When Countries Are Well Diversified. *Policy Research Working Paper 5222*. The World Bank.

Hage, F. M. (2003). *Determinants of Government Size: The Capacity for Partisan Policy Under Political Constraints*. http://kops.ub.uni-konstanz.de/bitstream/handle/urn:nbn:de:bsz:352-opus-10493/Diplomarbeit_Frank_Haegel.pdf?sequence=1, (27.02.2009).

Hansson, A. ve Olofsdotter, K. (2008). Integration and the Structure of Public Spending. *Comparative Political Studies*. 41(7): 1001-1027.

Harris, R. D. F. ve Tzavalis, E. (1999). Inference for Unit Roots in Dynamic Panels Where The Time Dimension is Fixed. *Journal of Econometrics*. 91: 201-226.

Hasan, M. ve Lincoln, I. (1997). Tax then Spend or Spend then Tax? Experience in UK, 1961-93. *Applied Economics Letters*. 4 (4): 237-239.

Hasan, R., Mitra, D. ve Ramaswamy, K. V. (2007). Trade Reforms, Labor Regulations, and Labor-Demand Elasticities: Empirical Evidence from India. *The Review of Economics and Statistics*.89 (3): 466-481.

Hicks, A. ve Swank, D. H. (1992). Politics, Institutions and Welfare Spending in Industrialized Democracies. *The American Political Science Review*. 86(3): 658-674.

Hiebert, P. ve Sydow, M. (2011). What Drives Returns to Euro Area Housing? Evidence from Dynamic Dividend-Discount Model. *Journal of Urban Economics*. 70: 88-98.

Higgins, M. ve Williamson, J.G. (1999). *Explaining Inequality the World Round: Cohort Size, Kuznets Curves, and Openness*. http://ftp.ny.frb.org/research/staff_reports/sr79.pdf, (11.10.2010).

Holtz-Eakin, D., Newey, W. ve Rosen, H. S. (1988). Estimating Vector Autoregressions with Panel Data. *Econometrica*. 56(6): 1371-1395.

Hondroyiannis, G. ve Papapetrou, E. (1996). An Examination of the Casual Relationship Between Government Spending and Revenue: A Cointegration Analysis. *Public Choice*. 89: 363-374.

Hristov, N., Hülsewig, O. ve Wollmershauser, T. (2012). Loan Supply Shocks During The Financial Crisis: Evidence for The Euro Area. *Journal of International Money and Finance*. 31: 569-592.

Huart, F. (2012). Is Fiscal Policy Procyclical in the Euro Area?. *German Economic Review*. DOI: 10.1111/geer.12000.

Hurlin, C. ve Mignon, V. (2006), *Second Generation Panel Unit Root Tests*. http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/15/98/42/PDF/UnitRoot_Ev5.pdf, (12.05.2011).

ILO (2004). Economic Security for a Better World. Geneva.

ILO (2008). Income Inequalities in the Age of Financial Globalization. *World of Work Report 2008*. International Labour Organization. Geneva.

ILO (2011). *Definitions: What We Mean When We Say "Economic Security"*. <http://www.ilo.org/public/english/protection/ses/download/docs/definition.pdf>, (20.02.2010).

Ilzetzki, E. ve Vegh, C. A. (2008). Procyclical Fiscal Policy in Developing Countries Truth or Fiction?. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 14191.

Im, K. S., Pesaran, M. H. ve Shin Y. (2003). Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels. *Journal of Econometrics*. 115: 53-63.

Im, K., Lee, J. ve Tieslau, M. (2005). Panel LM Unit-Root Test with Level Shifts. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*. 67(3): 393-419.

Imam, P. A. ve Jacobs, D. F. (2007). Effect of Corruption on Tax Revenues in the Middle East. *IMF Working Paper*. WP/07/270.

IMF (2007). Globalization and Inequality. *World Economic Outlook October 2007*. Washington.

Islam, M. Q. (2004). The Long Run Relationship Between Openness and Government Size: Evidence from Bounds Test. *Applied Economics*. 36: 995-1000.

Işık, N. ve Alagöz, M. (2005). Kamu Harcamaları ve Büyüme Arasındaki İlişki. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 24: 63-75.

Ito, Y. (2005). *Globalisation, Regional Transformation and Governance: The Case of East Asian Countries*. <http://coe21-policy.sfc.keio.ac.jp/ja/wp/WP54.pdf>, (09.12.2012).

Iversen T. ve Cusack T. R. (2000). The Causes of Welfare State Expansion: Deindustrialization or Globalization?. *World Politics*. 52(3): 313-349.

İMKB (2010). *İMKB Sözlüğü*. http://www.imkb.gov.tr/Glossary/t-z/isedictionary_v.aspx, (18.09.2010).

Jackman, R., Pissarides, C., Savouri, S., Kapteyn, A., ve Lambert, J. (1990). Labour Market Policies and Unemployment in the OECD. *Economic Policy*. 5 (11): 449-490.

Jahn, D. (2006). Globalization as ‘Galton’s Problem’:The Missing Link in the Analysis of Diffusion Patterns in Welfare State Development. *International Organization*. 60 (2): 401-431.

Jean, S. (2000). The Effect of International Trade on Labor-Demand Elasticities: Intersectoral Matter. *Review of International Economics*. 8 (3): 504:516.

Judson, R. ve Orphanides, A. (1996). Inflation, Volatility and Growth. <http://www.federalreserve.gov/pubs/feds/1996/199619/199619pap.pdf> (20.03.2010).

Juselius, K. (2006). *The Cointegrated VAR Model: Methodology and Applications*. USA: Oxford University Press.

Kahler, M. (2004). Economic Security in an Era of Globalization: Definition and Provision. *The Pacific Review*. 17 (4): 485-502.

Kaminsky, G. L. ve Schmukler, S. L. (2003). Short-Run Pain, Long-Run Gain: The Effects of Financial Liberalization. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 9787.

Kaminsky, G. L.; Reinhart, C. M. ve Vegh, C. A. (2005). When It Rains, It Pours: Procyclical Capital Flows and Macroeconomic Policies. *NBER Macroeconomics Annual 2004, Volume 19* (11-82). Editörler M. Gertler ve K. Rogoff. USA: MIT Press.

Kanca, O. C. (2011). Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi 1980-2008 (Ampirik Bir Çalışma). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 25(1): 75-92.

Kao, C. (1999). Spurious Regression and Residual-Based Tests for Cointegration in Panel Data. *Journal of Econometrics*. 90:1-44.

Kapar, R. (2006). Aktif İşgücü Piyasası Politikaları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 55 (1): 341-37.

Kar, M. ve Taban, S. (2003). Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 58(3): 145-169.

Karakurt, B. (2011). Küresel Kriz Sonrası Devletin Rolünün Yeniden Tanımlanması: Düzenleme ve Denetim Rolünün Hatırlanması. *Küreselleşme ve Kamu Yönetiminde Dönüşüm* (413-433). Editörler Ahmet Kesik ve Hasan Canpolat. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Karakurt, B. (2011). Washington Konsensüsü'nden Küresel Mali Krize Mali Disiplin ve Türkiye'deki Gelişmeler. *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 25 (1): 31-53.

Karluk, S. R., Tonus, Ö. ve Çatalbaş, N. (1999). *Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye*. <http://www.econturk.org/tonus.pdf>, (28.10.2012).

Kaufman, R. R. ve Segura-Ubiergo, A. (2001). Globalization, Domestic Politics and Social Spending in Latin America: A Time-Series Cross-Section Analysis, 1973-97. *World Politics*. 53(4): 553-587.

Kettl, D. F. (2000). The Transformation of Governance: Globalization, Develution, and the Role of Government. *Public Administration Review*. 60(6): 488-497.

Kıran, B. (2007). Türkiye’de Reel Döviz Kuru ile Kısa ve Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri İlişkisi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F: Dergisi*. 12(1): 269-283.

Killian, S. (2006). Where’s the Harm in Tax Competition? Lessons From US Multinationals in Ireland. *Critical Perspectives on Accounting*. 17: 1067-1087.

Kim, S. ve Lee, J. (2008). Demographic Changes, Saving and Current Account: An Analyses Based on a Panel VAR Model. *Japan and The World Economy*. 20: 236-256.

Kim, S. ve Lee, J. (2012). Real and Financial Integration in East Asia. *Review of International Economics*. 20(2): 332-349.

Kim, S. Y. (2007). Openness, External Risk and Volatility: Implications for the Compensation Hypothesis. *International Organization*. 61: 181-216.

Kim, S., Lee, J. ve Park, C. (2011). Ties Binding Asia, Europe and The USA. *China and World Economy*. 19(1): 24-46.

Kim, W. (2003). Does Capital Account Liberalization Discipline Budget Deficit?. *Review of International Economics*. 11(5): 830-844.

Kimakova, A. (2009). Government Size and Openness Revisited: The Case of Financial Globalization. *Kyklos*. 62(3): 394-406.

Kittel, B. ve Winner, H. (2005). How Reliable is Pooled Analysis in Political Economy? The Globalization-Welfare State Nexus Revisited. *European Journal of Political Research*. 44: 269–293.

Klien, M., Leibrecht, M. ve Onaran, Ö. (2009). *Globalization and the Structure of Public Spending in the Western and Eastern EU Member States*. http://eaepe.org/files/klien_leibrecht_onaran_revised.pdf, (11.10.2010).

Kluve, J. (2010). The Effectiveness of European Active Labor Market Programs. *Labour Economics*. 17: 904-918.

KOF (2012). *2012 KOF Index of Globalization*, http://globalization.kof.ethz.ch/static/pdf/variables_2012.pdf, (16.06.2012).

Konak, N. (2011). Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kurumsal Yaklaşımlar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi*. 1: 149-164.

Kose, M. A.; Prasad, E. S. ve Terrones, M. E. (2003). Financial Integration and Macroeconomic Volatility. *IMF Working Paper*. WP/03/50.

Kose, M. A., Prasad, E. S. ve Terrones, M. E. (2004). How Do Trade and Financial Integration Affect the Relationship Between Growth and Volatility. *Federal Reserve Bank of San Francisco Working Paper Series*, Working Paper 2004-29.

Kose, M. A., Prasad, E., Rogoff, K. ve Wei, S. (2006). Financial Globalization: A Reappraisal. *IMF Working Paper*. WP/06/189.

Kovancılar, B., Miynat, M. ve Bursalıoğlu, S. A. (2007). *Kamu Maliyesinde Küresel Değişimler*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Kovancılar, B.ve Miynat, M. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Kamu Kesimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Köse, Ö. (2003). Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü. *Sayıştay Dergisi*. 49: 3-46.

Krishna, P., Mitra, D. ve Chinoy, S. (2001). Trade Liberalization and Labor Demand Elasticities: Evidence From Turkey. *Journal of International Economics*. 55: 391-409.

Krueger, D. (2006). Public Insurance Against Idiosyncratic and Aggregate Risk: The Case of Social Security and Progressive Income Taxation. *Cesifo Economic Studies*. 52 (4): 587-620.

Krugman, P. R. ve Obstfeld, M. (2009). *International Economics: Theory and Policy*. USA: The Addison-Wesley Series in Economics.

Krugman,P.(2008). *Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü*. Çeviren Neşenur Domaniç. İstanbul:Literatür Yayıncılık.

Kueh, J. S., Puah, C.H. ve Wong, C.M. (2008). *Bounds Estimation for Trade Openness and Government Expenditure Nexus of ASEAN-4 Countries*. http://mpra.ub.uni-muenchen.de/12351/1/MPRA_paper_12351.pdf, (12.10.2010).

Kunieda, T. (2008). Financial Globalization and Inequality. *Munich Personal Repec Archive*. MPRA Paper No 11343.

Kuznet, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality. *The American Economic Review*. 45 (1): 1-28.

Lee, C. (2007). Does Provision of Public Rental Housing Crowd Out Private Housing Investment? A Panel VAR Approach. *Journal of Housing Economics*. 16: 1-20.

Lee, C. ve Chang, C. (2007). Mean Reversion of Inflation Rates in 19 OECD Countries: Evidence From Panel LM Unit Root Tests With Structural Breaks. *Economics Bulletin*. 3(23): 1-15.

Lee, J. (2006). Inequality and Globalization in Europe. *Journal of Policy Modelling*. 28: 791-796.

Lee, J. ve Strazicich, M. C. (2003). Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test with Two Structural Breaks. *The Review of Economics and Statistics*. 85(4): 1082-1089.

Lee, J., Lee, C. ve Chang, C. (2009). Hysteresis in Unemployment Revisited: Evidence from Panel LM Unit Root Tests with Heterogenous Structural Breaks. *Bulletin of Economic Research*. 61(4): 325-334.

Levin, A.; Lin, C. ve Shin, C. J. (2002). Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties. *Journal of Econometrics*. 108: 1-24.

Liberati, P. (2007). Trade Openness, Capital Openness and Government Size. *Journal of Public Policy*. 27(2): 215-247.

Lindbeck, A. (1997). The Swedish Experiment. *Journal of Economic Literature*. 35: 1273-1319.

Love, I. Ve Zicchino, L. (2006). Financial Development and Dynamic Investment Behaviour: Evidence From panel VAR. *The Quarterly Review of Economics and Finance*. 46: 190-210.

Lumsdaine, R.L.; Papell, D.H. (1997). Multiple Trend Breaks and The UnitRoot Hypothesis. *The Review of Economics and Statistics*, 79(2): 212-218.

Lübker, M. (2008). Globalization and Perceptions of Social Inequality. *International Labour Review*. 143(1-2): 91-128.

Maddala, G.S. ve Kim, I. (2003). *Unit Roots, Cointegration and Structural Change*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Maddison, A. (2001). *The World Economy: A Millennial Perspective*. Paris: OECD Publishing.

Maddison, A. (2006). *The World Econom, Volume 1: A Millennial Perspective, Volume 2: Historical Statistics*. Paris: OECD Publishing.

Marattin, L. ve Salotti, S. (2011). On The Usefulness of Government Spending in The EU Area. *The Journal of Socio-Economics*. 40: 780-795.

Mehrara, M. ve Mohaghegh, M. (2011). Macroeconomic Dynamics in The Oil Exporting Countries: A Panel VAR Study. *International Journal of Business and Social Science*. 2(21): 288-295.

Meltzer, A. H. ve Richard, S. F. (1981). A Rational Theory of the Size of Government. *Journal of Political Economy*. 89(5): 914-927.

Milanovic, B. (2004). *Half a World: Regional Inequality in Five Great Federations*. <http://128.118.178.162/eps/urb/papers/0404/0404002.pdf>, (05.06.2010).

Milanovic, B. (2005). Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Surveys. *The World Bank Economic Review*. 19 (1): 21-44.

Milanovic, B. ve Squire, L. (2005). Does Tariff Liberalization Increase Wage Inequality? Some Empirical Evidence. *World Bank Policy Research Working Paper*. Paper No. 3571.

Mileva, E. (2007). *Using Arellano-Bond Dynamic Panel GMM Estimators in Stata*. [http://www.fordham.edu/economics/mcleod/Elitz-UsingArellano%E2%80%93BondGMMEstimator s.pdf](http://www.fordham.edu/economics/mcleod/Elitz-UsingArellano%E2%80%93BondGMMEstimator%20s.pdf), (12.02.2012).

Minsky, H. P. ve Whalen, C. J. (1997). Economic Insecurity and the Institutional Prerequisites for Successful Capitalism. *Journal of Post Keynesian Economics*. 19 (2): 155-170.

Mishkin, F. S. (2004). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. USA: The Addison-Wesley Series in Economics.

Mitchell, D. J. (2009). *The Economics of Tax Competition*. Adam Smith Institute. <http://www.adamsmith.org/sites/default/files/images/stories/tax-competition.pdf>, (23.12.2010).

Molana H., Montagna C. ve Violato, M. (2004). On the Causal Relationship Between Trade-Openness and Government Size Evidence From 23 OECD Countries. *The University of Nottingham, Research Paper Series*, Research Paper No 2004/14.

Monnin, P. ve Jokipii, T. (2010). The Impact of Banking Sector Stability on the Real Economy. *Swiss National Bank Working Papers*. http://www.snb.ch/n/mmr/reference/working_paper_2010_05/source (22.02.2011).

Morekva, N. E. ve Schoeman, N.J. (2006). *The Determinants of The Structure of Public Spending in Africa*. http://www.unidep.org/Release3/Conferences/AES_2006/IDEP-AES-06-22.pdf, (26.02.2009).

Mourao, P. R. (2007). Has Trade Openness Increased all Portuguese Public Expenditures? A Detailed Time-Series Study. *Financial Theory and Practice*. 32(3): 225-247.

Mundell, R. A. (1999). *A Reconsideration of the Twentieth Century*. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1999/mundell-lecture.pdf, (08.11.2012).

Mutluer, M. K.; Öner, E. ve Kesik, A. (2007). *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Narayan, P. K. (2005). The Government Revenue and Government Expenditure Nexus: Empirical Evidence from Nine Asian Countries. *Journal of Asian Economics*. 15: 1203-1216.

Narayan, P. K. ve Narayan, S. (2006). Government Revenue and Government Expenditure Nexus: Evidence from Developing Countries. *Applied Economics*. 38 (3): 285-291.

Narayan, P. K. ve Prasad, B.C. (2005). The Validity of Purchasing Power Parity for Eleven Middle Eastern Countries. *Review of Middle East Economics and Finance*. 3(2): 135-149.

Narayan, P. K., Nielsen, I. ve Smyth, R. (2008). Panel Data, Cointegration, Causality and Wagner's Law: Empirical Evidence From Chinese Provinces. *China Economic Review*. 19: 297-307.

Navarro, V.; Schmitt, J. ve Astudillo, J. (2004). Is Globalisation Undermining the Welfare State?. *Cambridge Journal of Economics*. 28: 133-152.

Nayyar, D. (2006). Globalisation, History and Development: A Tale of Two Centuries. *Cambridge Journal of Economics*. 30: 137-159.

Nell, C. ve Zimmermann, S. (2011). *Panel Unit Root Tests*. http://homepage.univie.ac.at/robert.kunst/pan2011_pres_nell.pdf, (06.01.2012).

Nissanke, M. ve Thorbecke, E. (2006). Channels and Policy Debate in the Globalization-Inequality-Poverty Nexus. *World Development*. 34 (8): 1338-1360.

Nooruddin, I. (2009). Openness, Uncertainty and Social Spending: Implications for The Globalization-Welfare State Debate. *International Studies Quarterly*. 53: 841-866.

O'Rourke, K. H. ve Williamson, J.G. (2000). When Did Globalization Begin?. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 7632.

O'Rourke, K. (2009). The Era of Free Migration: Lessons for Today. *Challenges of Globalization: Immigration, Social Welfare, Global Governance* (58-77). Editor A. C. Sobel. UK: Routledge.

O'Rourke, K. H. ve Williamson J. G. (2004). Once More: When Did Globalisation Begin?. *European Review of Economic History*.8(1): 109-117.

Obstfeld, M. ve Taylor, A. M. (1998). The Great Depresssion as a Watershed: International Capital Mobility Over the Long Run. *The Defining Moment: The Great Depression and the American Economy in the Twentieth Century* (353-402). Editörler M. D. Bordo, C. Goldin ve E. N. White. USA: University of Chicago Press.

Obstfeld, M. ve Taylor, A. M. (2003). Globalization and Capital Markets. *Globalization in Historical Perspective* (121-187). Editörler M. D. Bordo, A. M. Taylor ve J. G. Williamson. USA: The University of Chicago Press.

Obstfeld, M. ve Taylor, A. M. (2005). *Global Capital Markets: Integration, Crises, and Growth*. New York: Cambridge University Press.

OECD (1994). *The OECD Job Study: Facts, Analysis, Strategies*. <http://www.oecd.org/els/employmentpoliciesanddata/1941679.pdf> (16.07.2009).

OECD (2001). *The OECD's Project on Harmful Tax Practices: The 2001 Progress Report*. OECD Center for Tax Policy and Administration.

OECD (2005). *Measuring Globalization: OECD Handbook on Economic Globalisation Indicators*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2006). *Fundamental Reform of Personal Income Tax*. OECD Tax Policy Studies. OECD Publishing, No: 13.

OECD (2008). *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2011a). *Growing Income Inequality in OECD Countries: What Drives it and How Can Policy Tackle it?*. OECD Forum on Tackling Inequality, Paris, Monday 2 May 2011.

OECD (2011b). *Revenue Statistics 1965-2010*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2012). *Revenue Statistics 1965-2011*. Paris: OECD Publishing.

OECD Government Expenditure by Function (2012). http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=SNA_TABLE11, (02.05.2012).

OECD Social Expenditure Statistics (2012). http://www.oecd.org/els/soc/social-expenditure-databases/socx.htm#socx_data, (02.02.2012).

OECD Stat (2012). *OECD Employment and Labour Market Statistics*. http://stats.oecd.org/BrandedView.aspx?oecd_bv_id=lfs-data-en&doi=data-00312-en (02.02.2012)

OECD Tax Data Base (2012). http://www.oecd.org/document/60/0,3746,en_2649_34533_1942460_1_1_1_1,00.html, (02.05.2012).

Ohmae, K. (2005). *The Next Global Stage: Challenges and Opportunities in Our Borderless World*. USA: Wharton School Publishing.

Okafor, C. ve Eiya, O. (2011). Determinants of Growth in Government Expenditure: An Empirical Analysis of Nigeria. *Research Journal of Business Management*. 5(1): 44-50.

Oktayer, N. ve Susam, N. (2008). Kamu Harcamaları – Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1975-2005 Yılları Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 22(1): 145-164.

Orourke, K. H. (2001). Globalization and Inequality. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 8339.

Osberg, L. (1998). *Economic Insecurity*. <http://myweb.dal.ca/osberg/classification/research/working%20papers/Economic%20Insecurity/Economic%20Insecurity.pdf>, (01.02.2010).

Oxley, H. ve Martin J. P. (1991). Controlling Government Spending and Deficits: Trends in 1980s and Prospects for the 1990s. *OECD Economic Studies No. 17*.

Öncel, Y. (2005). Kurumlar Vergisinde Değişim ve Uluslararası Vergi Rekabeti. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*. 47: 1-20.

Önder, İ. (2012). *İktisat Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Yordam Kitap.

Öniş, Z. ve Şenses, F. (2005). Rethinking the Emerging Post- Washington Consensus. *Development and Change*. 36 (2): 263-290.

Öz, S. (2005). *Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Özcan, B. (2011). Finansal Açıklığın Makroekonomik Değişkenlerin Oynaklığı Üzerine Etkisi: Bir Yazın Taraması. *Journal of Yasar University*. 24 (6): 3712-3743.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Özer, A. (2005). Günümüz Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı. *Sayıştay Dergisi*. 59: 3-56.

Özgen, F. B. ve Güloğlu, B. (2004). Türkiye’de İç Borçların İktisadi Etkilerinin VAR Tekniğiyle Analizi. *Metu Studies in Development*.31: 93-114.

Öztekin, D. ve Erataış, F. (2009). Net Portföy Yatırımları ile Reel Faiz Arasındaki İlişkinin Küresel Kriz Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye Uygulaması. *Anadolu International Conference in Economics*, Paper Presented at EconAnadolu 2009. Eskişehir. 17-19 Haziran 2009.

Pehlivan, O. ve Öz, E. (2011). *Uluslararası Vergilendirme*. Trabzon: Derya Kitabevi.

Perry, G. (2009). *Causes and Consequences of High Volatility in Developing Countries. Center for Global Development, Beyond Lending How Multilateral Banks Can Help Developing Countries Manage Volatility*. Washington DC 20036, 1-14. http://www.cgdev.org/doc/books/Beyond_Lending/01_Beyond_Lending-Ch1.pdf, (21.09.2010).

Pınar , A. ve Özügürlü, Y. (2008) Küreselleşme Sürecinde Vergi Yapılarındaki Dönüşüm: Türkiye Küresel Yapının Neresinde?. 23. *Türkiye Maliye Sempozyumu, Türk Vergi Sisteminin Küresel Bağlamda Değerlendirilmesi* (ss. 45-69). Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü. Antalya. 7-11 Mayıs 2008.

Pickup, M. (2006). Globalization, Politics and Provincial Government Spending in Canada. *Canadian Journal of Political Science*. 39(4): 883-917.

Pradhan, P. R. ve Saha, D. (2011). Determinants of Foreign Direct Investment in SAARC Countries: An Investigation Using Panel VAR Model. *Information Management and Business Review*. 3(2): 117-126.

Pradhan, R. P. (2009). Casual Nexus Between Globalization and Income Inequality: An Empirical Study in China. *Banking and Finance Letters*. 1 (3): 141-150.

Prasad, E., Rogoff, K., Wei, S. ve Kose, M. A. (2004). Financial Globalization, Growth and Volatility in Developing Countries. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 10942.

Prasad, N. ve Gerecke, M. (2010). Social Security Spending in Time of Crisis. *Global Social Policy*. 10(2): 218-247.

Quinn, D. (1997). The Correlates of Change in International Financial Regulation. *American Political Science Review*. 91: 531-551.

Rakıcı, C. (2008). *Gelir Dağılımının Düzenlenmesinde Gelir Vergisinin Rolü: Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ram, R. (1987). Wagner's Hypothesis in Time-Series and Cross-Section Perspectives: Evidence From Real Data for 115 Countries. *The Review of Economics and Statistics*. 69(2): 194-204.

Ram, R. (2009). Openness, Country Size and Government Size: Additional Evidence From a Large Cross-Country Panel. *Journal of Public Economics*. 93: 213-218.

Ramey, G. ve Ramey, V. A. (1995). Cross-Country Evidence on the Link Between Volatility and Growth. *The American Economic Review*. 85 (5): 1138-1151.

Razin, A. ve Rose, A. (1992). Business Cycle Volatility and Openness: An Exploratory Cross-Section Analysis. *NBER Working Paper Series*. Working Paper No. 4208.

Ricon, H. (2007). *Financial Globalization, Economic Growth and Macroeconomic Volatility*. <http://quimbaya.banrep.gov.co/docum/ftp/borra430.pdf>, (16.10.2011).

Robinson, P. (2000). Active Labour-Market Policies: A Case of Evidence-Based Policy Making?. *Oxford Review of Economic Policy*. 16 (1): 13-26.

Rodan, G. (2004). Neoliberalism and Transparency: Political Versus Economic Liberalism. *Asian Research Centre*. Working Paper No 112.

Rodrik, D. (1989). Policy Uncertainty and Private Investment in Developing Countries. *NBER Working Paper Series*. Working Paper No. 2999.

Rodrik, D. (1997). *Küreselleşme Sınırı Aştı mı?*. Çeviren İ. Akyol ve F. Ünsal. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.

Rodrik, D. (1998). Why Do More Open Economies Have Bigger Governments?. *The Journal of Political Economy*. 106(5): 997-1032.

Rodrik, D. (2002). *After Neoliberalism, What?*. <http://www.new-rules.org/storage/documents/afterneolib/rodrik.pdf> , (02.09.2012).

Rodrik, D. (2011). *Akıllı Küreselleşme*. Çeviren Burcu Aksu. Ankara: Efil Yayınevi.

Roodman, D. (2006). How to do xtabond2: An Introduction to ‘Difference’ and ‘System’ GMM in Stata. *Center for Global Development Working Paper*, Number 103. http://www.cgdev.org/files/11619_file_HowtoDoxtabond8_with_foreword.pdf, (12.02.2012).

Rudra, N. (2002). Globalization and the Decline of the Welfare State in Less-Developed Countries. *International Organization*. 56(2): 411-445.

Saahdong, C. I. (2010). *The Relationship Between Globalization and Public Spending: Emprical Evidence From The Nordic Countries*. Master Thesis. Lund University Department of Economics School of Economics and Management.

Sachs, J. D. (2013). *America's New Progressive Era?*. <http://www.project-syndicate.org/commentary/america-s-new-progressive-era-by-jeffrey-d--sachs>, (25.02.2013).

Sachs, J. D. ve Shatz, H. J. (1996). U.S. Trade with Developing Countries and Wage Inequality. *The American Economic Review*. 86 (2): 234-239.

Samimi, P. ve Buang, A. A. (2011). Globalization Measurement: Notes on Common Globalization Indexes. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*. 7: 1-20.

Samimi, P., Lim, G. C. ve Buang, A. A. (2012). A Critical Review on Synthetic Globalization Indexes. *International Journal of Fundamental Psychology and Social Science*. 2(1): 28-31.

Sanz, I. ve Velazquez, F. J. (2008). *Fiscal Illusion, Fiscal Consolidation and Government Expenditure Composition in th OECD: A Dynamic Panel Data Approach*. dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/3125460.pdf, (17.12.2009).

Saraç, Ö. (2006). *Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Sariaslan, H. (1994). KİT'lerin Özelleştirilmesinde Sistematik Bir Yaklaşım. *Özelleştirme Sempozyumu Kitabı* (ss.183-193), Düzenleyen Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü ve Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa. 28-29 Nisan 1994.

Sato, S. ve Fukushige, M. (2009). Globalization and Economic Inequality in the Short and Long Run: The Case of South Korea 1975-1995. *Journal of Asian Economics*. 20: 62-68.

Scheve, K. ve Slaughter, M. J. (2002). Economic Insecurity and The Globalization of Production. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 9339.

Schulze, G. G. ve Ursprung, H. W. (1999). Globalisation of the Economy and the Nation State. *The World Economy*. 22 (3): 295-352.

Scott, B. R. (2011). *Capitalism: Its Origins and Evolution as a System Governance*. New York: Springer.

Selen, U. ve Eryiğit, K. (2009). Yapısal Kırılmaların Varlığında, Wagner Kanunu Türkiye İçin Geçerli Mi?. *Maliye Dergisi*. 156: 177-198.

Sen, A. (2000). Social Justice and the Distribution of Income.. *Handbook of Income Distribution, Volume 1*(60-85). Editörler. A. B. Atkinson ve F. Bourguignon. Elsevier Science.

Seyidoğlu, H. (1999). *Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama*. İstanbul: Kurtiş Matbaası.

Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 4(2): 141-156.

Sezer, Ö. ve Vural, T. (2010). Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı. *Maliye Dergisi*. 159: 203-219.

Shelton, A. C. (2007). The Size and Composition of Government Expenditure. *Journal of Public Economics*. 91: 2230-2260.

Simmons, R. S. (2006). Does Recent Empirical Evidence Support the Existence of International Corporate Tax Competition?. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. 15: 16-31.

Sims, C. A. (1980). Macroeconomics and Reality. *Econometrica*. 48(1): 1-48.

Slaughter, M. J. (2001). International Trade and Labor-Demand Elasticities. *Journal of International Economics*. 54: 27-56.

Solimano, A. (2004). *Globalization, History and International Migration: A View from Latin America*. <http://www.andressolimano.com/articles/global/MIGRATION%20LAC%20ILO.pdf>, (27.11.2012).

Solimano, A. ve Watts, N. (2005). *International Migration, Capital Flows and the Global Economy: A Long Run View*. <http://www.eclac.org/publicaciones/xml/7/22007/lcl2259i.pdf>, (17.09.2012).

Soto, M. (2010). *System GMM Estimation With a Small Sample*. <http://soto.iae-csic.org/Text%20Monte%20Carlo.pdf>, (06.02.2012).

Soubbotina, T. P. ve Sheram, K. A. (2000). *Beyond Economic Growth: Meeting the Challenges of Global Development*. Washington: The World Bank.

Sönmez, S. (2005). *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.

Stearns, P. N. (2010). *Globalization in World History*. UK: Routledge.

Stiglitz, J. (1998). *More Instruments and Broader Goals: Moving Toward the Post-Washington Consensus*. <http://pendientedemigracion.ucm.es/info/eid/pb/Stiglitz98wider.pdf>, (09.09.2012).

Stiglitz, J. (2004). *The Post Washington Consensus Consensus*. http://policydialogue.org/files/events/Stiglitz_Post_Washington_Consensus_Paper.pdf, (09.09.2012).

Stiglitz, J. (2008). Globalization and the Economic Role of the State in the New Millennium. *Industrial and Corporate Change*. 12(1):3-26.

Stiglitz, J. E. (2006). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*. Çeviren Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural. İstanbul:Plan B.

Straw, W. ve Glennie, A. (2012). The Third Wave of Globalisation. *Report of the IPPR Review on the Future of Globalisation Led by Lord Mandelson*. Institute for Public Policy Research, UK.

Sultan, T. N. ve Mairna, M. H. (2011). The Determinants of Public Expenditures in Jordan. *International Journal of Business and Social Science*. 2(8): 45-49.

Swank, D. (2001). Mobile Capital, Democratic Institutions, and the Public Economy in Advanced Industrial Societies. *Journal of Comparative Policy Analysis*. 3: 133–162.

Synder, J. M. ve Yackovlev, I. (2000). *Political and Economic Determinants of Government Spending on Social Protection Programs*. citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.195.521&rep=rep1&type=pdf, (27.02.2009).

Şahinöz, A. (2002). *Dünya Ticaret Örgütü'nün Dönüşümü*. http://kisi.deu.edu.tr/utku.utkulu/Ahmet_Sahinoz.pdf, (22.11.2012).

Şanlıoğlu, Ö. (2011). *Sosyal Refah Devletin Dünü, Bugünü ve Geleceği: Almanya Örneği*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Şaylan, G. (2003). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Şimşek, H. A. (2008). Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Maliye Politikaları: Teorik Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 13(1): 183-208.

Şişman, M. ve Öztürk, O. (2010). Doğrudan Yabancı Sermaye ve Uluslararası Vergi Rekabeti: Bir Literatür Araştırması. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 29 (3): 47-75.

Tait, A. A. ve Heller, P. S. (1982). International Comparision of Government Expenditure. *IMF Occasional Paper No 10*. Washington.

Talpoş, I. ve Craşneac, A. (2010). The Effects of Tax Competition. *Theoretical and Applied Economics*. 17 (8): 39-52.

Talvi, E. ve Vegh, C. A. (2005). Tax Base Variability and Procyclical Fiscal Policy in Developing Countries. *Journal of Development Economics*. 78: 156-190.

Tanzi, V. (2002). Globalization and the Future of Social Protection. *Scottish Journal of Political Economy*. 49 (1): 116-127.

Tanzi, V. (2005). The Economic Role of The State in 21th Century. *Cato Journal*, 25(3): 619-620.

Tanzi, V. (2008). The Role of The State and Public Finance in The Next Generation. *OECD Journal on Budgeting*. 8(2): 1-28.

Tanzi, V. and Schuknecht L. (2000). *Public Spending in The 20th Century*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Tarı, R. ve Bozkurt, H. (2006). Türkiye’de İstikrarsız Büyümenin VAR Modelleri ile Analizi (1991.1-2004.3). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. 4:1-16.

Tatoğlu, F. Y. (2012). *İleri Panel Veri Analizi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Tatoğlu, F. Y. (2009). Reel Efektif Döviz Kurunun Durağanlığının Yapısal Kırılmalı Panel Birim Kök Testleri Kullanılarak Sınanması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10 (2): 310-323.

Teather, R. (2002). Harmful Tax Competition?. *IEA Economic Affairs*. December: 58-63.

Teather, R. (2009). Tax Competition. *Briefing Paper*. Adam Smith Institute. <http://www.adamsmith.org/sites/default/files/images/stories/teather-tax-comp.pdf>, (23.12.2010).

Therborn, G. (2000). Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance. *International Sociology*. 15(2): 151-179.

Thornton, J. (1999). The Kuznets Inverted-U Hypothesis: Panel Data Evidence From 96 Countries. *Applied Economics Letters*. 8 (1): 15-16.

Tiebout, C. M. (1956). A Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy*. 64 (5): 416-424.

Toffler, A. (2008). *Üçüncü Dalga*. Çeviren Selim Yeniçeri. İstanbul: Koridor Yayıncılık.

Traca, D. A. (2005). Globalization, Wage Volatility, and the Welfare of Workers. *Review of International Economics*. 13 (2): 237-249.

Turhan, S. (1975). Kamu Harcamaları ve Gelir Dağılımı. *Maliye Enstitüsü Konferansları*. 23. Seri Yayın no 2067: 265-279.

Turhan, S. (2004). Maliye Politikası ve Gelir Dağılımı. *Maliye Politikası* (281-300). Editörler Engin Ataç. Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1580.

Tüğen, K. (2007). *Devlet Bütçesi*. 6. Baskı. İzmir: Bassaray Matbaası.

Türk, İ. (1994). *Maliye Politikası*. 10. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.

Türkcan, E. (1980). Yeni Uluslararası Para Sistemi Karşısında Gelişen Ülkeler. *Ekonomik Yaklaşım*. 1(1): 91-124.

Ulagay, O. (2000). *Küreselleşme Nereye?*. <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT/Documents/Per%C5%9Fembe+Konferans%C4%B1+Yay%C4%B1n/perskonfyyn59.pdf>, (11.01.2013).

Umutlu, G. (2008). İşlem Hacmi ve Fiyat Değişimleri Arasındaki Nedensellik ve Dinamik İlişkiler: İMKB’de Bir Ampirik İnceleme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10(1): 231-246.

UN (2001). *World Public Sector Report: Globalization and the State*. New York: United Nations Publication.

UN (2009). *International Migration Report 2009: A Global Assessment*. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division.

UNCTADSTAT (2012). <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>

United Nations (2001). *World Public Sector Report: Globalization and The State*. New York, USA: United Nations Publication.

United Nations (2008). *Overcoming Economic Insecurity*. World Economic and Social Survey 2008. Department of Economic and Social Affairs, New York.

Uşen, Ş. (2007). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Aktif Emek Piyasası Politikaları. *Çalışma ve Toplum*. 2: 65-95.

Uzay, N. (2002). Kamu Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği (1970-1999). *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 19: 151-172.

Varian, H. R. (1980). Redistributive Taxation as Social Insurance. *Journal of Public Economics*. 14:49-68.

WB (2002). *Globalization, Growth and Poverty*. Washington: World Bank and Oxford University Press.

WB (2002). *Globalization, Growth and Poverty: Building an Inclusive World Economy*. Washington: The World Bank and Oxford University Press.

WDI (2005). World Development Indicators. World Bank.

WDI (2012). World Development Indicator, World Bank.

Westerlund, J.; Mahdavi, S. ve Firoozi, F. (2011). The Tax-Spending Nexus: Evidence form a Panel of US State-Local Governments. *Economic Modelling*. 28: 885-890.

Williamson, J. (2000). What Should the World Bank Think About the Washington Consensus?. *The World Bank Research Observer*. 15(2): 251-264.

Williamson, J. (2003). From Reform Agenda: A Short History of the Washington Consensus and Suggestions for What to Do Next. *Finance and Development*. September: 10-13.

Williamson, J. (2003). The Washington Consensus and Beyond. *Economic and Political Weekly*. 38(15): 1475-1481.

Williamson, J. (2004a). *A Short History of the Washington Consensus*. <http://dudotlr.iie.com/publications/papers/williamson0904-2.pdf>, (19.09.2012).

Williamson, J. G. (1997). Globalization and Inequality, Past and Present. *The World Bank Research Observer*. 12 (2): 117-135.

Williamson, J. G. (2002). Winners and Losers Over Two Centuries of Globalization. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 9161.

Williamson, J.(1990). *What Washington Means by Policy Reform*. <https://edisk.fandm.edu/min/IST-325-Ecuador/What-Washington-Means-by-Policy-Reform.pdf>, (19.09.2012).

Wilson, J. D. ve Wildasin D. E. (2004). Capital Tax Competition: Bane or Boon. *Journal of Public Economics*. 88: 1065-1091.

Wolf, H. (2005). What is Volatility and Why Does it Matter. *Managing Economic Volatility and Crises: A Practitioner's Guide* (45-64). Editörler J. Aizenman ve B. Pinto. New York: Cambridge University Press.

Wood, A. (1995). How Trade Hurt Unskilled Workers. *The Journal of Economic Perspectives*. 9 (3): 57-80.

Wood, A. (1998). Globalisation and the Rise in Labour Market Inequalities. *The Economic Journal*. 108 (450): 1463-1482.

Wooldridge, J. (2004). *Introductory Econometrics: A Modern Approach*. Ohio: Southwestern Publishing.

WTO (2008). *World Trade Report 2008: Trade in a Globalizing World*. Genava: World Trade Organization.

Yalçinkaya, T.ve Durcan, N. M. (2011). Ekonomi ve Diğer Sosyal Bilim Dalları Perspektifinden Küreselleşme Olgusu. <http://www.econanadolu.org/en/index.php/past-congresses/econ-2011/articles2011/3283-Ekonomi-Dier-Sosyal-Bilim-Dallar-Perspektifinden-Kreselleme-Olgusu.html>, (10.11.2012).

Yasmin, B. ve Khan, A. H. (2005). Trade Liberalisation and Labour Demand Elasticities: Empirical Evidence fo Pakistan. *The Pakistan Development Review*. 44 (4): 1067-1089.

Yavuz, G. (2007). Washington Uzlaşısı’ndan Post-Washington Uzlaşması’na: Kalkınma Gündeminin Biçimlenişinde “Yeni Kurumcu İktisat” Etkisi. *Ekonomik Yaklaşım*. 18(64): 23-44.

Yılmaz, B. E., Çak, M. ve Şeker, M. (2008), Uluslararası Vergi Rekabetinin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri: Türkiye Açısından Karşılaştırmalı Bir Analiz. 23. *Türkiye Maliye Sempozyumu, Türk Vergi Sisteminin Küresel Bağlamda Değerlendirilmesi* (ss. 71-103). Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü. Antalya. 7-11 Mayıs 2008.

Zengin, A. (2001). Reel Döviz Kuru Hareketleri ve Dış Ticaret Fiyatları (Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bulgular). *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2(2): 27-41.

Zengingönül, O. (2007). *Küreselleşme: Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde*. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.

Zhou, L.; Biswas, B.; Bowles, T. ve Saunders, P. J. (2011). Impact of Globalization on Income Distribution Inequality in 60 Countries. *Global Economy Journal*. 11 (1): 1-16.

Zivot, E. ve Andrews, D. W.K. (1992). Further Evidence on the Great Crash, the Oil-Price Shock, and the Unit-Root Hypothesis. *Journal of Business and Economic Statistics*. 10(3): 251-270.

Zivot, E. ve Wang, J. (2002). *Modelling Financial Time Series with S-Plus*. <http://faculty.washington.edu/ezivot/econ589/manual.pdf>, (19.09.2010).

Zodrow, G. R. ve Mieszkowski, P. (1986). Pigou, Tiebout, Property Taxation, and the Underprovision of Local Public Goods. *Journal of Urban Economics*. 19: 356-370.

Zorturk, M. ve Uzgoren, N. (2008). The Relationship Between the Taxation and Government Expenditure in Turkey- Bounds Test Approach. *Banks and Bank Systems*. 3 (1): 57-62.

EKLER

EK 1: KAMU HARCAMALARININ FONKSİYONEL SINIFLANDIRILMASI

01 GENEL KAMU HİZMETLERİ

01.1 Yasama ve Yürütme Organları, Finansal ve Mali İşler, Dışışleri Hizmetleri

01.1.1 Yasama ve yürütme organları hizmetleri

01.1.2 Finansal ve mali işler ve hizmetler

01.1.3 Dışışleri hizmetleri

01.1.9 Sınıflandırmaya girmeyen yasama ve yürütme organları, finansal ve mali işler, dışışleri hizmetleri

01.2 Dış Ekonomik Yardım Hizmetleri

01.2.1 Gelişmekte olan ülkelere yapılan ekonomik yardım hizmetleri

01.2.2 Uluslararası kuruluşlar aracılığı ile yapılan ekonomik yardım hizmetleri

01.2.9 Sınıflandırmaya girmeyen dış ekonomik yardım hizmetleri

01.3 Genel Hizmetler

01.3.1 Genel personel hizmetleri

01.3.2 Genel planlama ve istatistik hizmetleri

01.3.9 Diğer genel hizmetler

01.4 Temel Araştırma Hizmetleri

01.4.1 Doğal bilimler, mühendislik ve teknoloji konusundaki temel araştırma hizmetleri

01.4.2 Sosyal ve beşeri bilimler konusundaki temel araştırma hizmetleri

01.4.3 Çok branşlı temel araştırma hizmetleri

01.4.9 Sınıflandırmaya girmeyen temel araştırma hizmetleri

01.5 Borç Yönetimi Hizmetleri

01.5.0 Borç yönetimi hizmetleri

01.6 Genel Nitelikli Transferlere İlişkin Hizmetler

01.6.0 Genel nitelikli transferlere ilişkin hizmetler

01.8 Genel Kamu Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

01.8.8 Genel kamu hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri

01.9 Sınıflandırmaya Girmeyen Genel Kamu Hizmetleri

01.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen genel kamu hizmetleri

02 SAVUNMA HİZMETLERİ

02.1 Askeri Savunma Hizmetleri

02.1.0 Askeri savunma hizmetleri

02.2 Sivil Savunma Hizmetleri

02.2.0 Sivil savunma hizmetleri

02.3 Dış Askeri Yardım Hizmetleri

02.3.0 Dış askeri yardım hizmetleri

02.8 Savunmaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

02.8.8 Savunmaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri

02.9 Sınıflandırmaya Girmeyen Savunma Hizmetleri

02.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri

03 KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK HİZMETLERİ

03.1 Güvenlik Hizmetleri

03.1.1 Genel güvenlik hizmetleri

03.1.2 Adli güvenlik hizmetleri

03.1.3 Trafik güvenliği hizmetleri

03.1.4 Kurumsal güvenlik hizmetleri

03.1.9 Sınıflandırmaya girmeyen güvenlik hizmetleri

03.2 Yangından Korunma Hizmetleri

03.2.0 Yangından korunma hizmetleri

03.3 Mahkeme Hizmetleri

03.3.1 Yüksek mahkeme hizmetleri

03.3.2 Adli mahkeme hizmetleri

03.3.3 İdari mahkeme hizmetleri

03.3.4 Tahkim kurulları ve ombudsmanlık vb. hizmetleri

03.3.9 Diğer mahkeme hizmetleri

03.4 Cezaevi İdaresi Hizmetleri

03.4.0 Cezaevi idaresi hizmetleri

03.8 Kamu Düzeni ve Güvenliğe İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

03.8.8 Kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri

03.9 Sınıflandırmaya Girmeyen Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri

03.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri

04 EKONOMİK İŞLER VE HİZMETLER

04.1 Genel Ekonomik İşler ve Hizmetler

04.1.1 Genel ekonomik ve ticari işler ve hizmetler

04.1.2 İşgücü işleri ve hizmetleri

04.2 Tarım, Ormancılık, Balıkçılık ve Avcılık Hizmetleri

04.2.1 Tarım hizmetleri

04.2.2 Ormancılık hizmetleri

04.3 Yakıt ve Enerji Hizmetleri

04.3.1 Kömür ve diğer katı yakıt hizmetleri

04.3.2 Petrol ve gaz işleri ve hizmetleri

04.3.3 Nükleer yakıt işleri ve hizmetleri

04.3.4 Elektrik işleri ve hizmetleri

04.3.5 Elektrik dışındaki enerji işleri ve hizmetleri

04.3.9 Sınıflandırmaya girmeyen yakıt işleri ve hizmetleri

04.4 Madencilik, İmalat ve İnşaat Hizmetleri

04.4.1 Yakıt dışındaki madencilik, İmalat ve inşaat hizmetleri

04.4.2 İmalat işleri hizmetleri

04.4.3 İnşaat işleri hizmetleri

04.5 Ulaştırma Hizmetleri

04.5.1 Karayolu inşaat işleri ve hizmetleri

04.5.2 Karayolu sistemi işletme işleri ve hizmetleri

04.5.3 Suyolu taşımacılığı tesisleri inşaat işleri ve hizmetleri

04.5.4 Suyolu taşımacılığı işletme işleri ve hizmetleri

04.5.5 Demiryolu inşaatı ve işletme işleri ve hizmetleri

04.5.6 Havayolu taşımacılığı tesisleri inşaat ve işletme işleri ve hizmetleri

04.5.7 Boru hattı ve diğer nakil tesislerinin inşaat işleri ve hizmetleri

04.5.8 Boru hattı ile nakletme ve diğer taşımacılık sistemi işletme işleri ve hizmetleri

04.5.9 Sınıflandırmaya girmeyen ulaştırma hizmetleri

04.6 İletişim Hizmetleri

04.6.0 İletişim hizmetleri

04.7 Diğer Endüstriler

04.7.1 Dağıtım ticareti, ambar ve depolama hizmetleri

04.7.2 Otel ve lokanta hizmetleri

04.7.3 Turizm hizmetleri

04.7.4 Çok amaçlı geliştirme projeleri işleri ve hizmetleri

04.8 Ekonomik Faaliyetlere İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

04.8.1 Genel ekonomik, ticari ve işgücü araştırma ve geliştirme hizmetleri

04.8.2 Tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılık araştırma ve geliştirme hizmetleri

04.8.3 Yakıt ve enerji araştırma ve geliştirme hizmetleri

04.8.4 Madencilik, imalat ve inşaat araştırma ve geliştirme hizmetleri

04.8.5 Ulaştırma araştırma ve geliştirme hizmetleri

04.8.6 İletişim araştırma ve geliştirme hizmetleri

04.8.7 Diğer endüstriler araştırma ve geliştirme hizmetleri

04.9 Sınıflandırmaya Girmeyen Ekonomik İşler ve Hizmetler

04.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen ekonomik işler ve hizmetler

05 ÇEVRE KORUMA HİZMETLERİ

05.1 Atık Yönetimi Hizmetleri

05.1.0 Atık Yönetimi Hizmetleri

05.2 Atık Su Yönetimi Hizmetleri

05.2.0 Atık Su Yönetimi Hizmetleri

05.3 Kirliliğin Azaltılması Hizmetleri

05.3.0 Kirliliğin azaltılması hizmetleri

05.4 Doğal Ortamın ve Bio Çeşitliliğin Korunması

05.4.0 Doğal ortamın ve bio çeşitliliğin korunması

05.8 Çevre Korumaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

05.8.8 Çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri

05.9 Sınıflandırmaya Girmeyen Çevre Koruma Hizmetleri

05.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetleri

06 İSKAN VE TOPLUM REFAHI HİZMETLERİ

06.1 İskan İşleri ve Hizmetleri

06.1.0 İskan işleri ve hizmetleri

06.2 Toplum Refahı Hizmetleri

06.2.0 Toplum refahı hizmetleri

06.3 Su Temini İşleri ve Hizmetleri

06.3.0 Su Temini işleri ve hizmetleri

06.4 Sokak ve Caddelerin Aydınlatılması Hizmetleri

06.4.0 Sokak ve caddelerin aydınlatılması hizmetleri

06.8 İskan ve Toplum Refahına İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

06.8.0 İskan ve toplum refahına ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri

06.9 Sınıflandırmaya Girmeyen İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri

06.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen iskan ve toplum refahı hizmetleri

07 SAĞLIK HİZMETLERİ

07.1 Tıbbi Ürünler, Cihaz ve Ekipmanlara İlişkin İşler ve Hizmetler

07.1.1 İlaç ve ilaç benzeri ürünlerin temini hizmetleri

07.1.2 Diğer tıbbi ürünler

07.1.3 Terapik alet ve araç hizmetleri

07.2 Ayakta Yürütülen Tedavi Hizmetleri

07.2.1 Genel poliklinikler

07.2.2 İhtisaslaşmış poliklinikler

07.2.3 Ağız ve diş sağlığı hizmetleri

07.2.4 Yardımcı sağlık hizmetleri

07.3 Hastane İşleri ve Hizmetleri

07.3.1 Genel hastane hizmetleri

07.3.2 İhtisas hastaneleri tarafından verilen hizmetler

07.3.3 Tıp merkezi ve doğumevlerinde verilen hizmetler

07.3.4 Hastane bakım ve nekahat merkezlerinde verilen hizmetler

07.3.9 Sınıflandırmaya girmeyen hastane işleri ve hizmetleri

07.4 Halk Sağlığı Hizmetleri

07.4.0 Halk sağlığı hizmetleri

07.8 Sağlık Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

07.8.8 Sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri

07.9 Sınıflandırmaya Girmeyen Sağlık Hizmetleri

07.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri

08 DİNLENME, KÜLTÜR VE DİN HİZMETLERİ

08.1 Dinlenme ve Spor Hizmetleri

08.1.0 Dinlenme ve spor hizmetleri

08.2 Kültür Hizmetleri

08.2.0 Kültür hizmetleri

08.3 Yayın ve Yayımlar Hizmetleri

08.3.0 Yayın ve yayımlar hizmetleri

08.4 Din Hizmetleri

08.4.0 Din hizmetleri

08.8 Dinlenme Kültür ve Din Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

08.8.8 Dinlenme kültür ve din hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri

08.9 Sınıflandırmaya Girmeyen Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri

08.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen dinlenme, kültür ve din hizmetleri

09 EĞİTİM HİZMETLERİ

09.1 Okul Öncesi ve İlköğretim Hizmetleri

09.1.1 Okul öncesi eğitim hizmetleri

09.1.2 İlköğretim hizmetleri

09.2 Ortaöğretim Hizmetleri

09.2.1 Ortaöğretim genel programlar

09.2.2 Mesleki ve teknik ortaöğretim

09.2.9 Sınıflandırmaya girmeyen ortaöğretim hizmetleri

09.3 Ortaöğretim Sonrası Mesleki Eğitim Hizmetleri

09.3.0 Ortaöğretim sonrası mesleki eğitim hizmetleri

09.4 Yükseköğretim Hizmetleri

09.4.1 Üniversiteler ve yükseköğretim hizmeti veren kurumlar

09.4.2 Doktora eğitimi veren yükseköğretim hizmetleri

09.5 Seviyeye Göre Sınıflandırılmayan Eğitim Hizmetleri

09.5.0 Seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri

09.6 Eğitime yardımcı hizmetler

09.6.0 Eğitime yardımcı hizmetler

09.8 Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

09.8.8 Eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri

09.9 Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hizmetleri

09.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri

10. SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ

10.1 Hastalık ve Malullük Yardım Hizmetleri

10.1.1 Hastalık yardım hizmetleri

10.1.2 Malullük yardım hizmetleri

10.2 Yaşlılık Yardımı Hizmetleri

10.2.0 Yaşlılık yardımı hizmetleri

10.3 Dul ve Yetim Aylığı Hizmetleri

10.3.0 Dul ve yetim aylığı hizmetleri

10.4 Aile ve Çocuk Yardımı Hizmetleri

10.4.0 Aile ve çocuk yardımı hizmetleri

10.5 İşsizlik Yardımı Hizmetleri

10.5.0 İşsizlik yardımı hizmetleri

10.6 İskan Yardımı Hizmetleri

10.6.0 İskan yardımı hizmetleri

10.7 Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler

10.7.0 Sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler

10.8 Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardımlara İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri

10.8.8 Sosyal güvenlik ve sosyal yardımlara ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri

10.9 Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri

10.9.9 Sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri

EK-2: BİR KIRILMALI BİREYSEL LM BİRİM KÖK TESTİ SONUÇLARI

Tablo 1: GPS Serisi Bir Kırılmalı Bireysel Birim Kök Testi

GPS	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-4,316***	3	2008	-4,713**	0	2002
Belçika	-3,158	1	2006	-7,09***	2	2007
Çek C.	-3,399**	2	2004	-6,15***	2	2004
Danimarka	-2,257	1	2006	-7,60***	3	2002
Finlandiya	-4,473***	2	2008	-4,956	2	2006
Fransa	-3,272*	0	2007	-4,020	0	2006
Almanya	-4,325***	3	2005	-4,141	1	2004
Macaristan	-2,723	3	2008	-4,133	0	2002
İrlanda	-0,698	2	2005	-10,87***	3	2003
İtalya	-2,474	1	2004	-4,055	2	2003
Japonya	-6,814***	3	2008	-5,801***	3	2008
Hollanda	-0,767	1	2004	-2,689	3	2001
Norveç	-2,862	3	2003	-3,498	3	2002
Portekiz	-1,585	1	2006	-3,717	1	2000
Slovakya	-3,128	1	2002	-3,849	1	2000
İspanya	-2,696	1	2005	-3,356	1	2004
İsveç	-5,726***	3	2004	-5,490**	3	2004
İngiltere	-1,458	0	2001	-4,642**	3	2000

Not: L gecikme sayısını, TB kırılma yılını ve LM ise test istatistiğini temsil etmektedir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan test değerlerini göstermektedir. Model A için kritik değerler %1, %5, %10 için sırasıyla -4,239; -3,566; -3,211'dir.

Model C için kritik değerler			
λ (kırılmanın konumu)	%1	%5	%10
0,1	-5,11	-4,50	-4,21
0,2	-5,07	-4,47	-4,20
0,3	-5,15	-4,45	-4,18
0,4	-5,05	-4,50	-4,18
0,5	-5,11	-4,51	-4,17

Yukarıdaki tablo için verilen test değerlerine ait kritik değerler ve açıklamalar EK-2'de yer alan tüm tablolar için geçerlidir.

Tablo 2: DEF Serisi Bir Kırımlı Bireysel Birim Kök Testi

DEF	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-2,442	0	2008	-5,156***	0	2007
Belçika	-2,248	0	2006	-3,207	0	2001
Çek C.	-5,409***	0	2005	-5,545***	0	2002
Danimarka	-3,304*	0	2006	-7,734***	3	2004
Finlandiya	-3,440*	3	2004	-4,442*	3	2004
Fransa	-2,716	1	2007	-4,737**	1	2003
Almanya	-2,419	0	2008	-3,994	1	2004
Macaristan	-3,987**	1	2003	-5,766***	1	2001
İrlanda	-2,322	1	2001	-8,665***	2	2003
İtalya	-1,987	0	2007	-5,537***	2	2001
Japonya	-2,341	0	2004	-6,921***	3	2003
Hollanda	-3,287*	0	2008	-4,745***	1	2004
Norveç	-4,759***	1	2008	-4,027	1	2006
Portekiz	-9,042***	3	2000	-5,346***	1	2004
Slovakya	-5,736***	3	2001	-10,02***	3	2002
İspanya	-1,625	0	2000	-6,049***	3	2002
İsveç	-6,876***	3	2006	-3,083	3	2005
İngiltere	-1,607	0	2001	-5,576***	3	2002

Tablo 3: POSAFETY Serisi Bir Kırımlı Bireysel Birim Kök Testi

POSAFETY	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,730**	3	2008	-4,090	0	2007
Belçika	-4,555***	3	2002	-3,576	1	2003
Çek C.	-4,670***	1	2001	-6,187***	1	2002
Danimarka	-4,803***	3	2000	-4,441*	1	2002
Finlandiya	-3,130	1	2003	-5,500***	1	2004
Fransa	-3,733**	1	2000	-4,097	3	2002
Almanya	-2,584	0	2007	-9,119***	1	2005
Macaristan	-1,880	0	2001	-5,925***	1	2000
İrlanda	-2,659	3	2007	-5,077***	3	2003
İtalya	-3,156	2	2000	-3,681	0	2007
Japonya	-3,276*	3	2003	-3,665	3	2003
Hollanda	-3,883**	3	2001	-3,903	3	2001
Norveç	-2,924	0	2004	-4,485*	1	2004
Portekiz	-4,626***	1	2004	-4,152	1	2004
Slovakya	-2,019	0	2008	-3,877	1	2003
İspanya	-3,304*	3	2000	-3,665	1	2000
İsveç	-3,590**	3	2002	-3,916	3	2002
İngiltere	-1,994	3	2008	-5,444***	1	2001

Tablo 4: EAFFAIRS Serisi Bir Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

EAFFAIRS	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-4,885***	3	2007	-6,975***	3	2003
Belçika	-5,700***	0	2000	-6,244***	2	2004
Çek C.	-2,287	0	2002	-3,523	0	2001
Danimarka	-2,308	1	2002	-4,311*	3	2004
Finlandiya	-0,510	1	2003	-5,198***	1	2000
Fransa	-1,832	0	2000	-2,844	0	2001
Almanya	-2,017	0	2002	-3,722	2	2000
Macaristan	-3,715**	0	2007	-4,095	0	2006
İrlanda	-0,740	2	2001	-19,09***	1	2006
İtalya	-3,385*	0	2005	-4,189*	0	2000
Japonya	-2,858	1	2006	-4,370*	1	2003
Hollanda	-4,966***	3	2001	-6,009***	3	2001
Norveç	-2,268	0	2008	-4,838**	1	2007
Portekiz	-2,695	3	2000	-3,714	0	2006
Slovakya	-3,315*	1	2000	-3,970	1	2002
İspanya	-1,841	0	2003	-3,523	0	2000
İsveç	-1,643	0	2004	-3,692	1	2000
İngiltere	-2,600	2	2007	-2,688	0	2008

Tablo 5: ENPROTEC Serisi Bir Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

ENPROTEC	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,225*	3	2008	-9,381***	1	2000
Belçika	-2,489	1	2003	-4,039	1	2003
Çek C.	-5,119***	3	2006	-4,913**	3	2006
Danimarka	-2,435	0	2003	-4,654**	1	2000
Finlandiya	-3,763**	0	2006	-3,768	3	2007
Fransa	-2,282	0	2005	-4,298*	1	2002
Almanya	-2,287	0	2007	-4,165	3	2003
Macaristan	-3,310*	0	2004	-4,993**	1	2007
İrlanda	-4,982***	3	2000	-4,259**	2	2001
İtalya	-2,655	0	2005	-5,575***	1	2002
Japonya	-2,151	0	2002	-6,489***	3	2008
Hollanda	-2,373**	2	2000	-4,575**	2	2000
Norveç	-3,650	3	2004	-4,251*	2	2002
Portekiz	-2,026	3	2004	-2,925	0	2002
Slovakya	-2,604	0	2002	-5,035***	3	2001
İspanya	-5,121***	0	2001	-4,290*	0	2004
İsveç	-1,635	0	2005	-3,625	3	2003
İngiltere	-4,281***	3	2005	-6,482***	3	2004

Tablo 6: HCAM Serisi Bir Kırımlı Bireysel Birim Kök Testi

HCAM	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-2,040	0	2008	-2,764	2	2001
Belçika	-3,587**	2	2002	-4,188*	2	2001
Çek C.	-3,095	0	2002	-4,714**	3	2001
Danimarka	-3,743**	2	2002	-3,890	2	2002
Finlandiya	-3,457*	1	2005	-5,736***	2	2003
Fransa	-2,323	0	2001	-6,488***	2	2000
Almanya	-2,433	3	2005	-7,245***	3	2004
Macaristan	-5,558***	0	2005	-3,062	0	2003
İrlanda	-3,839**	1	2008	-4,983**	2	2005
İtalya	-3,205	0	2000	-3,822	0	2000
Japonya	-2,318	0	2001	-4,876**	2	2003
Hollanda	-1,837	0	2002	-2,966	0	2001
Norveç	-3,100	1	2003	-3,835	1	2003
Portekiz	-1,640	1	2006	-4,653**	3	2001
Slovakya	-7,096***	1	2008	-6,123***	1	2003
İspanya	-2,811	2	2000	-6,242***	3	2002
İsveç	-2,167	3	2003	-7,025***	3	2002
İngiltere	-1,498	0	2001	-5,037**	2	2001

Tablo 7: HE Serisi Bir Kırımlı Bireysel Birim Kök Testi

HE	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,620**	2	2000	-3,848	1	2002
Belçika	-4,241***	1	2001	-3,979	1	2004
Çek C.	-2,401	0	2008	-4,370*	3	2002
Danimarka	-2,579	0	2007	-5,666***	0	2007
Finlandiya	-3,135	1	2002	-4,358*	3	2002
Fransa	-3,000	1	2000	-3,207	1	2003
Almanya	-5,325***	3	2007	-3,355	1	2003
Macaristan	-2,910	0	2001	-5,680***	3	2000
İrlanda	-4,643***	2	2003	-6,473***	2	2003
İtalya	-5,021***	1	2000	-5,072**	1	2005
Japonya	-2,777	1	2004	-13,782***	3	2003
Hollanda	-2,288	0	2005	-4,076	0	2003
Norveç	-3,218	1	2007	-4,904**	1	2004
Portekiz	-4,492***	1	2005	-6,834***	2	2004
Slovakya	-3,538*	0	2005	-5,207***	3	2002
İspanya	-1,878	0	2007	-5,621***	1	2001
İsveç	-4,145**	3	2002	-3,631	3	2001
İngiltere	-2,760	1	2003	-5,492***	1	2000

Tablo 8: RECCULR Serisi Bir Kırımlı Bireysel Birim Kök Testi

RECCULR	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-4,634***	0	2006	-5,998***	0	2005
Belçika	-2,133	0	2006	-5,539***	1	2001
Çek C.	-3,579**	3	2005	-3,507	0	2000
Danimarka	-3,592**	3	2003	-7,796***	3	2003
Finlandiya	-3,875**	1	2000	-4,272*	1	2003
Fransa	-2,637	3	2007	-5,464***	3	2004
Almanya	-2,928	2	2002	-3,082	3	2001
Macaristan	-3,072	2	2000	-3,740	2	2008
İrlanda	-2,819	2	2000	-5,000**	1	2006
İtalya	-4,483***	0	2004	-3,734	0	2006
Japonya	-2,345	0	2004	-5,593***	3	2003
Hollanda	-3,414*	3	2008	-3,366	3	2008
Norveç	-5,413***	1	2008	-5,339***	2	2007
Portekiz	-2,731	3	2004	-3,215	0	2002
Slovakya	-4,928***	3	2007	-3,364	1	2008
İspanya	-2,888	1	2003	-5,579***	1	2005
İsveç	-2,031	3	2002	-3,567	0	2000
İngiltere	-4,058**	3	2007	-3,839	3	2007

Ek Tablo 9: EDU Serisi Bir Kırımlı Bireysel Birim Kök Testi

EDU	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-2,565	0	2008	-4,782**	1	2005
Belçika	-3,079	0	2008	-4,558**	1	2004
Çek C.	-2,715	0	2001	-3,022	0	2002
Danimarka	-2,543	1	2004	-5,847***	1	2004
Finlandiya	-4,781***	3	2002	-4,690**	3	2002
Fransa	-4,920***	3	2008	-4,784**	1	2004
Almanya	-2,585	0	2008	-4,858**	3	2003
Macaristan	-2,820	1	2004	-3,725	0	2002
İrlanda	-3,017	1	2001	-4,979**	1	2002
İtalya	-5,186***	0	2005	-5,708***	0	2000
Japonya	-2,131	0	2004	-18,52***	3	2003
Hollanda	-3,610**	1	2000	-3,591	3	2002
Norveç	-3,911**	1	2008	-3,991	1	2008
Portekiz	-3,287*	3	2002	-3,965	2	2005
Slovakya	-3,618**	3	2006	-3,617	3	2003
İspanya	-2,649	1	2006	-4,678**	0	2007
İsveç	-3,302*	0	2007	-5,667***	3	2005
İngiltere	-3,874**	3	2008	-4,402	1	2001

Tablo 10: SOCIALPR Serisi Bir Kırılmalı Bireysel Birim Kök Testi

socialpr	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,174	1	2007	-5,200***	1	2004
Belçika	-3,242*	1	2003	-4,262*	1	2004
Çek C.	-2,753	3	2003	-3,991	3	2002
Danimarka	-3,297*	1	2007	-5,326***	3	2005
Finlandiya	-2,550	1	2002	-3,638	3	2002
Fransa	-1,498	0	2000	-3,020	3	2002
Almanya	-3,256*	2	2006	-6,134***	3	2006
Macaristan	-1,592	3	2000	-3,137	0	2002
İrlanda	-1,367	0	2007	-2,729	0	2002
İtalya	-2,486	3	2002	-4,962**	2	2004
Japonya	-2,911	0	2008	-4,483*	2	2002
Hollanda	-2,285	1	2003	-4,400*	3	2002
Norveç	-4,108**	1	2007	-3,550	1	2003
Portekiz	-3,733**	3	2008	-5,704***	3	2007
Slovakya	-1,911	0	2002	-4,937**	1	2001
İspanya	-2,819	2	2002	-4,987**	1	2004
İsveç	-3,398*	1	2002	-3,855	3	2001
İngiltere	-2,913	2	2000	-3,725	2	2003

Tablo 11: TOTEX Serisi Bir Kırılmalı Bireysel Birim Kök Testi

	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,459*	1	2007	-6,064***	3	2003
Belçika	-3,662**	3	2008	-7,068***	2	2004
Çek C.	-2,552	0	2002	-3,160	0	2001
Danimarka	-2,934	1	2007	-4,363*	3	2002
Finlandiya	-2,436	1	2002	-3,705	3	2002
Fransa	-2,548	1	2000	-3,456	1	2004
Almanya	-2,553	0	2002	-2,804	0	2001
Macaristan	-1,941	0	2005	-3,962	1	2000
İrlanda	0,337	1	2007	-6,038***	3	2004
İtalya	-2,340	3	2008	-3,322	0	2000
Japonya	-2,894	0	2008	-3,304	0	2005
Hollanda	-1,727	0	2007	-2,511	0	2001
Norveç	-3,830**	1	2007	-3,745	1	2004
Portekiz	-3,155	3	2007	-5,864***	2	2003
Slovakya	-2,579	0	2008	-4,184*	1	2002
İspanya	-1,978	1	2002	-4,311	1	2003
İsveç	-2,346	1	2002	-3,452	1	2003
İngiltere	-2,178	1	2004	-4,652**	3	2007

Tablo 12: ACTFLOWS Serisi Bir Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

actflows	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-2,688	1	2003	-4,629**	3	2002
Belçika	- 3,020	1	2000	-3,418	3	2002
Çek C.	-2,166	3	2008	-4,588**	3	2002
Danimarka	-4,026**	2	2007	-3,514	3	2002
Finlandiya	-2,067	0	2007	-2,888	0	2000
Fransa	-3,415*	3	2008	-4,161	3	2002
Almanya	-2,958	1	2001	-3,430	3	2002
Macaristan	-2,213	2	2007	-3,752	3	2001
İrlanda	-4,127**	2	2000	-4,684**	2	2004
İtalya	-4,503***	1	2000	-3,792	1	2002
Japonya	-1,528	0	2006	-2,498	0	2006
Hollanda	-2,340	1	2002	-3,211	1	2003
Norveç	-3,292*	3	2002	-3,354	1	2003
Portekiz	-2,148	0	2000	-3,145	0	2002
Slovakya	-2,117	0	2008	-4,592**	0	2005
İspanya	-3,871**	1	2003	-4,455*	1	2004
İsveç	-4,901***	3	2006	-7,117***	3	2002
İngiltere	-5,025***	1	2007	-4,328*	1	2005

Tablo 13: GDPGROW Serisi Bir Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

gdpgrow	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,704**	1	2002	-4,885**	0	2007
Belçika	-3,705**	0	2007	-5,507***	0	2007
Çek C.	-3,842**	1	2008	-4,163	1	2001
Danimarka	-3,843**	2	2004	-4,013	2	2002
Finlandiya	-4,376***	1	2000	-5,916***	0	2007
Fransa	-4,211**	1	2004	-3,965	3	2008
Almanya	-3,781**	2	2000	-5,454***	2	2004
Macaristan	-3,286*	0	2006	-4,935**	0	2006
İrlanda	-4,046**	3	2002	-4,495*	3	2003
İtalya	-4,954***	2	2004	-6,173***	0	2007
Japonya	-3,720**	1	2004	-5,738***	0	2007
Hollanda	-3,498*	1	2000	-3,866	1	2003
Norveç	-3,508*	1	2005	-4,514**	1	2003
Portekiz	-3,066	0	2000	-4,365*	1	2000
Slovakya	-3,603**	0	2007	-3,786	1	2003
İspanya	-3,897***	1	2006	-4,560**	1	2003
İsveç	-3,137	0	2007	-4,865**	1	2006
İngiltere	-2,543	0	2004	-5,277***	1	2006

Tablo 14: POPGROW Serisi Bir Kırılmalı Bireysel Birim Kök Testi

popgrow	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-4,300***	3	2003	-5,667***	3	2002
Belçika	-1,994	0	2004	-6,284***	2	2003
Çek C.	-2,745	1	2002	-4,014	1	2005
Danimarka	-2,815	1	2004	-6,478***	1	2005
Finlandiya	-5,174***	3	2002	-2,800	1	2003
Fransa	-1,746	0	2006	-5,307***	3	2002
Almanya	-4,421***	1	2003	-4,664**	1	2001
Macaristan	-2,318	3	2006	-5,135***	3	2003
İrlanda	-4,504***	3	2000	-17,89***	2	2007
İtalya	-2,509	3	2008	-4,564**	3	2000
Japonya	-3,865**	1	2002	-3,401	0	2001
Hollanda	-4,937***	3	2008	-8,064***	3	2008
Norveç	-2,335	1	2003	-4,639**	1	2007
Portekiz	-3,759**	3	2005	-5,263***	3	2001
Slovakya	-2,192	1	2002	-7,008***	3	2001
İspanya	-3,716**	3	2006	-4,699**	1	2004
İsveç	-1,112	1	2001	-2,125	2	2005
İngiltere	-2,404	1	2008	-5,199***	2	2004

EK-3: İKİ KIRILMALI BİREYSEL LM BİRİM KÖK TESTİ SONUÇLARI

Tablo 1: GPS Serisi İki Kırılmalı Bireysel Birim Kök Testi

gps	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,918**	0	2002-2008	-7,655***	3	2005-2008
Belçika	-3,154	1	2004-2006	-6,793***	2	2001-2004
Çek C.	-4,537**	2	2001-2007	-12,660***	2	2001-2004
Danimarka	-2,357	1	2001-2006	-8,990***	3	2000-2008
Finlandiya	-4,641***	2	2005-2008	-4,590	3	2004-2007
Fransa	-3,429	0	2006-2008	-10,435***	3	2000-2004
Almanya	-4,016**	3	2002-2005	-10,119***	3	2000-2005
Macaristan	-8,096***	3	2000-2008	-10,400***	3	2003-2007
İrlanda	-1,179	3	2001-2008	-9,852***	3	2002-2008
İtalya	-2,509	1	2002-2004	-6,111**	3	2000-2007
Japonya	-19,93***	3	2003-2008	-28,592***	2	2000-2005
Hollanda	-0,939	1	2003-2005	-7,492***	3	2001-2007
Norveç	-3,779**	3	2001-2004	-7,402***	3	2002-2006
Portekiz	-1,768	1	2002-2006	-4,801	1	2000-2005
Slovakya	-3,548*	1	2002-2007	-8,972***	2	2001-2006
İspanya	-2,724	1	2001-2005	-8,193***	3	2004-2008
İsveç	-7,306***	3	2002-2004	-6,394***	3	2005-2008
İngiltere	-1,578	0	2000-2002	-4,992	2	2000-2007

Not: L gecikme sayısını, TB kırılma yıllarını ve LM test istatistiklerini temsil etmektedir, ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olan test değerlerini göstermektedir, Model A için kritik değerler %1, %5, %10 için sırasıyla -4,545; -3,842; -3,504'tür,

Model C için kritik değerler									
λ_2									
λ_1	0,4			0,6			0,8		
0,2	-6,16	-5,59	-5,27	-6,41	-5,74	-5,32	-6,33	-5,71	-5,33
0,4	-	-	-	-6,45	-5,67	-5,31	-6,42	-5,65	-5,32
0,6	-	-	-	-	-	-	-6,32	-5,73	-5,32

Yukarıdaki tablo için verilen test değerlerine ait kritik değerler ve açıklamalar EK-3'de yer alan tüm tablolar için geçerlidir.

Tablo 2: DEF Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

def	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,654*	0	2006-2008	-12,403***	1	2002-2006
Belçika	-2,467	0	2000-2007	-7,349***	3	2000-2004
Çek C.	-5,774***	0	2005-2007	-9,869***	0	2001-2006
Danimarka	-3,664*	0	2003-2006	-11,313***	3	2000-2004
Finlandiya	-8,090***	3	2003-2005	-6,281**	3	2002-2008
Fransa	-2,947	2	2002-2008	-6,868***	3	2003-2006
Almanya	-2,728	1	2000-2008	-5,970**	3	2000-2007
Macaristan	-4,241**	1	2001-2003	-10,805***	1	2001-2006
İrlanda	-2,925	1	2001-2004	-8,475***	3	2003-2008
İtalya	-2,414	1	2002-2008	-6,132**	3	2001-2007
Japonya	-2,885	0	2004-2006	-22,222***	3	2002-2005
Hollanda	-4,100**	0	2005-2008	-16,369***	1	2000-2004
Norveç	-5,218***	1	2005-2008	-5,235	2	2000-2005
Portekiz	-13,397***	3	2000-2002	-12,330***	3	2000-2005
Slovakya	-4,757***	0	2001-2008	-33,867***	3	2002-2007
İspanya	-2,120	1	2000-2002	-11,423***	3	2003-2007
İsveç	-7,353***	3	2002-2006	-5,788**	3	2001-2007
İngiltere	-1,783	0	2002-2007	-7,713***	3	2002-2005

Tablo 3: POSAFETY Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

posafety	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-6,091***	3	2001-2008	-9,734***	3	2001-2005
Belçika	-4,711***	3	2002-2006	-8,383***	3	2000-2005
Çek C.	-6,435***	1	2004-2008	-12,79***	3	2002-2008
Danimarka	-5,280***	3	2000-2002	-18,16***	3	2002-2007
Finlandiya	-3,745*	1	2001-2007	-7,265***	3	2002-2005
Fransa	-3,657*	1	2000-2007	-15,60***	1	2000-2004
Almanya	-4,884***	3	2002-2007	-9,619***	1	2000-2004
Macaristan	-3,324	3	2001-2005	-12,01***	3	2000-2005
İrlanda	-3,965**	3	2000-2007	-17,96***	3	2001-2007
İtalya	-4,257**	2	2000-2003	-5,006	0	2001-2007
Japonya	-3,592*	2	2002-2007	-7,016***	3	2000-2003
Hollanda	-3,764*	3	2001-2006	-9,182***	3	2001-2006
Norveç	-3,809*	1	2002-2004	-9,719***	1	2003-2006
Portekiz	-5,037***	1	2002-2007	-6,749***	0	2001-2007
Slovakya	-3,169	3	2002-2006	-21,69***	3	2001-2004
İspanya	-4,665***	3	2000-2004	-5,279	3	2000-2003
İsveç	-3,690**	3	2002-2005	-4,992	3	2002-2008
İngiltere	-3,223	3	2003-2008	-5,490*	1	2000-2003

Tablo 4: EAFFAIRS Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

eaffairs	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-4,849***	3	2002-2007	-28,011***	1	200-2006
Belçika	-5,917***	0	2001-2006	-11,977***	0	2003-2006
Çek C.	-2,349	0	2000-2002	-3,544	0	2001-2004
Danimarka	-2,284	1	2000-2002	-6,200**	3	2000-2006
Finlandiya	-0,638	1	2002-2004	-6,335**	2	2000-2006
Fransa	-2,841	1	2000-2004	-6,050**	1	2000-2007
Almanya	-2,145	0	2000-2008	-9,382***	2	2000-2004
Macaristan	-3,701*	0	2004-2007	-14,379***	3	2001-2005
İrlanda	-1,638	0	2001-2007	-39,202***	0	2000-2007
İtalya	-3,417	0	2003-2005	-23,085***	3	2001-2007
Japonya	-3,305	3	2002-2008	-12,779***	3	2003-2007
Hollanda	-8,388***	3	2001-2007	-5,311	3	2000-2003
Norveç	-3,233	3	2001-2008	-7,004***	1	2002-2005
Portekiz	-5,228***	3	2003-2005	-7,098***	3	2000-2004
Slovakya	-3,916**	1	2002-2006	-7,998***	2	2000-2006
İspanya	-1,932	0	2003-2007	-7,014***	3	2000-2003
İsveç	-1,715	0	2000-2007	-7,926***	3	2000-2004
İngiltere	-3,008	2	2001-2007	-10,424***	2	2000-2006

Tablo 5: ENPROTEC Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

enprotec	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-5,891***	3	2001-2008	-8,955***	1	2005-2007
Belçika	-3,307	1	2003-2008	-6,247**	2	2000-2005
Çek C.	-7,119***	3	2000-2004	-13,72***	3	2005-2008
Danimarka	-2,620	0	2003-2006	-4,927	1	2005-2004
Finlandiya	-5,778***	0	2004-2006	-5,337*	0	2001-2007
Fransa	-3,606*	1	2000-2002	-5,082	3	2000-2003
Almanya	-2,827	3	2002-2008	-14,21***	3	2002-2007
Macaristan	-5,342***	1	2001-2007	-5,421*	1	2002-2006
İrlanda	-4,822***	3	2000-2006	-13,05***	3	2001-2007
İtalya	-3,330	0	2002-2005	-16,30***	3	2001-2004
Japonya	-2,455	0	2002-2007	-5,868**	3	2004-2008
Hollanda	-2,536	0	2002-2006	-7,183***	2	2001-2007
Norveç	-4,320**	3	2004-2006	-9,900***	3	2000-2005
Portekiz	-3,426	3	2002-2007	-5,708*	3	2002-2007
Slovakya	-2,688	0	2002-2007	-21,76***	3	2001-2006
İspanya	-5,251***	0	2001-2004	-5,011	0	2001-2004
İsveç	-1,822	0	2000-2005	-12,68***	3	2001-2006
İngiltere	-4,413**	3	2003-2005	-13,66***	3	2001-2004

Tablo 6: HCAM Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

hcam	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-2,036	0	2004-2008	-3,775	3	2001-2004
Belçika	-4,995***	2	2002-2004	-7,129***	0	2005-2007
Çek C.	-4,484**	0	2003-2006	-20,94***	3	2000-2004
Danimarka	-4,056**	2	2002-2005	-6,058**	2	2000-2005
Finlandiya	-3,373	1	2000-2006	-10,16***	2	2002-2007
Fransa	-2,325	0	2001-2007	-6,572***	3	2003-2008
Almanya	-2,758	3	2000-2003	-17,87***	3	2001-2005
Macaristan	-5,943***	0	2000-2005	-3,787	2	2004-2007
İrlanda	-5,203***	3	2000-2004	-8,732***	2	2000-2005
İtalya	-3,702*	3	2003-2005	-20,00***	1	2005-2004
Japonya	-3,069	0	2004-2008	-8,625***	3	2003-2008
Hollanda	-1,848	0	2000-2002	-3,482	3	2005-2008
Norveç	-3,423	3	2001-2003	-5,293	2	2002-2007
Portekiz	-2,883	3	2000-2002	-4,421	2	2001-2008
Slovakya	-7,219***	1	2005-2008	-8,41***	1	2000-2004
İspanya	-2,991	2	2000-2002	-11,56***	3	2002-2007
İsveç	-2,748	3	2003-2005	-14,09***	3	2002-2005
İngiltere	-1,551	0	2001-2004	-6,229**	3	2001-2008

Tablo 7: HE Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

he	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-4,763***	2	2000-2003	-10,99***	3	2005-2006
Belçika	-4,263**	3	2000-2002	-7,038***	3	2001-2005
Çek C.	-2,990	3	2003-2008	-5,464*	1	2000-2005
Danimarka	-2,544	0	2005-2007	-8,718***	3	2002-2007
Finlandiya	-3,119	1	2002-2004	-13,26***	3	2000-2004
Fransa	-3,495	1	2000-2002	-7,499***	2	2001-2008
Almanya	-6,186***	3	2000-2007	-8,470***	3	2001-2007
Macaristan	-3,263	0	2001-2005	-7,170***	2	2000-2005
İrlanda	-4,683***	2	2003-2006	-8,023***	3	2000-2004
İtalya	-5,328***	2	2000-2004	-9,083***	3	2002-2007
Japonya	-4,249**	2	2004-2006	-11,03***	3	2000-2003
Hollanda	-2,336	0	2000-2005	-10,26***	3	2000-2004
Norveç	-4,667***	1	2003-2007	-7,027***	2	2000-2006
Portekiz	-4,567***	1	2001-2005	-10,14***	2	2000-2004
Slovakya	-4,486**	1	2005-2007	-20,94***	3	2002-2007
İspanya	-2,518	1	2002-2004	-8,709***	0	2003-2007
İsveç	-5,348***	3	2001-2007	-10,05***	3	2001-2007
İngiltere	-3,007	3	2001-2003	-7,087***	3	2002-2005

Tablo 8: RECCULR Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

recculr	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-4,719***	0	2004-2006	-17,24***	3	2000-2005
Belçika	-2,504	0	2001-2003	-18,65***	2	2000-2004
Çek C.	-4,361**	3	2000-2005	-5,019	3	2004-2007
Danimarka	-7,125***	3	2003-2005	-8,883***	3	2002-2007
Finlandiya	-3,776*	1	2000-2003	-5,526*	2	2000-2006
Fransa	-4,741***	3	2000-2007	-15,18***	3	2000-2004
Almanya	-3,120	2	2002-2006	-4,779	3	2001-2007
Macaristan	-3,079	2	2000-2005	-5,497*	2	2000-2005
İrlanda	-3,143	2	2000-2003	-7,290***	2	2001-2006
İtalya	-5,286***	0	2000-2005	-14,67***	3	2000-2008
Japonya	-2,764	0	2004-2007	-16,84***	2	2003-2008
Hollanda	-4,013**	3	2002-2008	-4,177	3	2002-2008
Norveç	-5,135***	1	2000-2008	-8,180***	3	2000-2006
Portekiz	-3,014	3	2002-2004	-7,690***	3	2002-2006
Slovakya	-5,434***	3	2000-2007	-8,052***	3	2000-2004
İspanya	-3,103	2	2000-2002	-8,850***	2	2000-2005
İsveç	-3,541*	3	2000-2002	-17,22***	3	2001-2004
İngiltere	-5,940***	3	2002-2007	-6,909***	1	2000-2004

Tablo 9: EDU Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

edu	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-2,750	0	2005-2008	-9,031***	3	2002-2007
Belçika	-5,604***	3	2004-2008	-10,42***	2	2000-2005
Çek C.	-2,772	0	2001-2007	-10,30***	3	2000-2006
Danimarka	-2,910	3	2004-2008	-9,994***	3	2001-2005
Finlandiya	-4,535**	3	2002-2004	-10,23***	3	2002-2005
Fransa	-6,902***	3	2002-2008	-16,54***	1	2000-2005
Almanya	-3,543*	3	2003-2008	-5,291	3	2000-2007
Macaristan	-2,915	0	2002-2006	-12,30***	3	2001-2007
İrlanda	-3,099	1	2001-2003	-8,57***	1	2000-2003
İtalya	-5,131***	0	2001-2005	-10,24***	3	2003-2008
Japonya	-2,570	0	2004-2007	-19,14***	3	2000-2003
Hollanda	-3,358	1	2000-2003	-12,13***	3	2002-2005
Norveç	-5,457***	1	2000-2007	-9,750***	2	2000-2006
Portekiz	-5,880***	3	2006-2008	-9,138***	3	2001-2007
Slovakya	-6,836***	3	2000-2007	-11,53***	2	2001-2006
İspanya	-2,815	1	2000-2006	-7,231***	0	2001-2007
İsveç	-4,455**	3	2000-2008	-15,06***	3	2000-2005
İngiltere	-4,592***	3	2002-2008	-12,26***	3	2003-2008

Tablo 10: SOCIALPR Serisi İki Kısımlı Bireysel Birim Kök Testi

	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-6,560***	3	2002-2008	-9,159***	1	2001-2005
Belçika	-3,055	1	2002-2008	-11,39***	3	2000-2005
Çek C.	-2,891	0	2003-2007	-7,684***	1	2000-2005
Danimarka	-6,087***	3	2002-2008	-8,779***	3	2001-2005
Finlandiya	-2,488	1	2002-2004	-6,705***	1	2000-2005
Fransa	-2,619	2	2000-2008	-6,006**	1	2001-2005
Almanya	-3,508*	2	2004-2006	-5,795**	1	2000-2005
Macaristan	-1,699	3	2000-2008	-3,240	0	2002-2007
İrlanda	-1,439	0	2004-2008	-13,23***	2	2002-2007
İtalya	-3,630*	3	2002-2004	-6,675***	1	2002-2007
Japonya	-2,838	0	2001-2008	-8,069***	1	2003-2007
Hollanda	-2,248	1	2001-2003	-7,343***	1	2000-2005
Norveç	-4,653***	1	2003-2007	-6,228**	2	2000-2006
Portekiz	-4,789***	3	2000-2002	-6,679***	0	2001-2007
Slovakya	-2,443	0	2002-2007	-10,37***	3	2001-2008
İspanya	-2,912	2	2002-2006	-13,99***	1	2000-2005
İsveç	-4,333**	3	2002-2008	-7,569***	3	2001-2008
İngiltere	-3,010	2	2000-2004	-7,849***	1	2000-2005

Tablo 11: TOTEX Serisi İki Kısımlı Bireysel Birim Kök Testi

totex	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,638*	1	2001-2007	-13,97***	3	2002-2006
Belçika	-4,709***	2	2004-2006	-7,413***	2	2001-2004
Çek C.	-2,728	0	2000-2002	-3,843	0	2001-2004
Danimarka	-4,179**	3	2002-2008	-10,28***	3	2002-2005
Finlandiya	-2,452	1	2002-2004	-9,676***	1	2000-2005
Fransa	-2,463	1	2000-2004	-6,942***	3	2000-2008
Almanya	-2,769	0	2000-2007	-6,922***	2	2000-2006
Macaristan	-2,190	0	2000-2005	-13,01***	3	2001-2004
İrlanda	0,295	1	2002-2007	-13,45***	2	2000-2005
İtalya	-5,030***	3	2003-2008	-6,752***	1	2000-2008
Japonya	-4,486**	3	2000-2006	-11,03***	3	2001-2007
Hollanda	-1,744	0	2005-2007	-3,585	0	2001-2007
Norveç	-6,152***	1	2000-2008	-6,657***	3	2000-2006
Portekiz	-3,553*	1	2001-2007	-6,603***	1	2000-2005
Slovakya	-2,576	0	2002-2007	-11,71***	3	2000-2007
İspanya	-2,757	3	2001-2003	-9,686***	0	2000-2007
İsveç	-2,415	1	2002-2004	-10,65***	0	2001-2007
İngiltere	-2,374	1	2013-2004	-7,716***	3	2002-2006

Tablo 12: ACTFLOWS Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

actflow	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-2,649	1	2003-2006	-10,39***	3	2000-2005
Belçika	-3,113	1	2002-2007	-14,50***	3	2001-2007
Çek C.	-2,584	3	2001-2008	-7,369***	3	2003-2007
Danimarka	-3,920**	1	2003-2008	-26,38***	3	2000-2007
Finlandiya	-2,097	0	2000-2007	-8,190***	3	2000-2005
Fransa	-3,835*	3	2002-2007	-5,713**	3	2000-2005
Almanya	-2,836	1	2001-2003	-7,867***	3	2000-2005
Macaristan	-2,843	3	2002-2007	-8,485***	3	2001-2004
İrlanda	-4,636***	2	2000-2002	-4,990	3	2001-2008
İtalya	-4,582***	1	2000-2002	-6,159**	1	2000-2004
Japonya	-1,658	0	2003-2005	-5,453	3	2001-2005
Hollanda	-2,382	1	2000-2002	-6,593***	1	2000-2004
Norveç	-5,803***	3	2002-2007	-6,321**	0	2001-2006
Portekiz	-2,353	0	2001-2008	-13,07***	3	2002-2007
Slovakya	-2,401	0	2006-2008	-5,831**	0	2001-2004
İspanya	-3,749*	1	2001-2007	-9,347***	3	2001-2005
İsveç	-8,761***	3	2002-2008	-9,743***	3	2002-2005
İngiltere	-6,585***	1	2003-2007	-11,58***	1	2001-2007

Tablo 13: GDPGROW Serisi İki Kırılımlı Bireysel Birim Kök Testi

gdp	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-3,863**	1	2002-2004	-14,73***	0	2000-2007
Belçika	-4,698***	0	2000-2007	-8,531***	1	2000-2007
Çek C.	-4,728***	1	2002-2008	-7,376***	2	2001-2007
Danimarka	-3,895**	1	2000-2008	-8,755***	0	2002-2007
Finlandiya	-5,277***	1	2000-2004	-12,19***	0	2001-2007
Fransa	-5,105***	3	2001-2004	-7,694***	3	2002-2008
Almanya	-6,292***	2	2000-2004	-10,54***	0	2001-2007
Macaristan	-3,477	0	2004-2006	-9,821***	0	2004-2007
İrlanda	-5,126***	3	2002-2006	-10,34***	0	2000-2007
İtalya	-4,881***	0	2000-2007	-7,510***	0	2000-2007
Japonya	-3,674*	1	2004-2006	-13,50***	3	2001-2007
Hollanda	-3,823*	2	2000-2006	-7,720***	0	2001-2007
Norveç	-3,868**	3	2002-2008	-5,867**	1	2002-2006
Portekiz	-3,856**	1	2000-2004	-6,323**	3	2002-2008
Slovakya	-3,741*	0	2005-2007	-8,963***	0	2000-2007
İspanya	-3,778*	1	2001-2006	-6,642***	3	2004-2008
İsveç	-3,774*	1	2000-2004	-9,022***	0	2000-2007
İngiltere	-2,822	1	2000-2004	-6,835***	0	2000-2007

Tablo 14: POPGROW Serisi İki Kısımlı Bireysel Birim Kök Testi

popgrow	MODEL A			MODEL C		
	LM	L	TB	LM	L	TB
Avusturya	-6,933***	3	2003-2005	-8,883***	2	2000-2005
Belçika	-2,197	0	2004-2006	-10,81***	3	2001-2006
Çek C.	-3,464	1	2003-2008	-8,008***	1	2000-2006
Danimarka	-2,755	1	2004-2008	-22,41***	3	2000-2006
Finlandiya	-5,815***	3	2002-2006	-5,418	1	2000-2005
Fransa	-1,816	0	2005-2007	-13,70***	3	2002-2005
Almanya	-5,091***	1	2001-2003	-8,252***	2	2001-2007
Macaristan	-2,991	2	2001-2008	-6,071**	3	2002-2006
İrlanda	-5,000***	3	2000-2006	-23,65***	1	2004-2008
İtalya	-3,724*	2	2005-2008	-21,41***	3	2001-2007
Japonya	-3,832*	1	2002-2005	-5,085	1	2000-2004
Hollanda	-5,965***	3	2006-2008	-8,388***	3	2000-2008
Norveç	-2,377	1	2003-2005	-9,862***	3	2003-2008
Portekiz	-4,237**	2	2004-2006	-10,12***	3	2002-2006
Slovakya	-2,331	1	2002-2004	-9,050***	3	2001-2006
İspanya	-3,572***	2	2003-2008	10,56***	1	2000-2005
İsveç	-1,446	3	2004-2006	-4,729***	3	2000-2007
İngiltere	-2,305	2	2006-2008	-17,79***	1	2000-2005